

EVROPSKI MESEC KULTURE LJUBLJANA 97

izumitev
političnega

25 let

časopis
za
kritiko
znanosti

let. XXV, 1997, št. 184

vsebina

Darij Zadnikar 5 JARA GOSPODA

EMK – LJUBLJANA 97

Marina Gržinić	9	UVOD
Marina Gržinić	13	I. DEL – GENEALOGIJA MIKROZGODOVINE PROJEKTA EMK – LJUBLJANA 97
Marina Gržinić	39	EVROPSKI MESEC KULTURE – LJUBLJANA 97 OD MIKROZGODOVINE DO GLOBALNIH VPRAŠANJ SLOVENSKE KULTURNE POLITIKE
Marko Hren	63	EMK – LJUBLJANA 97 OB PRIMERU METELKOVA
	77	II. DEL – PISMO MICHAELU WIMMERJU LJUBLJANA, 4. MAREC 1997
Michael Wimmer	83	EVROPSI PROGRAM EVALVACIJE NACIONALNIH KULTURNIH POLITIK KULTURNA POLITIKA V SLOVENIJI PREVOD 5. SKLEPNEGA POGLAVJA
Eda Čufer	133	EMK – LJUBLJANA 97
	137	DODATEK V ANGLEŠČINI/APPENDIX
	143	EUROPEAN CULTURAL MONTH – LJUBLJANA 97

IZUMITEV POLITIČNEGA

Ulrich Beck	159	IZUMITEV POLITIČNEGA
Kari Palonen	187	NAJNOVEJŠA IZNAJDBA POLITIČNEGA
Wolf-Dieter Narr	209	BREZPOJMOVNA POLITIKA IN POLITIČNO REVNI POJMI
Peter A. Berger	219	“LIFE POLITICS” O POLITIZACIJI ŽIVLJENJA V PO-TRADICIONALNIH DRUŽBAH

Čitalnica

recenzije

235

Bojan Korenini
BOLJ RESNIČNO OD RESNIČNOSTI
Nataša Velikonja
PASTORALA NE UKINE ŽELJE, PAČ PA ŽELJA UKINE PASTORALO
Mitja Velikonja
ANALIZA KRISTOSLOVANSKE

prikazi in pregledi

247

Rade Kalanj
MODERNO DRUŠTVO I IZAZOVI RAZVOJAMITOLOGIJE
Nataša Velikonja
PROFEMINA
NEVARNOST PROJICIRANJA MODERNIH KONCEPTOV V ANTIKO
Daniel Pennac
ČUDEŽNO POTOVANJE

povzetki

261

Jara gospoda

Socialistične ideologije so v začetku devetdesetih razpadle v nacional-komunizem, ki je netil plenilske vojne, v njihovem zaledju je potekalo liberalno grabljenje družbene lastnine. Nacional-komunistično vojevanje "velikih" držav je slonelo na tihi koaliciji z "lastniškim prestrukturiranjem", pri katerem je še razločljiva Proudhonova formula o lastnini kot tatvini. Do srede desetletja je bilo jasno, da militaristi še vojn ne znajo izpeljati tako, kot so načrtovali. Tudi te so postale domena tehokratov. Srbi so (zaenkrat) poraženi, Rusi osramočeni. Koalicija uspešnih plenilcev zaledja in neuspešnih osvajalcev s fronte je razpadla. S tem se je končalo prehodno obdobje iz socializma v kapitalizem.

Vprašanje je, kakšen je ta kapitalizem druge polovice devetdesetih, ki osrečuje ljudstva bivših srednje- in vzhodnoevropskih imperijev. Skupni mentalni imenovalec, ki se je vzpostavil v prvi fazi, je plenjenje. Ne samo plenjenje trupel in družbenih podjetij, tudi zasedba oblasti, ne glede na demokratične procedure, je dejanje razdeljevanja plena, kjer funkcije ne dobijo kompetentni, temveč "zaslužni". Zato je imaginarij države izrazito ruralen: gre za konkreten grunt, ki ga omejujejo planki, in ne za kompleksen sistem abstraktnih pravnih razmerij. Vzpostavi se narodnjaški pojem države, ki je podlaga nove koalicije z liberalnimi plenilci. Narodnjaki si pridobijo državotvorne resorje, liberalci pa ekonomske, vzpostavi se narodnjaški liberalizem, sistem poznih devetdesetih. Slovenska dvostrankarska koalicija je tako analogna hrvaški dvofrakcijski HDZ. Na simbolni ravni ne gre več za analogije, kvečjemu za razlike v temperamentu: medtem ko je na eni strani v ospredju južnoameriški remake, pa na naši zremo v evropsko estetizacijo politike. Totalitarnost umetniške forme, pompoznost, spektakularnost in razsipništvo projektov pa zdaj nimajo več tiste subverzivne funkcije, da državi kažejo njeno lastno zatajeno totalitarno podobo. Umetniški spektakel ne provocira (razen najbolj zagovednih provincialcev in poklicnih klerikalcev), temveč evocira. Junaki osemdesetih, ki sedijo v prvih vrstah Cankarjevega doma, se spominjajo tesanja Titove štafetne palice pred Maximarketom ali pa tuhtajo o tem, kateri koncert Laibachov je bil najbolj kul. (PS: Mislim, da tisti v Festivalni.) Priča smo zanimivi dialektiki: ko je bila ta umetniška forma odrinjena, je bila subjekt (v klasičnem pomenu besede) kulturnega prostora, medtem ko je zdaj na odru državnih proslav le zato, da spominja gledalce na minule zasluge. Umetnost se hitro zave svoje ujetosti v politični spektakel in mu zoperstavi lastnega. A tudi Peter Mlakar in Laibachi skupaj ne morejo prepoditi več kot le peščice rahlocutnežev. Ostali so bili prekaljeni prav v takšnih bojih, ki so jih zoperstavljali Beogradu, Jugi, JLA itd. Malcolm McLarenu ni mogoče podtakniti nove

rokenrol prevare! Je pa vse skupaj podobno drugi (sterilno posthumni) turneji Sex Pistolsov. Le da je bil Johnny simpatičen v svoji iškrenošti.

Nastopajoči subjekt, ki se tega zaveda, niso zato tisti na odru, temveč tisti pred njim. Njihovo razkazovanje naj bi bilo bolj spektakularno od najbolj korpolentnega Poverottija. To razkazovanje je vnovično postavljanje razrednih razmerij. Razkazujoče se elite kažejo in odrejajo ljudstvu njihov prostor, ki ga ne smejo prestopiti, medtem ko si hkrati medsebojno ovohavajo riti, da bi se lahko prepoznali v plenilskih zvezah.

Ima pa to narodnjaško-liberalno razkazovanje svoje značilno lokalne hibe. Armaniji so kupljeni na razprodajah, toaleta so iz umetnih materialov ali pa jih je načela kritika moljev, kravate so neprimerne, obleke se bočijo nad pošvedranimi čevlji, iz uhljev štrlijo kocine, puder je razpokan, torbice oguljene, za šankom se drenjajo in pijejo karkoli, pogovarjajo se o denarju, brnijo jim mobiteli, šklepetajo proteze... Slovenski politik, ki se huduje nad kolegom, ki nima kravate, deluje kot liftboj, varnostnik pa kot urejen in umirjen gospod; ljubljanske gospe si pripovedujejo "dogodivščine" iz Trsta in Celovca, medtem ko ni težko najti prostitutko, ki ve kaj o Baudrillardu.

Spektakularno postavljanje razrednih razmerij pa je tvegano predvsem za elite, ki morajo sprejeti tudi razredni boj na tej ravni. Tu pa jih ne ščitijo nikakršni represivni aparati in birokratske zvijače. Hči se bo skurbala z Neslovincem, sin bo poniknil v pankovsko podzemje, beamve bo na avtocesti prehitel japonec, zvečer ulice niso varne, na obrazih nasmeški, v srcih zloba. Zvedelo se bo, da so iz majhnega kraja, kjer se o njih vse ve.

Prav zaradi tega omejenega manevrskega prostora mora jara gospoda zasesti polje kulture in ga definirati kot mesto razkazovanja oz. postavljanja elite vladajočega razreda. Na odru naj počno, kar hočejo, pred njim, v prvih vrstah, kjer se nas vidi, sedimo tisti, ki si bomo zastoj delili karte. To je naš plen!

Kaj storiti? Karkoli, kar izide iz političnega dešifriranja vsakdanjosti! Tam, kjer gospoduje diskurz, je treba prakticirati rituale, tam, kjer nas hočejo ritualizirati, bomo postavili diskurz. Razkazovali se bomo tam, kjer nas nočejo videti. Spregledali bomo tisto, kar se razkazuje. Birokratsko uniformnost bomo ovirali z izjemami, ki tvorijo življenje. Kakovost življenja postavili kot imperativ, ki nam ga morajo izpolniti politiki. Motili se bomo pri izpolnjevanju formularjev. Kulturno kritiko podprli z gnilimi jajci. Salonsko teorijo in umetnost zaprli v geto malomeščanskih banalnosti. Naj le delajo okope pred Evropo, Evropa je najprej naša individualna in skupna ustvarjalnot, ki ogroža nacionalne mitomane! Naj le gojijo fantazme o svoji pomembnosti ti, ki jih čaka predčasna upokojitev po neuspeli reelekciji. Geto odrinjenega ljudstva je še vedno večji od bleščечеge se sveta elit. In teme je v tem vesolju več kot luči. Prav tako v labirintih mest. Tam me srečajo in blišč toalet ne pomaga v golem mestu.

Darij Zadnikar

EVROPSKI MESEC KULTURE LJUBLJANA 97

UVOD

Pričujoči tematski blok besedil in dokumentacije z naslovom EVROPSKI MESEC KULTURE – LJUBLJANA 97 (tudi EMK – Ljubljana 97) bo na voljo bralcem Časopisa za kritiko znanosti in tudi vsem drugim delom slovenske javnosti deloma še v času, ko bo potekala v Ljubljani programsko-manifestativna raven projekta EMK – Ljubljana 97 oziroma ko se bo v Ljubljani (maj – julij 1997) predstavila množica različnih konkretnih umetniško-kulturnih dogodkov in ko se zdi, da je vsako nadaljnje razpravljanje o konceptu, organizaciji in navsezadnje tudi o programu EMK – Ljubljana 97 – odveč. In če bo ocena tega konkretnega programa šele prišla, pač bo; vse, kar pa se je dogajalo pred manifestativno-sklepno ravni EMK – Ljubljana 97, pa naj bi bilo pozabljeno. Šest urednikov pričujočega tematskega bloka EMK – Ljubljana 97, Eda Čufer, Marina Gržinić, Marko Hren, Mojca Kumerdej, Miran Mohar in Borut Vogelnik, pa meni drugače.

Uredniki tega specifičnega bloka smo bili vsi tako ali drugače vključeni v prvo fazo projekta EMK – Ljubljana 97. Eda Čufer je bila kot članica programskega polja Scenske umetnosti članica Programskega sveta EMK – Ljubljana 97; Marina Gržinić je bila predsednica Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 in koordinatorica programskega polja Likovna umetnost ter pozneje članica Programskega odbora projekta EMK – Ljubljana 97; Mojca Kumerdej je bila kot glavna koordinatorica projekta zaposlena v mestni upravi (Oddelek za kulturo MOL) prav zaradi izpeljave projekta EMK – Ljubljana 97, po približno enem letu je bila sprva premeščena s te delovne funkcije, potem pa se ji je posrečilo konsenzualno prekiniti delovno razmerje; Marko Hren je bil kot koordinator projekta Metelkova znotraj polja Kulturni in družbeni fenomeni član Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 in pozneje tudi član Programskega sveta projekta EMK – Ljubljana 97; Miran Mohar je bil kot koordinator projekta NSK znotraj polja Kulturni in družbeni fenomeni ter član programskega polja Arhitektura/Oblikovanje/Urbanizem član Programskega sveta EMK – Ljubljana 97, pozneje tudi član Programskega odbora projekta EMK – Ljubljana 97, in Borut Vogelnik je bil kot član programskega polja Likovna umetnost član Programskega sveta EMK – Ljubljana 97. V različnih fazah in v različnih vlogah smo v prvem obdobju projekta zaradi narave dogodkov in smeri razvoja projekta istočasno izstopili iz njegovih posameznih organov ali nastopili skupaj, zahtevajoč, da se nepravilnosti ravnanja Mestne občine Ljubljana pri izpeljavi projekta korigirajo; v posameznih fazah pa smo pripravili tudi nekaj odprtih pism javnosti, tiskovnih konferenc itd.

Prvič je za razumevanje celotnega projekta EMK – Ljubljana 97 potrebno

natančno razmejiti dve fazi, obdobji njegove realizacije. Prvo obdobje zaznamuje čas od 1. 3. 1995 do 1. 3. 1996, in drugo obdobje je čas od 1. 3. 1996 do zdaj. Obe obdobji imata veliko let predzgodovine; te se bomo zaradi analize dotaknili, nekatere faze tudi osvetlili, saj je bila, kot je razvidno iz priložene dokumentacije realizacije projekta EMK – Ljubljana 97, pobuda za realizacijo takega projekta dana že leta 1991. Prvo obdobje, tisto, ki ga datumsko zaznamujeta prva marčevska dneva in ki je trajalo natančno eno leto, od 1. 3. 1995 do 1. 3. 1996, je hkrati tudi “zgodovina” projekta EMK – Ljubljana 97, ki jo bomo predstavili, analizirali in sintetizirali. Pokazali bomo tudi, da je tisto, kar se je zgodilo in kakor se je zgodilo v tem prvem obdobju realizacije projekta, že napovedovalo njegovo drugo fazo, ki se začne po 1. 3. 1996, oziroma da je bilo v prvem obdobju nastavljenih in izdelanih veliko mehanizmov, ki so predvsem Mestni Občini Ljubljana, njeni upravi z županom dr. Dimitrijem Ruplom na čelu omogočili popolno obstrukcijo tega prvega obdobja priprav projekta EMK – Ljubljana 97 in njegov prehod v drugo obdobje, po 1. 3. 1996.

Prvo obdobje določa organizacijsko široka platforma strokovnjakov, ki so delovali v Programskem svetu projekta in predstavljali prav vse ravni umetniško-kulturne ustvarjalnosti v Sloveniji, toda to je obdobje, ki ga hkrati najbolj zaznamujejo (kar mislimo eksplicirati v tem bloku) netransparentni mehanizmi delovanja mestnih oblasti na področju kulture in posebej v okviru tega projekta. Ko bomo torej skušali povzeti dogajanje v prvem obdobju projekta, nam ne bo šlo za historiografsko povzemanje, ampak za nekaj bolj pomembnega, za detektiranje in analiziranje mehanizmov, ki so privedli do obstrukcije projekta v prvem obdobju; mehanizmov slovenske kulturne politike (ki obstaja v taki ali drugačni obliki), ki so pravzaprav dovolili oziroma ustvarili možnosti za samovoljno oblastniško in destruktivno delovanje posameznih segmentov mestnih oblasti, natančneje Mestne občine Ljubljana v okviru katere je prišlo do obstrukcije projekta EMK – Ljubljana 97. MOL je z avtoritarnimi mehanizmi, ki jih lahko opišemo tudi kot mehanizme zastarele ali neobstoječe kulturne politike, vodila načrtno in pospešeno akcijo skupaj z veliko bolj ali manj vidnimi dejavniki in agenti politične in kulturne infrastrukture v Ljubljani. Vse to je 1. 3. 1996 omogočilo županu dr. Dimitriju Ruplu, da je prvo obdobje projekta privedel “elegantno” do njegove sklepne točke (razpustitev Programskega sveta EMK – Ljubljana 97, legalno konstituiranega najvišjega organa projekta, in prav tako pozneje s strani MOL ustanovljenega Programskega odbora EMK – Ljubljana 97).

Zapisala sem elegantno, pravzaprav, če odštejemo svetli izjemi analitičnega novinarstva Ženjo Leiler (Delo) in Tanjo Lesničar Pučko (Dnevnik), so mediji javnega obveščanja nemalokrat preveč zamegljeno in neobjektivno predstavili dogajanje v zvezi s tem. Posledica tega je bila oblikovanje pavšalnih ocen in mračnih scenarijev, ki so operirali z besednjakom obtožb na račun predvsem ljubljanske alternativne oz. subkulturne scene in celotno zadevo predstavili kot

poskus posameznikov oz. pripadnikov alternative odtujiti in sprivatizirati javna sredstva. V medijih se tudi zdaj pojavljajo zapisi o teh dogodkih (Mag, Ljubljana – glasilo MOL), ki pred predstavitvijo sedanjega projekta EMK – Ljubljana 97 orisujejo njegovo zgodovino na način: Uspelo nam je rešiti projekt pred alternativci, ki so ga hoteli umestiti zgolj na področje alternative in ga povezati z narkomani, hippiji, socialno obremenjenimi marginalci – kakor se še danes označuje Metelkova oz. pred leti začeti projekt Mreže za Metelkovo. Nekateri tedniki in mediji pa so povsem ignorirali dogajanje v zvezi s projektom EMK – Ljubljana 97 in se v nasprotju s svojo novinarsko-raziskovalno dejavnostjo prav simptomatično umaknili iz celotne zadeve.

Dejstvo pa je, da so posamične objave o projektu pa tudi odlični povzetki in problematiziranje projekta (Leilerjeva v Delu in Pučkova v Dnevniku) ter objave odstopnih izjav in odprtih pisem javnosti šesterice urednikov in hkrati članov Programskega sveta in/ali Programskega odbora v prvem obdobju delovanja EMK – Ljubljana 97 ali takoj po njegovi popolni obstrukciji 1. 3. 1996 preveč fragmentarno in diskontinuirano opozarjali na dogajanja, ravni in večslojno problematiko projekta, premalo pa je bilo tudi širših umestitev mehanizmov obstrukcije projekta v tako imenovano kulturnopolitično strukturo slovenske države.

Zato je treba pričujoči tematski blok razumeti kot analitično orodje, ki na enem mestu zbere, predstavi in analizira številne razprave, dokumentacijo, različne in zelo specifične faze projekta, ki so bile sicer predstavljene v javnosti, vendar so bile za zunanjega bralca preveč fragmentirane in zamegljene. Ta meglenost je tudi posledica zelo burnih reakcij MOL-a in župana mesta Ljubljana dr. Dimitrija Rupla, kateremu je bila tudi večina očitkov namenjena, saj je po pooblastilih in tudi po tem, kako je izpeljal, predstavil in razrešil posamične zaplete v zvezi s projektom, ne samo po funkciji, pač pa tudi osebno v veliko primerih kar najbolj odgovoren za obstrukcijo projekta. Čeprav drži, da se je projekt znašel tudi v mreži MOL-a in njegovih uslužbencev ter političnih bojev na občinsko-mestni ravni. Ker smo v tem obdobju zasedali tako rekoč najbolj notranjo pozicijo v projektu (bili smo njegovi notranji akterji), nam to pravzaprav šele omogoča njegovo sedanje zunanje kritično pozicioniranje. Kot je nekoč formuliral Slavoj Žižek, je vloga slehernega intelektualca in njegovega dela, da kaže na luknjo ali zev, ki se kaže med ravnmi sistema.

Ta blok je sklepna točka zbranega gradiva, pogovorov, zapisanih stališč, številnih ustnih analiz in razprav o projektu omenjene skupine urednikov.

Tematski blok EMK – Ljubljana 97 je razdeljen na dva medsebojno prepletana dela, pri čemer enega ni moč razumeti brez drugega. Blokoma sledi še dodatek v angleščini.

Prvi del prinaša dve besedili Marine Gržinič, GENEALOGIJO MIKROZGODOVINE PROJEKTA EMK – LJUBLJANA 97, izpis zgodovine projekta s hkratno napotitvijo na obstoječo dokumentacijo (zbrali sta jo Mojca Kumerdej in

Marina Gržinić, besedilo OD MIKROZGODOVINE DO GLOBALNIH VPRAŠANJ SLOVENSKE KULTURNE POLITIKE pa kontekstualizira EMK – Ljubljana 97 v širšem slovenskem kulturnem prostoru tako, da primerja kritične izsledke projekta med drugim tudi z ugotovitvami Poročila skupine evropskih ekspertov, ki jo je vodil Michael Wimmer in ima naslov *Kulturna politika v Sloveniji (1996)*. Prvi del bloka sklene pogled na celotno dogajanje, ki ga poda Marko Hren z naslovom *EMK – LJUBLJANA 97 OB PRIMERU METELKOVA*, tako da dogajanje v zvezi z EMK – Ljubljana 97 primerja z dogajanjem v zvezi z Metelkovo; (mestna površina na Metelkovi ulici v Ljubljani, ki naj bi bila namenjena predvsem neodvisni kulturi, se je znašla v primežu različnih interesov, tranzicijsko paralizirane mestne uprave in njene administracije).

V drugem delu bloka EMK – Ljubljana 97 objavljamo prevod 5. sklepnega poglavja Poročila skupine evropskih ekspertov – *Kulturna politika v Sloveniji – poročila*, ki prav v prvem delu tega bloka, v besedilu “Od mikrozgodovine do globalnih vprašanj slovenske kulturne politike”, služi kot osnova za analitičen spoprijem in interpretacijo dogodkov EMK – Ljubljana 97. Menimo namreč, da je v 5. (sklepnem) poglavju veliko napotkov glede tega, kako naj se v prihodnosti operacionalizira in oblikuje slovenska kulturna politika. V bloku sta objavljena tudi prevod pisma, ki smo ga naslovili na gospoda Wimmerja in v njem pojasnili, zakaj prosimo za objavo dela poročila v slovenščini, ter krajši avtorski pogled na celotno zadevo. Pismo in krajši avtorski pogled na projekt je pripravila Eda Čufer.

Dodatek v angleščini prinaša povzetek in teze o dogajanju v zvezi s projektom, ki bodo v razmislek za morebiten analitični spopad s projektom v širšem evropskem kontekstu ter sinopsis koncepta projekta – izhodišča, finančno strukturo, program posameznih programskih polj – ki je nastal že aprila 1995 in je bil do 1. 3. 1996 kljub vsem diskreditacijam od MOL več kot solidna programska osnova prve faze projekta EMK – Ljubljana 97.

Marina Gržinić

I. del

GENEALOGIJA MIKROZGODOVINE PROJEKTA EMK — LJUBLJANA 97 (izpis zgodovine projekta s hkratno napotitvijo na obstoječo dokumentacijo)¹

Projekt Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 (EMK – Ljubljana 97) se je po različnih pobudah in premestitvah datuma realizacije (**dokument št. 4**) zares konstituiral in operationaliziral s sklepom o imenovanju članov Programskega sveta projekta EMK – Ljubljana 97 (v nadaljevanju tudi PS EMK – Ljubljana 97), ki jih je imenovala Branka Lovrečič, sekretarka tedanjega Mestnega sekretariata za izobraževanje, raziskovalno dejavnost, kulturo in šport Mestne občine Ljubljana (MOL), decembra 1994 (**dokument št. 1**). PS EMK – Ljubljana 97 pa se je dejansko konstituiral 1. 3. 1995 s sklicem prve seje Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 2**). Izhodiščna organizacijska shema strukture projekta EMK – Ljubljana 97, na podlagi katere je Uprava mesta Ljubljane najprej konstituirala njegov Programski svet (**dokument št. 6**), je določala tudi ustanovitev Koordinacijskega odbora z delovnimi telesi institucij, kulturno-umetniških društev, medijev, turizma itd. ter Častnega odbora projekta (**dokument št. 7**). Vse tri ravni (programsko, koordinacijsko in častno) naj bi koordiniral sekretariat projekta EMK – Ljubljana 97, ki naj bi deloval v okviru mestne uprave (**dokument št. 7**).

Programski svet EMK – Ljubljana 97 je kot osrednja programska raven projekta začel delovati 1. marca 1995 in je bil

1. Od številne nekaj sto strani obsegajoče dokumentacije sva z Mojco Kumerdej izbrali tisto najbolj topično, ki govori že sama zase, brez dodatne interpretacije. Večina dokumentov je objavljena v faksimilni obliki, v primerih, ko sva izbrano dokumentacijo našli še shranjeno v računalniku, sva jo uporabili v tej obliki, kljub obstoječemu dokumentu, ker sva hoteli varčevati z odmerjenim številom strani bloka v Časopisu za kritiko znanosti. Vsi objavljeni dokumenti so natisnjeni kronološko in imajo na začetku objavljeno zaporedno številko, ki se ponovi v tekstu, ki dokumentom sledi, jih interpretira, klasificira in postavlja v medsebojne odnose. Ob tem velja tudi opozorilo, da se lahko sprehodimo skozi tukaj natisnjeno dokumentacijo projekta EMK – Ljubljana 97, ne da bi se ozirali na tekst, ki jo interpretira. Ze sami kronološko objavljeni dokumenti so zgovorna mreža podatkov in branja.

MESTO LJUBLJANA
Mestni sekretariat za izobraževanje, raziskovalno
dejavnost, kulturo in šport
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana

Štev.: 631/94
Datum: 27. december 1994

S K L E P
o imenovanju Programskega sveta projekta
EVROPSKI MESEČ KULTURE-LJUBLJANA 97

1. Z namenom, da bi zagotovili čim kvalitetnejši, strokovno dorečen program, ki v izhodiščni ideji ni pogojen samo z obsegom in kvaliteto programa instituciji, za izvedbo Evropskega meseca kulture v Ljubljani leta 1997,

imenujem Programski svet,

ki bo opravljal naslednje naloge:

- obravnaval bo gradiva posameznih programskih polj
 - podal o gradivih svoje strokovno mnenje
 - usklajeval različne vizije programa
 - oblikoval koncept programa
 - oblikoval program
2. Programski svet sestavljajo strokovne osebnosti iz različnih kulturnih in umetniških področij.
Člani programskega sveta so koordinatorji programskih polj, nosilci področij in člani polj.
3. Programski svet deluje na plenarnih sejah, delovnih sestankih programskih polj in področij ter drugih delovnih sestankih.
Sejo sklicje in vodi predsednik(ca) Programskega sveta ali v njegovi (njeni) odsotnosti podpredsednik(ca), po pooblastilu predsednika(ce).
4. Predsednik(ca) sveta lahko odloči ali posameznemu članu preneha članstvo ali imenuje novega.
5. Za člane sveta imenujem:

Marina Gršinić - predsednica programskega sveta
Peter Gabrijelečič - podpredsednik
Tomaž Toporišič - podpredsednik

v približno šestih mesecih delovanja najširše konsenzualno in strokovno-operativno telo projekta. Programski svet projekta EMK – Ljubljana 97, ki je štel 70 članov strokovnjakov iz različnih umetniško-kulturnih okoliš, različnih generacij in praks, delujočih v različnih kulturnih institucijah oziroma svobodnih kulturnih delavcev ali svobodnih umetnikov, je pri oblikovanju programa vzpostavil izjemno pluralno, heterogeno in zavzeto ustvarjalno ozračje. Delovanje Programskega sveta je razvidno iz zapisnikov Sej koordinatorjev posameznih programskih polj projekta in tudi Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 (1. in 2. plenarna seja PS EMK – Ljubljana 97, **(dokument št. 3 in dokument št. 9)**).

Programski svet EMK – Ljubljana 97 je v sodelovanju z Mojco Kumerdej, glavno koordinatorico projekta :

1. Sprejel izhodiščno načelo projekta, da je EMK – Ljubljana 97 avtonomen projekt, katerega program izoblikuje programski svet kot strokovno avtonomno telo **(dokument št. 3)**.

2. Izdelal koncept oziroma izhodišča in programske predloge za vseh 9 programskih polj **(dokumenti št. 5, 5a in 5b)**.

3. Opravil več pomembnih pogovorov na mestni in republiški ravni; med drugim je s projektom podrobno seznanil župana dr. Dimitrija Rupla in ga zaprosil, da projekt, ki je projekt mesta Ljubljane, tudi "simbolno", kot župan, sprejme za svojega in ga kot njegov častni predsednik predstavlja ter zagovarja na vseh umetniško-kulturnih in družbeno-političnih ravneh mesta in republike **(dokument št. 8)**.

4. Pripravil natančno finančno oceno projekta za leto 1995 in tako bistveno pripomogel k sprejetju finančne konstrukci-

je projekta za leto 1995 v času, ko je bil status projekta zaradi statutarnih in kadrovskih sprememb v mestni upravi povsem negotov (**dokument št. 10**). Programski svet projekta je pripravil koncept projekta po posameznih poljih, na podlagi katerega je Mestna skupščina Ljubljana odobrila 20 milijonov tolarjev za njegovo pripravo v letu 1995.

Glede na koncept oziroma izhodišča in programske predloge za vseh 9 programskih polj projekta EMK– Ljubljana 97 (**dokumenti št. 5, 5a in 5b**) naj bi bil ta v okviru Ljubljane kot kulturne in državne prestolnice ter Republike Slovenija med najpomembnejšimi (če ne celo najpomembnejši) umetniško-estetsko-produkcijski, infrastrukturno-institucionalni, medijski in nacionalno-mednarodni projekt v devetdesetih letih v Sloveniji. Projekt naj bi predstavil in reflektiral slovensko umetniško in kulturno produkcijo v širšem, predvsem evropskem (in ameriško-azijskem) kulturnem kontekstu; s hkratnim zagotavljanjem in oblikovanjem finančnih in drugih institucionalnih ter infrastrukturnih možnosti pa naj bi predvsem umetniško-kulturnemu ustvarjalnemu potencialu v Sloveniji omogočil številne nove produkcije.

Pomembno je poudariti, da pri celotnem projektu EMK – Ljubljana 97, tako kot ga je zasnoval Programski svet EMK – Ljubljana 97, ni šlo samo za predstavitev že obstoječega programa, produkcije, ampak naj bi to bila priložnost za povabilo slovenskim ustvarjalcem, da sodelujejo pri njem z novimi produkcijami. Programski svet EMK – Ljubljana 97 je zastavil projekt kot tisti, ki bo ustvaril temelje za nove produkcije ter hkrati, pa čeprav v manjši meri, z mednarodnimi koprodukcijami omogočil ne le ustvarjalno soočenje in pre-

Programska polja

I. LITERATURA

Tomo Virk - koordinator in nosilec področja literature
 Andrej Blatnik
 Ewald Fisar
 Matevž Kos

II. SCENSKA UMETNOST

Tomaž Toporišič - koordinator in nosilec področja gledališča
 Eda Čufer
 Simon Kardum - nosilec področja sodobnega plesa
 Diana Koloini
 Nevenka Koprivšek
 Mojca Kreft - nosilka lutkovnega področja
 Zanja Leiler
 Blaž Lukan
 Alja Predan
 Mateja Rebolj - nosilka področja baleta
 Andrej Rozman

III. VIZUALNA UMETNOST

Marina Grmič - koordinatorica in nosilka področja sodobne vizualne umetnosti
 Taja Čepič
 Jože Hudeček
 Zoran Kržišnik
 Damjan Ovsec
 Marjetica Potrč
 Borut Vogeljik
 Tomislav Vignjevič - nosilec področja starejše likovne umetnosti
 Igor Zabel - nosilec področja sodobne likovne umetnosti

IV. ARHITEKTURA/OBLIKOVANJE/URBANIZEM

Tomaž Brate - koordinator
 Siana Bernik - nosilec področja oblikovanja
 Peter Gabrijelič
 Andrej Hrausky
 Janez Koželj - nosilec področja urbanizma
 Jurij Krpan
 Miran Mohar
 Braco Mušič
 Karel Pollak
 Damjan Prelovski
 Peter Skalar
 Boris Sušteršič
 Aleš Vodopivec - nosilec področja arhitekture

V. RESNA GLASBA

Tomaž Bole - *koordinator*
 Brina Jež
 Lojze Lebič - *nosilec področja resne glasbe*
 Klemen Ramovš
 Kaja Šivic
 Mitja Vrhovnik Smrekar

VI. ROCK/ETNO/JAZZ

Igor Vidmar - *koordinator*
 Igor Bašin - *nosilec področja rock glasbe*
 Bogdan Beniger - *nosilec področja etno glasbe*
 Marjan Ogrinc
 Mitja Prezelj
 Brane Rončel - *nosilec področja jazz glasbe*
 Ičo Vidmar
 Brane Zorman

VII. FILM/FOTOGRAFIJA/VIDEO IN MEDIJSKA UMETNOST

Uroš Prestor - *koordinator*
 Diana An elić
 Srečo Dragan
 Marko Kašnik - *nosilec področja video in medijske umetnosti*
 Brane Kovič - *nosilec področja fotografije*
 Marko Peljhan
 Stojan Pelko
 Jelka Stergel
 Majda Širca - *nosilka filmskega področja*
 Marcel Stefančič
 Lara Šturmaj
 Koen Van Daele
 Zdenko Vrdovec

VIII. KULTURNI IN DRUŽBENI FENOMENI

Miran Mohar - *koordinator projekta NSK*
 Marko Hren - *koordinator projekta Metelkova*
 Katrina Mirovič - *koordinatorica ustvarjalnosti mladih*
 Brane Mozetič - *koordinator ustvarjalnosti gay kulture*
 Klavdija Poropat - *koordinatorica Youth Handicaped Deprivileged*

IX. PUBLIKACIJE/KONGRESI/SIMPOZIJ

Emil Hrvatn - *koordinator*

Mestna sekretarka za izobraževanje,
 raziskovalno dejavnost, kulturo in šport

Branka Lovrečič

pletanje domače in tuje produkcije, marveč po končanem projektu EMK – Ljubljana 97 tudi kontinuirano predstavitev slovenske umetnosti in kulture po drugih evropskih prestolnicah.

Drug pomemben vidik projekta EMK – Ljubljana 97 je bil njegov pomen za infrastrukturno-institucionalno okrepitev prestolnice. Pri tako kompleksnem projektu naj bi se spletla specifična mreža institucij in neodvisnih ustvarjalcev. Navsezadnje naj bi projekt spodbudil tudi oživitve različnih arhitekturno-urbanističnih lokacij v Ljubljani in s tem ustvaril kompleksno infrastrukturno in duhovno mrežo dogajanj v prestolnici.

Programska osnova EMK – Ljubljana 97 je bila koncipirana tako, da

jo sestavlja 9 programskih polj, ki pokrivajo različne vidike sodobnega slovenskega umetniškega kulturnega in širšega družbenega ustvarjanja. Tako naj bi bilo vzpostavljeno specifično razmerje in ravnotežje med t. i. klasičnimi vidiki sodobnega ustvarjanja (klasično gledališče, opera, balet, resna glasba, film) in vse bolj množičnomedijskimi novimi oblikami ustvarjalnosti (rock, jazz, pop, novi elektronski mediji, multimedijski projekti, sodobni ples).

Oblikovanje tematskih deležev oz. določanje tematskih sklopov naj bi potekalo na dveh ravneh. Za prvo smo lahko ugotovili, da je nekaj teh tematskih projektov že zastavljenih, npr. predlagani simpozij na temo "realnega", ki naj bi zajel praktične (umetniške) in teoretske vidike, podobno velja tudi za projekt Ambasada NSK, ki je že sam po sebi vseboval tematski sklop odnosa med umetnostjo in politiko, teritorijem in dematerializacijo objekta itn. Za drugo raven oblikovanja tematskih prireditev pa naj bi bil značilen

postopek združevanja ali programskega fokusiranja, po tem, ko bi bili dokončno izoblikovani program in potrjeni izvajalci, izbrani tudi na podlagi razpisa. Tematski sklopi naj bi se ustvarjali tudi z vzpostavljanjem skrbno izoblikovane in načrtovane mreže različnih projektov v času in prostoru.

V projektu EMK – Ljubljana 97 tako ni bilo prostora za aprioristično favoriziranje institucionalne ali neodvisne kulture. Vodilo in merilo projekta EMK – Ljubljana 97, tako kot je to bilo koncipirano aprila 1995, sta bili namreč strokovnost in kakovost.

Projektu EMK – Ljubljana 97 ni šlo za nobeno favoriziranje ali aprioristično podpiranje neodvisne kulturne produkcije. Tudi v izhodiščih Programskega sveta EMK –

Ljubljana 97 ni bil nikoli vzpostavljen dualen odnos, na eni strani institucionalizirana in na drugi neodvisna produkcija, saj so člani Programskega sveta menili, da je tak koncept v umetnosti in kulturi v devetdesetih zastarel ter pomeni socijalistični atavizem. Načelno opredeljevanje za neinstitucionalno ali institucionalno kulturo ali proti njej ter njuno aprioristično ločevanje brez razprave o vsebini, kakovosti in pomenu je nesmisel, ki se ga je Programski svet EMK – Ljubljana 97 zelo dobro zavedal.

Prav nasprotno se je PS EMK – Ljubljana 97 zavedal, da je sodelovanje s kulturno-umetniškimi institucijami bistvenega pomena za realizacijo projekta. Šlo naj bi za produktivno razmerje med umetniškim snovanjem in idejo ter mestom njene realizacije. Med institucionalno in neinstitucionalno kulturo naj bi bili pravzaprav edini možni le sodelovanje ter programsko dopolnjevanje in sinteza. To razmerje pa naj bi bilo, čeprav se sliši še tako paradoksalno, v korist institu-

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
MESTNA UPRAVA
EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: (061) 213 731, 125 33 54 int. 220 (Mojca Kumerdej - glavna koordinatorica)
Fax.: (061) 131 41 79

št. : 102/95
dat.: 22. februar 1995

**VABILO NA 1. SEJO PROGRAMSKEGA SVETA
PROJEKTA EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97**

Spoštovani!

V razgovoru z Vami smo Vas povabili k sodelovanju v Programskem svetu projekta Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 in Vam glede na Vaš načelni pristanek pošiljamo sklep o Vašem imenovanju v Programski svet ter Vas vljudno vabimo, da se udeležite prve seje

v sredo, 1. marca 1995, ob 10.30 uri
v Mali sejni dvorani na Magistratu, Mestni trg 1,

kjer Vam bomo predstavili projekt Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 in način delovanja Programskega sveta.

V primeru, da se sestanka ne boste mogli udeležiti, Vas prosimo, da nas pravočasno telefonsko ali pisno obvestite.

S spoštovanjem,

Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Po pooblastilu župana

Branka Lovrečič

Priloga:
Sklep o imenovanju

MESTNA OBČINA LJUBLJANA

Mestna uprava

Evropski mesec kulture – Ljubljana 97

Trubarjeva 5

61000 Ljubljana

Tel: (061) 213 731, 125 33 54 int.220 (Mojca Kumerdej – glavna koodinatorica)

Fax: (061) 131 41 79

št.: 10/95

dat: 3. marec 1995

ZAPISNIK

1. PLENARNE SEJE PROGRAMSKEGA SVETA
PROJEKTA EVROPSKI MESEC KULTURE – LJUBLJANA 97

Seja je potekala 1. marca 1995 v Mali sejni dvorani na Magistratu, Mestni trg 1, .
Seja se je pričela ob 10.30 in se končala ob 12.15.

Prisotni: Andrej Blatnik, Matevž Kos, Eda Čufer, Simon Kardum, Diana Koloini, Mojca Kreft, Ženja Leiler, Blaž Lukan, Marina Gržinič, Taja Čepič, Jože Hudeček, Samo Toplak (namesto Zorana Kržišnika), Tomislav Vignjevič, Tomaž Brate, Stane Bernik, Peter Gabrijelčič, Jurij Krpan, Braco Mušič, Peter Skalar, Boris Šušteršič, Aleš Vodopivec, Tomaž Bole, Lojze Lebič, Kaja Šivic, Igor Vidmar, Igor Bašin, Bogdan Beniger, Marjan Ogrinc, Brane Rončel, Brane Zorman, Uroš Prestor, Diana Anđželič, Srečo Dragan, Marko Košnik Virant, Brane Kovič, Marko Peljhan, Jelka Stergel, Lara Štrumej, Koen Van Daele, Zdenko Vrdlovec, Marko Hren, Brane Mozetič, Klavdija Poropat, Emil Hrvatini ter Branka Lovrečič, Mojca Kumerdej in Boris Martinčič

Opravičeni: Tomo Virk, Evald Flisar, Tomaž Toporišič, Nevenka Koprivšek, Alja Predan, Mateja Rebolj, Andrej Rozman, Zoran Kržišnik, Marjetica Potrč, Borut Vogelink, Igor Zabel, Andrej Hrausky, Miran Mohar, Karel Pollak, Klemen Ramovš, Mitja Vrhovnik Smrekar, Mitja Prezelj, Stojan Pelko, Katra Mirovič

cionalne kulture. Vsi projekti, tisti, ki so jih predlagali predstavniki institucij v Programskem svetu, in tisti, ki so jih kot neodvisne umetniške produkcije predlagali posamezni ustvarjalci, kritiki, teoretiki itn., naj bi bili izpeljani predvsem v slovenskih nacionalnih in mestnih kulturnih institucijah. Te naj bi s tem soustvarjale projekte in naj bi bile torej bistvenega pomena za realizacijo in operacionalizacijo projekta EMK – Ljubljana 97.

Vodilo pri oblikovanju programa EMK– Ljubljana 97 (**dokument št. 14**) je bilo predvsem kakovost v smislu estetske inovativnosti in raziskovalnosti, k tej pa naj bi prispevale klasične in tudi najbolj avantgardne oblike sodobnega umetniškega izražanja.

Klasične in tudi avant-

gardne produkcije so namreč del zgodovinskega konteksta in tudi hkrati konteksta sodobne, ne le slovenske, ampak tudi svetovne umetniške produkcije.

Program naj bi bil namenjen vsem Ljubljančanom oziroma vsem slovenskim državljanom, kajti glede na velikost Slovenije smo pričakovali veliko obiskovalcev tudi iz drugih slovenskih mest in iz tujine. Občinstvo bi lahko v projektih prepoznalo stimulativen profesionalni in strokovni izziv, pa tudi splošen "zeitgeistovski" in specifičen urbani utrip mesta Ljubljana.

Predvideno je bilo tudi sodelovanje z institucijami in ustvarjalci zunaj Ljubljane: SNG Maribor, slovenski muzeji, alternativni centri itn. Projekt EMK – Ljubljana 97 naj bi potekal na tako različnih mestnih lokacijah (odprtega in zaprtega tipa) in naj bi obsegal tako različne programske vidike, od klasičnega do avantgardnega, da bi se v njem lahko prepoznalo najširše občinstvo.

Skratka, naj bi projekt EMK – Ljubljana 97 bil v okviru Ljubljane kot kulturne in državne prestolnice ter Republike Slovenije pomemben produkcijski dejavnik, ki naj bi spodbudil slovensko umetniško ustvarjalnost, okrepil položaj slovenske prestolnice kot pluralnega, (ko)produkcijskega, informacijskega križišča v Evropi ter utrdil in oblikoval infrastrukturne ter institucionalne materialne možnosti za umetniško in kulturno produkcijo v Ljubljani in Sloveniji tudi v času po projektu.

Prvi cilj projekta naj bi bil njegov raziskovalni nabo, kajti ukvarjal naj bi se s predstavitvijo sodobne umetnosti in njenim odnosom do širšega mednarodnega konteksta umetnosti in kulture.

Drugi cilj naj bi bil novi produkcijski potencial za domačo produkcijo.

Tretji cilj naj bi bil infrastrukturna izboljšava dosedanjih institucionalnih in neinstitucionalnih zmogljivosti slovenske kulture in umetnosti.

Četrti cilj naj bi obsegal vzpostavitev mreže institucij in posameznikov, medijev in informacij, ki naj bi produktivno trajno zaznamovali slovensko kulturo in komunikacije ter izmenjave z mednarodno javnostjo, tržiščem in institucijami.

Peti cilj pa: Ljubljana je že v Evropi, s projektom EMK – Ljubljana 97 pa naj bi svojo vključenost v ta svet tudi produktivno reflektirala (**dokument št. 14**).

Od štirih strukturnih ravni, ki jih je za pripravo in izpeljavo projekta izdelala mestna uprava in s katerimi je bil seznanjen tudi Programski svet EMK – Ljubljana 97, se mestni upravi ni zdelo potrebno od 1. 3. do 3. 10. 1995 vzpostaviti

Odsotni: Damjan Ovsec, Janez Koželj, Damjan Prelovšek, Brina Jež, Ičo Vidmar, Majda Širca, Marcel Štefančič

Potek:

1. Uvodni pozdrav Branke Lovrečič in predstavitev poteka kandidature mesta Ljubljana za projekt Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 (glej: priloga)
2. Predstavitev projektov Evropska prestolnica kulture in Evropski mesec kulture (Mojca Kumerdej)
3. Predstavitev in obrazložitev programske organizacijske strukture na podlagi priloženih organogramov (Branka Lovrečič)
4. Razprava

Marjan Ogrinc je zastavil vprašanje o trajanju projekta in njegovi izvedbi.

Branka Lovrečič je poudarila, da je treba najprej oblikovati konceptualno vodilo in program ter se strinjala, da je nujno čim prej določiti tudi termin. Projekt je predviden konec pomladi oziroma v začetku jeseni leta 1997. Glede trajanja projekta je poudarila, da se verjetno ne bomo odločili za manj kot 4 tedne.

Srečo Dragan je opozoril na programske in organizacijske strukture in predlagal, da bi bil video v programskem polju Film/Fotografija/ Video in medijska umetnost zastopan kot samostojno področje in ne skupaj z medijsko umetnostjo.

Pavle Toplak, ki se je udeležil Programskega sveta namesto opravičeno odsotnega Zorana Kržišnika, je opozoril na ustaljene prireditve, ki so v mesecu juniju, kot je denimo Mednarodni grafični bienale, katerega otvoritev je običajno od 15.–20. junija, zato predlaga začetek Evropskega meseca kulture – Ljubljana 97 v času kresne noči.

Simon Kardum je prav tako opozoril na Mednarodni festival odrskih umetnosti, ki se začne letošnje leto in se bo vsako leto odvijal od konca maja do začetka junija.

Brane Kovič je opozoril na pomembnost promocije in na višino sredstev, namenjenih pripravi in izvedbi projekta.

Mojca Kumerdej je odgovorila, da naj bi se eden od predvidenih sedmih oz. osmih zaposlenih v Sekretariatu EMK – Ljubljana 97 ukvarjal samo s stiki z javnostjo in promocijsko dejavnostjo.

Branka Lovrečič je opozorila, da se gibljemo v začaranem krogu; sicer drži, da je za oblikovanje programa treba poznati višino finančnih sredstev, vendar pa je glede na to, da je mestni proračun trenutno v fazi priprav na postopek sprejemanja, sprejetje državnega proračuna pa je predvideno za konec marca, še toliko pomembneje pripraviti program, saj se bomo za sredstva lahko potegovali prav na osnovi zasnovanega koncepta in programa.

Peter Gabrijelčič je omenil gradnjo Centra sodobne umetnosti kot promocijski projekt v smislu multimedijalne umetnosti; priprava in gradnja bi kot promocija Evropskega meseca kulture trajali dve leti. Center bi zgradili na osnovi mednarodnega arhitekturnega natečaja. Projekt Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 bi bil kot končna izvedba te aktivnosti osrednji dogodek. K temu je treba pritegniti tudi medije, saj je projekt pomemben za celo Slovenijo, ne le za Ljubljano. Konkretno izvedbo gradnje Centra sodobne umetnosti lahko priključimo na evropski projekt Europana.

Stane Bernik je opozoril, da bi že na tej seji morali vedeti, kolikšna sredstva so na razpolago. Temeljno vprašanje je namreč samostojnost projekta. Predlagal je tudi, da bi se programsko polje Vizualna umetnost preimenovalo v Likovno umetnost, s čimer so se navzoči strinjali.

Branka Lovrečič je poudarila, da je projekt zastavljen kot avtonomen, koliko nam bo to uspelo, pa bo jasno v mesecu marcu.

Sklep: Navzoči so se soglasno strinjali, da je z današnjo sejo Programski svet Evropskega meseca kulture – Ljubljana 97 konstituiran.

Sklep: Predsedniško dolžnost Programskega sveta bo opravljala Marina Gržinič.

Sklep: Podpredsednika Programskega sveta sta Peter Gabrijelčič in Tomaž Toporišič.

Sklep: Koordinatorji programskih polj in nosilci programskih področij so:

Tomo Virk – koordinator in nosilec področja literature

Tomaž Toporišič – koordinator programskega polja Scenska umetnost in nosilec področja gledališča

Simon Kardum – nosilec področja sodobnega plesa

Mojca Kreft – nosilka lutkovnega področja

Mateja Rebolj – nosilka področja baleta

Marina Gržinič – koordinatorica programskega polja Likovna umetnost in nosilka področja sodobne likovne umetnosti

še katere z njene strani začrtane ravni (**dokument št. 7**). Programski svet EMK – Ljubljana 1997 pa se je vseskozi zavedal te pomembne strukturalne pomanjkljivosti, ki se je tedaj zdela bolj posledica birokratske nekompetentnosti, pa je pravzaprav omogočila prvo dejanje v načrtno zastavljeni občinski obstrukciji projekta. V tem času se je tudi B. Lovrečič, ki je bila od januarja 1995 po pooblastilu župana vodja projekta, aprila 1995 odločila za profesionalno delo mestne svetnice in se umaknila iz projekta EMK – Ljubljana 97. Nadomestila jo je mag. Daša Hribar, ki je postala načelnica Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost MOL, v okviru katerega se je približno junija 1995 znašel po prestrukturaciji mest-

ne uprave (prestrukturiranje prejšnjih sekretariatov MOL) tudi projekt EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 9**).

Zavedali smo se, da je oblikovanje programa projekta EMK – Ljubljana 97 več kot samo, metaforično rečeno, *“lepo-rečno snovanje”*, kajti izkušnje so kazale, da ga je iz sedanje izhodiščne oblike in programskih predlogov možno oblikovati v dokončen program samo s strokovno izdelanim elaboratom. To pomeni, da je bilo program mogoče dokončno oblikovati samo z natančnim načrtom potrebnih finančnih sredstev, ki naj bi bila tudi dejansko zagotovljena, ter z njegovo infrastrukturno in institucionalno umeščenostjo v širši kontekst prestolnice. Zato se je PS EMK – Ljubljana 97 odločil potrditi predlagano izdelavo elaborata projekta EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 9**). Takšno vodilo pri oblikovanju dokončnega programa projekta naj bi pomenilo upoštevanje dejanskega finančnega in strukturnega stanja pri pripravi in realizaciji začrtanega programa. Programski svet EMK –

Ljubljana 97 je torej predlagal opustitev ustaljenih načinov koncipiranja tematskih projektov, ki v osnutku obljublajo prav vse z najbolj bleščečo retoriko in nizanjem množice znanih imen, nato pa se izkaže, da je dejansko realizirani program le slabo tretjina v osnovi načrtovanega programa. Projekta EMK – Ljubljana 97 namreč PS EMK – Ljubljana 97 ni zastavil kot enega od številnih kulturnih projektov, ki se iz leta v leto (bolj ali manj uspešno) potegujejo za finančna sredstva, ampak smo ga uzrli kot največji kulturni projekt slovenske prestolnice in republike, ki je zahteval prav na vseh ravneh izpeljave posebna zagotovila **(dokument št. 11)**.

Toda konec avgusta 1995 je bilo delo v zvezi z elaboratom na odgovornost mag. Daše Hribar, načelnice Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost MOL, nenadoma ustavljeno; načelnica je tudi napovedala zamenjavo Mojce Kumerdej kot glavne koordinatorice projekta na sestanku koordinatorjev Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 11. septembra 1995 **(dokument št. 12)**. Dva dni po tem sestanku, 13. 9. 1995² (zapisnika koordinatorji PS niso nikoli prejeli, pisal pa ga je posebej za to določen uslužbenec Oddelka), je načelnica mag. Hribarjeva na predsednico Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 naslovila 13 vprašanj **(dokument št. 13)**.

Gržiničeva je oblikovala STALIŠČA PROGRAMSKEGA SVETA do PROJEKTA EVROPSKI MESEC KULTURE – LJUBLJANA 97, ki so bila hkrati tudi odgovor na vprašanja, ki jih je mag. Daša Hribar, načelnica Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost MOL, v zvezi s projektom naslovila na predsednico Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 **(dokument št. 14)**.

Tomislav Vignjevič – nosilec področja starejše likovne umetnosti
 Igor Zabel – nosilec področja sodobne likovne umetnosti
 Tomaž Brate – koordinator programskega polja
 Arhitektura/Oblikovanje/Urbanizem
 Stane Bernik – nosilec področja oblikovanja
 Janez Koželj – nosilec področja urbanizma
 Aleš Vodopivec – nosilec področja arhitekture
 Tomaž Bole – koordinator programskega polja Resna glasba
 Lojze Lebič – nosilec področja resne glasbe
 Igor Vidmar – koordinator programskega polja Rock/Etno/Jazz
 Igor Bašin – nosilec področja rock glasbe
 Bogdan Beniger – nosilec področja etno glasbe
 Brane Rončel – nosilec področja jazz glasbe
 Uroš Prestor – koordinator programskega polja Film/Fotografija/Video in medijska umetnost
 Marko Košnik Virant – nosilec področja videa in medijske umetnosti
 Brane Kovič – nosilec področja fotografije
 Majda Širca – nosilka filmskega področja
 Miran Mohar – koordinator projekta NSK
 Marko Hren – koordinator projekta Metelkova
 Katra Mirovič – koordinatorica ustvarjalnosti mladih
 Brane Mozetič – koordinator ustvarjalnosti gay kulture
 Klavdija Poropat – koordinatorica skupine Youth Handicaped Deprived
 Emil Hrvatini – koordinator programskega polja
 Publikacije/Kongresi/Simpoziji

Brane Rončel je opozoril, da sta terminsko najustreznejši dve obdobji, in sicer maj-junij ter september-oktober. Ker pa je junija veliko prirediteljev, sam predlaga jesenski termin, in sicer zato, da bi se prireditve odvijala izven utečenih terminov, s čimer bi ustvarjalni potencial izkoristili za nov kulturni dogodek.

Marko Hren je opozoril, da bi bilo treba do začetka prireditve urediti Metelkovo, ki pomeni izjemen potencial, ter predlagal, da se v Programski svet povabi še osebo z republiškega nivoja, npr. ga. Zimškovo, ki bi zastopala južni trakt Metelkove oz. nekoga od muzealcev.

Branka Lovrečič je opozorila, da je Marko Hren v Programski svet povabljen kot predstavnik Metelkove kot družbenega gibanja in ne kot predstavnik institucije.

2. Podvajanje številke 13 je pousem kontingentno, toda psihoanalitično gledano upravičeno, kajti zgodovina je serija na videz naključnih dogodkov, ki vsi retrogradno zadobijo smisel, in se natančno umestijo v zgodovini.

Boris Šušteršič je predlagal skupnega koordinatorja tudi za programsko polje Kulturnih in družbenih fenomenov.

Mojca Kumerdej je odgovorila, da je nepotreben koordinator za polje, v katerega so že tako vključeni koordinatorji kulturnih in družbenih fenomenov, saj gre večinoma za različne kulturne in družbene fenomene, ki bi jih težko zastopal en sam koordinator.

Marjan Ogrinc je zastavil vprašanje, ali je treba najprej narediti program ali počakati na odobritev finančnih sredstev, in menil, da je treba določiti termin prireditve.

Jelka Stergel je opozorila, da je vprašanje termina povezano z vprašanjem denarja, in sicer v primeru, da je sredstev dovolj, ima prednost jesenski termin, če pa je denarja premalo, potem spomladanski.

Branka Lovrečič je še enkrat poudarila, da je treba najprej pripraviti koncept in program. V pripravo proračuna Mestne občine Ljubljana smo predložili 90 mio SIT, vprašanje pa je, koliko sredstev bomo tudi dobili.

Tomaž Bole se strinja, da naj bi bil Evropski mesec kulture avtonomen projekt, obenem pa meni, da bi prireditve morala potekati v času, ko v Ljubljani ni veliko kulturnih dogodkov. Pomembno je, komu je projekt namenjen (Ljubljani ali Evropi) in če je projekt avtonomen, potem to pomeni, da bo treba za to priložnost v Ljubljano pripeljati novo publiko. Sam se zavzema, da bi bila prireditve septembra. In če je projekt avtonomen, potem to pomeni tudi več finančnih sredstev iz državnega proračuna. Pri sponzorjih pa je pomemben program, saj se ti odločajo na osnovi le tega. Vrstni red je torej naslednji: avtonomnost, določitev termina izvedbe, program.

Brane Rončel, Srečo Dragan, Boris Šušteršič in Stane Bernik se strinjajo z avtonomnostjo projekta.

Brane Rončel je poudaril, da je ta projekt priložnost, ki jo je treba čim bolj izkoristiti.

Marko Košnik je opozoril, da se pogovarjamo o sredstvih, datumu prireditve in programu, to troje pa je med sabo povezano, zato je zelo težko govoriti o eni sami stvari, denimo o programu ali o datumu, če nič od tega trojega ni še jasno. Če je cilj te prireditve predstavitev Slovenije v srednjeevropskem, če že ne evropskem prostoru, bi bilo nujno treba vedeti, kaj se istočasno dogaja drugod po Evropi. Zastavil je tudi vprašanje, ali ni trenutno naloga Programskega sveta, da deluje kot organ pritiska?

Peter Gabrijelčič je opozoril, da se mora država izjasniti, ali podpira projekt ali ne. Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 je namreč nacionalni in ne le lokalni projekt. Mesto Ljubljana v tem primeru prevzema vlogo

PS EMK – Ljubljana 97 ni oblikoval le stališč do odgovorov, ampak je dal tudi usmeritve v zvezi s tem, kaj mora do tedaj povsem inertna struktura MOL opraviti, da projekt EMK – Ljubljana 97 še pravočasno izpelje v zastavljenem okviru. Predlagano je bilo, da se v tej fazi realizacije projekta EMK – Ljubljana 97 opravi takojšnja operacionalizacija vseh ravni predlagane programske–organizacijske strukture, da se zagotovijo glede na programski elaborat potrebna sredstva in da se oblikuje čim širši organizacijski konsenz v zvezi s projektom na vseh umetniško–kulturnih, družbenih in političnih ravneh v mestu in republiki.

Programski svet EMK – Ljubljana 97 je predlagal mestni upravi, naj ta-

koj nadaljuje izdelavo elaborata projekta, ki jo je ustavil MOL, ter se loti reševanja naslednjih vprašanj oz. nalog, ki naj bi prispevale k njegovi kakovostni in večplastni pripravi in izpeljavi:

1. Oblikuje sekretariat oz. pisarno projekta v okviru mestne uprave z natančno določenimi pooblastili in odgovornostmi vseh sodelavcev.

2. Vzpostavi vse načrtovane ravni organizacijske strukture projekta, ob programskem svetu čimprej oblikuje koordinacijski odbor z vsemi načrtovanimi telesi ter imenuje častni odbor .

3. Priskrbi jasna in dokončna zagotovila, da bo projekt financiran iz posebnih sredstev na mestni in republiški ravni, ki ne bodo bremenila sredstev rednega programa kulture in umetnosti.

Kot pa je bilo razvidno iz vprašanj, ki jih je izoblikovala

mag. Daša Hribar, se mračnemu scenariju obstrukcije projekta ni dalo izogniti; ni se dalo izogniti scenariju, utemeljenemu na strahu pred neodvisno produkcijo, na strahu pred mednarodno produkcijo, na strahu pred tem, da bo projekt, tako kot je bil zastavljen, zanemaril finančne "dolžnosti" do nacionalnih kulturnih institucij (**dokument št. 13**).

Pojasniti je treba, da je bil v nasprotju s to inscenirano skrbjo za usodo projekta, ki se je manifestirala tako, da je MOL šele septembra 1995 nasloвила na PS EMK – Ljubljana 97 venček vprašanj, ta povsem prepuščen Programskemu svetu in njegovi koordinatrici ter njihovi skupni iznajdljivosti in akcijam.

Torej je 13 zastavljenih vprašanj mag. Hribarjeve 13. septembra 95 prva konkretna akcija MOL v zvezi s projektom. Po sprejetju projekta EMK – Ljubljana 97 v okviru mestne skupščine in posebej po dodelitvi zagonskih sredstev na osnovi koncepta program projekta, ki ga je pripravil Programski svet EMK – Ljubljana 97(!) junija 1995 v višini 20 milijonov tolarjev se je mestna uprava šele septembra 1995 "nenadoma" začela "zanimati" za projekt in ga hkrati počasi, toda radikalno spreminjati.

Na že sklicano 3. plenarno sejo Programskega sveta 3. 10. 1995 (**dokument št. 15**), ki je pomenila začetek javne obstrukcije projekta, je župan dr. Dimitrij Rupel v sodelovanju z mag. Hribarjevo, načelnico Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost MOL, povabil nekaj deset dodatno vabljenih (**dokument št. 16**). Seznam dodatno vabljenih – vsi so bili direktorji nacionalnih kulturnih institucij, ki so bile tako ali tako zastopane v tedanjem Programskem svetu EMK – Ljubljana 97 z najmanj enim ali celo več zaposlenimi iz teh istih institu-

Trojanskega konja, kajti projekt zadeva tudi samo državo Slovenijo. Evropski mesec kulture je priložnost, ko lahko posamezne stroke ustvarijo presežek.

Sklep: Programski svet projekta Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 je konstituiran po organizacijski strukturi, ki je bila priložena kot delovno gradivo z organizacijsko strukturo EMK – Ljubljana 97 in strukturo Programskega sveta ter s predsednico, podpredsednikoma, koordinatorji programskih polj, nosilci področij in člani, kot so navedeni v sklepu o imenovanju Programskega sveta z dne 27. decembra 1994.

Sklep: Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 naj bo avtonomna prireditelja.

Sklep: Čim prej je treba določiti termin prireditve.

Sklep: Do 13. marca naj koordinatorji vseh programskih polj skličejo sestanke svojih programskih polj, na katerih bi poleg vprašanj, navedenih v posebnem tekstu, namenjenim koordinatorjem, obravnavali predvsem termin prireditve in konceptualno vodilo.

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: (061) 213 731 / 125 33 54
Fax.: (061) 131 41 79

Št. : 42/95
Dat.: 11.april 1995

Gradivo št.0

PROJEKT EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97

Zgodovina projekta Evropskega meseca kulture in kandidature mesta Ljubljana ter organizacijska shema vodeča in izpeljave projekta Evropskega meseca kulture - Ljubljana 97

I. ZGODOVINA PROJEKTA EVROPSKEGA MESECA KULTURE IN KANDIDATURE MESTA LJUBLJANA

Sklep o projektu Evropskega meseca kulture je Svet ministrov za kulturo Evropske skupnosti sprejel 18.maja 1990. Gre za vsakoletno prireditve, za katerega naziv se lahko potegujejo vsa evropska mesta držav, ki temeljijo na demokraciji, pluralizmu in pravni ureditvi. Svet ministrov za kulturo na podlagi kandidature izbere tisto mesto, ki je kulturno in organizacijsko dovolj močno in zanimivo, da bi pod pokroviteljstvom Evropske unije organiziral tako velik in zahteven kulturni projekt.

Doslej so ta projekt izpeljali mesta Krakow (1992), Gradec (1993) Budimpešta (1994), letos je na vrsti Nikozija (15.september-15.oktober), prihodnje leto sledi St.Petersburg, leta 1997 pa bo organizator tega projekta Ljubljana.

Pobudo za kandidaturo za projekt Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 je leta 1991 sprožila tedanja mestna sekretarka za izobraževanje, raziskovalno dejavnost, kulturo in šport, gospa Branka Lovrečič. Skupščina mesta Ljubljana je na 17. seji, dne 19. decembra 1991 obravnavala pobudo za kandidaturo Ljubljane za Evropski mesec kulture za leto 1995, jo soglasno sprejela ter pooblastila Mestni sekretariat LRKŠ, da še naprej vodi vse aktivnosti v zvezi s kandidaturo. Mesto Ljubljana je prijavo za kandidaturo, ki jo je podprlo Ministrstvo za kulturo RS, 14.1.1992 posredovalo Svetu ministrov, ki pa je izrazil željo, da pred razpravo kandidaturo mesta Ljubljane podpre tudi vlada Republike Slovenije.

cij, je razviden iz zapisnika 3. seje PS EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 17**). Povabljeni so bili na pobudo dr. Rupla in mag. Daše Hribar, načelnice Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost MOL, hkrati pa zaprošeni, naj postanejo člani PS EMK – Ljubljana 97; seznama in tega dodatnega povabila dotedanji člani PS EMK – Ljubljana 97 niso prejeli niti v vednost. Predsednica PS EMK – Ljubljana 97 je bila o tej odločitvi tudi sama dodatno obveščena ali, kot se je takšnim metodam reklo v socializmu, postavljena pred dejstvo, da se bomo *“srečali na nekoliko širšem sestanku”* (**dokument št. 16**).

Direktorjem nacionalnih kulturnih institucij v Ljubljani sta župan in načelnica predstavila novo izhodišče oz. kon-

cept ali mnenje mestne uprave glede nadaljnje, uspešnejše operacionalizacije projekta (**dokument št. 17**). Tako je Programski svet v svoji 3. plenarni (*“razširjeni”*) sestavi sprejel predloge za reorganizacijo projekta, ki sta jih predlagala župan in načelnica (**dokument št. 17**). Predlagala sta oblikovanje dveh novih teles, Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 in Koordinacijskega odbora – EMK Ljubljana 97 (**dokumenta št. 17 in št. 19**). Oblikovanje odborov je bilo v celoti zastavljeno v okviru MOL in brez sodelovanja članov PS EMK – Ljubljana 97.

Dejansko oblikovanje Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 (v nadaljevanju tudi PO EMK – Ljubljana 97) bilo v popolnem nasprotju, prvič z ustno in nato pisno shemo oblikovanja projekta (**dokumenti št. 19, št. 21 in št. 22**). Posebej zaskrbljujoč za usodo projekta je bil Sklep o imenovanju Programskega odbora projekta EMK – Ljubljana 97, ki ga je dne 9. 11. 1995 podpisal župan dr. Dimitrij Rupel (**dokument št. 23**).

Ustanovitev Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 naj bi omogočal lažjo operacionalizacijo realizacije projekta; štel naj bi 15 članov in ne sedemdeset kot dotedani PS EMK – Ljubljana 97. Iz debate na 3. plenarni seji PS pa je razvidno, da je bila reorganizacija projekta *“potrebna”*, predvsem ker naj bi v Programskem svetu obstajala močna avtonomiistična tendenca in ker naj bi se v konceptiji projekta čutil močen zasuk v neodvisno sceno; nasprotno pa so nekateri na novo povabljeni člani zastopali t. i. integralistični koncept, pri katerem naj bi bil poudarek na kulturnih institucijah. Ob Programskem odboru pa naj bi Programski svet, kot je to bilo povedano na 3. plenarni (razširjeni) seji PS, postal vrsta foruma, skupščina projekta; sestavljalo ga je vendarle 70 strokovnjakov, ki so oblikovali 9 programskih umetniških in kulturnih polj projekta (**dokument št. 17**).

Za hipec si oglejmo, kakšno avtonomijo je zagovarjal Programski svet projekta EMK – Ljubljana 97. Avtonomijo Programskega sveta so njegovi člani vedno razumeli kot avtonomijo stroke, ki brez političnih igric, zakulisnih manevrov in trenutnih političnih interesov oblikuje program ter katere vodilo so kakovost, strokovnost, širina, estetska izzivalnost, poglobljenost itn. Programski svet je bil telo, ki naj bi strokovno in avtonomno odločalo o vsebini programa, in to samo v tesni povezavi z drugimi strokovnimi in organizacijskimi ravnmi, predvsem s tistimi telesi, v katera naj bi bile vključene institucije, in s t.i. sekretariatom EMK – Ljubljana 97. Tisto, kar pa je še pomembnejše pri tej avtonomiji in se je zaradi političnih potreb pozabljalo, pa ni bil samo poudarek na avtonomiji PS, ampak poudarek na avtonomiji pro-

Vlada Republike Slovenije je na 53. seji, 4. novembra 1993, kandidaturo obravnavala, jo poprla in sklenila zagotoviti sredstva za izvedbo projekta v letu 1995 ali 1996. Vlada republike Slovenije je tudi zadolžila Ministrstvo za zunanje zadeve, da Svetu ministrov Evropske skupnosti posreduje podporo vlade republike Slovenije o kandidaturi mesta Ljubljana za Evropski mesec kulture.

Svet ministrov za kulturo EU je na svojem zasedanju, 5. novembra 1993, sprejel odločitev, da bosta leta 1995 nosilca Evropskega meseca kulture tako Nikozija kot Ljubljana. Po temeljitemu premisleku je Ljubljana zaprosila za preložitve kandidature na leto 1997, in sicer iz naslednjih razlogov: za pripravo tega projekta sta potrebni vsaj dve leti, drugi razlog je bil reforma lokalne samouprave v Sloveniji in lokalne volitve leta 1994, nenazadnje pa bi se s skupnim nastopom z Nikozijo medijska pozornost razpršila.

17. junija 1994 je Svet ministrov za kulturo Evropske unije potrdil mesto Ljubljana za organizatorja projekta Evropskega meseca kulture leta 1997.

II. ORGANIZACIJSKA shema IZPELJAVE IN VODENJA PROJEKTA EVROPSKEGA MESECA KULTURE - LJUBLJANA 97

Programsko organizacijska struktura Evropskega meseca kulture - Ljubljana 97 sestoji iz Programskega sveta, Koordinacijskega odbora, Častnega odbora in Sekretariata EMK-Ljubljana 97. (Priložena sta tudi organograma programsko-organizacijske strukture.)

Programski svet - najvišje telo odločanja in oblikovanja programa - deluje v 9 programskih poljih, ki obsegajo eno ali več kulturnih in umetniških področij. Koordinacijsko telo sestavljajo odbori in posebna delovna telesa. Sekretariat EMK-Ljubljana 97 (ali kakorkoli že bo poimenoovan ta urad znotraj mestne uprave) izvaja koordinacijske, organizacijske in finančne naloge pri pripravi in izvedbi projekta ter je kot tak center pretoka in zbiranja informacij. V njemu je predvidenih 7 sodelavcev.

Projekt EMK-Ljubljana 97 bo potekal v Ljubljani, ni pa izključno, da posameznih delov programa ne bi bilo mogoče izvesti tudi izven Ljubljane.

Mejca Kumerdej
Glavna koordinatorka
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: (061) 213 731 / 125 33 54
Tel.: (061) 131 41 79

Št.: 41/95
Dat.: 11. april 1995

Gradivo št. 1

PROJEKT EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97

Sinopsis koncepta projekta: izhodišča, finančna struktura, program posameznih programskih polj.

I. IZHODIŠČA

Projekt Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 naj bi bil programsko, finančno in organizacijsko avtonomen, kot vzporedno dogajanje pa naj bi vključeval tudi nekatere že utečene prireditve v Ljubljani.

Projekt, ki naj bi Ljubljano predstavil kot sodobno urbano produkcijsko središče in prestolnico države Slovenije, bi kot prevodnik med domačo in tujo produkcijo utrdil umetniško produkcijo Ljubljane - in s tem seveda tudi Slovenije - ter njeno obstoječo socialno-kulturno mrežo delovanja v evropskem okviru.

Osnovna teza je, da naj bi projekt utrdil in hkrati prevrednotil intermedialno pozicijo Ljubljane, hkrati pa prispeval k oblikovanju njene materialne infrastrukturne mreže po zgledu evropskih mest (institucije, organizacijske oblike). Ljubljana naj bi s tem projektom reflektirala in konceptualizirala povabljene evropske produkcije, kar naj bi potekalo na izključno profesionalno-programskih temeljih.

Ljubljana se nahaja na križišču med različnimi kulturnimi produkcijami, ki pa danes niso le polarizirane na osi Vzhod-Zahod, pač pa tudi glede na odnos zunaj-znotraj (multikulturalnost posameznih nacionalnih držav, neodvisna nacionalna kultura itd.) Koncept predstavitve in realizacije projekta Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 naj bi se osredotočil prav na te dinamične, produktivne (a-tipične) polarnosti ter ravnini umetniškega in kulturnega dogajanja v Evropi. "Integracija" v evropski prostor naj bi se izvršila z dodatno urbanizacijo Ljubljane ter z njeno politiko odprtega produkcijskega mesta, ki z internacionalizacijo lastne produkcije še najbolj natančno zaobljame njen notranji specifičum in identiteto.

jekta. Ni šlo namreč zgolj za programsko, ampak tudi za finančno integriteto projekta, kar pomeni za zahtevo po zagotovitvi, da bo projekt ne glede na trenutne zahteve politike deloval v skladu s sprejetimi načeli in realiziral sprejeti program, za katerega naj bi bila dana finančna zagotovila (**dokumenti št. 3, št. 5 in št. 14**).

Toda ta razlaga je bila popolnoma preslišana, oblikovanje Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 pa s pozicije mestnih oblasti razumljeno kot discipliniranje "podivjane" neodvisne in/ali alternativne scene, ki naj bi si s pomočjo Programskega sveta hotela projekt prisvojiti. Mimogrede naj omenim, da so bili v Programskem svetu, ki je štel prvotno 70 strokovnjakov, ti v 90% primerih zaposleni v osrednjih slo-

venskih in mestnih kulturnih institucijah, res pa je, da je bila med temi strokovnjaki v PS samo peščica vodilnih ljudi oz. direktorjev.

Drži tudi to, da je bila boljša operacionalizacija projekta EMK – Ljubljana 97 nujno potrebna, kajti v vseh mesecih delovanja PS EMK – Ljubljana 97 mestna uprava ni, in zdaj to lahko zavestno zapišem, načrtno spodbudila predvidene sheme delovanja projekta tudi na drugih ravneh.

Na nepravilnosti oblikovanja Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 23**) je trojica Gržiničeva, Hren, Mohar opozorila sprva s pismom, naslovljenim na župana dr. Dimitrija Rupla 23.11. 1995 (**dokument št. 24**).

V pismu je trojica poudarila:

1. Imenovanje članov Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 ni niti vsebinsko niti formalno-proceduralno skladno z nobeno od predstavljenih shem preoblikovanja

celotnega projekta. Pri tem sklepu nista upoštevana niti predlog, ki je bil ustno predstavljen na tretji (razširjeni) plenarni seji Programskega sveta EMK – Ljubljana 97, prav tako pa tudi ne pisni predlog, ki ga je izoblikovala mag. Daša Hribar, upoštevajoč drugi sklep tretje (razširjene) plenarne seje Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 19**).

2. Ugotovili so, da so bila pri oblikovanju PO EMK – Ljubljana 97 kršena osnovna načela delovanja kakršnega koli javnega telesa v parlamentarni demokraciji. Na sejah zakonitega telesa v parlamentarnih demokracijah so brez pripombe sprejeti sklepi oblika obveznega nadaljnega ravnanja in delovanja (!).

3. Trojica se je spravevala tudi o vsebinski in formalni ustreznosti drugega dela Sklepa o imenovanju Programskega odbora:

A/ Kdaj je bil izoblikovan Izvršni odbor projekta, saj o takšnem odboru do pričujočega sklepa o imenovanju nikoli ni bilo govora.

B/ Zakaj naj bi Programski odbor EMK – Ljubljana 97 pripravil osnutek programa projekta, ko pa je tega že izoblikoval Programski svet?

C/ Če se bo Programski odbor v takšni ali drugačni sestavi vendarle lotil vnovičnega oblikovanja osnutka programa projekta, kdo bo potem oblikoval dokončni program projekta EMK – Ljubljana 97?

D/ Kakšno je razmerje med vsemi temi telesi in Programskim odborom EMK – Ljubljana 97? (**dokument št. 24**)

Po sklicu 1. seje Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 1. 12. 1995 (**dokument št. 25**) pa se je trojica odločila za

Prav pozicija Ljubljane kot križišča je tista, ki mestu ponuja posebne možnosti, pogoje in vpogled. Ljubljana je hkrati križišče in most, ki si sicer želi priključitev v zahodno evropsko polje, priznava pa svojo posebnost - ki ji ni dana samo z nekdanjimi vzhodnoevropskim pod(kon)tekstom, pač pa je ta materialni proizvod in medijski učinek specifične produkcijske umetniške konstelacije.

Domača sodobno-kulturno umetniška produkcija naj bi bila s to "zunajjo" evropsko produkcijo postavljena v dialog, obe pa naj bi se hkrati znašli v procesu rekontekstualizacije. Prav zato bo veliko projektov realiziranih v sodelovanju z mednarodno evropsko umetniško sceno, in sicer na način koprodukcijskih projektov, ki naj bi bili po končani prireditvi EMK-Ljubljana 97 predstavljeni tudi v drugih evropskih razstaviščih in prostorih.

Druga osnovna usmeritev projekta EMK-Ljubljana 97 je težnja, da bi z dogodkom daljnoročno obogatili Ljubljano in to ne le programsko, ampak tudi infrastrukturno, pri čemer je mišljena gradnja Centra sodobne umetnosti (predlog ga. Branke Lovrečič) ter prenova vrste objektov, namenjениh kulturi.

Na programski ravni se bo proces oblikovanja projekta pomikal od načelnih programskih stališč do konkretnega oblikovanja programa po posameznih programskih poljih in področjih.

Na organizacijski ravni bo oblikovanju Programskega sveta (kot najvišjega telesa odločauja in oblikovanja programa) sledilo oblikovanje drugih prireditvenih organizacijskih delovnih teles in odborov. V okviru vlade mesta Ljubljana naj bi se formalno uredila oblika poslovanja projekta, obenem pa naj bi bili potrjeni že določeni nosilci posameznih operativnih funkcij (direktorica, koordinatorica ...)

Finančno konstrukcijo projekta - ki je v skupnem znesku ovrednoten na 350 mio SIT - naj bi se v letih 1995, 1996 in 1997, v deležu 50%:50% vključila v mestno in republiško ekonomsko politično strategijo Ljubljane in Slovenije.

Sinopsis koncepta, osnutek koncepta, sam koncept (izdelan do 15.6.1995) ter elaborat projekta (izdelan do 1.9.1995) naj bi vseskozi obravnavali tri ravni zastavitve in realizacije projekta: programsko, finančno in organizacijsko.

Pripravila: Marina Gržinić, Ljubljana, 5.april, 1995

II. FINANČNA STRUKTURA

Za organizacijo, koordinacijo ter pripravo in izvedbo programa projekta mesta navadno porabijo 2 mio ECU oz. 4. mio DEM.

Priprave bodo potekale leta 1995, 1996 in 1997.
Projekt je v finančni konstrukciji ocenjen na 350 mio SIT.

Razdelitev sredstev po letih:
Leta 1995 - 90 mio SIT
Leta 1996 - 200 mio SIT
Leta 1997 - 60 mio SIT

SKUPAJ 350 mio SIT

V letu 1995 bo finančna konstrukcija zajemala predvsem organizacijo projekta. (Prilagamo natančno razdelano finančno konstrukcijo za leto 1995).

V letu 1996 bo 1/3 sredstev namenjena organizaciji, 2/3 pa pripravi in začetku realizacije programa.

V letu 1997 bo organizaciji namenjena 1/4 sredstev, 3/4 pa izvedbi programa.

Tako lahko v globalu ocenimo, da bo od 350 mio SIT približno 1/3 sredstev namenjena organizaciji projekta, 2/3 pa pripravi in izvedbi programa.

odstop. Glavni razlog za odstop Gržiničeve, Hrena in Moharja iz Programskega odbora 1. 12. 1995 je bila seznanitev z Osnutkom Poslovnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo projekta na prvi seji PO EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 26**). Poslovnik naj bi bil namreč, kot je bilo sklenjeno na 3. plenarni seji Programskega sveta, najpomembnejši dokument delovanja, formalna osnova za odločanje in ravnanje pri celotnem projektu, z njim naj bi bile natančno določene pristojnosti vsakega posameznega organa projekta.

Pripravljen kot Osnutek in fotokopiran v nekaj izvodih je bil Poslovnik (gotovo z razlogom) prinesen na prvo sejo Programskega odbora 1. 12. 1995; čeprav na tej

seji ni bil formalno razdeljen (razlog za to vidim v nepričakovanem poteku razprave trojice), so se posamezni člani Programskega odbora le seznanili z osnutkom Poslovnika. Osnutek Poslovnika (**dokument št. 26**), ki so ga potem hoteli skriti npr. z interpretacijami "po pomoti je prišel na sejo", je na najbolj evidenten način nakazal smer razmišljanja in delovanja uprave MOL v smislu sistematičnega in dokončnega odpravljanja avtonomije stroke ter prvotnega koncepta projekta EMK – Ljubljana 97 kot sintetičnega strokovnega organizma, ki hoče na izključno strokovnih temeljih predstaviti najboljše v institucionalnem in/ali neodvisnem snovanju v Sloveniji, tudi v odnosu do mednarodne produkcije. Pomenbno je tudi to, da je osnutek Poslovnika vseboval člen, iz katerega je bilo jasno videti, da bo po sprejetju takega poslovnika sledila razpustitev Programskega sveta (!) – (**dokument št. 26**); način utemeljitve kompetenc posameznih organov v projektu pa je kazal na jasno netransparent-

nost projekta v prihodnosti in na njegovo premestitev iz prejšnjega strokovnega konteksta (ki ga je zagotavljal Programski svet EMK – Ljubljana 97) v politični kontekst oz. v vlogo paravana tudi za finančne in ne samo politične mahinacije mestne oblasti.

Ker so bile spremembe, ki sta jih napovedovala Sklep o imenovanju Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 23**) in Osnutek Poslovnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo projekta (**dokument št. 26**), tako radikalne za nadaljnjo programsko, organizacijsko in finančno realizacijo projekta EMK – Ljubljana 97, se je predsednica PS EMK – Ljubljana 97 v dogovoru z glavno koordinatrico projekta in brez pooblastila župana odločila, prvič, z vso dokumentacijo seznaniti

člane Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 28**), ter drugič, sklicati 4. plenarno sejo Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 15. 12. 1995 (**dokument št. 30**). V kratkem času sta si sledila dva županova odgovora; eden je bil namenjen trojici in je v njem sicer "benevolentno", toda jasno definiral kompetence teles znotraj EMK – Ljubljana 97 ter mestnoupavno prisvojitvev prav vseh ravni odločanja v zvezi s projektom (**dokument št. 29**), drugi pa članom PS EMK – Ljubljana 97, katerim je odsvetoval udeležbo na legitimno sklicani 4. plenarni seji PS EMK – Ljubljana 97 ter prav tako jasno nakazal, da od zdaj naprej ne bo več pripravljen tolerirati sprememb ali nenapovedanih potez v zvezi z novo usmeritvijo projekta EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 31**).

Sporočilo za javnost z dne 10. 12. 1995, ki so ga ob Gržiničevi, Hrenu in Moharju podpisali tudi Čuferjeva, Kumerdejeva in Vogeltnik, je natančno seciral vsa programska in politič-

III. PROGRAM POSAMEZNIH PROGRAMSKIH POLJ

Programski svet EMK-Ljubljana 97 od 1. plenarne seje, 1. marca 1995, deluje po posameznih programskih poljih. Doslej sta bili sklicani 2. seji koordinatrorjev programskih polj in nosilcev področij ter dve seji skupine, ki pripravljata globalni koncept projekta in je tudi oblikovala sinopsis koncepta projekta. Posamezna programska polja so na svojih sejah oblikovala programske predloge za posamezna področja.

LITERATURA - koordinator Tomo Virk

Umestitev Evropskega meseca kulture v leto 1997 je priložnost za preseganje ustaljenih načinov književnih predstavitev in izmenjav, kot jih poznamo v Sloveniji ter obenem za odločnejši poseg v evropski književni prostor.

Vsebinsko je program utemeljen na potrebi po povezavi med slovensko in tujo književno umetnostjo in na želji, da bi zaznamovala tudi občinstvo onkraj slovenskih meja. Program je zastavljen tako, da bi umestil slovensko književnost in slovensko, a še posebej ljubljansko duhovno okolje v evropski horizont, ki bi ga kajpak načrtovalne akcije opazno sooblikovale.

Vzpostavljanje evropske mreže književnih energij bo naletelo na dober odziv ne le v Sloveniji, temveč tudi v evropskem kulturnem prostoru, saj ustvarjalci iz najrazličnejših okolij in držav večkrat ugotavljajo, da je med njimi premalo stika in da se posvečajo bolj spoznavanju "velikih" literatur in kultur kot tistim, ki nas obdajajo, pa če je to upravičeno ali ne.

Realizacija ciljev bi potekala v naslednjih fazah:

1) *Ustanovitev literarne revije Emona* z mednarodnim uredniškim odborom, ki naj bi izhajala štirikrat letno. Ime Emona bi dovolj diskretno opozarjalo na zgodovinsko prisotnost Ljubljane skozi tisočletja, hkrati pa bi bilo sprejemljivo (izgovorljivo) za vse evropske jezike, kar nikakor ni nepomembno.

Prva številka bi lahko izšla že letos jeseni, tako da bi do leta 1997 zagotovili izzid vsaj 7 števil, s čimer bi bil skupni duhovni prostor že vzpostavljen. Začetek promocije revije bi lahko stekel že na ustreznih prireditvah letos jeseni (Vilenica, festival Mesto žensk...) Revija bi z izhajanjem nadaljevala po letu 1997, v ta namen bo mogoče pridobiti tudi ustrezno mednarodno podporo (*Fund for Central and East European Book Projects, Books and reading* projekt pri Svetu Evrope, *Phare* ipd.). Za uredniški odbor člani polja že pridobivajo znana imena iz drugih dežel, saj je najustreznejše, da ima revija v določenem kulturnem okolju svojega "predstavnik", ki skrbi za pritek literarnih besedi in hkrati predstavlja revijo bralnemu občinstvu v svoji državi. Posebna pozornost bo veljala srednjeevropskemu kulturnemu prostoru, katerega avtorji še niso dostopni v prevodih. Revija bo racionalno zasnovana, sodelavci bodo plačani z izvodi (kar je tudi način širitve publikacije v druga okolja), kjučna stroška bosta tisk in pošiljanje revije (poštaina), in sicer na naslove evropskih pisateljskih društev, kulturnih centrov, ustreznih univerzitetnih programov, revij in založb s sorodno zasnovno.

Začetek projekta: Takoj, ko bodo zagotovljena sredstva. Po idealnem rokovniku bi prva številka lahko izšla septembra 1995.

2) Računalniško literarno omrežje

Projekt izlaja iz razmišljanj ob praktičnih težavah, s katerimi bi se utegnila srečati poprej opisana revija. Sodobna tehnologija namreč omogoča dostavo datotek po elektronskih zvezah prek modema, kar bi poenostavilo uredniško delo pri reviji, saj bi v Ljubljano prispela že besedila, pripravljena za tiskarski postopek - korekture so nepotrebne, saj besedilo korigirajo že v matični državi, kjer poskrbijo tudi za prevod v angleščino. Razmišljanje v tej smeri je pripeljalo tudi do spoznanja, da novi mediji omogočajo demokratizacijo kulturnega prostora. Zbiranje literarnih besedil na računalniškem omrežju omogoča vsakemu bralcu, ki ima dostop do modema, da sam oceni kvaliteto literarnega dela, ki je na voljo, in da mu doda tudi svoj komentar. V sodelovanju s strokovnjaki naj bi ustanovili računalniški naslov, na katerem bi bilo mogoče puščati svoje pisne izdelke za branje in morebitne komentarje, in ki bo omogočal interesentom, da spremljajo literaturo v najrazličnejših oblikah in usmeritvah. Začetek projekta: takoj, ko bodo zagotovljena ustrezna tehnološka (računalniška in telefonska) sredstva in strokovna podpora.

3) Sklepno srečanje sodelavcev revije

V času EMK- Ljubljana 97 je v načrtu skupno srečanje najpomembnejših sodelavcev revije v Ljubljani. Vsak bo predstavljen s svojim bralnim/govornim programom, vsi skupaj pa bodo sodelovali na simpoziju, katerega natančna tema bo določena naknadno, dotikala pa se bo specifič evropske kulture, še posebej v razmerju na eni strani do Amerike, na drugi strani do preostalega sveta. Začetek projekta: Glede na izkušnje bi bilo treba ptičeti z vabljenjem sodelujočih najkasneje do konca leta 1996.

na dogajanja v zvezi s projektom, način delovanja MOL in njenega župana pa označil kot obliko avtoritarne prakse (dokument št. 32).

Odstopna izjava trojice in pozneje Sporočilo za javnost sta kot čisti etični dejanji spodbudili druge člane Programskega odbora, da so tudi oni zahtevali oblikovanje novega Poslovnika. Odstopna izjava je funkcionirala kot točka prešitja, ki je omogočila članom Programskega odbora EMK – Ljubljana 97, da zahtevajo jasno in legalno formalizacijo svojega dela in natančno določene pristojnosti. V tako spodbudnem ozračju se je trojica na povabilo Tomaža Toporišiča, novoizvoljenega predsednika Programskega odbora EMK – Ljubljana 97, odločila kljub še ne preklicanemu

odstopu (pogoj za to je bil sprejetje ustreznega Poslovnika) sodelovati na sejah PO z drugimi člani, in sicer zato, da bi izoblikovali ustrezen poslovnik dela (preimenovan v Pravilnik), ki naj bi za naprej urejal projekt vsebinsko, organizacijsko in finančno projekt na strokovnih in politično transparentnih temeljih.

S skupnimi močmi je bil takšen predlog Pravilnika izoblikovan in soglasno sprejet na eni od rednih sej Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 v obdobju december 1995/ januar 1996 in poslan v podpis županu MOL. Po županovih zagotovilih, ki smo jih vsi dobili pred začetkom preoblikovanja Poslovnika, je bilo rečeno, da bo mestna uprava (in župan MOL) sprejela takšen pravilnik, kakršnega bo PO EMK – Ljubljana 97 izoblikoval.

Toda ta "pulp-fiction" – kronologija je doživela svoj konec 5. februarja 1996, ko so člani Programskega odbora na redni seji PO nekaj več kot mesec dni po soglasnem spre-

jetju predloga Pravilnika dobili podpisan Pravilnik o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 33**), ki je bil v vseh treh najpomembnejših elementih, vsebinskem, organizacijskem in finančnem, neustrezen oz. je vseboval povsem preoblikovane temeljne člene na seji PO EMK – Ljubljana 97 soglasno sprejetega predloga Pravilnika. V tej verziji podpisanega Pravilnika z dne 31.1.96 (**dokument št. 33**) spet ni bilo jasno, kot je pokazala razprava o Pravilniku na 11. seji Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 z dne 12. 2. 1996 (**dokument št. 34**), kdo sprejme dokončni program celotnega projekta, saj naj bi PO sprejemala in usklajevala samo predlog programa, direkcija projekta pa naj bi skrbela tudi za umetniško celovitost; v sestavi direkcije se je namreč pojavila instanca umetniškega direktorja (po predsednici PS in predsedniku PO ali kot pravijo, v tretje gre rado ...). V zvezi s financami je bilo v podpisanem Pravilniku z dne 31.1.96 (**dokument št. 33**) tudi veliko drugih nejasnosti. Za podpisnika računov iz sredstev, ki jih bo za projekt prispevala MOL, je bil določen župan, nikjer pa ni bilo razvidno, kdo podpisuje račune, ki bodo plačani iz drugih virov, recimo sponzorskih, državnih itd.; resno skrb je zbujal tudi povsem nov 15. člen pravilnika, ki je dajal županu nenavadno moč, saj se je glasil takole: *“V primeru neupoštevanja členov tega pravilnika župan lahko razreši člana PO in ga zamenja z drugim”* (**dokument št. 33**). Prav 15. člen v Pravilniku z dne 31.1.96 (**dokument št. 33**), ki ga v osnutku Pravilnika, kakršnega je sprejel PO EMK – Ljubljana 97, ni bilo, je omogočal dokončno izpeljavo že omenjene in spoznane avtoritarne drže župana MOL v okviru dela organov projekta. O

SCENSKE UMETNOSTI - koordinator Tomaž Toporišč

Program različnih področij scenskih umetnosti bo temeljil na specifičnih sodobne slovenske produkcije na različnih poljih, tako da bo izbira gostujočih predstav in sklepanje koprodukcij izhajalo iz tega dejstva. Le tako je namreč mogoče zagotoviti identiteto celotni prireditvi. Program sestoji iz treh segmentov:

1) Domače produkcije

Na podlagi sonaže interesov in konceptualnega izhodišča prireditve so predvidene realizacije koprodukcij in produkcij. Pri tem bodo zajeti vsi najkvalitetnejši institucionalni in neinstitucionalni partnerji, skupaj z njimi pa bodo sprožena dogovarjanja za koprodukcijo z evropskimi partnerji. Program bo določen do konca leta 1995. Kot možna nova prizorišča se ponujajo Stara Ljubljana (lutkovni projekt, ambientalni projekt gledališča Ane Monro), industrijski objekti (neodvisna produkcija), Plečnikove Križanke itd.

2) Gostovanja tujih gledališč

Najbolj smiselne so predpremierne predstavitve vodilnih imen različnih usmeritev, ki jih bo treba doreči do konca tega leta. Predvideno je eno veliko ime znotraj polja gledališča, eno veliko ime znotraj polja (nove) opere, eno znotraj polja sodobnega plesa, nova relevantna imena iz Vzhodne in Zahodne Evrope ter eno gledališko ime iz območja Azije (Japonska...). Pri tujih gostovanjih je predvideno sodelovanje s festivalom Sodobnih odskih umetnosti EXODOS, ki se konceptualno pokriva z EMK-Ljubljana 97. Poseben segment predstavitve najmlajše evropske produkcije naj bi bil izpeljan skupaj z gledališčem Glej in EXODOSOM. EMK-Ljubljana 97 naj bi koproducirala novo produkcijo znotraj platforme JUNGE HUNDE, ki jo producira več vodilnih evropskih producerskih hiš. Ob tem je seveda nujno tudi sodelovanje s Cankarjevim domom, Festivalom Ljubljana in določenimi ljubljanskimi gledališči, ki bi kot partnerji EMK-Ljubljana 97 zagotovili infrastrukturo za gostovanja, workshope in predpremiere.

3) Simpoziji, workshopi

Predvidena je izpeljava workshopov znotraj različnih polj, ki bi jih vodili tuji in domači umetniki in na katerih bi sodelovali umetniki iz Slovenije in tujine. Rezultate nekaterih workshopov bi premierno uprizorili v Ljubljani in jih nekaj med njimi preselili tudi v druga mesta. V sodelovanju s programskim poljem Publikacije/Kongresi/Simpoziji in festivalom EXODOS je zamišljen simpozij o fenomenih sodobne odrske umetnosti, na katerem bi sodelovali tudi tuji strokovnjaki. Glede na evropsko naravnost projekta, bi skupaj z oddelkom za gledališče Ministrstva za kulturo R. Slovenije, Nizozemskim gledališkim inštitutom, francosko ONDO in drugimi sorodnimi organizacijami pripravili simpozij o polju lobiranja znotraj Evropske unije za domače ustvarjalce in producente.

LIKOVNA UMETNOST - koordinatorica Marina GržiničSodobna likovna umetnost

- 1) Razstava Vzhod-Zahod; mešana kuratorska skupina iz t.i. nekdanje Vzhodne Evrope oblikuje razstavo, s katero bi predstavila in interpretirala vzhodnoevropske neoavangardne smeri iz 60. in 70. let do danes.
- 2) Razstava sodobne slovenske umetnosti na način introspekcije - vzpostavljanja paralel med umetninami slovenske sodobne umetnosti in deli iz zahodno evropskega konteksta; slovenski likovni originali nasproti zahodnoevropskim; umetnine iz evropskih muzejev in galerij ter prav tako iz slovenskih državnih in privatnih zbirk bi bile postavljene v dinamičnem in polemичnem dialogu; razlike in podobnosti v slovenski in evropski sodobni umetnosti.
- 3) Avtorska razstava dveh kustosov (slovenskega in tujega): razstava avtorjev iz celotnega evropskega teritorija (vzhodno evropskega in zahodno evropskega). Na razstavi ne bi bila predstavljena samo največja, ampak predvsem konceptualno in avtorsko najpridnejša imena na likovnem področju, tisto, kar je tukaj in zdaj (v celotnem evropskem kontekstu) najbolj aktualno, provokativno in (multi)konceptualno dorečeno. Projekt naj bi bil premierno predstavljen v Ljubljani, po končani manifestaciji EMK-Ljubljana 97 pa tudi v drugih evropskih razstaviščih in prostorih.
- 4) Kustosi/predstavniki/kritiki nekaj evropskih galerij bi predstavili nekaj najbolj reprezentativnih/znanih umetnikov teh galerij na skupni razstavi v Ljubljani.

Starejša likovna umetnost

Predlagani so bili trije projekti v povezavi z Narodno galerijo:

- 1) Gotika na Slovaškem - v sodelovanju z Narodno galerijo iz Bratislave
- 2) Kulturne vezi med Slovenijo in Koroško - od romanike do umetnosti 20. stoletja - v sodelovanju z Deželnim muzejem v Celovcu
- 3) Razstava, ki bi jo posredoval kateri od zahodnih muzejev

tem, da nekdo ne upošteva določil Pravidnika, se župan ne bi mogel osebno prepričati, ker ni bil član PO, sam pa se sej redno ni udeleževal. Da lahko župan deluje v skladu s 15. členom, mu "nekdo" mora opisati in pripraviti elemente za tovrstno ravnanje, ki bodo privedli do razrešitve in zamenjave člana PO. Ker pa takšna posredniško definirana instanca v 15. členu Pravidnika ni bila omenjena, mu je to omogočalo še bolj avtoritarno vedenje.

Z druge strani je bilo takšno določilo nesmiselno (tudi s popravki), kajti delo PO je bilo strokovno in ne politično, strokovnega dela pa se ne da politično ocenjevati, disciplinirati ali popravljati. V okviru PO pa so bili na voljo proceduralni elementi, ki so samemu PO

dovoljevali, da je v razpravi tudi s preglasovanjem "uskladil" delo članov PO. Po Pravidniku z dne 31. 1. 96 (**dokument št. 33**), ki tokrat ni bil na skrivaj odtujen ali po pomoti poslana naslov vsakega posameznega člana, kot je to bilo pojasnjeno v zvezi z Osnutkom Poslovnika, je bilo razvidno, da Programski odbor samo usklajuje predloge programa projekta, program pa bo očitno sprejel nekdo (neimenovani) drugi.

Člani Programskega odbora so na svoji redni 11. seji dne 12. 2. 1996 (**dokument št. 34**) sklenili, da takega pravilnika ne bodo sprejeli, in zahtevali, da župan MOL podpiše soglasno sprejet predlog PRAVILNIKA. Postavljen pred zid ne samo od trojice ali šesterice članov, ampak od celotnega Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 se je MOL z županom na čelu odločilo za popolno obstrukcijo projekta EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 36**) ter za razpustitev Programskega sveta in Programskega odbora projekta EMK – Ljubljana 97 (**dokumenta št. 38 in št. 39**). Župan je preklical ime-

novane člane Program-skega odbora projekta in z napovedanimi spremembami načina, na katera naj bi se v prihodnosti oblikoval program projekta in organiziralo njegovo vodenje, spodnesel dotedanji izoblikovani koncept projekta (**dokument št. 36**). S tem dokumentom je župan mesta Ljubljana, zato da bi prikril lastno odgovornost za popolno obstrukcijo projekta, ko je ta bila razkrinkana tudi javno, na okrogli mizi v Cankarjevem domu začel kriminalizirati posamezne člane PO in PS EMK – Ljubljana 97. Dr. Dimitrij Rupel je s pismom z dne 29. 2. 1996 (**dokument št. 36**) začel prikrivati dejstva in blatiti posamezne člane PS EMK – Ljubljana 97, da bi tako prikril dejstvo, da je popolnoma uničil in izničil prvotno zastavljeni projekt EMK – Ljubljana 97.

Ob razpustitvi programske strukture EMK – Ljubljana 97 je šesterica 4. 3. 1996 sklicala tiskovno konferenco. Pred njo je predsednica PS EMK – Ljubljana 97 vse člane tega legalno izvoljenega telesa obvestila o možnih scenarijih, ki naj bi tej popolni obstrukciji projekta sledili (**dokument št. 37**).

Kot je to poudaril dr. Rupel že med okroglo mizo o projektu EMK – Ljubljana 97 v Cankarjevem domu v Ljubljani, organizirani tik pred popolno obstrukcijo projekta EMK – Ljubljana 97, naj bi se Gržiničeva – skupaj z Miranom Mohorjem in Markom Hrenom skušala finančno okoristiti s projekom in si prisvojiti za lastne potrebe 20.000.000 tolarjev.

Delo članov Program-skega sveta in Programskega odbora je bilo oblikovati konkreten program. Predloge posameznih projektov, skupaj s finančno oceno projektov, ki so bili ovrednoteni glede na projekt, medij in mesto njegovega izvajanja, na od 1.000.000,00 do 30.000.000,00 tolarjev, je pri-

ARHITEKTURA/OBLIKOVANJE/URBANIZEM - koordinator Tomaž Brate

Program obsega naslednje segmente:

- 1) Intenziviranje akcij, ki že potekajo
Prenova gradu -ureditev do zaključka del in postavitev razstave "Urbani razvoj Ljubljane"; Ljubljana -moje mesto; prenova Metelkove
- 2) Razstavna dejavnost
- Razstava na Ljubljanskem gradu "Urbani razvoj Ljubljane"
- Preselitev Plečnikove razstave v Ljubljano
- 3) Publikacije
Mišljene so publikacije, ki že izhajajo, po dogovoru z uredniki pa bi pripravili tematske številke; priprava fotomonografije s poudarkom na arhitekturi in vodičev po arhitekturi Ljubljane
- 4) Ureditev "efemernih prizorišč"
Za sam projekt EMK-Ljubljana 97 bi bilo treba urediti točke v centru mesta Ljubljane, ki so danes nekako spregledane. Gre za poskus časovno omejene ureditve prizorišč za dejavnosti v sklopu EMK-Ljubljana 97 na področju "sivih con" v mestnem središču - "porazdelitev" dogodkov (in elektronskih informacij).
- 5) Center sodobne-umetnosti
Včlanitev v Evropsan ter s tem pridobitev natečajnih rešitev; workshop, npr. 10 relevantnih arhitektov, ki bi s študenti en mesec v Ljubljani delali na tem projektu.
- 6) Mednarodno sodelovanje
Odpiranje institucij v smislu vabil kvalitetnim mednarodnim predavateljem v tem času, realizacija tematskih/konceptualnih koprodukcij v tem smislu.

Generalna opredelitev naj bi bila, da je Ljubljana v tem času odprta, da omogoča pretok različnih pogledov ter da izpostavlja kvaliteto.

Potrebno je nasloviti apel na ustrezne institucije zaradi vse večjega "barbariziranja" mesta in vse slabšega delovanja mestnih komunalnih služb.

RESNA GLASBA - koordinator Tomaž Bole

Program je še v procesu oblikovanja.

ROCK/ETNO/JAZZ - koordinator Igor Vidmar

Program bo vključeval vrhunske izvajalce jazza, rocka, etno in tehno glasbe iz Slovenije in sveta in bo kot tak pomenil prvovrstno mednarodno atrakcijo za publiko in medije ter enega pomembnih označevalcev specifične EMK - Ljubljana 97 glede na pretekle Evropske mesece kulture v drugih evropskih mestih.

Program hkrati nadaljuje in nadgrajuje obstoječe prireditve in njihovo bogato tradicijo - Mednarodni jazz festival, Novi rock, Drugo godba. Tak program oz. tisti njegov del, ki presega okvire že obstoječih prireditev, se lahko v veliki meri (do 80 %) samofinancira, a le ob prepostavki investiranja v infrastrukturo (izboljšava, ureditev starih in novih prireditvenih prostorov) ter v domačo in mednarodno promocijo/propagando (Italija, Avstrija, Madžarska, Hrvaška).

Program ima zaradi svoje množičnosti (30 000 - 40 000 obiskovalcev, od tega 15-20% iz tujine) in societete narave številne sekundarne gospodarske učinke.

Program:

- 1) osrednja prireditve bi pomenila novo kvaliteta za Ljubljano in Slovenijo. Eno oz. dvodnevni festival na prostem (Stadion Bežigrad, hipodrom Stožice) bi vzpostavil prireditveni okvir, ki je v Evropi prisoten desetletja.
- 2) 3-4 srednjeveliki koncerti, v navezavi na obstoječe prireditve (Mednarodni jazz festival, Druga godba), ki bi jih bilo mogoče izpeljati v Križankah, Gallusovi dvorani CD-ja, Hali Tivoli.
- 3) Showcase - "izložbeni" koncert slovenskih izvajalcev novega rocka v Križankah.
- 4) Glasbeno scenski projekt skupine Laibach kot daleč najbolj znane slovenske (in srednje/vzhodno evropske) mednarodne skupine (Križanke oz. Cankarjev dom).
- 5) 12-15 klubskih koncertov ter nastopov na mestnih ulicah in trgih
- projekt glasbene družabnosti v mestu
- 6) Evro-tehno-rave
- 7) Udeležba v pripravi in programu projekta Centra sodobne umetnosti/kulture
- 8) Program medijske animacije: suemanje video-spotov, radijskih spotov/oddaj o glasbenem programu EMK-Ljubljana 97 in o domačih izvajalcih, kar bi pomenilo promocijo v domačih in še posebej tujih medijih, vključno na satelitski TV; projekt je mišljen v sodelovanju s TV Slovenija ter z zasebnimi mediji.
- 9) Okrogla miza - workshop z mednarodno udeležbo na teme:
- vpliv globalnih medijev, posebej MTV-ja na lokalno glasbeno produkcijo- reprodukcijo
- vloga jazza-rocka-etna-tehna-množične glasbe v socio- kulturni mreži srednjeevropskih mest (Grдец, Dunaj, Praga, Bratislava, Zagreb, Reka, Budimpešta)
- 10) Program vzpostavitve računalniško - informacijske mreže, ki bi povezovala dvorane, klube, izvajalce in organizatorje v slovenskem in širšem prostoru
- 11) izdaja predstavitev publikacij o zgodovini jazza, rocka, telma ... v Ljubljani in Sloveniji.

pravila večina članov omenjenih teles. Niti eden od predlaganih projektov, ki so bili predlogi konkretnih članov omenjenih teles PS in PO, ti pa so hkrati direktorji institucij, umetniški direktorji, umetniški kritiki, režiserji, umetniki itd. ni bil takšen, da bi slednji ponujali v realizacijo svoj projekt; vsi omenjeni člani so bili predlagatelji zasnove ali ideje projektov, oz. ko so bili posamezni projekti predlagani kot produkcija določene institucije, je ta bila navedena tudi kot organizator projekta. Predlagani projekti so bili simpoziji, multimedijske razstave, pregledne razstave, gledališki in glasbeni festivali in drugo. To je bila tudi konkretna naloga Programskega sveta in Programskega odbora, ki sta bila imenovana za oblikovanje predloga pro-

grama, ne pa za to, da funkcionirata kot žirija. Razpis oz. povabilo za dodatne projekte EMK – Ljubljana 97 je izšel v javnosti šele marca 1996.

Gržiničeva je kot idejna nosilka in ne kot organizatorica projekta, predlagala v okviru polja LIKOVNA UMETNOST PS, katerega članica je bila skupaj z Z. Kržišnikom, I. Zabelom, T. Čepič, M. Potrč, B. Vogelnikom in J. Hudečkom, realizacijo multimedijske razstave. Predlagala je, da bi v okviru EMK– Ljubljana 97 izpeljali mednarodno multimedijsko razstavo z najnovejšimi dosežki na področju novih medijev: internet, CD-rom. Projekt je finančno ocenila v višini 20.000.000 tolarjev. Toda takšnih predlogov je bilo najmanj 100. Po tej logiki bi bilo možno zapisati, da si je M. Rotovnik, direktor Cankarjevega doma v Ljubljani, ki je bil član Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 in je v imenu Cankarjevega doma predlagal program in organizacijo projektov za EMK – Ljubljana 97 v višini približno 100.000.000

tolarjev, želel prisvojiti denar oz. se finančno okoristiti s projektom! Po tej logiki bi lahko rekli, da se je Tomaž Toporišič, predsednik Programskega odbora EMK – Ljubljana 97, ki je programsko in finančno predlagal realizacijo gledališkega festivala EXODUS (kot eden od njegovih idejnih nosilcev) v okviru EMK – Ljubljana 97, želel okoristiti s projektom. To so bili samo predlogi za program multistrukturalno zastavljenega koncepta EMK – Ljubljana 97, o katerih po PRAVILNIKU o organizaciji projekta, sprejetem in podpisanim 31. 3. 1996 od župana dr. Rupla, tako ali tako ne bi odločal Programski odbor, še najmanj Programski svet EMK – Ljubljana 97; po Pravilniku z dne 31. 1. 1996 je PO samo usklajeval predloge programa celotnega projekta, odločitev o dokončnem programu pa naj bi sprejel nekdo (neimenovani) drugi (**dokument št. 37**).

Če bi bil župan zares zaskrbljen za projekt, oz. za možnost, da se, povzemamo, "*Umetniki !? znotraj teles projekta finančno okoristijo s projektom za svoje zasebne potrebe*" (**dokument št. 36**), potem bi moral pri imenovanju PO zahtevati, da ta funkcionira kot žirija. Pri tem pa niti eden od članov PO ne bi mogel v okviru svoje institucije ali samostojno predlagati kakršnega koli projekta za EMK – Ljubljana 97. EMK bi se zgodil brez programa Cankarjevega doma in drugih nacionalnih ustanov, saj so njihovi direktorji ali drugi zaposleni kadri v teh institucijah bili člani PO, in prav tako brez številnih drugih neodvisnih projektov, festivalov, razstav itd., ki so jih predlagali člani PO EMK – Ljubljana 97.

Ob razpustitvi programske strukture EMK – Ljubljana 97 je šesterica sklicala tiskovno konferenco ter v Sporočilu za javnost št. 2 z dne 3. 3. 1996 natančno analizirala trenutno

FILM/FOTOGRAFIJA/VIDEO IN MEDIJSKA UMETNOST -
koordinator Uroš Prestor

Film

- 1) Premiera enega zanimivejših filmov v sodelovanju z evropsko akademijo FIPRESCI, na kateri bi bil prisoten tudi del filmske ekipe.
- 2) Organiziranje filmske šole-delavnice, ki bi jo vodil pomemben filmski ustvarjalec (režiser, scenarist), udeležili pa bi se je izbrani študenti-stipendisti evropskih akademij, kar vključuje mesečno štipendijo in bivanje.
- 3) Mesec evropskega filma
- 4) Natečaj kratkega filma
- 5) Gostovanje ene izmed velikih razstav ob 100 letnici filma
- 6) Izzid posebne številke Ekрана, lahko v koprodukciji z Masko, Formartom in Mziom.
- 7) Skupni projekt likovnih umetnikov in mlajših slovenskih režiserjev: likovnik nariše plakat, režiser posnema kratek spot.
- 8) Snemanje glasbenih spotov z lokalnimi skupinami pod pokroviteljstvom ene velikih diskografskih hiš in njihovo ekskluzivno predvajanje na TV.

Video

Smiselne so samo prireditve, ki so naravnane tako, da je možna hkratna primerjava slovenske video in medijske umetnosti z evropsko.

- 1) Avtorska predstavitev video del. Izbor se zaupa tujemu selektorju, ki izbere med slovensko in evropsko video produkcijo, nastalo v obdobju med 1995-97.
- 2) Projekt Telekinetične interaktivne lokacije, postavljene na različnih točkah mesta Ljubljane. Gre za avdiovideologovizijo v okviru IntArt - skupnega projekta Italije, Avstrije in Slovenije. Projekt bi potekal na osi Trst-Ljubljana-Dunaj, ob tem pa naj bi namesto klasičnega kataloga izšel katalog v obliki CD-roma. Projekt se je v eni točki že začel realizirati v delu Rotas-Cyberland, ki raziskuje in gradi digitalne modele Plečnikove arhitekture. To bi bilo mogoče pri dodatni obdelavi struktur dokončati kot Art Internet projekt in ga poslati v internet komunikacijsko omrežje.
- 3) projekt "Video informacijski stebri-skulpture" bi preko touch screena prenašal naključnim pasantom stalne informacije o kulturnem dogajanju v času EMK-Ljubljana 97.
- 4) Simpozij "Digitalni vid govora" bi se realiziral v obliki interaktivne televizije, kar pomeni simultano vključitev različnih studijev doma in v tujini. Pod to točko bi bilo mogoče združiti tudi nekatere programe ostalih programskih poj.
- 5) Multimedijski projekti, ki uaj bi se realizirali posebej za ta dogodek.
- 6) EMK-Ljubljana 97 je edinstvena prilika, da se v Ljubljani vzpostavijo minimalni pogoji za spoznavanje neobstoječih praks, kot so : interaktivna, kibernetična in komunikacijska umetnost. V ta namen bi bilo treba z osnovno tehnologijo opremiti in povezati določene institucije in dejavnosti (RTVS, FDV, IJS, CD, DTP-KUD). EMK-Ljubljana 97 naj ne bi bil glavni financer takšnega opremljanja, moral pa bi zagotoviti koordinacijo in minimalno standardno kompatibilnost med naštetimi in tudi drugimi potencialnimi nosilci. Šele tako bi bil mogoč smiseln razpis za domače in tuje ustvarjalce, kot tudi začetek kontinuiranega dela na tem področju.

Fotografija

- 1) Razstava svetovno uveljavljenega avtorja
- 2) 2-3 razstave mlajše evropske inovativne fotografije
- 3) 2-3 razstave slovenske fotografije
- 4) Workshopi in mednarodni simpozij o kritiki in teoriji na področju fotografije

3. Mestne strukture so s pomočjo na novo izoblikovane Direkcije EMK - Ljubljana 97 v okviru Programskega sveta EMK - Ljubljana 97 napisan program in izhodišča, ki so bili avtorsko signirano delo članov PS EMK - Ljubljana 97, tudi po obstrukciji projekta izkoriščale kot konceptual

KULTURNI IN DRUŽBENI FENOMENI

NSK DRŽAVA, LJUBLJANA - koordinator Miran Mobar

Sam dogodek je sinteza novejših NSK projektov, ki vključujejo koncepcijo Države v času. Dogajal se bo v posebej izdelanem arhitekturnem prostoru, ki je zložitiv in prenosljiv, in ki se ga da vključiti tudi v druge prostore. Obiskovalec bi skozi mejni prehod vstopil v samo NSK državo in se gibal po notranjosti plaueta.

Prostor države bi bil fizično sestavljen iz dolgega hodnika, kjer bi skozi vrata na levi in desni vstopal v različne prostore in oddelke. Na koncu bi bil prehod skozi Laibachov "Državni generator" v Irwinov kontejner "Srce transcetrane" in prehod na Noordungovo kupolo. Cel projekt je projekcija NSK iz sheme v prostor. Samo konstrukcijo je možno postaviti v že obstoječe večje volumne (npr. v letališki hangar, muzeje, tovarniške prostore).

V času same postavitve NSK države, Ljubljana so v tem prostoru predvidene razstave, koncerti, predstave itd. Dogodek bo zasnovan interaktivno, tako da bo publika ta objekt lahko uporabljala.

Predvidena pa so tudi predavanja in pogovori z domačimi in tujimi teoretiki in umetniki. (Priložene so skice projekta NSK država, Ljubljana.)

no osnovo projekta. Javne mu povabilu MOL za zbiranje predlogov za sofinanciranje projektov v okviru EMK – Ljubljana 97 (rok za oddajo je bil marca 1996) so bila namreč priložena konceptualna izhodišča, ki so jih izoblikovali v Programskem svetu EMK – Ljubljana 97 in jih je soglasno sprejel tudi v PO EMK – Ljubljana 97, obe telesi pa sta bili v času, ko je javno povabilo še trajalo, ukinjeni z dopisom župana z dne 29. 2. 1996. To je ustvarilo popolno zmedo med ustvarjalci, ki so se prijavili oz. so se nameravali prijaviti, hkrati pa je šlo za upravno in moralno nedopustno ravnanje, saj so mestne oblasti ukinile dotedanjo programsko strukturo projekta, hkrati pa obdržale pr-

da na las podobna izhodiščem celotnega projekta EMK – Ljubljana 97, sprejetim v okviru Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 aprila 1995 (**dokument št. 5**). Programski odbor EMK – Ljubljana 97 je sprejel z manjšimi popravki kot izhodišče celotnega projekta EMK – Ljubljana 97 besedilo, ki ga je podpisal Programski svet, pa čeprav je bil razlog za ustanovitev Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 očitek, da v času delovanja Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 ni bilo storjeno nič.³

2. Pravilnik, podpisan dne 31. 1. 1996 (**dokument št. 33**), je nepreklicni dokaz o tem, kaj si je pravzaprav Mestna uprava občine Ljubljana mislila o vseh telesih za realizacijo projekta, o Programskem odboru EMK – Ljubljana 97 in vseh prejšnjih organih projekta, ki jih je vsakih nekaj mesecev postavljala na novo. Programski odbor EMK – Ljubljana 97 je doživel popolnoma enako usodo kot Programski svet EMK – Ljubljana 97, pa čeprav je bil ustanovljen zato, da bi

stanje v zvezi s projektom EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 40**).

Dogajanje v zvezi s projektom EMK – Ljubljana 97 lahko strnemo takole:

1. Pri reorganizacijski shemi za uspešno uresničitev projekta ni bila v ospredju resnična skrb za projekt, ki naj bi po analizah mestnih upravnih organov obtičal v Programskem svetu, in drugič (!), v Programskem odboru (zakaj neki potem samovoljna uvedba instance umetniškega direktorja v podpisanem Pravilniku z dne 31.1. 1996?). V prid takemu sklepanju govori tudi še eno perverzno dejstvo, da so bila konceptualna izhodišča projekta EMK – Ljubljana 97, ki naj jih je tokrat izoblikoval PO EMK – Ljubljana 97 (**dokument št. 35**), skoraj-

umiril "podivjano" alternativno-neodvisno sceno in vrnil celotnemu projektu njegovo institucionalno kredibilnost.

Delo Programskega odbora EMK – Ljubljana 97 je bilo s Pravilnikom z dne 31. 1. 1996 povsem diskreditirano, tudi tukaj je uprava MOL nadaljevala avtoritativno prakso dela s popolnim sprenevedanjem in samovoljnim zanikanjem pravil igre, ki jih je sama določila. Z dvojno igro MOL se je po PS nadaljevala še destabilizacija PO.

3. To pa pomeni, da pri projektu EMK – Ljubljana 97 (in posebej pri delu Programskega sveta) ni nikoli šlo zares za konflikt med neodvisno in institucionalno kulturo, ta konflikt je bil umetno proizveden zato, da bi prikrikl avtoritarno ravnanje in specifične interese mestne politike v ozadju projekta ter določeno paradigmo kulturne politike v mestu in državi, ki jo mislimo v naslednjem besedilu tudi predstaviti in analizirati.

Genealogija projekta EMK – Ljubljana 97 nam razkriva vse možne oblike politične travestije in avtoritarnosti MOL oz., kot je bilo formulirano v Sporočilu za javnost št. 2 sesterice sedanjih urednikov tega tematskega bloka: "Tisto, kar se dogajalo v okviru projekta, je posledica 'ponorele' države oziroma njenih konstitutivnih mestnih struktur, ki so ob projektu spreminjale pravila igre takorekoč vsak mesec, pri tem pa rušile že opravljeno delo teles, ki jih je MOL sama ustanovila." (dokument št. 40).

Projekt EMK – Ljubljana 97 kar kliče po teoretični analizi in umestitvi dogajanja v zvezi s projektom v širši kontekst slovenske kulturne politike.

METELKOVA - koordinator Marko Hren

Metelkova je nova lokacija, ki rešuje prostorsko problematiko za program cca. 180-ih skupin in posameznikov. V osmih hišah, v skupni izmeri notranjih površin cca. 9000 m², je prostora za številne ateleje, vadbene prostore, galerije, družabnostne, produkcijske in servisne dejavnosti. Na lokaciji bodo našle mesto etablirane skupine in posamezniki neodvisne kulture (ŠKUC, FORUM, Gledališče Glej, Plesni teater Ljubljana, Strip Core itd.), nekateri inštituti in družbene skupine (Youth Handicaped deprived, Ženski center, Magnus, Makedonsko društvo, ISH itd.) ter vrsta mlajših umetnikov, umetnic in skupin. V južnem delu bodo našle dom državne institucije: Etnografski muzej, Narodni muzej in Moderna galerija.

Do EMK-Ljubljana 97 želimo lokacijo obnoviti, urediti in usposobiti za dejavnosti, in sicer do prve faze, kar vključuje:

- osnovna vzdrževalna dela na vseh objektih, napeljava ali popravilo komunalnih vodov
- ureditev dodatnih sanitarij
- ureditev zaoderja, razsvetljave in ozvočenja v prireditvenih prostorih (notranjih in zunanjih)
- ureditev novih vhodov, parkirišč in razširitev notranjih parkov
- postavitev treh info-kioskov
- celotno lokacijo urediti tako, da so prostori dostopni hendikepiranim
- ureditev smetišč za ločene odpadke
- uvajanje permakulture na terasah in okenskih policah
- do prve faze usposobiti Mladinski Hotel v stavbi Zaporj, pekarno Souček in bio restavracijo v stavbi Hilev, vadbene gledališke prostore v stavbi Mali hangar ter ateleje v stavbi Garaže
- postavitev nove prodajne galerije v podaljšku stavbe Garaže
- usposobitev servisnih dejavnosti (informacijsko dokumentacijski center, kujižauca, DTP, videoteka, fotokopirnica, rent a byke ...)
- usposobitev delavnic (mizarstva, keraničarja, usajarska, tisk, varilnica, mehaničarja)

Opcija: Granja Plesuo gledališkega centra

Ob projektu EMK-Ljubljana 97 želimo Metelkovo, kot novi kare za kulturo mestnega in nacionalnega pomena, predstaviti domači in tuji javnosti.

Program:

- 1) Predstavitve permakulture pod naslovom Narava-Mesto, vključno s predstavitvijo nekaterih ekoloških in naravoznanstvenih projektov v Sloveniji (npr. multimedija Škocjanski zatok)
- 2) Na Robu - mednarodni humanistični simpozij o civilnem , vojaškem
- 3) Otvoritev projekta Sestava v Zaporj z arhivom Antropologija zaporništa; Zaporniške celice domači in tuji umetniki ter umetnice že eno leto prenavljajo v galerijsko-bivalne prostore
- 4) Festival v koprodukciji s Trans Europa Halles (združenje 18 multikulturnih centrov v Evropi); v to prireditev se vključujejo vsi sodelujoči ustvarjalci z Metelkove in njihovi gostje iz centrov TEH.

vozna programska izhodišča. Na temelju izhodišč in programa projekta, ki ga je izoblikoval PS EMK – Ljubljana 97, so bila v Mestnem svetu Občine Ljubljana odobrena sredstva za realizacijo projekta EMK – Ljubljana 97 v višini 20 milijonov tolarjev sredstva so bila odobrena na osnovi konkretnega koncepta programa , izoblikovanega v PS – EMK Ljubljana 97. Ženja Leiler je v članku "EMK PRED VRATI – Časovna koncentracija zbirke Za usakogar nekaj" zapisala: "Proračun EMK: v letu 1995 je mestni svet projektu dodelil 20 milijonov SIT, ki v potrebnem proračunskem letu niso bili porabljeni, in ni jasno, kaj se je z njimi dogodilo". Prim. Delo, 7.4. 1997, str. 7.

YOUTH HANDICAPPED DEPRIVILEGED - koordinatorica Klavdija Poropat

Program bo oblikovan v sodelovanju z ostalimi programskimi polji EMK-Ljubljana 97

- 1) v sodelovanju s programskim poljem Likovne umetnosti
 - razstava del združenja slikarjev, ki rišejo z usti in nogami (VDMFK-Vereinigung der Mund und Fuss malenden Kuustler, Liechenstein)
 - 2 manjši razstavi
- 2) v sodelovanju s programskim poljem Scenske umetnosti:
 - gostovanje gledališke predstave
 - gostovanje plesne predstave
- 3) v sodelovanju s programskim poljem Publikacije/Kongresi/Simpoziji:
 - izdaja posebne številke Awola (teoretična publikacija socialnih študij)
 - ciklus predavanj na temo hendikepa in socialnih študij
- 4) v sodelovanju s programskim poljem Film/Fotografija/Video in medijska umetnost:
 - mini festival filmov na tematiko hendikepa

Vsi omenjeni projekti bi bili izvedeni v koprodukciji z različnimi domačimi in tujimi organizacijami.

GAY KULTURA - koordinator Brane Mozetič

V okviru prireditve EMK-Ljubljana 97 bi veljalo predstaviti tudi tisto plat umetniškega snovanja in kulture, ki se v sodobnem svetu zarisuje v področje spolne drugačnosti in prinaša poseben izraz t.i. gay kulture (pod čemer se razume tako moško kot žensko homoerotičnost).

S tega vidika program obsega:

- 1) Likovno in foto razstavo suovalcev z domačega in tujega območja
- 2) Dneve filmskega izraza: filmi z gay ali lezbično tematiko iz držav bivše Vzhodne Evrope
- 3) Tri koncerte klubskega tipa: nastop pop rock skupin, ki eksplicitno izražajo svojo angažiranost

Seveda pa ta okvir ne zarisuje končnih meja prireditev, ki bi potekale v okviru EMK-Ljubljana 97.

EVROPSKI MESEC KULTURE LJUBLJANA 97

od mikrozgodovine do globalnih vprašanj slovenske kulturne politike

Genealogija projekta EMK – Ljubljana 97 je podala najpomembnejše programske in organizacijske etape – diskontinuitete, preobrate in reze v projektu, ki so se zgodili v obdobju (natančno!) enega leta: v času od 1. 3. 1995, ko je bila sklicana 1. seja Programskega sveta EMK – Ljubljana 97, do 1. 3. 1996, ko je župan mesta Ljubljana dr. Dimitrij Rupel razpustil Programski svet EMK – Ljubljana 97 in razrešil Programski odbor projekta EMK – Ljubljana 97, s čimer je bila nekajmesečna sistematična obstrukcija projekta pripeljana do svojega sklepnega dela. Po 1. 3. 1996 je projekt EMK dobil čisto drugačne organizacijske, programske in finančne

dokument št. 5/14

USTVARJALNOST MLADIH - koordinatorica Katerina Mirović

V okviru tega programa je problematika ustvarjalnosti mladih zastavljena čim širše. Poleg predstavitev mladih umetniških produkcijskih skupin (Strip Core ...) bo v tem sklopu prikazana problematika ustvarjalnosti mladih tudi z organizacijskega stališča.

Nove oblike organizacije in komunikacije, s katerimi skušajo mladinske organizacije nadomestiti tradicionalne organizacijske in komunikacijske oblike, so poskus vpeljevanja novih, učinkovitejših modelov. Enega izmed teh poskusov predstavlja *Zveza plemenskih skupnosti in vračev* - "network" dela slovenskih mladinskih klubov, s katerim poskuša iniciator *Društvo prijateljev zmernega napredka* (Koper) vzpostaviti čimbolj pristen in kontinuiran pretok informacij ter kontinuirano sodelovanje med mladinskimi organizacijami.

Poleg multimedijskih produkcijskih in organizacijskih skupin bodo v program uvrščene tudi nekatere umetniške zvrsti, ki so specifične za mladinsko kulturo ali pa so zastopljene s strani kulturnih institucij (npr. strip, graffiti).

V okviru predstavitve tovrstnih umetniških zvrsti je zelo pomembna tudi določitev prostora. V primeru graffitirov bi bila temu ustrezna Poslikava (zidu) Metelkove, ki bi hkrati simbolno ponazarjala tudi akt polastitve.

Kot je v primeru graffitirov pomembna njihova prostorska določitev, je v primeru mladinskih organizacij, ki se ukvarjajo s kulturo, pomembna njihova čimbolj celovita predstavitev. Poleg vizualne predstavitve bi morale ta del sooblikovati okrogle mize na to tematiko, vsekakor pa bi morala vsaka posamezna organizacija sama oblikovati svoj specifičen program oz. koncept predstavitve. Kot del programa je zanimiva tudi ideja postavitve panojev v slovenskih mladinskih klubih in centrih, na katerih bi se predstavljal program sorodnih organizacij.

Seveda pa je mogoče popoln program Ustvarjalnosti mladih dokončno oblikovati le s pomočjo mladinskih organizacij, zato je to le poskus oblikovanja koncepta, ki pa bo odvisen od nadaljnjega dogajanja na slovenskih kulturnih tleh, razvoja mladinskih organizacij, njihovega financiranja, hkrati pa tudi od finančnih sredstev, ki bodo temu programu namenjena. Če bo mesto Ljubljana (ali podobne institucije) ukliulo dotiranje društev in sorodnih organizacij, morda v letu 1997 ta program ne bo potreben oz. ga bo potreboval zastaviti s povsem drugega zornega kota.

PUBLIKACIJE/KONGRESI/SIMPOZIJ - koordinator Emil Hrvatina

Predvidena sta simpozija:

1) Sodobna umetniška produkcija je interdisciplinarna. Interdisciplinarnost se ne kaže le v prestopanju meja klasičnih umetniških področij, ampak tudi v povezovanju umetnosti s tehnologijo, znanostjo in teorijo. Zato je o sodobni umetnosti preozko razmišljati v mejah posamezne discipline, saj je njen največji domet prav "historizacija" neke konkretne prakse.

V EMK-Ljubljana 97 kot projektu sodobne ustvarjalnosti je v načrtu interdisciplinarni simpozij v obliki niza predavanj, v katerih bi o posamičnih umetniških fenomenih govorili iz perspektive humanističnih in tudi naravoslovnih znanosti, prav tako pa bi umetniki, estetik in teoretiki kulture govorili o znanstvenih in tehnoloških dosežkih ter njihovih etičnih in socialnih implikacijah.

2) Eden temeljnih teoretskih konceptov zadnjega desetletja je pojem Realnega. Skozi Baudrillardove razprave o simulakrumu in hiperrealnem je sociološka teorija prispela do točke, v kateri o Realnem lahko reče le to, da je zakrito, zabrisano.

Realno, kot ga je opredelil Lacan in ki je eden temeljnih pojmov psihoanalitiške teorije, je postal koncept, o katerem se govori v etiki, estetiki in spoznavni teoriji ne glede na paradigmo, iz katere izhajamo.

Glede na pomembnost prispevka ljubljanske psihoanalitiške šole v sodobni teoriji nasploh in še posebej v razpravah o Realnem, je v načrtu organizacija simpozija o konceptu Realnega.

okvire, o katerih tukaj ne bomo razpravljali. Tudi zato ne, ker smo bili po 1. 3. 1996 o projektu informirani zgolj iz medijev ali z gradivom, pripravljenim za medije, torej smo bili in smo postavljeni zgolj v zunanjo pozicijo, v pozicijo zgolj sprejemajočega občinstva, kar nam onemogoča umestitev kritične interpretacije dogodkov in dogajanja po 1.3. 1996 tja, kamor jo je edino možno umestiti, če gre za kritično analizo, torej v precep med subjektom izjave oz. med množico informativnega in za medije pripravljenega materiala, in med subjektom izjavljanja, tistim, ki je vso to gradivo tudi pripravil.

Obžalovanje, da se takšne analize ne moremo lotiti, je odveč. Prvič, ker je obdobje od 1. 3.

1. Poudariti je treba, da je evalvacija slovenske kulturne politike, ki so jo opravili v okviru evropskega programa ocen ali prikazov nacionalnih kulturnih politik, utemeljena na preliminarnih postopkih in gradivu: na pripravi poročila, ki ga naredi vsaka posamezna država, ki se odloči za takšno oceno (v okviru Slovenije sta to nalogo – nacionalno poročilo – naredila predvsem Vesna Copic in Gregor Tomc); temu pa sledi nekaj načrtovanih obiskov ocenjevalcev v Sloveniji, neposredni pogovori s kar najbolj različnimi strukturami oblikovanja kulturne politike (od uradnikov do umetnikov) pa tudi razprave med nacionalnimi oblikovalci poročila in zunanji ocenjevalci

1995 do 1. 3. 1996 zaključena celota v izpeljavi projekta EMK v programskem in organizacijskem smislu. V tem času ni bila izpeljana le vrsta dejavnosti, v katero so bili aktivno vključeni kulturniki, javni delavci v kulturi, umetniki, direktorji najpomembnejših kulturno-umetniških institucij v mestu Ljubljana, njihovi namestniki ali predstavniki teh institucij ter predstavniki mestnih in republiških političnih in kulturno resorskih teles v Sloveniji, pač pa tudi, ker se je v tem času izoblikovala množica programskih, organizacijskih in finančnih shem, osnutkov in predlogov, ki to obdobje osvetljujejo v zelo specifični luči.

Torej za to obdobje imamo na voljo številne materialne dokumente, ki zarisujejo, omejujejo in kodirajo projekt EMK – Ljubljana 97 na veliko več ravni, kot je samo raven nekega projekta s področja kulture. Obstaja tudi množica člankov, povzetkov, objav in delnih vpogledov v projekt, ki so bili v tem obdobju objavljeni v množičnih medijih.

Obstaja tudi, kot se temu pogovorno reče – toda odvisno od tega, iz katerega kota gledamo na projekt, "škandal" v javnosti in za javnost ob projektu, saj je najprej trojica, potem pa šesterica članov Programskega sveta in/ali Programskega odbora projekta EMK odstopila iz projekta ter v javnosti predstavila najbolj evidentne vzroke za njegovo obstrukcijo.

Ena od poti branja in analize dogodkov v zvezi s projektom EMK – Ljubljana 97 je ta, da posamezne ugotovitve v zvezi s projektom primerjamo z ugotovitvami iz Poročila evropskih strokovnjakov z naslovom Kulturna politika v Sloveniji, ki je leta 1996 izšlo pod avtorstvom in uredništvom Michaela Wimmerja. To je prvi takšen prikaz in ocena slovenske kulturne politike iz zornega kota Sveta za kulturno sodelovanje,

znotraj katerega so se članice Sveta Evrope odločile oblikovati skupni evropski program za spremljanje nacionalnih kulturnih politik. Kulturna politika v Sloveniji je deveti takšen pregled v okviru Sveta Evrope; pred tem so svojo pripravljenost na takšno ocenjevanje izrazile Švedska, Francija, Avstrija, Nizozemska, Italija, Finska, Estonija in Ruska federacija.¹ Za nas je pomembno, da evropski ocenjevalci poudarjajo, da je bilo Nacionalno kulturno poročilo, ki sta ga pripravila Vesna Čopič in dr. Gregor Tomc in je služilo kot osnova za oblikovanje ekspertize evropskih strokovnjakov, sicer izčrpno v podajanju zgodovinskih dejstev, ni pa se mu posrečilo podati ocene sedanjega stanja, kar je posledica pomanjkanja sistematične kulturne politike in hkrati še ne oblikovanega in torej ne implementiranega Nacionalnega kulturnega programa, ki naj bi ga pripravil Nacionalni svet za kulturo Republike Slovenije.

Brina Jež
Rutarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel. 213 972

Lj. 1451995

Vsebinsko programski prispevek k projektu Evropski mesec kulture – Ljubljana področje "resna glasba"

Projekt vidim iz svojega zornega kota kot enkratno priložnost, da se sodobni glasbi v primerjavi z drugimi sodobnimi umetnostmi dodeli enakopravno mesto, kot ga uživa v "razvitih zahodnem" svetu, kamor si želimo gotovo kompleksno. Moj prvi predlog je zato, naj se področje razdeli v dva vsaj enakovredna deleža, torej **sodobno glasbo in klasično glasbo**. Tako bi na obeh področjih delovali dovolj samostojno, kar je zlasti pomembno za oblikovanje deleža sodobne glasbe, ki je v Sloveniji prireditveno minimalno zastopana. Glede na svoje dosedanje delovanje zlasti v Društvu za novo glasbo MUZINA, sem kompetentna za oblikovanje programa sodobna glasba.

Sodobna glasba

Glede na dolgoletni primankljaj zadostne promocije in tovrstnih prireditvev mora biti oblikovanje programa še zlasti domišljeno. V globalu bi se držali treh programskih sklopov:

- 1) Predstavitve domače ustvarjalnosti, prednost naj imajo nova, neizvedena oz. naročena dela. Spodbuditi je treba deficitarne oblike, npr. glasbeni teater ali druge povezave s scensko postavitvijo, elektronsko glasbo, video s sodobno glasbo.
- 2) Izvedbe tujih glasbenih del bi eksponirale nekaj znanih skladateljskih imen generacije, ki je vzvetela v 60., 70. letih. Poleg njih pa mlajše ustvarjalce, ki so sedaj na svojih prvih vrhuncih umetniškega delovanja in iščejo nove, individualne smeri glasbenega iskanja.
- 3) Glede na dejstvo, da pri nas ni oblikovano nekoliko širše občinstvo te glasbe, bi morali pripeljati v Ljubljano tudi glasbeno scensko delo z spektakelsko izraženim momentom. Tako bi inicirali v zavest ljubljanske kulturne scene, da obstaja tudi sodobna glasba, ki jo je vredno spoznavati.

Ker postaja elektronika v današnjem življenju nepogrešljiv sestavni del, je neodpušna indolencija na glasbenem področju, saj se slovenski skladatelji še vedno ne morejo regularno ukvarjati z elektronsko glasbo v elektronskem studiu namenjenemu sodobni glasbi, ker ga v Sloveniji pač ni. To problematiko bi bilo nujno aktualizirati in podpreti nastanek elektronske glasbe z razpoložljivimi možnostmi (inicijativa za ustanovitev nekomercialnega elektronskega studia, plačilo studiev skladateljem, povezava z RTV – Slovenija). Pomemben delež naj ima tudi predstavitve elektronske svetovne produkcije.

ci. Temu pa sledi oblikovanje poročila. Zanimivo je, da je Poročilo evropskih ekspertov sicer bilo predstavljeno na tiskovni konferenci, toda vsa pozornost javnosti in medijev je bila namenjena predvsem domačemu nacionalnemu poročilu. Vtis je, da je Poročilo evropskih ekspertov šlo mimo javnosti oz. da se zdaj malo kdo zaveda njegovega obstoja. V Nacionalnem svetu za kulturo, katerega članica sem, smo na eni od zadnjih sej Sveta ob navzočnosti nekdanjega kulturnega ministra dr. Dularja debatirali o razlikah, pomnih in ciljih obeh poročil. Toda kljub temu javne, tehtne, vsebinske predstavitve ali debate o razlikah in podobnostih med Poročilom evropskih ekspertov in

Zasnova konkretne programske sheme

1.) Naročila slovenskim avtorjem

Slovenskim skladateljem bi se naročilo nova dela iz različnih področij. Predlog: **a) Dve polvečerni glasbeno – scenski deli** s poljubno "srednjo" zasedbo (do velikosti komornega ansambla). Možno vključevanje petja, igre, plesa, instrumentalna, elektronike.
b) Tri elektronska dela – samostojna ali z vključevanjem solo ali manjših instrumentalnih zasedb, možno še dodatno naročilo s kombinacijo z večjo zasedbo: orkester in (ali) zbor.
c) Tri komorna (solistična) dela, ki bi jih vključili v programe povabljeni tuji in domači sestavi.

2.) Koncerti komorne . solistične, orkestralne glasbe, glasbeno scenske prireditve**a) Koncerti komorne glasbe**

Komorna glasba v svoji intimni in zvočni omejenosti nudi s pretanjenostjo zvoka in razpoznavnostjo strukture etc glasbenim poznavalcem najčistejši glasbeni užitek. Ob bok najvidnejšim evropskim poustvarjalcem bi postavili tudi domača imena. Pomembno vlogo naj imajo mlajši interpreti. Predlog koncertov:

– **Rohan de Sarau, Marianne Schroeder (violončelo, klavir)**

Oba umetnika sodita v vrh poustvarjalcev sodobne glasbe in sodelujeta na vseh pomembnih prireditvah sodobne glasbe. Čelist je član Arditti kvarteta, pianistka pa igra večinoma solistično. Nedavno tega sta pričela nastopati v duu.

– **Ensemble Recherche (komorni ansambel)**

Vrhunski ansambel iz Freiburga, specializiran za izvajanje sodobne glasbe.

– **Luisa Castellani (glas)**

– **Mlajše komorne zasedbe**, ki v programe vključujejo precejšen delež sodobne glasbe (pihalni trio, kvartet flavt, klavirski duo, etc).
Godalni kvartet Musina, oboist Matej Šarc, violistka Svava Berhardsdóttir, pianista Bojan Gorišek in Tatjana Ognjanovič, kontrabasist Boris Kantušar etc.

– **Koncert simfoničnega orkestra**

Zaželjena tudi kombinacija z elektronsko glasbo, vključene koncertne forme s solisti, lahko igralci, vokalno skupino, etc.

– **Glasbeno scenska dela**

Predlog: izvedba dveh polvečernih glasbeno scenskih del eksperimentalnega značaja slovenskih skladateljev, z angažiranjem pevcev, igralcev, instrumentalistov, vključevanje elektronske glasbe ipd.

domačim nacionalnim poročilom o stanju na področju kulture ni bilo zaslediti. Takšna debata in kritična predstavitev bi bila bistvenega pomena zato, ker so zapisi v medijih, da je nacionalno kulturno poročilo prišlo do istih spoznanj kakor evropsko poročilo, varljivi. Poročilo evropskih ekspertov opredeljuje zelo natančno pomanjkljivosti slovenske kulturne politike (položaj kulturnih institucij, odnos med mestom in državo itd.), in tudi pomembna vprašanja na posameznih kulturno-umetniških področjih ter radikalno in učinkovito postavlja vprašanja, hkrati pa ponuja tudi odgovore v smeri možnega razreševanja teh problemov.

kakršna koli jasno začrtana kulturna politika. Ker takšne kulturne politike v Sloveniji ni bilo možno ugotoviti, so se evropski ocenjevalci odločili za oris družbeno-političnega okvira, znotraj katerega naj bi se takšna kulturna politika šele oblikovala.

Poskušala bom povzeti tiste najbolj pomembne značilnosti oziroma oceno sedanjega stanja na področju kulturne politike v Sloveniji, tako kot so jih definirali evropski eksperti, in te ugotovitve primerjati z izsledki, postopki in oblikami ravnanja in usmerjanja projekta EMK – Ljubljana 97 v času od 1. 3. 1995 do 1. 3. 1996.

1.

Prvič so se potji avtoritarne reorganizacije in preusmeritve strokovno in programsko začrtane avtonomnosti projekta Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 (EMK – Ljubljana 97) pokazale, ko je župan Mestne občine Ljubljana

Pomen evropskega poročila je v tem, da pri speva mednarodni pogled ali perspektive, ki naj bi bili posamezni državi vodilo pri razvoju in implementaciji učinkovitega koncepta nacionalne kulturne politike. Evropski ocenjevalci so si bili edini v tem, da Slovenija nima elaborirane kulturne politike oziroma da so se pri Sloveniji, prav tako pa tudi pri nekaterih drugih državah, ki so same ponudile, da se jim izdelata takšno evropsko poročilo o nacionalni kulturni politiki, morali odpovedati dosedanji metodologiji ocenjevanja, ki je upoštevala 4 kriterije: kreativnost, sodelovanje, decentralizacijo in demokratizacijo. Ti ocenjevalni kriteriji se lahko uporabijo, če obstaja kot so zapisali evropski eksperti,

(MOL) dr. Dimitrij Rupel s podporo mestne kulturne administracije povabil direktorje poglavitnih kulturnih institucij v mestu Ljubljana na 3. plenarno sejo PS – EMK Ljubljana 97, da bi zaščitil, kot je zagovarjal to dejanje *“legalnost projekta”*. Pri tem pa so, pa naj se sliši še tako paradoksalno, nacionalne kulturne institucije imele v Programskem svetu EMK – Ljubljana 97 vsaj po enega ali celo več predstavnikov teh institucij, sicer ne direktorjev, ampak visoko cenjenih strokovnjakov, zaposlenih v teh nacionalnih kulturnih institucijah.

Nacionalna kulturna politika v Sloveniji je kot v večini evropskih državah osrediščena na delo nacionalnih kulturnih institucij; te porabijo večino javnih sredstev, hkrati pa tudi sredstva za posebne namene. (Prim. Wimmer, 1996, str. 35.) Paradoks je tudi, da kulturne institucije, ki dobivajo zagotovljena sredstva za svoje redno preživetje in program, konkurirajo še s posebnimi projekti in se potegujejo za preostala sredstva skupaj z neodvisnimi institucijami. Evropski eksperti pravijo, da gre za atavizem, ki ni samo arbitraren, pač pa nepravičen, saj se, institucije, stoodstotno oskrbljene z državnimi sredstvi za svoj redni program in delovanje, potegujejo še za za tista preostala sredstva s svojimi posebnimi programi na enak način in z enakimi pravicami kot eksperimentalne in neinstitucionalne iniciative.

Prav zato je sprememba, izhajajoča iz koncepta programa projekta EMK – Ljubljana 97, ki ni favoriziral institucije per se, pač pa je izhajal iz programov in ciljev celotnega projekta, *“terjala”* reorganizacijo in obstrukcijo ter avtoritarno ravnanje MOL v zvezi s projektom. (Prim. Wimmer, 1996, str. 36.) In še več, kot je zapisano v Poročilu, je potr-

Gostovanje tuje skupine (konkreten predlog bo podan v kratkem)

-3-

3.) Prireditveni sklop promocije elektronske glasbe

Ker je zastopanost elektronske glasbe v ustvarjalnosti slovenskih skladateljev pa tudi v koncertni ponudbi preskromna, naj koncerte te glasbe spremlja še nekaj dodatnih promocijskih aktivnosti. Organizirali bi okrogle mize in seminarje o položaju elektronske gasbe pri nas in v svetu, o odmevnosti in zastopanosti elektronske glasbe, pa tudi o novih tehnikah, pristopih, programih in opremi elektronskih studiev. Povabili bi nekaj strokovnjakov in predstavnikov studiev, ki bi sodelovali na okroglih mizah ter predstavili produkcijo studiev. Referate je nujno objaviti dvojezično (angleško, slovensko).

Koncertni del bi bil deloma informativen, deloma pa bi ga popestrili z vključevanjem scenskega elementa, giba, glasbenega teatra etc.

Podajam še predlog za samo otvoritev projekta:

Začetek prireditve bi otvoril t.i. koncert zvonov mesta.

S takimi projekti se ukvarja g. Lorenzo (podatki so dosegljivi). V projekt so vključeni vsi zvonovi cerkva, na katerih se izvaja točno določena "skladba". Na ta način so se že otvarjale prireditve ali praznovanja obletnic evropskih mest. Tu pa bi na originalen način opozorili na preznost prireditve, na njeno vpetost in odvisnost od našega tre nutka, kraja, mesta.

EVROPSKI MESEEC KULTURE - LJUBLJANA 97
PROGRAMSKO POLJE RESNA GLASBA

PREDLOG PROGRAMSKEGA POLJA ZA EMK

Člani programskega polja Resna glasba so na svoji 2. seji dne 8.9.1995 sprejeli osnovna izhodišča za področje resne glasbe v okviru EMK - Ljubljana 97. Pri pripravi predloga so sodelovali: Kaja Šivic, Mitja Vrbovnik Smrekar, Strečko Meh, Veronika Brvar, Brina Jež, Klemen Ramovš in Tomaž Bole.

Sklepi:

1. K sodelovanju v programskem polju se povabita še Tomaž Faganel in Borut Smrekar.
2. Na področju resne glasbe načrtujemo naslednje prireditve:
 - sodobna operna predstava - noviteta
 - trije simfonični koncerti
 - mladinski simfonični koncert
 - mladinski koncert komornega orkestra
 - vsak dan EMK dva glasbena dogodka (od učniških nastopov in koncertov do koncertov v novih in starih koncertnih ambienah v Ljubljani
 - glasbene delavnice
3. Pri programskem načrtovanju bomo upoštevali naslednje:
 - rdeča nit bo Ljubljana - izvajale se bodo skladbe, ki so bile napisane v Ljubljani ali posvečene našemu mestu
 - prizadevali si bomo za čimveč svetovnih krstnih izvedb
 - naročili bomo nekaj novih skladb
 - poudarek bo na mladih, tako pri skladateljih kot pri izvajalcih
 - k sodelovanju bomo pritegnili najboljše slovenske in tuje glasbenike
 - koncerti bodo kombinacija slovenskih in tujih izvajalcev s poudarkom na izmenjalnih koncertih v deželah in krajih, od koder bodo izvajalci
 - na vseh koncertih bo obvezna izvedba vsaj enega slovenskega dela
 - v programu bomo posvetili pomembna del tudi elektronski glasbi
4. Na področju založništva bomo izdali CD ploščice in video kasete s posnetki
 - slovenske sodobne glasbe (promocijska izdaja, ki bo izšla pred začetkom EMK)
 - najboljših izvedb, snemanih na koncertih v okviru EMK (izid po zaključku EMK)
5. Z zavedanjem do pomena glasbe kot mednarodno izredno prodornega medija, ki pokriva celotno avdio-vizuelno področje, upoštevajoč močno tradicijo v glasbenem življenju mesta Ljubljane in pomanjkanje poudarka na sodobni glasbeni ustvarjalnosti v današnjem trenutku, želimo postaviti ob EMK področju resne glasbe tisto mesto, za katerega menimo, da si ga nedvomno zasluži. EMK je naša priložnost, da Ljubljani vrnemo tisti ugled in blišč, ki ga je v glasbenem svetu nekčaj že močno uživala.
6. Groba ocena stroškov za izvedbo predloženega programa je po današnjih cenah 85.000.000,00 SIT.
7. Koordinator programskega polja je Tomaž Bole.

V Ljubljani, 8.9.1995

Zapisal: Tomaž Bole

ditev direktorja posamezne kulturne institucije tisti edini nadzorovalni ključ, ki ga ima na voljo država pri nadziranju nacionalnih kulturnih institucij – *“Občutek imamo, kot da država plačuje za neodvisnost teh institucij.”* (Wimmer 1996, str. 36.)

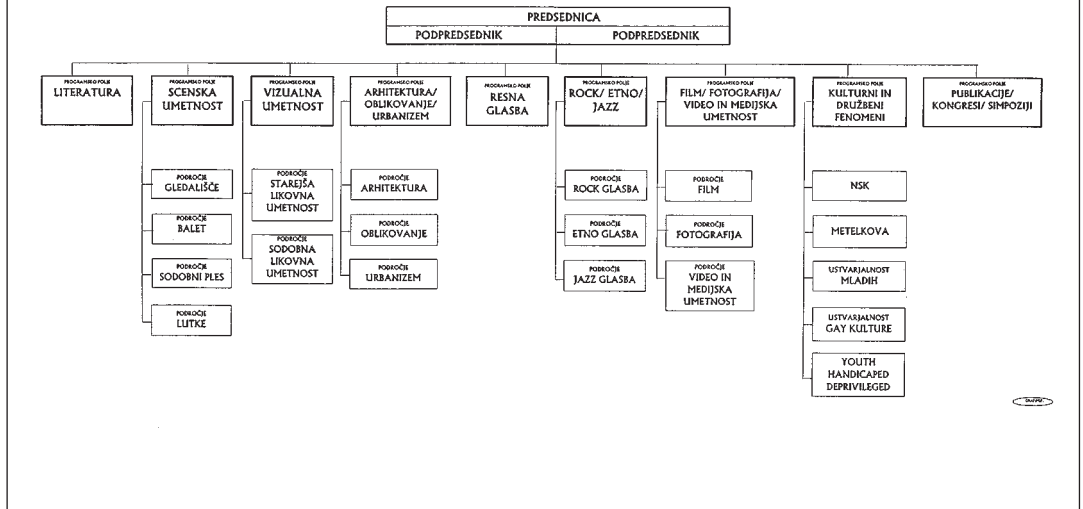
Čeprav ima vsaka institucija v svoji sestavi svet, ki je sestavljen tripartitno (eno tretjino članov nominira država, drugo tretjino delavci, tretjino združenja od javnega interesa), ugotavlja Wimmer, da nobeden od teh svetov, po besedah samih institucij, ni funkcionalen; imajo zgolj reprezentativno funkcijo. Zato nastavljeni direktorji in za nedoločen čas zaposleno osebje v institucijah ni odgovorno nikomur, le morda, kot poudarja evropsko poročilo,

tretji sili – medijem. Institucije so tudi precej nefleksibilne, ko gre za zamenjavo zaposlenih (prim. Wimmer, 1996, str. 36), toda kar se tiče njihovih aktivnosti, se jim ni treba poudrežati nobeni politiki kulturnega planiranja. Institucijam ni treba sodelovati med seboj, pa čeprav delujejo na istem področju, in prav tako ne koordinirati svoje dejavnosti. Evropski eksperti poudarjajo, da so umetniki in kulturni delavci, ki delajo v kulturnih institucijah, med najbolj privilegiranimi zaposlenimi v Sloveniji, da imajo *“dosmrtno”* zaposlitev, ki jo podpirajo tudi različna združenja. Zato se implementacija bolj profesionalnih menedžerskih metod in bolj fleksibilnih zaposlitvenih shem na kulturnem področju ne more uveljaviti.

Poročilo evropskih ekspertov poudarja, da se, čeprav si kulturne institucije kar najbolj prizadevajo, da bi bil tranzicijski prehod v kulturi čim manj boleč, domnevno zelo veliko javnega denarja vlaga v kulturne institucije, ne pa v kulturni

ORGANIZACIJSKA STRUKTURA
EVROPSKI MESEC KULTURE (EMK - LJUBLJANA 97)

PROGRAMSKI SVET

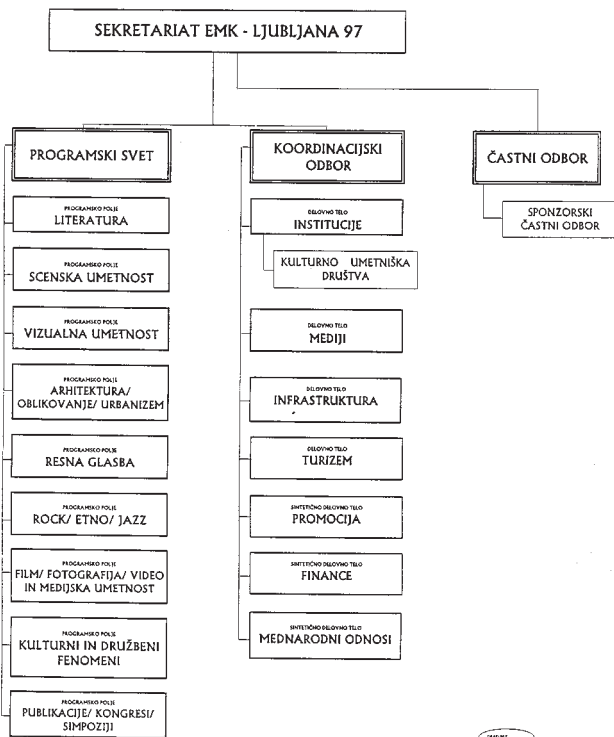

razvoj. (Prim. Wimmer, 1996, str. 37.) Slovenska nacionalnost se je definirala s kulturo ali z lagodnim in udobnim življenjem kulturnih institucij. (Prim. Wimmer, 1996, str. 44.) In obratno, kot je zapisal Wimmer, *“če skušaš spremeniti okvir teh institucij, to pomeni, da skušaš uničiti Slovenijo.”* (Wimmer, 1996, str. 44.) Druga verjetna zadeva je, da te institucije delujejo tako, da zagotavljajo dosmrtno zaposlitev.

Zato je, po skupini evropskih poročevalcev, tudi način financiranja institucij izjemno zanimiv, saj se zdi, da se institucije ne financirajo po programu, pač po številu zaposlenih, *“zato ne preseneča interes direktorja takšne institucije, da ima čim večje število zaposlenih.”* (Wimmer, 1996, str. 45.) Evropski eksperti poudarjajo, da je socialna varnost zaposlenih v institucijah pomemben dejavnik v kulturi. Z druge strani pa je to tudi oblika stagnacije razvoja družbe, kajti take države se lahko spremenijo v oaze *“provincializma”*. (Wimmer, 1996, str. 47)

Usmeritev celotnega projekta EMK – Ljubljana 97 iz prvotno avtonomnega v integralistični koncept, kot je napovedal eden od direktorjev ene od nacionalnih institucij na 3. plenarni seji Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 oktobra 1995, je torej bila možna prav na podlagi te mreže odnosov in pozicije kulturnih institucij znotraj mehanizmov delovanja kulture in infrastrukture v Sloveniji, oz. prav to ozadje je zahtevalo spremembo avtonomističnega koncepta v integralističnega; župan in njemu vdane

ORGANIZACIJSKA STRUKTURA
EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97 (EMK - LJUBLJANA 97)

mestne strukture so s pozneje posebej za to priložnost animiranimi oz. pogodbeno zaposlenimi delavci odpravili prvotno načrtan koncept projekta. To pa je bilo izpeljano z najbolj avtoritarnimi obzori delovanja, ki so bili v teh okoliščinah tudi v celoti sprejeti. Sicer pa, kot je pokazala Wimmerjeva analiza, se podobno godi tudi svetom institucij, ki naj bi usmerjali delo institucij.

Šesterici se je posrečilo identificirati in produktivno uporabiti prav trenutke ambivalence in strahu, ki so se pojavljali v avtoritarnih obzori in praksah mestne občine v tem obdobju postsocializma; onkraj enostavnega razlikovanja in z analizo teh avtoritarnih praks je možno proizvesti preformulacijo

konceptov kot so kultura, kulturna politika itd. Kot je povedal Homi K. Bhabha, totalitarne kulture artikulirajo svoja protislovja z nenehnim paranoičnim raziskovanjem svojih lastnih mej oblasti (Prim. Hall in Wortham, 1996, str. 61). Te kulture mislijo, da so njihove meje oblasti kršene, prekoračene, tako da morajo uporabljati vedno več drastičnih ukrepov. Obstrukcija projekta je najprej šla v smeri vedno večje fragmentacije sprejetega poglobljenega programskega telesa in koncepta projekta EMK – Ljubljana 97, temu so sledili vse bolj drastični in očitni ukrepi v smislu prekoračitve oblasti, ki so se končali v popolnem izbrisu vseh instanc za oblikovanje programa (razpustitev PS in PO EMK – Ljubljana 97). Na te postopke lahko gledamo, kot poudarja Bhabha, kot na vse večjo totalizacijo oblasti. Po drugi strani pa pomenijo pričujoče aktivnosti šesterice – dokumentiranje, analiziranje in sintetiziranje postopkov povečane totalizacije oblasti, ki jih zaznavamo pri MOL in

drugih dejavnikih oblikovanja kulture v Sloveniji – obliko detektiranja novih avtoritarnih struktur, ki se v teh primerih izvajajo oziroma oblikujejo v postsocializmu.

In če vseskozi poučujemo formalno igro pravil, postavljenih v zvezi z EMK – Ljubljana 97, ki jih je MOL iz dneva v dan avtoritarno kršila in zanikala, ter to povežemo z demokracijo, to ne pomeni, da je demokracija brez "vodje". Demokracija se ne loči od avtokracije po tem, da v nasprotju s slednjo ne pozna vodje – župana. Pač pa se demokracija in avtokracija ločita po načinu izbire svojega vodje; kar naredi vodjo za vodjo (župana za župana) v demokraciji, ni substanca, pač pa gola forma. Za to funkcijo ga določi zakon, popolnoma formalen postopek, in ne njegova substanca, kakor je to v avtokraciji. (Prim. Šumič-Riha, 1996, str. 23.) Ali drugače rečeno, v nasprotju z avtokracijo, ki strukturno funkcijo izjeme legitimira s skritim zakladom, ki naj bi tičal v vodji, demokracija reducira vodstveno funkcijo zgolj na mesto v strukturi, na učinek diskurzivne vezi. Ključno pri tem je vprašanje razmerij. In prav na ta razmerja sta pozabila MOL in župan.

Razkroj projekta EMK – Ljubljana 97 je, blago rečeno, oblika "državnega udara" v kulturi v smislu popolnega absolutiziranja in privatiziranja mesta odločanja o njej. To hkrati postavlja novo paradigmo funkcioniranja države in civilne javnosti in pomeni obrat dosedanjega delovanja letih na Balkanu: namesto tega, da bi rekli, da je tisto, kar se dogaja na Balkanu, posledica ponorele civilne javnosti, ki kar najbolj potrebuje državo in njene formalne strukture, za uvedbo reda na to področje, je metodologija uničevanja

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: (061) 213 731 / 131 41 79
Fax.: (061) 131 41 79

Št.: 40/95
Dat.: 11. april 1995

PROJEKT EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97

Spoštovani g. župan, dr. Dimitrij Rupel!

Dovolite, da se Vam zahvalimo, da ste nas kljub obilici dela tako prijazno sprejeli, kar je najpomembnejše, prislutili postopkom priprave projekta Evropski mesec kulture - Ljubljana 97. Veseli nas, da ste pripravljene projekt vzeti pod svoje okrilje, četudi je bil prejeto in sprejet v okviru delovanja prejšnje mesne skupščine.

Glede na to, da ste v pogovoru omenili, da bi projekt lahko uvrstili med prioritete projekte na področju kulture, umetnosti, turizma in promocije Ljubljane na sploh v evropskem kontekstu, Vam posredujemo natančne programske in finančne elemente za pripravo in realizacijo projekta v okviru mestne uprave. Prav tako ste predlagali, da bi ga predstavili predsedniku vlade R Slovenije, dr. Janezu Drnovšku in ga hkrati povabili, da tudi Republika Slovenija finančno sodeluje pri realizaciji tega zahtevnega in pomembnega projekta. Vaše sodelovanje nam bo v veliko pomoč, ko se bomo v naslednjih dneh najavili na pogovor pri dr. Drnovšku.

Posredujemo Vam ves zahtevani material: izhodišča, program in finančno strukturo, kar je Programski svet EMK-Ljubljana 97 pripravil v prvi fazi intenzivnega dela.

Prosimo Vas, da projekt EMK-Ljubljana 97 obravnavate kot projekt mesta Ljubljana in obenem Vaš projekt, ter da ob predstavitvi projekta dr. Drnovšku posebej izpostavite finančno strukturo projekta, ki smo jo ocenili v vrednosti 350 mio SIT. To finančno strukturo bi bilo treba v razmerju 50% Mesto : 50 % Republika vgraditi v finančno poslovanje mestne in republiške uprave, in to tako, da ta sredstva ne bodo bremenila rednega programa na področju kulture in umetnosti, ampak se bodo črpala iz posebnih sredstev, namenjenih za realizacijo prav tega projekta. V nasprotnem primeru bi projekt, namesto da bi Ljubljano obogatil in jo promoviral v Evropi in svetu, popolnoma ubožal ljubljansko in slovensko kulturno umetniško produkcijo.

Za vsa nadaljna vprašanja in informacije smo Vam vselej na voljo, hkrati pa se obvezujemo, da Vas bomo o poteku projekta redno obveščali. Za nadaljevanje priprav projekta pa je potrebno takojšnje zagotovilo tako Mesta kot Republike, da bodo ta sredstva v celoti odobrena glede na navedeno dinamiko porabe ter nakazana na poseben žiro račun projekta v okviru Mesta Ljubljana.

S spoštovanjem,

Mojca Kumerdej
Glavna koordinatorica
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

Marija Gržinić
Predsednica Programskega sveta
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

Priloga:

- Gradivo št. 1: Izhodišča, finančna struktura in program projekta

Dodatno gradivo:

- Gradivo št. 0: Zgodovina projekta in organizacijska shema

projekta EMK – Ljubljana 97 zgodovinska oblika *“ponorele države”* oziroma njenih konstitutivnih mestnih struktur, ki si ji sedaj, pa čeprav brez politične moči, postavlja nasproti strokovna javnost. Toda ta angažma šesterice se ne bo iztekel v nove institucionalne forme. Ta politični angažma odpira vprašanja obstoječih konfiguracij oblastniških odnosov in je poskus instituirati nove konfiguracije kulturno-političnega delovanja posameznika in skupnosti. Angažma šesterice je onemogočil politiki popolno totalizacijo odločanja in ustvarjanje popolno netransparentnega reda; ta angažma je morda vnesel v politiko institucij, države in političnega sistema zdravo mero ponižnosti. (Prim. Arditi, 1994, str. 23.)

2.

Zanimivo pri tem je, da tedanje Ministrstvo za kulturo RS, čeprav soorganizator celotnega projekta (projekt EMK – Ljubljana 97 ni bil sprejet samo na mestni ravni, ampak je bil potrjen tudi na državni), ni reagiralo ob obstrukciji projekta.

Ena od značilnosti nove slovenske države je transformacija prejšnjih 62 administrativnih mestnih regij v lokalne skupnosti, samostojne pravne osebe, ki jih je zdaj 147. Toda tisto, kar je bistveno in kar poudarja evropsko poročilo ter je omenjeno v slovenskih uradnih dokumentih, je, da *“razdvojitve kompetenc med nacionalnimi in mestnimi oblastmi ni še končana in prav tako mestna administracija, ki je v službi mestnih svetov in opravlja naloge za župana, ne samo da ni v popolnosti oblikovana, pač pa tudi nima jasno izoblikovanih nalog.”* (Wimmer, 1996,

str. 21.) Zato medmestno sodelovanje ter sodelovanje med mestom in državo ter mestnimi in državnimi oblastmi, ne poteka zadovoljivo. (Prim. Wimmer, 1996, str. 21.) Tudi funkciji mestnega sveta in župana sta povsem nekoordinirani, obe strukturi sta izvoljeni na neposrednih volitvah in obe delujeta tako, da nobena ne sme vplivati na drugo. Evropska raziskovalna skupina je bila presenečena, ker med zelo natančno opredeljenimi mestnimi nalogami ni bilo ene, ki bi zagotavljala skrb za ustrezno kulturno infrastrukturo (Prim. Wimmer, 1996, str. 21). V zakonu ni natančne razmejitev oblasti med državo in mestom; evropski poročevalci opozarjajo, da je mogoče v tem primeru govoriti o starem načinu razmišljanja, v okviru katerega je prišlo do abstraktnega premika od ekstremnega centralizma k ekstremnemu decentralizmu, ob tem pa niso bile ustrezno in učinkovito razdeljene kompetence, ki bi omogočale nove oblike vertikalnega in tudi horizontalnega sodelovanja, s tem pa uspešno reševanje konkretnih problemov (Prim. Wimmer, 1996, str. 22). To pa ima posledice tudi za financiranje kulturnih institucij, država jih ustanavlja, mesto financira, toda nobena od navedenih instanc pa nima, kot poudarjajo evropski eksperti, nadzora nad načinom uporabe sredstev v kulturnih institucijah. Zato poudarjajo, da tudi nove institucionalne strukture ne bodo mogle uspešno delovati, ne da bi bilo poprej odpravljeno anarhično stanje nesodelovanja med mestom in državo.

Posebej zanimiva je analiza kulturnih nalog mesta; te niso, kot so zapisali evropski eksperti, opredeljene z zakonom in prav zato ni možno jasno razdeliti kompetenc med

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture – Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: 061/ 213 731, 125 42 66
Fax.: 061/ 131 41 79

Dat.: 5. julij 1995
Št.: 81/95

ZAPISNIK
2. PLENARNE SEJE PROGRAMSKEGA SVETA
PROJEKTA EVROPSKI MESEC KULTURE – LJUBLJANA 97

Seja je bila 30. junija 1995 v Mali sejni dvorani na Magistratu, Mestni trg 1.

Prisotni: Marina Gržinič, Tomo Virk, Andrej Blatnik, Nevenka Koprivšek, Mojca Kreft, Blaž Lukan, Stane Bernik, Peter Skalar, Brina Jež, Mitja Vrhovnik Smrekar, Igor Vidmar, Diana Anđželić, Srečo Dragan, Brane Kovič, Jelka Stergel, Lara Štrumej, Marko Hren, Katra Mirovič, Brane Mozetič in Mojca Kumerdej, Daša Hribar, Davor Buinjac.

Dnevni red:

1. Seznanitev z opravljenimi dejavnostmi v času med 1. in 2. plenarno sejo EMK – Ljubljana 97
2. Aktivnosti, ki jih je treba opraviti do prihodnje seje, ki bo predvidoma septembra
3. Razno

Dnevni red je bil sprejet brez pripomb, prav tako tudi zapisnik 1. plenarne seje.

1. Seznanitev z opravljenimi dejavnostmi v času med 1. in 2. plenarno sejo EMK – Ljubljana 97

Predsednica Programskega sveta, ga. Marina Gržinič je seznanila člane z dejavnostmi, ki so bile opravljene v času med 1. in 2. plenarno sejo Programskega sveta EMK – Ljubljana 97.

Ga. Branka Lovrečič je konec aprila odstopila s funkcije vodje projekta EMK – Ljubljana 97, ki jo je v letu 1995 opravljala po pooblastilu župana. Po njenem odstopu se je 17. maja 1995 ožja konceptualna skupina Programskega sveta sestala s predsednikom Državnega zbora R Slovenije, g. Jožefom Školčem. Predstavniki Programskega sveta so g. Jožefa Školča seznanili s projektom EMK – Ljubljana 97, pogovori so potekali o možnostih financiranja projekta iz državnih in mestnih proračunskih virov ter gospodarskih in drugih virov.

Predsednica programskega sveta, ga. Marina Gržinič in glavna koordinatorica, ga. Mojca Kumerdej sta se sestali z g. županom, dr. Dimitrijem Ruplom in direktorjem Mestne uprave, g. Janezom Sodrznikom. Pogovor je tekel o višini sredstev projekta EMK – Ljubljana 97 (20 mio SIT) znotraj proračuna Mestne občine Ljubljana ter o organizacijski strukturi projekta. Člani polja Likovna umetnost so se 18. maja 1995 sestali z namenom, da bi z g. Zoranom Kržišnikom, članom tega polja in hkrati direktorjem Mednarodnega grafičnega bienala terminsko uskladili obe prireditvi. Sklenjen je bil dogovor, da se začetek projekta EMK – Ljubljana 97 prestavi v zadnji teden aprila. V tem času bi se začel tudi likovni program, ki bi se v glavnih prizoriščih za sodobno likovno umetnost (Moderna galerija, Cankarjev dom, Tivolski grad) zaključil zadnji teden v maju. Ožja skupina Programskega sveta na oblikovanju koncepta.

G. Župan, dr. Dimitrij Rupel in direktor Mestne uprave, g. Janez Sodrznik sta po odstopu ge. Branke Lovrečič predlagala vodstvo projekta glavni koordinatorici, ge. Mojci Kumerdej. Na mesto vodje projekta se je samoiniciativno prijavil tudi g. Tomaž Bole, koordinator polja Resna glasbe. G. Tomaž Bole je na predlog ge. Marine Gržinič in ge. Mojce Kumerdej pripravil predlog vodenja projekta, ki je bil poslan v obravnavo vsem koordinatorjem projekta.

državnimi in mestnimi oblastmi. Posamezne mestne ustanove, ki se ukvarjajo s kulturo, nimajo nobenih skupnih standardov. Rezultat tega je velika zmeda glede odgovornosti in obveznosti, mestne in državne ustanove ne ponujajo zadovoljivih rešitev. (Prim. Wimmer, 1996, str. 33.) Ko pa pride do sodelovanja, posebej državne ustanove ne vztrajajo pri dogovorjenih načelih vzajemnosti. Zato evropski eksperti poudarjajo, da lahko preseže slabosti mestne kulturne politike in njeno neizpolnjevanje obveznosti pri skupnih projektih samo jasna kulturna politika. V dosedanjih razmerah je nemogoče, da bi bili uporabljeni ukrepi, ki naj bi vzpodbudili mestne ustanove k promociji kulturnih aktivnosti. Kultur-

ne ustanove so v takšnem položaju postale javni zavodi, zaposleni pa državni uslužbenci. Kulturne ustanove so se dobesedno čez noč organizirale kot javni zavodi. (Prim. Wimmer, 1996, str. 15). Po drugi strani je država ustanoviteljica okrog dvajsetih javnih kulturnih institucij, finančno pa podpira tudi nekaj takšnih, ki jih je ustanovilo mesto.

Takšna razlaga "sodelovanja" med mestom in državo je torej odgovor na vprašanje, zakaj Ministrstvo za kulturo, ki naj bi bilo soorganizator projekta EMK – Ljubljana 97, sploh ni reagiralo na to, da ga je MOL obstruirala. Še več, po ugotovitvah o delu ministra za kulturo, ki so jih izoblikovali evropski eksperti, je ministrov delo uresničevanje želj individualnih kulturnih institucij. (Prim. Wimmer, 1996, str. 27.) Te, kot je zapisano v ekspertizi, dobivajo vsa državna sredstva, tako da pravzaprav nič ne ostane za razvoj novih kulturnih perspektiv. (Prim. Wimmer, 1996, str. 27.) To je tudi razlog za to, da minister za kulturo ne more delovati

tako, da lahko zastopa ali lansira nove pobude ali razvije sodobne prvine na posameznih kulturnih področjih. Minister je bil, če se referiramo na EMK – Ljubljana 97, v vlogi ohranjevalca kulturne dediščine, hkrati pa tudi organizacijsko podedovanih struktur. (Prim. Wimmer, 1996, str. 27.) Vse to je po Wimmerju povzročilo, da je bil kulturni minister brez jasnega kulturno-političnega profila.

Nacionalni kulturni svet pri vladi RS naj bi realiziral Nacionalni kulturni program. Glede na to so evropski eksperti zapisali, da čeprav je prav po zaslugi Ministrstva za kulturo in njegovega aparata bilo mogoče, da je večina pomembnih kulturnih operacij stekla tudi v času tranzicije, pa Ministrstvo za kulturo in druge državne institucije niso naklonjene novim usmeritvam v kulturni politiki, ampak se zavzemajo za ohranjanje statusa quo. (Prim. Wimmer, 1996, str. 29.) Poglavitno vprašanje, ki se zastavlja evropskim ekspertom, je vprašanje: čeprav se zdi kulturna administracija izurjena v razdeljevanju sredstev, kdo je tisti, ki odloča o dodelitvi preostanka sredstev – posebnih namenskih sredstev, ki so na voljo na Ministrstvu za kulturo, kdo nadzoruje programe in aktivnosti vsaj pomembnejših nacionalnih kulturnih institucij, ki jih prav to ministrstvo financira? (Prim. Wimmer, 1996, str. 30–31.)

Če smo določili razloge oziroma predstavili sliko ozadja, na katerem je bilo šele možno izvesti obstrukcijo projekta EMK – Ljubljana 97 (čezmerna institucionalizacija, popolna kaotičnost kompetenc in obveznosti do določenih projektov med mestom in državo itd.), se le moramo vprašati, kako se je vendarle MOL posrečilo sodobno koncipiran osnutek programa projekta EMK – Ljubljana 97, ki ga je

Po sprejemu statuta Mestne občine Ljubljana sodi projekt EMK – Ljubljana 97 kot samostojen projekt v oddelek za kulturo in raziskavo, ki ga vodi mag. Daša Hribar.

Ga. Mojca Kumerdej je sprejela predlog g. župana, dr. Dimitrija Rupla in direktorja Mestne uprave, g. Janeza Sodrznika in prevzela vodenje projekta. Ob tem se je direktor Mestne uprave, g. Janez Sodrznik strinjal z njenim predlogom, da se pri projektu pogodbeno zaposlita še dve osebi, in sicer ga. Metka Vedlin kot finančna svetovalka in planerka in še ena oseba kot strokovna sodelavka; ga. Metka Vedlin naj bi bila v projekt vključena s pogodbo o poslovnem sodelovanju preko zavoda Retina.

Ga. Marina Gržinič, g. Tomaž Toporišič, ga. Nevenka Koprivšek in ga. Mojca Kumerdej so se konec maja v Ljubljani sestali z g. Travorjem Daviesom, direktorjem Evropske prestolnice kulture – Koepenhausen 1996. G. Travorju Daviesu je skupina predstavila projekt, ga seznanila z organizacijsko strukturo in finančnimi vprašanji, dogovorjeno pa je bilo tudi, da mu ga. Mojca Kumerdej pošlje angleški prevod Izhodišč in programskih predlogov Programskega sveta. G. Travor Davies je projekt podprl in obljubil pomoč z nasveti pri organizaciji in finančni izpeljavi projekta.

1. Sklep:

Vzpostavitev organizacijske strukture: Člani Programskega sveta niso imeli pripomb, da projekt EMK – Ljubljana 97 odselej vodi Mojca Kumerdej, glavna koordinatorica projekta. Prav tako so se strinjali z njenim predlogom, da sestavi svojo ekipo, ki bo projekt EMK – Ljubljana 97 izpeljala finančno, organizacijsko in koordinacijsko.

Člani programskega sveta niso imeli pripomb na to, da se za potrebe realizacije projekta takoj pogodbeno zaposlita strokovna sodelavka in pa ga. Metka Vedlin kot finančna svetovalka in planerka, ki bo pri projektu sodelovala s pogodbo o poslovnem sodelovanju preko zavoda Retina.

2. Sklep:

Člani Programskega sveta so se strinjali, da se projekt EMK – Ljubljana 97 terminsko uskladi z Mednarodnim grafičnim bienalom, in sicer, projekt EMK – Ljubljana 97 bo potekal od zadnjega tedna aprila do začetka junija.

2. Aktivnosti, ki jih je treba opraviti do prihodnje seje, ki bo predvidoma septembra

Ga. Marina Gržinič in ga. Mojca Kumerdej sta predstavili aktivnosti do 3. plenarne seje programskega sveta:

Glede na pripombe na junijskih sejah Mestnega sveta ga. Marina Gržinič in ga. Mojca Kumerdej s projektom seznanita mestne svetnike in še posebej odbor za kulturo Mestnega sveta.

Vzpostavi se organizacijska struktura projekta EMK – Ljubljana 97 znotraj mestne uprave ter sklene pogodbe s posameznimi sodelavci za naloge, določene v organizacijski strukturi.

Pri projektu se pogodbeno zaposli še go. Metko Vedlin in strokovno sodelavko oz. poslovno sekretarko.

Po sprejemu proračuna MOL za leto 1995 se sklenejo avtorske pogodbe s člani programskega sveta in izplačajo honorarji za opravljeno delo.

Do 1. septembra 1995 se izdela osnutek elaborata, ki ga pripravi ga. Marina Gržinič in ga. Mojca Kumerdej. Osnutek elaborata se predloži članom Programskega sveta, ki podajo svoje pripombe. Temu sledi razprava o elaboratu na 3. plenarni seji programskega sveta.

Po potrditvi elaborata skupina članov Programskega sveta (g. Janez Bernik, g. Peter Skalar, g. Brane Kovič, g. Srečo Dragan ter ga. Marina Gržinič in ga. Mojca Kumerdej) pripravi predlog razpisa in izpelje natečaj za celostno podobo projekta EMK – Ljubljana 97.

Razpis bo v medijih objavljen po 1. oktobru..

V začetku jeseni (po 1. oktobru) se skliče tiskovno konferenco, na kateri se predstavi projekt EMK – Ljubljana 97.

Jeseni se o projektu obvesti tudi vse kulturne institucije.

Člani Programskega sveta so se strinjali, da se namesto izraza programski razpis uporabi termin vabilo k sodelovanju, ki bo oblikovan na osnovi jasno opredeljenih programskih smernic. Vabilo k sodelovanju bo v medijih objavljeno oktobra 1995.

3. Razno

Programskemu svetu EMK – Ljubljana 97 se je predstavila načelnica oddelka za kulturo in raziskavo, ga. mag. Daša Hribar.

pripravil PS EMK – Ljubljana 97, tako lahko *“konsenzualno”* zamenjati. Razlog za to je v zadevi, ki so jo evropski eksperti formulirali takole: navkljub deklariranemu in uravnoteženemu razvoju med tradicijo in inovativnostjo (tako vsaj je bil zasnovan v prvem uradnem dokumentu neodvisne države Slovenije) je bilo v praksi drugače, sodobni razvoj je kmalu izginil iz kompetenc kulturne politike v okviru Ministrstva za kulturo RS, največja skrb se je začela namenjati ohranjanju kulturne dediščine; to je postalo bolj pomembno kot sodobna umetnost in kultura.

Pri celotni operaciji obstrukcije projekta EMK – Ljubljana 97 torej ni šlo za *“uničenje”* neodvisne kulturne scene, saj je bila ta v zadnjih

petih letih, kot ugotavlja evropsko poročilo, deležna tako sistematičnega uničevanja, preimenovanja, vsrkavanja in finančnega discipliniranja, da se mestnim oblastem in političnim skupinam, ki jo nadzorujejo, ni bilo treba ukvarjati z njo, posebej, ker bo ta lahko v okviru projekta EMK – Ljubljana 97, kakor je zdaj že možno sklepati, opravila vlogo demokratičnega paravana (naj cveti tisoč cvetov) za različne politične mahinacije, družinska zaposlovanja in finančne transakcije v mestu. Gre pravzaprav za še bolj dramatičen udarec slovenski kulturi za obrat od inovativnosti in eksperimentalnosti v kulturi in umetnosti, ki ni izključno vezana na neodvisno sceno, v tradicionalno, meščansko pojmovanje sodobne umetnosti.

Pomen alternativne kulture ali subkulturnega dogajanja v osemdesetih v Ljubljani, ki ni pomenilo samo privzema mednarodnega dogajanja na področju kulture, pač pa predvsem razvoj slovenske kulture in njeno primerjavo z

mednarodnimi trendi, dogajanji in kontekstom, se je izgubil. (Prim. Wimmer, 1996, str. 25, in Gržinič, 1996, str. 10.) Vzrok za to ni bil samo spremenjen politični in ekonomski kontekst, ki je v neodvisnem obdobju poslabšal možnosti za obstoj in delovanje alternativne kulture. (Prim. Wimmer, 1996, str. 25, in Gržinič, 1996, str. 14–15.) Temu je treba prišteti tudi drugačno usmeritev v kulturni politiki Slovenije po osamosvojitvi v devetdesetih letih; namesto napovedanega ravnotežja v razvoju (prim. Gržinič, 1996, str. 19–20), ki naj bi zagotovilo vsem umetnikom in institucijam, ki so bili v prejšnjem sistemu zapostavljeni, enake možnosti za razvoj, se je vzpostavljalo ravnotežja med tradicijo in inovacijo. (Prim.

Wimmer, 1996, str. 25.) In prav ta zasuk, ki ne pomeni, kot ugotavlja Wimmer, enakih pravic za procese ohranjanja in modernizacije, ampak rajši sugerira, da si je v preteklosti slovenska kultura prizadevala in se razvijala v smeri modernističnih in eksperimentalnih umetnosti, zato se mora zdaj kulturna in umetniška sfera v Sloveniji obrniti k bolj meščanski evropski tradiciji in se usmeriti v razvoj naravne in kulturne dediščine (prim. Wimmer, 1996, str. 25), je med tistimi kriteriji in značilnostmi, ki so omogočili reorganizacijo in izbris sodobnega umetniškega programa projekta EMK – Ljubljana 97. Glede na te evidentirane procese skupina evropskih ekspertov ugotavlja, da je mogoče reči, da je bilo v osemdesetih letih več kulturnih novosti kakor v devetdesetih, v času nacionalne tranzicijske konsolidacije.

Po sesutju osnovnega koncepta EMK – Ljubljana 97 (izoblikovanega leta 1995) bo ta dejansko opravil vlogo nekakšnega manifestativnega zbirnika elitnih in predvsem

Šlo je zgolj za informativno predstavitev ge. Daše Hribar, kajti ga. Daša Hribar je uvodoma povedala, da s projektom EMK – Ljubljana 97 nima nič, saj je projekt neposredno v pristojnosti župana. Predstavitev ge. Hribar je bila smiselna predvsem zato, ker je projekt EMK – Ljubljana 97 kot avtonomen projekt vključen v oddelek za kulturo in raziskavo, katerega načelnica je ga. Daša Hribar.

Zapisala:

Mojca Kumerdej
Glavna koordinatorica
Evropski mesec kulture – Ljubljana 97

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
 Mestna uprava
 Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
 Trubarjeva 5
 61000 Ljubljana
 Tel.: (061) 213 731 / 125 33 54
 Fax.: (061) 131 41 79

Št.: 68/95
 Dat.: 3. julij 1995

Spoštovani mestne svetnice in mestni svetniki!

Posredujema Vam nekaj osnovnih informacij o projektu Evropski mesec kulture-Ljubljana 97, ki naj bi vam pomagal pri Vaši osebni odločitvi ob sprejemanju mestnega proračuna

Evropski mesec kulture je vzporedna kulturna prireditev Evropske prestolnice kulture, ki že dobro desetletje poteka v mestih držav članic Evropske unije. Evropski mesec kulture pa je projekt, ki v okviru nove evropske ureditve vključuje tudi evropska mesta in države, ki niso članice Evropske unije.

Evropski mesec kulture - Ljubljana 97, ki bo v Ljubljani potekal od 22. aprila do 15. junija 1997, bo priložnost za predstavitev in mednarodno uveljavitev slovenske kulture in umetnosti. Čeprav bo projekt mednarodno zastavljen in bo v slovensko prestolnico privabil ne le mednarodno publiko, pač pa najpogotneje ustvarjalce sodobne evropske kulture in umetnosti, pa bo predvsem izpostavil ustvarjalnost slovenske sodobne kulture in umetnosti, posebnosti slovenske identitete in hkrati vpetost v evropsko tradicijo in kulturo. Vodilo EMK-Ljubljana 97 je namreč predvsem uveljavitev slovenske kulture in umetnosti ter predstavitev njene specifičnosti v evropskem kontekstu. Gre za izrazito kompleksen projekt, ki skuša povezati različne ravni slovenske kulture, ki se manifestira tako skozi klasične kot sodobne oblike umetnosti in kulture.

Kot ste verjetno seznanjeni, sta kandidatura Ljubljane za nosilko Evropskega meseca kulture uradno podprla tako Mesto Ljubljana kot Republika Slovenija. Leta 1994 je Svet ministrov za kulturo Evropske unije sprejel sklep, da bo Ljubljana organizatorica projekta leta 1997. Decembra leta 1994 je Mesto Ljubljana uradno imenovalo 70 članski Programski svet, ki deluje od 1. marca 1995. V tem času je Programski svet pripravil predlog programa EMK-Ljubljana 97, izhodišča projekta in programske predloge po posameznih področjih.

Finančna struktura projekta je glede na izkušnje mest, ki so za pripravo in izvedbo projekta porabila okoli 2 mio ECU-jec oz. 4 mio DEM, ocenjena na 350 mio SIT.
 Dinamika priliva in porabe sredstev projekta EMK-Ljubljana 97 je torej naslednja:

Leto 1995	- 90 mio SIT
Leto 1996	- 200 mio SIT
Leto 1997	- 60 mio SIT

iz rednega programa institucij zajetih projektov, ki bo vključeval še nekaj zvenceh mednarodnih imen in milostno izbrano peščico t. i. manj elitnih kulturnih projektov, oziroma namesto v sodoben program bo EMK – Ljubljana 97 usmerjen v t. i. meščansko kulturno tradicijo.

Z druge strani evropska ekspertna skupina ugotavlja, da je kljub temu, da se je alternativna ali subkulturna scena iz osemdesetih let izpela, pomen neinstitucionalne kulture v devetdesetih še vedno aktualen, čeprav so se možnosti za njen razvoj radikalno spremenile. Toda kot ugotavlja skupina, čeprav napetosti nastajajo, ker tudi neinstitucionalno sceno financira država, po drugi strani pomeni odpiranje institucij v smeri inova-

tivnih in eksperimentalnih programov edino možnost za preživetja tradicionalnih kulturnih institucij v prihodnosti. (Prim. Wimmer, 1996, str. 50.) Evropski eksperti ugotavljajo, da zaenkrat politično ni pričakovati večjih sprememb v kulturi. Sredstva zanjo znašajo 0,8 % DBP in ta znesek se da lepo primerjati z mednarodnimi standardi. Z druge strani neinstitucionalne kulturne skupine, ki so bile v osemdesetih pomembna vodilna kulturna in tudi politična sila, še vedno ne morejo vzpostaviti recipročnega odnosa s tistimi, ki ustvarjajo kulturno politiko, in s kulturno administracijo. Razmisliti bo treba o tem, da je dosedanje ločevanje oz. simplificirana opozicija med institucionalno in neodvisno kulturo, ki naj bi si samo stali nasproti, preživela; obe imata pravico do enakopravnega položaja in mesta v okviru nacionalnega kulturnega programa. Identiteto kot pravi Ernesto Laclau, je mogoče dojeti samo z njenim izgubljanjem. (Prim. Howarth in Norval, 1994, str. 47.) Hibridizacija

je usoda vseh družbenih identitet v sedanjem času. In ta paradoks obvladuje liberalne institucije: če so zares pluralistične, bodo morale sprejeti koeksistenco vrednot in načel, ki pripadajo drugim skupnostim, celo če so v nasprotju s tistimi načeli, ki so bila v bistvu ustoličenja liberalne države. Z druge strani pa to ne pomeni, kot poudarja Laclau, da se bodo vse težave omenjenih skupin rešile, pač pa le to, da imajo možnost politične artikulacije. To pa hkrati pomeni, po Laclauju, razvijati nove možnosti in oblike identifikacije skupin, zajetih v procesu pogajanja, in s tem bogatenje strategij in taktik, ki so na voljo skupnosti kot celoti, da politično artikulira lastno nezmožnost.

Opisovanje odnosa akademskih institucij v notranjem-zunanjem razmerju je na določen način zelo simplicistično, zato ker vsaka taka institucija konstituira kompleksno ekonomijo procedur, ki v glavnem niso avtonomne, ampak so v odnosu z različnimi drugimi ravnmi ter družbenimi in ekonomskimi procesi. Peter Stallybrass in Allon White sta ponudila dinamično perspektivo tega zunanjega-notranjega razvoja strukture institucij. (Prim. Stallybrass in White, 1986) Povzela sta Bahtinovo teorijo karnevala in jo predstavila v močen model simbolične inverzije: to je oblika premestitve, ki deluje na način simbolične substitucije iz ene domene v drugo. Stallybrass in White trdita, da dualizem "visokega" in "nizkega" kulturnega obrazca (institucije nasproti alternativni ali neodvisni kulturi itd.) strukturira celo vrsto praks, ki organizirajo družbo od začetkov buržoazne družbe do danes. Pravzaprav je ob takih razlikovanjih razredno razlikovanje premeščeno v smer kulturnih razlik kot civilizirano in divje

Sredstva so v prvi vrsti namenjena za realizacijo programov in le v manjši meri za organizacijske potrebe samega Programskega sveta in honorarje njegovih članov.

To poudarjava predvsem zato, da bi izpostavili racionalno organizacijsko in finančno obliko tega projekta. Kot veste, se pri večini tovrstnih projektov denar investira predvsem v organizacijsko birokratske strukturo, nam pa gre za program, in to kvaliteten.

V prid temu govori tudi dejstvo, da bo še naprej v okviru Mestne uprave zaposlena samo ga. Mojca Kumerdej, glavna koordinatorka projekta, vsi ostali sodelavci, kot tudi bodoči producenti in organizatorji, pa bodo pri projektu sodelovali honorarno oz. pogodbeno.

20 mio SIT v okviru Mestnega proračuna je le četrtina od prvotno predlaganih sredstev za letošnje leto. Večji del sredstev bo uporabljen za izdelavo elaborata projekta, ali če povemo drugače, za izdelavo koncepta projekta, opredelitev njegovih izhodišč, natančno izdelanega programa ter njegove vpetosti v mestno in nacionalno tradicijo, arhitekturo, v zgodovino mesta in njegov sodoben utrip. Ob tem bo izdelana maketa, ki bo vizualizirala dogajanje projekta na teritoriju mesta Ljubljana.

To pomeni, da bodo sredstva vložena v delo strokovne ekipe teroretikov, kritikov in nezanjaje umetnikov in arhitektov, ki bodo nekaj mesecev oblikovali in izdelovali koncept projekta in njegovo vizualizacijo ter ga tudi predstavili strokovni javnosti, meščanom mesta Ljubljana kot tudi najširši publiki konec septembra 1995.

Izdelan koncept bo hkrati osnova za pridobivanje sponzorskih sredstev, sodelavcev in koprodukcijskih projektov na mestni in republiški ravni. S tem konceptom bomo kandidirali tako za sredstva mestnega kot sredstva republiškega proračuna v letu 1996. Z njim bomo nagovorili možne sponzorje na celotnem slovenskem teritoriju in nenazadnje tudi evropske fundacije in druge finančne vire.

Pričujoča seznanitev z Evropskim mesecem kulture - Ljubljana 97 je hkrati tudi povabilo k sodelovanju pri tem, doslej največjem kulturnem projektu tako Ljubljane kot tudi Slovenije.

Vse nadaljne informacije so vam na voljo pri ge.Mojci Kumerdej, glavni koordinatrici projekta Evropski mesec kulture - Ljubljana 97.

S spoštovanjem,

Mojca Kumerdej
Glavna koordinatorka
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

Marina Gržinič
Predsednica Programskega sveta
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

**NAČRT DEJAVNOSTI EMK - LJUBLJANA 97
OD 20. AVGUSTA 1995 DO 1. JULIJA 1996**

- Sestanek z g. Miroslavom Klinetom, direktorjem agencije Kline&Kline 21. avgusta ob 10.00 uri. Namen sestanka je pogovor o sodelovanju pri elaboratu EMK-Ljubljana 97
Glede na pogovor g. Kline sestavi pisni predlog in predračun

- Od 16. avgusta 1995 - izdelava elaborata:

Elaborat, ki ga pripravijo strokovni sodelavci - med njimi so tudi člani Programskega sveta - ima štiri segmente:

I.) Vsebinsko programski del

Vključuje izhodišča programa, hipotetično vse možne projekte in terminski plan

II.) Finančni in organizacijski del

V sodelovanju z go. Metka Vedlin, ki vodi plansko-finančno poslovanje projekta EMK-Ljubljana 97

III.) Urbanistično arhitekturni del

Glede na programski del strokovnjaki izdelajo načrt, kako bi Ljubljana v tem času živela, kateri objekti bi bili zasedeni, in sploh kako bi mesto funkcioniralo in izgledalo kot celostna struktura; gre za urbani utrip mesta: odnos center-periferija, državne in "neodvisne" institucije, rekonstrukcija in revitalizacija objektov itd.

IV.) Odnosi z javnostmi in marketing

Elaborat skupine izdelajo do 13. septembra 1995.

13. septembra se elaborat posreduje v branje ožjemu delu Programskega sveta (koordinatorjem in nosilcem), ki pripombe posredujejo pismeno.

Pripombe se vnesejo v elaborat, ki se ga redaktorsko uredi do 25. septembra.

20. september - 3. plenarna seja Programskega sveta

21. september - 1. tiskovna konferenca.

Od 25. - 29. septembra se pripravi vloga na MZK.

29. september- izdelan elaborat in oddaja vloge na Ministrstvo za kulturo ter Mesto Ljubljana.

ter v smer konstitucije notranjega z izključitvijo zunanjega. To pomeni, da je visoka kultura paradoksalno rečeno še bolj ali globlje, kot se zdi, odvisna od nizke umetnosti in kulture.

Zato je mogoče govoriti o inverziji tega odnosa, institucije ne funkcionirajo več kot spekulativni moment, trenutek kulture, pač pa nasprotno, samo še reflektirajo totalnost kulturne zunanosti. Družba ne uporablja institucije kot enote, ki hrani kulturno bogastvo, ampak jo uporablja (pomanjkanje kulturne politike, kaotičnost razmerij, avtoritarnost in hierarhija) kot obliko lastne samorefleksije. Zato dogajanje v zvezi s projektom EMK — Ljubljana 97 razumemo kot paradigmatični kulturni projekt v neodvisni Sloveniji, ki dobesedno

kondenzira nekatere očitne in zaskrbljujoče pomanjkljivosti kulturne politike v Sloveniji, kot so vse večja institucionalizacija kulture, nejasna odgovornost v kulturni politiki med centralizacijo na eni strani in decentralizacijo na drugi do splošnega pomanjkanja kulturne politike.

3.

Dejstvo je tudi, da je obstajala, kot poudarja Wimmer, v Sloveniji v tem tranzicijskem obdobju neverjetna kontinuiteta političnih igralcev. (Prim. Wimmer, 1996, str. 14.) Tudi v tranzicijskem obdobju je včasih lažje zamenjati zakone kot določeno tradicijo, procedure ali mentaliteto, ki je v ozadju teh zakonov. (Prim. Wimmer, 1996, str. 14.) Čeprav se zdi, da obstaja kontinuiteta kulturne politike, ki jo prej lahko razumemo kot kontinuiteto s tistim, kar je potekalo v kulturi v preteklosti, pa je pomanjkanje kulturne politike med najbolj perečimi stvarmi na kulturnem področju. (Prim. Wimmer, 1996, str. 26.)²

Država je v Zakonu za realizacijo javnega interesa na področju kulture leta 1994 izpričala svojo pripravljenost za angažiranje v kulturi, za določitev njenega okvira in participacijo v stroških. Državne in mestne skupnosti naj bi zagotavljale osnove za uravnotežen kulturni razvoj. (Prim. Gržinič, 1996, str. 15–16.) V tako široko zastavljenem seznamu je vprašanje vsebine ključno. Ker je v Nacionalnem poročilu o kulturni politiki Slovenije nacionalni kulturni program opisan kot dokument, ki bo samo na splošno oblikoval dokument kulturne politike na Slovenskem, to delo pa naj bi bilo v zadnji instanci prepuščeno Ministrstvu za kulturo, se eksperti sprašujejo, ali ne pomeni pravzaprav vse to ustvarjanje dokončnega statusa quo na kulturnem področju.

Z druge strani prav zaradi večplastne analize stanja kulturne politike, ki ga projekt omogoča, lahko razumemo, paradoksalno rečeno, EMK – Ljubljana 97 kot relevanten projekt ali kategorijo za teorizacijo kulturne politike, ki je prav s takšno sistematično analizo slovenske kulture omogočil razvoj nekakšnega emancipatoričnega in kritičnega potenciala. V nasprotju z reaktualizacijo projekta EMK – Ljubljana 97, ki temelji na prehodu iz alternativnih političnih modelov v liberalno demokracijo, ali pa se sklicuje na marginalizirane in izključene skupine nasproti hegemonističnim skupnostim, se bomo v sklepnem delu lotili utopične reaktualizacije tega projekta. Parafrazirajoč tezo Jelice

V tednu od 2.-6. oktobra se elaborat s spremnim dopisom pošlje naslednjim:

- Vsem članom Programskega sveta; po prejemu elaborata člani PS oblikujejo svoje predloge, vključno z mednarodnimi koprodukcijami, kar pomeni, da vse potencialne tuje ustvarjalce tudi kontaktirajo. Vsi tovrstni kontakti potekajo preko pisarne EMK!
- S projektom seznanimo kulturne institucije in jih povabimo k sodelovanju. Nekatere od predlaganih projektov bo EMK tudi finančno podprl, drugi pa bodo kot spremljevalni program vključeni v programske materiale EMK-Ljubljana 97. Ustanovi se koordinacijski odbor institucij, v katerega so vključeni predstavniki institucij, ki bi želele sodelovati pri realizaciji programa EMK.
- S projektom seznanimo Oddelek za turizem in promocijo ter Nacionalno turistično zvezo Slovenije.
- Z oddelkom za turizem in promocijo MOL se dogovorimo o finančnem vložku in načinu vključitve mesta Ljubljana v mrežo Art Cities in Europe.
- S projektom seznanimo državne in lokalne politične organizacije. Določene politike - glede na njihov politični mandat oz. funkcijo - povabimo v častni odbor. (V povabilu jih zaprosimo, naj nam odgovorijo, ali povabilo sprejmejo.)
- Obvestimo vse tuje ambasade in diplomatska predstavništva v Sloveniji.
- Obvestimo vsa slovenska diplomatska predstavništva v tujini.
- Obvestimo gospodarstvo ter oblikujemo vloge generalnim sponzorjem, ki bodo objavljeni v vseh predvidenih štirih publikacijah.
- S projektom seznanimo osnovne in srednje šole ter obe univerzi.
- Od 2.-6. oktobra se skliče komisija za javni razpis za celostno podobo. Člani komisije so člani programskega sveta. Razpisi so v medijih objavljeni 10. oktobra - komisija določi zadnji rok za prijavo na razpis.
- Po oblikovanju celostne podobe se projekt EMK-Ljubljana 97 lahko vključi v IFA Europe. (International Festivals Association Europe).
- 24. oktober - 2. tiskovna konferenca (Na njej že tudi predstavimo člane častnega odbora)
- 27. oktobra je v medijih objavljeno vabilo k sodelovanju - programski razpis, razpis traja do 27. decembra

PR/Marketing organizacija od jeseni 1995 skrbi za PR in pridobivanje sponzorjev.

2. Zato objavljeni prevod petega poglavja evropske ekspertize v drugem delu tega tematskega bloka lahko razumemo kot seznam določenih priporočil za izhod iz sedanjega pomanjkanja kulturne politike in oblikovanja konsistentnih regulatorjev odnosa med različnimi strukturami in ravnmi produkcije, distribucije, predstavljanja idr. dogajanja v kulturi.

Leto 1996

Januarja 1996 - diskusija in evalvacija programskih predlogov.
Januarja je 4. plenarna seja programskega sveta.

1. februarja je narejen preliminarni program, ki je oblikovan na osnovi
-predlogov članov PS
- javljanja na programski razpis/povabila k sodelovanju, objavljenega v medijih.

Do 20. februarja poteka diskusija o preliminarnem programu, o katerem člani Programskega sveta pisno posredujejo pripombe.
20. februarja je oblikovan preliminarni program, ki pomeni 90% programa EMK-Ljubljana 97.

Do 1. marca je narejena 1. slovensko-angleška publikacija EMK-Ljubljana 97 oz. sta narejeni dve slovensko-angleški publikaciji:
- krajša "zloženska", namenjena najširši populaciji
- daljša "brošura", ki vsebuje preliminarni program
V publikacijo oz. publikaciji so že vključeni sponzorji.

Do 12. marca je 3. tiskovna konferenca.
Do 12. marca se posreduje preliminarni program na iste naslove, kot se je posredoval elaborat v tednu od 2.-6. oktobra 1995.

Aprila - Povabilo določenim organizatorjem EPK in EMK v Ljubljano.

Aprila - 1. mednarodna tiskovna konferenca

Aprila, maja in junija intenzivno poteka nadaljne obveščanje slovenske in mednarodne javnosti o programu in načinu njegove realizacije, in sicer na različnih ravneh, od kulturnega, marketinškega, infrastrukturnega.

Kontaktiranje novinarjev in začetek njihovega akreditiranja (med drugim tudi v sodelovanju z Uradom vlade za informiranje).

Pripravili:

Mojca Kumerdej
Glavna koordinatorka
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

Marina Gržinič
Predsednica Programskega sveta
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

Ljubljana, 18. avgust 1995

3. V tem sklepnem delu se v veliki meri opiramo na odlično besedilo "Nemožnost skupnosti in možnost demokracije" Jelice Šumič-Riha.

nesmiselna, postanejo brezpredmetni, brž ko ločimo ta projekt kot realno kulturno-umetniške produkcije od obstoječe kulturne politike na Slovenskem, od tistih projektov, ki tej kulturi pripadajo, to se pravi od projektov, za katere bi lahko rekli, da so po meri tega prostora. Ali drugače rečeno, kako je mogoče projektu EMK –Ljubljana 97 pripisati status lacanovskega realnega? Zato, ker je s tem, da se ni definiral, da se ni realiziral, EMK – Ljubljana 97 projekt, ki šele prihaja. Z drugimi besedami, kot to formulira J. Šumič-Riha, povzemajoč Derridaja in Agambena, ta projekt ni nikdar že tu, marveč mora zmerom šele priti. Njegov vznik je v danih "objektivnih" okoliščinah popolnoma negotov, kontingenten, in prav ta radikalna kontingentnost projekta upravičuje njegovo enačenje z lacanovskim realnim, saj je kot realno negotov, rezultat nehotenega, v zadnji instanci zgrešenega srečanja. (Prim. Šumič-Riha, 1996, str. 11.)

Zdaj se lahko vprašamo tudi, kako je možno v tej sklep-

Šumič-Riha, povzeto po A. Badiouju, eno od najbolj radikalnih tez sodobne politične misli, namreč da je "realno sveta skupnost, kolikor je nemožna" (prim. Šumič-Riha, 1996, str. 9, in Badiou, 1992, str. 216), je mogoče trditi, da je projekt EMK – Ljubljana 97 realno kulturne politike, kolikor je nemožen.³ Kako je torej mogoče trditi, da je ta projekt na način, kakor je bil sestavljen, nemogoč, ko je to okolje in tisto, kar se zdaj predstavlja kot program EMK, nič več in nič manj kot manifestacija njegove raznolike prezenca. Toda ti na prvi pogled prepričljivi ugovori, v luči katerih se zdi teza o projektu EMK (kako je bil zastavljen do oktobra 1995) kot meji kulturno-umetniške produkcije na Slovenskem v devetdesetih,

ni besedi imenovati projekt EMK – Ljubljana 97 v obdobju 1. 3. 1995 – 3. 10. 1995 za mejo kulturnopolitične realnosti in obstoječih produkcij na Slovenskem. Ta projekt ni meja kulturno-umetniško produkcijskega stanja in posebej sedanje realpolitike na Slovenskem zato, ker je kot nekakšna norma ali ideal nedosegljiv, ker njegovo uresničitev onemogočajo empirične razmere. Nič ne bi moglo biti bolj tuje temu projektu oziroma ideji projekta EMK – Ljubljana 97 od postmodernistične in do določene neke meje tudi liberalne teze, da je projekt nemogoč, ker njegovo *“avtonomistično”* pozicioniranje terorizira *“legalistično”* institucionalno podstat slovenske kulture. *“Nemogoči”* realni projekt torej ni etična

obsodba projekta, ki je prišel po njem, niti ne razkrivanje laži sedanjega projekta EMK, razkrivanje neskladja med dejanskostjo projekta in razglašeni ideali. Nasprotno, koncept realnega projekta že implicira zanikanje pertinentnosti takih pojmovanj projektov. Taka pojmovanja že vsekozi potrjujejo, kar realpolitik trdi: da so takšni projekti nemogoči. Natančneje, trdijo, da so možni projekti, ki so v skladu z možnostmi in zakonitostmi tega prostora. (Prim. Šumič-Riha, 1996, str. 12.)

Ob tem je treba opozoriti, da nemožnosti realizacije tega projekta ni mogoče razumeti niti kot nečesa prehodnega, kot začasno oviro na poti realizacije *“pravega”* projekta. Projekt EMK – Ljubljana 97 v svoji avtonomistični obliki je zanikal svet golega konsenza med ekonomijo in partikularnimi institucionalnimi interesi. Bil je negacija tistega, kar je mogoče reducirati na možnosti določene dobe ali sveta, ki smo jih orisali po zaslugi Wimmerjeve evrop-

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
MESTNA UPRAVA

ODDELEK ZA KULTURO IN RAZISKOVALNO DEJAVNOST
Ljubljana, Trubarjeva 5

Številka: 933/95
Datum : 5.9.1995

V A B I L O

Spoštovani !

Vabimo Vas na sestanek koordinatorjev Programskega sveta Evropskega meseca kulture - Ljubljana '97, ki bo v

ponedeljek, 11.septembra 1995 ob 13.00 uri

v prostorih Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, Ljubljana, Trubarjeva 5 II nadstropje.

S spoštovanjem !

Načelnica oddelka
mag. Daša Hribar

Daša Hribar

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
MESTNA UPRAVA

ODDELEK ZA KULTURO IN RAZISKOVALNO DEJAVNOST
Ljubljana, Trubarjeva 5

Številka: 974/97
Datum : 13.9.1995

PROGRAMSKI SVET EMK LJUBLJANA 97
ga. Marina Gržinič, predsednica

Spoštovani !

Na podlagi sklepa o imenovanju Programskega sveta projekta Evropski mesec kulture - Ljubljana 97, ki ga je 27.12.1994 izdala tedanja sekretarka MSIRKS, gospa Branka Lovrečič, ki določa, da Programski svet (v nadaljevanju PS) oblikuje program EMK Ljubljana 97, Vas kot predsednico PS EMK Ljubljana 97 prosim za pisni odgovor na navedena vprašanja:

1. Kakšen naj bi bil na podlagi programskih izhodišč PS EMK Ljubljana 97, status projekta EMK v pomenu prikaza Ljubljane kot kulturne in državne prestolnice Republike Slovenije?
2. Kakšno naj bi bilo v tem prikazu razmerje med institucionalno in neodvisno kulturo?
3. Kako bo koncipirana osnovna programska shema EMK Ljubljana 97?
4. Kakšen bo delež tematskih prireditev?
5. Status in vloga ti. neodvisne kulture v EMK Ljubljana 97. Kateri elementi neodvisne produkcije se želijo posebno izpostaviti?
6. Kakšna bo vloga, pomen in sodelovanje z nacionalnimi kulturnimi institucijami na podlagi programskih izhodišč PS EMK Ljubljana 97?
7. Kakšno bo razmerje med domačo in tujo produkcijo in kolikšen bo delež koprodukcij med domačimi in tujimi ustvarjalci?
8. Ali v določitvi programa EMK obstajajo prioritete, katere?

ske ekspertize. In vse tisto, kar ni v skladu s temi možnostmi, je izključeno, razglašeno za nemogoče oziroma za neobstoječe. Sklep pa bi bil, da je gledano za nazaj pozitivna značilnost tega projekta ta, da je pravzaprav ponujal možnost realizacije projektov, ki pomenijo presežanje gole konsenzualnosti in politike; zato nemožnost realizacije tega projekta v okoliščinah, ko je ta trčil ob svet dnevne politike, lahko razumemo kot pozitivno opredelitev. Zato lahko rečemo, da je nemožnost realizacije tega projekta, ki se kaže kot možnost nemožnosti, odprla možnosti za radikalno kritiko različnih oblik prevlade v kulturi in za reformulacijo nekaterih drugačnih strategij kulturne politike.

Nemožnost tega projekta daje možnost konceptualiziranja te strategije. Ta projekt je po drugi strani prav po meri konkretnega slovenskega kulturnega okolja in njegove kulturne politike, kajti razkriva radikalno kontingentnost, ne-celost tega okolja in njegove kulturne politike. Nemožnost projekta kaže, kako ta politika potlači ali izključi prav svojo lastno ne-celost.

Marina Gržinič je doktorica filozofije in video umetnica, ki dela kot raziskovalna asistentka na Filozofskem inštitutu ZRC SAZU v Ljubljani.

9. Kaj bo na podlagi predloženega programa PS, moto EMK Ljubljana 97?

10. Kako opredeljujete avtonomijo PS - programa PS EMK Ljubljana 97, in kako naj bi se ta avtonomija zagotavljala?

11. Ali bo program namenjen specializirani publiki (specialne razstave, seminarje itd.), ali širši publiki?

12. Katera bo temeljna ciljna publika EMK Ljubljana 97?

13. Opredeelitev termina EMK Ljubljana 97 - 22. april - 15. junij (zadnja varianta): razlogi za in proti.

Glede na to, da so Programski svet, koordinatorji programskih polj in nosilci področij o programu že večkrat razpravljali, vljudno prosim za pisni odgovor na navedena vprašanja v 14 dneh po prejemu tega dopisa na naslov: **Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost, Ljubljana, Trubarjeva 5.**

Načelnica oddelka
mag. Daša Hribar

Daša Hribar

LITERATURA:

- ARDITI, B. (1994): *Tracing the political, Angelaki*, 1:3, London.
- BADIOU, A. (1992): *Conditions*, Seuil, Paris.
- GRŽINIC, M. (1996): *Uvod*, v: GRŽINIC, M. (ur.): *Rekonfiguracija identitet: zgodovina, sedanost in prihodnost neodvisne kulturne produkcije v Ljubljani*, Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti, Ljubljana.
- HALL G., in WORTHAM S. (1996): *Rethinking Authority. Interview with Homi K. Bhabha, Angelaki*, 2:2, London.
- HOWARTH D. in NORVAL J. ALETTA (1994): *Contemporary Politics, Angelaki*, 1:3, London.
- MCCLURE, K. (1992): *On the Subject of Rights: Pluralism, Plurality and Political Identity*, v: MOUFFE, C. (ur.): *Dimensions of Radical Democracy. Pluralism, Citizenship, Community*, Verso, London.
- STALLYBRASS, P., in WHITE A. (1986): *The politics and Poetics of Transgression*, Methuen, London.
- ŠUMIČ-RIHA, J. (1996): *Nemožnost skupnosti in možnost demokracije*, Filozofski vestnik, št.1, Ljubljana.
- YOUNG, J.C. ROBERT (1996): *Dialectics of Cultural Criticism, Angelaki*, 2:2, London.
- WIMMER, M. (1996): *Cultural Policy in Slovenia, European Programme of National Policy Reviews*, Council of Europe, CC-CULT (96) 22B.

STALIŠČA PROGRAMSKEGA SVETA do PROJEKTA EVROPSKI MESEC KULTURE – LJUBLJANA '97 (PS EMK – Lj. '97) so hkrati tudi odgovor na vprašanja, ki jih je načelnica Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost Mestne občine Ljubljana v zvezi s tem projektom 13. septembra letos naslovila na njegov programski svet.

1. Kakšen naj bi bil na podlagi programskih izhodišč PS EMK - Lj. '97 status projekta EMK v pomenu prikaza Ljubljane kot kulturne in državne prestolnice Republike Slovenije?

Projekt EMK - Lj. '97 bo v okviru Ljubljane kot kulturne in državne prestolnice ter Republike Slovenija glede na svoje izhodiščne opredelitve med najpomembnejšimi (če ne celo najpomembnejši) umetniško-estetsko-produkcijskimi, infrastrukturno-institucionalnimi, medijskimi in nacionalno-mednarodnimi projekti v devetdesetih letih v Sloveniji. Projekt bo predstavil in reflektiral slovensko umetniško in kulturno produkcijo v širšem, predvsem evropskem (in ameriško-azijskem) kulturnem kontekstu; s hkratnim zagotavljanjem in oblikovanjem finančnih in drugih institucionalnih ter infrastrukturnih pogojev pa bo predvsem nacionalnemu umetniško-kulturnemu ustvarjalnemu potencialu omogočil številne nove produkcije. Ljubljano potrdil kot kulturno prestolnico, kot infrastrukturno, miljejsko in duhovno okolje, v katerem nastaja prav tista sodobna umetniška in kulturna produkcija, na podlagi katere je bila v evropskem kontekstu sprejeta kandidatura Ljubljane za projekt EMK - Lj. '97.

Potrdil pa jo bo tudi kot evropsko prestolnico, ki je zmožna suvereno in avtonomno, po vseh evropskih profesionalnih standardih pripraviti celovito predstavitev in refleksijo nacionalne umetniške ustvarjalnosti v odnosu do najpomembnejših umetniških in kulturnih produkcij Zahodne, Srednje in Vzhodne Evrope, Amerike in Azije.

To bo potrditev Ljubljane kot duhovno odprtega mesta in njenih meščanov kot odprtih za nove informacije, izzive in soočanja.

Pomembno je poudariti, da pri celotnem projektu EMK - Lj. '97, tako kot ga je osmislil programski svet, ne gre samo za predstavitev že obstoječega programa, produkcije, ampak bo to tudi priložnost za povabilo slovenskim ustvarjalcem, da sodelujejo pri njem z novimi produkcijami. EMK - Lj. '97 je programski svet zastavil kot projekt, ki bo ustvaril temelje za nove produkcije in jih predstavil ter hkrati, pa čeprav v manjši meri, z mednarodnimi koprodukcijami omogočil ne le ustvarjalno soočenje in prepletanje domače in tuje produkcije, marveč po končanem projektu EMK - Lj. '97 tudi kontinuirano predstavitev slovenske umetnosti in kulture po evropskih prestolnicah.

Drug pomemben vidik projekta EMK - Lj. '97 je njegov pomen za infrastrukturno-institucionalno okrepitev prestolnice. Vsi projekti bodo predstavljeni in realizirani v tesnem sodelovanju z obstoječimi institucijami, kar bo hkrati pomenilo tudi infrastrukturno-tehnično oziroma programsko-materialno okrepitev številnih institucij in njihovih programov v Ljubljani.

Pri tako kompleksnem projektu se bo spleta specifična mreža institucij in neodvisnih ustvarjalcev. Nenezadnje bo projekt spodbudil tudi oživitve različnih arhitekturno urbanističnih lokacij v Ljubljani in s tem ustvaril kompleksno infrastrukturno in duhovno mrežo dogajanj v prestolnici.

Skratka, shematično bi projekt EMK - Lj. '97 v okviru Ljubljane kot kulturne in državne prestolnice ter Republike Slovenije definirali kot pomemben produkcijski dejavnik, ki bo spodbudil slovensko umetniško ustvarjalnost, okreplil položaj slovenske prestolnice kot pluralnega, produkcijskega, informacijskega križišča v Evropi ter utrdil in oblikoval infrastrukturne in institucionalne materialne pogoje za umetniško in kulturno produkcijo v Ljubljani in Sloveniji tudi v času po projektu.

Besedilo, ki sledi, je avtor dokončal za objavo v času, ko so se prvi programi v okviru EMK – Ljubljana 1997 že začeli in ko resnejšim spremembam na Metelkovi ni bilo več moč pripisati niti majhne možnosti.

Poleg tega je 11. 4. 1997 uprava MOL nenadoma najavila rušenje štirih stavb na Metelkovi z začetkom 14. aprila in z argumentacijo, da gre za priprave na "izvedbo projekta EMK v Ljubljani" (čeprav so predstavniki zavoda Retina in uporabniki Metelkove obvestili MOL, da stavbe potrebujejo za izvedbo programa). Sledila sta razumljiva "mobilizacija" uporabnikov ter barikadiranje Metelkove, temu pa hitra in intenzivna pogajanja med MOL in Metelkovci.

Rezultat pogajanj je, da je MOL v kratkem času, še pred uradnim začetkom EMK, odstranila eno poškodovano stavbo (na mestu katere naj bi se kar najhitreje gradil nov mladinski hotel), v zameno za to pa naj bi MOL v roku dveh mesecev uredila stavbo Pešci, temeljito očistila zunanje površine in namesti-

la javno razsvetlavo. Zgodil se je torej čudež, na katerega smo upali v besedilu, ki sledi; Metelkova je ujela zadnji EMK-jevski veter in stvari so se spremenile. Zahvala gre tako metelkovcem kot odgovornim v MOL, saj so se oboji potrudili in z obilico dobre volje našli kompromisno rešitev, ki je od obeh strani zahtevala precejšnje odrekjanje.

Nekateri to ocenjujejo kot hudo kompromisno šolo za ljubljansko neodvisno sceno in napovedujejo, da je s tem Metelkova dokončno poražena, drugi pa smo mnenja, da je bil doseženi kompromis med MOL in Metelkovci za Metelkovo morda zadnja priložnost, ki je nismo smeli zamuditi. Uspeh v pogajanjih je treba pripisati predvsem dejstvu, da je bil interes za to, da se Metelkova premakne iz mrtvega teka, jasno izražen na obeh straneh. EMK pa je preprosto v tem okviru deloval kot dovolj močen motiv. Ne glede na odločilno spremembo na Metelkovi pa prvotna ocena stanja ostaja še naprej veljavna, namreč, da bi EMK od Metelkove in Metelkova od EMK morala iztržiti precej več. Toda z druge strani se vsaj deloma uresničuje upanje, da po EMK ne bo nikoli več tako, kot je bilo pred njim.

Kljub opisanim spremembam avtor besedila, ki sledi, ni spreminjal, saj prav takšno najbolje služi dokumentiranju obdobja pred dokončno projektno ravnijsko EMK.

Marko Hren, Ljubljana, 5. maj 1997

EMK — LJUBLJANA 97 OB PRIMERU METELKOVA

Metelkova in Evropski mesec kulture – Ljubljana 1997 (EMK 97) imata vsaj eno stično točko: z ambiciozno zasnovo in relativno dobro zbrano ter pestro dokumentacijo naravnost vabita k premišljevanju in raziskovanju. Na neki način oba odkrivata tako šibkosti kot potencialne v kulturnem okolju, ki so ga minula leta označevali vsaj tile atributi: območje ob vojnem žarišču, osamosvajanje, približevanje EU in tranzicija v smislu prehoda v sistem večstrankarske demokracije. Kratka argumentacija atributov obenem lahko – vsaj na načelni ravni – pomeni povzete problematike, ki jo poizkušamo misliti skozi izbrana primera. Za to namreč gre, oba primera lahko opazujemo kot

dokument št. 14/2

Iz kratkega povzetka koncepta projekta, kot sta ga v ELABORATU formulirali predsednica programskega sveta ga. Marina Gržinič in glavna koordinatorica ga. Mojca Kumerdej, je razvidno, da bo

"projekt EMK - Lj. '97 konceptualiziral predvsem sodobno slovensko umetnost in njen odnos s širšim mednarodnim kontekstom umetnosti in kulture ter upošteval prav vse urbanistične, arhitekturne, kulturne in komunikacijske ravni mesta Ljubljane kot fizičnega in duhovnega prostora.

Vzpostavljen naj bi bil dialektičen odnos med institucijami in različnimi umetniškimi produkcijami v mestu Ljubljana, ki bi tako dobile nove pomenske razsežnosti in oblike. EMK Ljubljana 97 bo ob svoji panoramski predstavitvi posameznih področij predvsem raziskovalno usmerjen projekt. Koncept raziskovanja umetnosti in kulture je mišljen kot sondiranje in potapljanje v paralelne zgodovine lastne in evropske (tudi ameriške in azijske) umetniške produkcije.

Uvodoma lahko torej zapišemo dve besedi, ki bosta med vodili EMK - Lj. '97: sodobnost in raziskovanje, ki stavi na kreativno energijo in specifične realnosti posameznih umetniških področij. Predstavljeni bodo projekti, ki naj bi publiko, razumljeno v najširšem pomenu besede, povedli v labirintno raziskovanje realnosti oz. celo več različnih realnosti, ki dandanes sestavljajo svet umetnosti in predstavljajo t.i. slovensko nacionalno, umetniško in kulturno identiteto. Projekti bodo torej predstavljeni kot živi organizmi, ki se razvijajo iz odnosa med posameznim delom, umetnikom in gledalcem.

Čas, ki ga živimo, ni čas gotovosti in velikih ideologij. Čas, v katerem se bo dogajal EMK - Lj. '97, je čas ob prelomu tisočletja, ki ga označuje nova človeška duhovnost, ki postavlja pod vprašaj varnost posameznika in družbe, relativnost, indiferentnost in nihilizem. Zato naj bi se umetniška in kulturna produkcija v okviru EMK - Lj. '97 spustila v tiste svetove umetnosti, ki opuščajo indiferentnost, se odprla metaforičnemu pomenjenju, paralelnim in celo parapsihološkim svetovom ter nenazadnje različnim umetniškim, kulturnim, družbenim in medijskim realnostim, ki ustvarjajo svet, v katerem živimo.¹⁴

2. Kakšno naj bi bilo v tem prikazu razmerje med institucionalno in neodvisno kulturo?

Med institucionalno in neinstitutionalno kulturo je pravzaprav edino možno sodelovanje programsko dopolnjevanje in sinteza. To razmerje je, pa čeprav se sliši še tako paradoksalno, v korist institucionalne kulture. Vsi projekti, tako tisti, ki so jih predlagale institucije posredno preko svojih predstavnikov v programskem svetu (kot primer navajamo recimo razstavo zgodovine otroštva, katere nosilec bo Mestni muzej), kot tisti, ki so jih kot neodvisne umetniške produkcije predlagali posamezni ustvarjalci, kritiki, teoretiki itn., bodo izvedeni predvsem v slovenskih kulturnih institucijah. Te bodo s tem soustvarjale projekte in so torej bistvenega pomena za njihovo realizacijo in operacionalizacijo.

3. Kako bo koncipirana osnovna programska shema EMK Ljubljana 97?

Osnovna programska shema EMK - Lj. '97 je že koncipirana. Sestavlja jo 9 programskih polj, ki pokrivajo različne vidike sodobnega slovenskega umetniškega kulturnega in širšega družbenega ustvarjanja. Tako je vzpostavljeno specifično razmerje in ravnotežje med t. i. klasičnimi vidiki sodobnega ustvarjanja (klasično gledališče, opera, balet, resna glasba, film...) in vse bolj množično-medijskimi novimi oblikami ustvarjalnosti (rock, jazz, pop glasba, novi elektronski mediji, multimedijski projekti, sodoben ples...).

4. Kakšen bo delež tematskih prireditev?

Oblikovanje tematskih deležev oz. določanje tematskih sklopov bo potekalo na dveh ravneh. Za prvo lahko ugotovimo, da je nekaj teh tematskih projektov že zastavljenih - recimo predlagani simpozij na temo realnega, ki naj bi zaobiljal tako praktične (umetniške) kot teoretske vidike, podobno velja tudi za projekt NSK Ambasada, ki že sam po sebi vsebuje tematski sklop odnosa med umetnostjo in politiko, teritorijem in dematerializacijo objekta in.

Za drugo raven oblikovanja tematskih prireditev pa bo značilen postopek združevanja ali programskega fokusiranja, potem ko bo dokončno izoblikovan program in bodo potrjeni izvajalci. Tematski sklopi se bodo ustvarjali tudi z vzpostavljanjem skrbno izoblikovane in načrtovane mreže različnih projektov v času in prostoru.

5. Kakšna sta status in vloga t.i. neodvisne kulture EMK- Ljubljana '97? Kateri elementi neodvisne produkcije se želijo posebej poudariti?

Kot je bilo že zapisano v uvodu in pod točko 2, projektu EMK - Ljubljana '97 ne gre nobeno favoriziranje ali aprioristično podpiranje neodvisne kulturne produkcije. Tudi v izhodiščih programskega sveta ni vzpostavljen dualen odnos, na eni strani institucionalizirana in na drugi neodvisna produkcija, saj menimo, da je tak koncept v umetnosti in kulturi v devetdesetih zastarel in predstavlja socialistični atavizem.

Načelno opredeljevanje za neinstitucionalno ali institucionalno kulturo ali proti njej in njuno aprioristično ločevanje, brez razprave o vsebini, kakovosti in pomenu, je nesmisel, ki se ga programski svet še kako dobro zaveda.

Vodilo pri oblikovanju programa EMK - Lj. '97 je v prvi vrsti kakovost v smislu estetske inovativnosti in raziskovalnosti, k tej pa prispevajo tako klasične kot tudi najbolj avantgardne oblike sodobnega umetniškega izražanja. Tako klasične kot avantgardne produkcije so namreč vpete v zgodovinski kontekst kot tudi v kontekst sodobne ne le slovenske, ampak tudi svetovne umetniške produkcije.

V projektu EMK - Lj. '97 ni prostora za aprioristično favoriziranje institucionalne ali neodvisne kulture. Vodilo in merilo projekta EMK - Lj. '97 sta namreč strokovnost in kakovost.

6. Kakšna bodo vloga, pomen in sodelovanje z nacionalnimi kulturnimi institucijami na podlagi programskih izhodišč programskega sveta EMK-Ljubljana '97?

Znova ponavljamo, da je sodelovanje z institucijami bistvenega pomena za realizacijo projekta. Gre za produktivno razmerje med umetniškimi snovanjem in idejo ter mestom njene realizacije; brez sodelovanja z institucijami, brez vpetosti programa v institucije oz. brez vzpostavitve telesa institucij, tako kot je bilo načrtovano v mestni upravi, preprosto povedano, ne more priti do realizacije programa EMK - Lj. '97.

Jasno pa je, da vse to velja tudi za produkcijska središča in t.i. "prostore drugačnosti" neodvisne kulture.

7. Kakšno bo razmerje med domačo in tujo produkcijo in kolikšen bo delež koprodukcij med domačimi in tujimi ustvarjalci?

1. Npr. poskus rušenja bivše vojašnice ob Metelkovi ulici 9. septembra 1993 in dejstvo, da ustvarjalci ter ustvarjalke na Metelkovi delujejo od tega datuma naprej brez osnovnih pogojev (elektrika, voda) in v nemogočih sanitarnih razmerah. Za obširno dokumentacijo o projektu Metelkova glej npr. M. Hren (1996): *Dosje Metelkova, Retina, Ljubljana in K. Kaufman...* (1995): *Razvojni načrt Metelkove, Retina, Ljubljana. Projekt Metelkove je v javnosti dobro poznan in natanko dokumentiran, zato ga v tem besedilu niti ne povzemamo.*
2. Glej npr. komentarje v člankih Tone Persak, DELO, 25. novembra 1996, in Simon Kardum, DELO, 18. januarja 1997.

so bolj znane in obdelane teme, ki spremljajo nastajanje nove države z enim (maloštevilnim) narodom v absolutni večini. Pa vendar naj izpostavimo eno značilnost, ki je bila (končno in vendarle) večkrat izražena v javnem govoru², namreč, da je kultura (tokrat pojmovana v ožjem smislu) ostala zanemarjena ali celo postala opustošena. Oba obravnavana primera, EMK 97 in Metelkova sta zgovoren dokaz za tako oceno. Nenazadnje navajamo kot enega odločilnih atributov spremembo strukture in neprestane kadrovske spremembe v upravnih organih na lokalni in na državni ravni. Prav kaotična razmerja med ravnimi upravljanja in pa prepogosto politično motivirano kadrovanje sta bistvena razloga za neučinkovitost in/ali nekompetentnost države, kar odločilno vpliva na potek tako široko zasnovanih projektov, kot sta obravnavana primera³.

časovno oziroma prostorsko zgoščitev simptomov, ki označujejo slovenski kulturni prostor.

Kratek (a nedvomen) dotik in potem dolgotrajna bližina vojne sta vplivala na spremembo stanja duha v Sloveniji na način, ki ga ne bo lahko raziskati in opisati. Tvegajmo trditev, da je navedena izkušnja povzročila bistvene spremembe na ravni subjektivnih presoj o etični dopustnosti oz. nedopustnosti posamičnih dejanj. Ko mednarodna skupnost dovoljuje v soseščini genocid, postanejo male lokalne lumparije¹ v subtilnem in pogosto nezavednem mišljenjskem svetu tako rekoč zanemarljive. "Escape into the mikro", porast ksenofobije in obenem politično motivirana in dokaj brezokusna zagledanost v Evropo

EMK IN METELKOVA, INTERDISCIPLINARNA PROJEKTA MESTNEGA IN DRŽAVNEGA POMENA

Obravnavana primera sta – zanimivo – z vidika iniciacije povsem nasprotna, prvi je par excellence državni in drugi skorajda reprezentativno civilno-družbeni. V neki točki (1993) pa sta oba projekta doživela potrditev od ustreznih vej oblasti (sklepi vlade RS in tedanje skupščine mesta Ljubljana). V normalnih pogojih bi v obeh primerih prišlo do (pravočasnega) mandatiranja ustreznih projektne vodstvene strukture, pravočasne izdelave projektne dokumentacije, ki bi bila osnova za dodelitev proračunskih sredstev, in nato do profesionalno vodene in nadzorovane izvedbe. Tako pa smo v položaju, ko še nekaj mesecev pred prestižno prireditvijo EMK 97 ni bilo jasno, ali denar bo ali ne, ko izvajalci programa do zadnjega niso imeli podpisanih pogodb in ko je ostala mestna površina ob Metelkovi ulici, katere namembnost je dolgoročno določena za kulturo in na 4 hektarih vsebuje 15 stavb⁴ in en večji ter dva manjša parka, povsem neurejena in nepripravljena za prvo javno mednarodno predstavitev. Morda se bo v mesecu dni, ki – od trenutka oddaje tega besedila – še ostaja do začetka EMK 97, zgodil čudež, dejstvo tega trenutka pa je, da mestna uprava v zvezi z Metelkovo, kljub vsakodnevnim pozivom in prošnjam, tako rekoč spi. Oddelek za kulturo MOL ni predstavnikov Metelkove, ki so z županom leta 1995 (glej Dosje Metelkova, 1996) podpisali Protokol o urejanju razmer na Metelkovi, kljub številnim prošnjam nikoli povabil na pogovor. Metelkova je bila v program EMK 97 vključena naknadno, po razpisnem roku prijav, in sicer na osnovi preprosto zastavljenega vprašanja vodstvu EMK 97: "Ali resni-

Projekt EMK - Lj. '97 bo v prvi vrsti spodbudil, pospešil in rekontekstualiziral domačo produkcijo; vsak programski, infrastrukturni, arhitekturni, civilno-družbeni ali celo urbani premik/poseg v prostoru mesta Ljubljane v okviru projekta bo koncipiran kot bogatenje in kakovostno izboljšanje ustvarjalnih pogojev slovenske produkcije in s tem tudi mesta Ljubljana.

Tuje produkcije bodo predstavljene v okviru projekta EMK - Lj. '97 predvsem kot koprodukcije in bodo tako z vključevanjem domače ustvarjalnosti v mednarodne tokove pravzaprav njena nadgradnja.

8. Ali v določitvi programa EMK - Lj. '97 obstajajo prioritete in če, katere?

Prioriteta so kakovost, estetska in vsebinska izzivalnost, raziskovalnost. Le s tako koncipiranim programom je mogoče utrditi Ljubljano kot prestolnico na novem zemljevidu Evrope.

9. Kaj bo na podlagi predloženega programa programskega sveta moto EMK - Ljubljana '97?

Izoblikovanih je bilo že več različnih predlogov gesel, vendar pa smo nameravali geslo dokončno oblikovati v programskem delu elaborata.

Večina gesel je osredotočenih na osmislevek pozicije Ljubljane kot duhovnega, teritorialnega, medijskega itn. križišča med Vzhodom in Zahodom. Cilj projekta EMK - Lj. '97 je tudi redefiniranje posameznih sklopov in pozicij, kot so zunaj-znotraj, utopično-topično, zasebno-javno, tudi v smeri vzpostavljanja nekakšnih medprostorov, sivih con in praznin.

Geslo projekta je tesno povezano z njegovimi cilji dorečenimi v elaboratu projekta in bo del njegove celostne podobe.

10. Kako opredeljujete avtonomijo programskega sveta programa EMK - Ljubljana '97 in kako naj bi se ta zagotavljala?

Avtonomijo programskega sveta so njegovi člani vedno razumeli kot avtonomijo stroke, ki brez političnih igrac, zakulisnih manevrov in dnevnopolitičnih interesov oblikuje program in katere vodilo so kakovost strokovnost, širina, estetska izzivalnost, poglobljenost itn.

Programski svet je telo, ki v strokovnem smislu avtonomno odloča o vsebini programa in to samo v tesni povezavi z drugimi strokovnimi in organizacijskimi ravni, predvsem s tistimi telesi, v katere so vključene institucije, in s t.i. sekretariatom EMK - Lj. '97.

Tisto, kar pa je še pomembnejše in je v vprašanju izpuščeno, je poudarek na avtonomiji projekta. Ne gre namreč zgolj za programsko, ampak tudi finančno integriteto projekta, kar pomeni zagotovitev, da bo projekt ne glede na zahteve dnevne politike deloval v skladu s sprejetimi načeli in realiziral sprejeti program, za katerega so bila dana polna finančna zagotovila.

11. Ali bo program namenjen specifični publiki (specialne razstave, seminarje itd.) ali širši?

Program bo namenjen vsem Ljubljancem, ali bolje rečeno, vsem slovenskim državljanom, kajti glede na velikost Slovenije lahko pričakujemo veliko obiskovalcev tudi iz drugih slovenskih mest in iz tujine.

3. Tu se osredotočamo na strukturne probleme na ravni uprave. Vemo (in v nadaljevanju je vsaj nekaj primerov), da so kaotična tudi razmerja na ravni struktur (reprezentativnih in vodstvenih) znotraj kulturno-umetniške scene. Ta tudi v primeru EMK ni dosegla širšega konsenza, "sesterica" protagonistov strukturnega zapleta ob projektu EMK 97 pa ni delovala mobilizacijsko-organizacijsko, temveč kot inštanca artikulacije problema.

4. Eno stavbo (Lovci) je jeseni 1996 adaptirala Mestna občina Ljubljana, in sicer za Ženski center; Youth Handicaped Deprivileged skupino, sekcije ŠKUC Magnus in Lilit, Makedonsko kulturno društvo, Kolektiv anarho-pacifistične akcije

Mimogrede predvideno je tudi sodelovanje z institucijami in ustvarjalci zunaj Ljubljane: SNG Maribor, slovenski muzeji, alternativni centri itn. Projekt EMK - Ljubljana '97 bo potekal na tako različnih mestnih lokacijah (odprtega in zaprtega tipa) in bo obsegal tako različne programske vidike, od klasičnega do avantgardnega, da se bo v njem lahko prepoznalo najširše občinstvo.

12. Katera bo temeljna ciljna publika EMK - Ljubljana '97?

Občinstvo v najširšem pomenu besede.

Občinstvo bo lahko v projektih prepoznalo tako stimulativen profesionalen in strokoven izziv kot tudi splošen zeitgeistovski in specifičen urbani utrip mesta Ljubljana.

13. Opredelitev roka EMK - Ljubljana '97, ki bo po zadnji varianti od 22. aprila do 15. junija, razlogi za in proti.

Ker gre za mesec evropske kulture bo projekt EMK -Lj. '97 potekal formalno, datum je sprejel programski svet, od 15. maja do 15. junija 1997. Toda nekaj specifičnih projektov, posebej likovnih, ki so vezani na najpomembnejša likovna razstavišča v Ljubljani, naj bi doživelo kršno predstavitev že pred tem datumom. Datum otvoritve razstavnega dogajanja v osrednjih ljubljanskih razstaviščih smo uskladili z Mednarodnim grafičnim bienalom (na sestanku polja likovne umetnosti, katerega član je tudi dr. Zoran Kržišnik!), zato smo ga prestavili na 22. april 1997. Grafični mednarodni center pa bo za EMK - Ljubljana '97 pripravil posebno razstavo v svojih prostorih. Za projekte likovne dejavnosti to ne pomeni nikakršne težave, saj bodo razstave na ogled mesec dni.

Pri tem pa bodo razumljivo vsi razstavniki predstavljeni in tematsko osmišljeni v okviru glavnega programa projekta EMK - Ljubljana '97. Podobno velja tudi za koncerte popularne glasbe, nekaj jih bo na programu šele julija 97, čeprav bodo sestavni del EMK - Ljubljana '97.

14. O pomenu projekta, o njegovih ciljih?

To vprašanje si zastavljamo sami, saj je po našem mnenju ključno.

Prvi cilj projekta je v njegovem raziskovalnem naboju, kajti ukvarjal se bo s predstavitvijo sodobne umetnosti in njenim odnosom do širšega konteksta umetnosti in kulture.

Drugi cilj je v novem produkcijskem potencialu, ki ga odpira za domačo produkcijo.

Tretji cilj je infrastrukturna izboljšava in dograditev dosedanjih institucionalnih in neinstitucionalnih potencialov slovenske kulture in umetnosti.

Četrti obsega vzpostavljanje mreže institucij in posameznikov, medijev in informacij, ki bodo produktivno trajno zaznamovali slovenski prostor in komunikacijo ter izmenjave z mednarodno javnostjo, tržiščem in institucijami.

čno nameravate ob festivalu EMK prezreti največji in novonastajajoči mestni prostor za kulturo, boste res prezrli tisto, kar bi po vsej logiki morali najbolj podpreti – največjo tekočo investicijo za kulturo v državi?” Tudi načeloma izražena dobra volja župana, podpora direktorja uprave in njegove svetovalke, ki vodi projektne svet za Metelkovo v okviru MOL, ne morejo odtehtati dejstva, da je uprava neoperativna, da so celo znotraj politične stranke, ki ima upravo “v rokah” huda konfliktna razmerja in da v taki atmosferi tako rekoč ni možno sklicati operativnega sestanka kompetentnih ljudi, kaj šele zastaviti projektno strukturo, podeliti mandate itd. Pri tem sploh ni potrebno omenjati, da so v mestnem svetu razmere

(KAPA) in Društvo slovenskih likovnih umetnikov. MOL je delno usposobila tudi prireditveni dvorani Gala Hala in Chanell zero Klub. Ministrstvo za kulturo pa je v južnem delu karere obnovilo prvo stavbo Slovenskega etnografskega muzeja in preko zavoda Retina še hišo Metelkova 6 za potrebe izbranih 20-ih produkcij uvedništva kulturnih revij, plesno gledališke produkcije, NSK center itd.

5. *O tem se strinjajo tako pristojni predstavniki gradbenega odbora za južni del centra (Ministrstvo za kulturo, g. Stanislav Mrvič) kot vodja projektne skupine za severni del (MOL, ga. Vida Stanovnik), ključni sedanji uporabniki (Etnografski muzej, Retina), izbrani*

še bolj podvržene golemu politikantstvu, ko o vsebini tako rekoč ni mogoče razpravljati. Dejstvo, da so bila sredstva za EMK izglasovana “tik pred zdajci” in z minimalno večino, je dovolj zgovorno. Atmosfera je na moč kafkavska – tudi v primerih, ko se vsi ustrezni naslovi strinjajo, je operativno zadeve tako rekoč nemogoče premakniti. Vlada RS, župan MOL in njegova ekipa ter ključni uporabniki severnega in južnega dela Metelkove, tako kot tudi na natečaju izbrani arhitekt za lokacijo, se strinjajo, da je nujno potrebno celotno lokacijo v smislu modernega urbanega kulturnega centra, odprtega za javnost, voditi enotno ter da je pri tem ključno vzpostaviti projektno strukturo⁵. Kljub vsesplošnemu strinjanju in motivaciji bližajočega EMK 97 ter velikemu zanimanju mednarodnih partnerjev pa se potrebni operativni koraki enostavno ne naredijo, ali pa nastopijo tako pozno, da časovna stiska enostavno prepreči zelene rezultate.

To besedilo zaključujemo v začetku aprila 1997. Večina

dokumentacije, ki je zbrana v publikaciji, ki jo imata bralka in bralec v rokah, pa se nanaša na "zaplet" pri projektu EMK 97 v času od poletja 1995 do pomladi 1996. Tisto obdobje je sicer pomembno za analizo spremembe koncepta in metode (modela) vodenja projekta, a v tem prispevku želimo nakazati, da se ista logika neobvladovanja projektnega vodenja pri političnih in upravnih strukturah nadaljuje tudi naprej in tudi v drugih primerih. Milo rečeno je odnos do obravnavanih primerov neresen. Govorimo o izgradnji največjega urbanega kulturnega središča v prestolnici in o najpomembnejši mednarodni kulturni prireditvi. Žal moramo zapisati, da Metelkova od prireditve EMK 97 ne bo imela kaj dosti, velja pa tudi obratno – EMK ne bo imel kaj prida od Metelkove. Dejstva, da bo tačas in v koprodukciji z EMK stiskan promocijski plakat, da bo v okviru prireditve EMK 97 inavguracija Slovenskega etnografskega muzeja na Metelkovi in da se bo v času EMK zvrstilo več kulturnih dogodkov, kot bi se jih sicer, gotovo ne morejo odtehtati kompleksne priložnosti za temeljito mednarodno promocijo, ki bi dolgoročno lahko odigrala odločilno vlogo pri koncipiranju, financiranju in izgradnji novih naprav in kapacitet za kulturno umetniško produkcijo na lokaciji⁶.

IZGUBLJENA PRILOŽNOST

Oba obravnavana projekta sta tako nacionalnega kot mestnega pomena. Oba projekta sta interdisciplinarna oziroma medresorska. Vsak od projektov bo v letih 1995–1997 porabil približno 500 milijonov tolarjev. Govorimo torej o milijardi proračunskega denarja iz postavk za kulturo, pri čemer

Peti pa: Ljubljana je že v Evropi, s projektom EMK - Lj. '97 bo svojo vpetost v ta prostor tudi produktivno reflektirala.

Stališča so bila okvirno oblikovana s koordinatorji polj EMK - Lj. '97 in v sodelovanju z glavno koordinatorico projekta Mojco Kumerdej.

Gradivo pripravila: MARINA GRŽINIČ, predsednica programskega sveta projekta EMK - Lj. '97

Ljubljana, 1. oktobra 1995

arhitekt (ing. Groleger, skupina Forum) in načeloma tudi pristojni ministri (Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za kulturo) in župan MOL. Naloge projektne strukture naj bi bile koordiniranje dejavnosti, ki so za vse uporabnike lokacije skupnega pomena, in sicer: promocija, varovanje, urejanje okolice in podoba centra (v smislu priporočil Habitat, Agenda 21 in zdravo mesto) ter programsko načrtovanje novih kapacitet, ki so v interesu obeh lastnikov parcele in več uporabnikov. **6.** To velja predvsem za načrtovano izgradnjo t. i. centra sodobnih umetnosti, o katerem spregovorimo več v nadaljevanju.

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: 061/ 125 42 66
Fax.: 061/ 131 41 79

Dat.: 27. september 1995
Št.: 91/95

**VABILO NA 3. PLENARNO SEJO PROGRAMSKEGA SVETA
PROJEKTA EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97**

Na predlog ge. Marine Gržinič, predsednice Programskega sveta projekta Evropski mesec kulture - Ljubljana 97, Vas vabim na 3. plenarno sejo Programskega sveta, ki bo v

**torok, 3. oktobra 1995, ob 12.00 uri
na Kresiji, na sedežu Mestne uprave, Adamič Lundrovo nabrežje 2, I. nad. soba št. 143.
(Adamič Lundrovo nabrežje je vzporedno Mačkovi ulici)**

Tema 3. plenarne seje Programskega sveta EMK-Ljubljana 97 je razprava o programu in stališčih Programskega sveta EMK-Ljubljana 97 glede trinajstih vprašanj, ki so priložena k vabilu. Vprašanja so bila naslovljena na Programski svet v sredo, 13. septembra 1995 na sestanku skupine (ga. Marina Gržinič, g. Tomaž Toporišič, g. Igor Vidmar in ga. Mojca Kumerdej), ki jo je oblikovala načelnica, ga. mag. Daša Hribar.

Hkrati se bomo pogovorili o vseh vprašanjih, ki se tičejo projekta EMK-Ljubljana 97, delovanja Programskega sveta in odnosa Mestne uprave do projekta.

Na sejo sta povabljena tudi g. župan, dr. Dimitrij Rupel in načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejnost, ga. mag. Daša Hribar.

S spoštovanjem,

Mojca Kumerdej
Glavna koordinatorka
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

Priloge: 1) Zapisnik 2. plenarne seje Programskega sveta
2) Programski predlogi polja Resna glasba
3) 13 vprašanj, ki jih je načelnica oddelka za kulturo in raziskavo, ga. mag. Daša Hribar 13. septembra naslovlila na Programski svet EMK-Ljubljana 97
4) Načrt dejavnosti EMK-Ljubljana 97 od 20. avgusta 1995 do 1. julija 1996, ki sta ga avgusta 1995 pripravili predsednica Programskega sveta, ga. Marina Gržinič in glavna koordinatorka, ga. Mojca Kumerdej.

7. V letih 1997/98 je v južnem delu vojašnice (proračun ministrstva za kulturo) načrtovana adaptacija centralne palače Slovenskega etnografskega muzeja, do leta 2000 pa obnova stavb za Moderno galerijo, Narodni muzej in Upravo RS za kulturno dediščino. V severnem delu pa je načrtovana gradnja Centra sodobnih umetnosti, nove Akademije za gledališče, radio, film in televizijo ter novogradnja oziroma adaptacija večih stavb za t. i. neinstičionalno oz. alternativno kulturno-umetniško produkcijo.

nost, da na področju kulture izvede temeljito prevetritev. Tovrstno priložnost lahko vidimo kot zgostitev singularnih energij, kot presečišče interesov, kot osredotočanje pozornosti širokega polja kulturno-umetniške in intelektualne ustvarjalnosti v prostoru s ciljem, da oblikujejo in prenesejo avtentično sporočilo (program) v širši kulturni prostor. Pri tem je proces oblikovanja programa že del programa samega, saj metoda (pot) odseva stanje duha v prostoru. Kulturo na tem mestu razumemo v najbolj širokem smislu in vključuje okolje, arhitekturo, socialne fenomene, urbane specifikke ter, seveda, vse klasične in sodobne discipline umetniškega izražanja. Tako interdisciplinarno zastavljen projekt, ki je nacionalnega in mestnega značaja, hkrati pa je po naravi stvari umeščen v mednarodno polje, je prava redkost in zato tako rekoč enkratna priložnost, da ustvarjalci poizkusijo uglasti svoje – kakopak subjektivno – iskanje in izražanje s svojimi kolegi in kolegicami iz različnih ustvarjalnih praks in

je treba vedeti, da bodo sredstva, vložena v Metelkovo, v naslednjih letih še naraščala⁷. Za prvo dekado slovenske države sta Metelkova in EMK 97 najbrž nesporno največja projekta. Kljub načelnemu optimizmu in vztrajnosti ter osebnemu prepričanju, da bo dolgoročno projekt Metelkova vendarle uspel, pa v tem trenutku ni mogoče presoditi drugače, kot da je priložnost za junkcijo obravnanih primerov v smislu konstruktivne resonance izgubljena. Če malce parafraziramo neko staro geslo, bi v duhu optimizma na koncu prvega dela besedila zapisali: *“Upamo, da po EMK 97 ne bo nič več tako, kot je bilo pred njim!”*

Ljubljana (in s tem Slovenija) je ob mandatu za organizacijo EMK 97 dobila predvsem prilož-

okolij. Naj zato na kratko spregovorimo o potencialih, ki so skupni obeh obravnavanima primeroma in so hkrati osebni motivi, ki so avtorja v minulih letih spodbujali tako k sodelovanju pri projektu EMK 97 kot pri vztrajanju pri izgradnji urbanega kulturnega centra ob Metelkovi ulici.

Vzpostavljanje relacij med ustvarjalci lokalno in globalno. Ker projekta vključujeta različne discipline, ponujata možnost, da se v interakciji in vsebinski povezavi znanosti, umetnosti, humanitarnih in etičnih vsebin vzpostavi mreža relacij, ki na eni strani služijo kvaliteti in poglobljenosti uvidov in artikulacij, na drugi strani pa vzpostavijo trajne komunikacijske poti. **Artikulacija specifične izkušnje v času in prostoru.** Slovenija je bila tako

v odnosu do vzhodnih kot do zahodnih evropskih kulturnih miljejev v posebnem položaju. Doživljali in opazovali smo oba svetova, se v njih relativno svobodno gibali in ustvarjali, predvsem pa smo kulturniki, umetniki, humanisti in ustvarjalci različnih disciplin aktivno sodelovali v t. i. tranziciji ter pred tem bistveno prispevali k impregnaciji našega kulturnega prostora z vsebinami, ki so se kasneje soočile z apokaliptičnim valom nasilja. Za generacije ustvarjalcev, ki so sodelovale pri spremembah 80-ih in 90-ih let in jih spremljale, je bil projekt EMK 97 enkratna priložnost za artikulacijo in s tem vpliv na diskurz v Evropi in širše. Vemo, da so v krizi mišljenja praktično vsa evropska okolja – tako zahodna kot vzhodna. Navsezadnje to odslikuje tudi apatičen ali na drugi strani evforičen odnos do dogajanj v prostoru bivše Jugoslavije. Tisti, ki smo dogajanja v minulih letih spremljali od blizu, jih občutili in vsrkali, obenem pa nismo doživeli prehude travme, da ob tem ne bi mogli misliti neobremenjeno,

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
MESTNA UPRAVA
ODDELEK ZA KULTURO IN RAZISKOVALNO DEJAVNOST
Ljubljana, Trubarjeva 5

Številka: 1070/95
Datum : 29.9.1995

ga. Marina GRŽINIČ

Spoštovana !

V vednost Vam pošiljam vsebino vabila, ki sem ga v imenu župana MOL, dr. Dimitrija Rupla, poslala dodatno vabljenim. V torek, 3. oktobra 1995 ob 12. uri se bomo lahko srečali na nekoliko širšem sestanku.

Na podlagi Vaše prošnje za spremembo termina pri g. županu, bo sestanek v **ponedeljek, 2. oktobra 1995 ob 15.45 uri v kabinetu župana, dr. Dimitrija Rupla.**

Z lepimi pozdravi !

Načelnica oddelka
mag. Daša Hribar

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: 061/ 125 42 66
fax.: 061/ 131 41 79

Dat.: 19. oktober 1995
Št.: 95/95

ZAPISNIK 3. PLENARNE SEJE
PROGRAMSKEGA SVETA PROJEKTA
EVROPSKI MESEC KULTURE – LJUBLJANA 97

Seja je bila 3. oktobra 1995 ob 12.00 uri v sejni dvorani št. 143 na Kresiji, Adamič-Lundrovo nabrežje in je trajala do 14.30 ure.

Prisotni: Tomo Virk, Andrej Blatnik, Matevž Kos, Tomaž Toporišič, Eda Čufer, Simon Kardum, Diana Koloini, Nevenka Koprivšek, Alja Predan, Marina Gržinič, Taja Čepič, Zoran Kržišnik, Marjetica Potrč, Tomaž Vignjevič, Borut Vogelink, Tomaž Brate, Peter Gabrijelčič, Jurij Krpan, Karel Pollak, Boris Šušteršič, Aleš Vodopivec, Brina Jež, Kaja Šivic, Mitja Vrhovnik Smrekar, Igor Vidmar, Bogdan Benigar, Marjan Ogrinc, Brane Rončel, Ičo Vidmar, Brane Zorman, Srečo Dragan, Brane Kovič, Stojan Pelko, Jelka Stergel, Majda Širca, Miran Mohar, Marko Hren, Katra Mirovič, Brane Mozetič, Klavdija Poropat, Emil Hrvat in Mojca Kumerdej, župan, dr. Dimitrij Rupel ter načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daša Hribar.

Prisotni, vabljeni s strani župana: Aleksander Bassin (Mestna galerija), Gregor Moder (Mestni muzej), Zvone Šedlbauer (Mestno gledališče Ljubljana), Petar Jovič (Slovensko mladinsko gledališče), Mitja Rotovnik (Cankarjev dom), Darko Brlek (Festival Ljubljana), Andrej Smrekar (Narodna galerija), Peter Krečič (Arhitekturni muzej), dr. Sergej Gomišček (Mestni svetnik), Branka Lovrečič (mestna svetnica), Barbara Berce (namesto Jožeta Ostermana, Ministrstvo za kulturo), Lilijana Rudolf (Cafe Teater), Adela Železnik (namesto Zdenke Badovinac, Moderna galerija).

posledic "zgodovinskih dejstev" za stanje duha še nismo ne artikulirali in ne reflektirali. Še več, vojna je v vedenjskem in mišljenjskem svetu gotovo pustila globoke sledi zlasti v polju nenapisanih vrednot in etičnih norm. Večina tega šoka najbrž niti ni ozavestila, kaže pa se v predominantno apatičnem ali celo odklonilnem odnosu do dogodkov, ki so po domino-efektu sledili na Hrvaškem, v Bosni in kasneje v Albaniji, obenem pa prihaja na plan v vsakodnevni odnosih, kar je očitno tako v polju politike kot v polju gospodarstva, kulture in drugje. Leto 1997 je ponujalo dovolj časa, obenem pa je dovolj blizu izkušnji vojne in procesu sprememb, da bi stanje duha in stanje stvari lahko z dovolj pozornosti in z inten-

8. Poučno branje o tej temi in zanimiva podlaga za nadaljnjo razpravo v: Čufer, Eda... (1994): "Umetnost vodenja umetnosti" in "Dosje o...". Maska, letnik IV, št. 3/5, Ljubljana.
9. M. Gržinič (1996): Rekonfiguracija identitet: zgodovina, sedanjost in prihodnost neodvisne kulturne produkcije v Ljubljani, Forum za artikulacijo prostorov drugačnosti, Ljubljana
10. M. Wimmer (1996): Cultural policy in Slovenia, Report of a European panel of Examiners, Council for Cultural Cooperation, Council of Europe.
11. Zgovorno je dejstvo, da vse od leta 1990 na ravni mestne uprave ni prišlo do mandataranja ustreznih

zivnostjo ter ekstenzivnostjo komunikacije, ter z različnimi komunikacijskimi mediji morebiti lahko osvetlili na tak način, da bi obenem osvobodili svoje lastne stiske ob doživljanju apokaliptičnega zdrsa etičnih norm, in hkrati na to opozorili širši kulturno-civilizacijski prostor.

Ob tako široko zastavljenih projektih, kot sta obravnavana primera, je na preizkušnji zrelost kulturnega prostora za doseganje splošnega konsenza oziroma splošnega dobrega nasploh. EMK 97 je bil jasen indikator in test demokratičnosti kot kulturne in politične prakse. Prvotni način koncipiranja projekta je obljubljal vzpostavljanje modela odločanja in vodenja, ki bi upošteval širino ustvarjalnih praks, presegal obstoječe monopole (v našem primeru kulturnih) institucij in vzpostavljaj nove kriterije in meje vrednotenja produkcij, upoštevajoč nove oblike produkcij in nove umetniške prakse. Z uspešnim uveljavljanjem transparentnega in demokratičnega modela ob projektu EMK 97, bi – ob dej-

stvu, da so obstoječi modeli zastareli⁸ – trajno zaznamovali kulturno politiko v Sloveniji, s tem pa v smislu kulturnih vzorcev posredno in neposredno vplivali na uveljavljanje demokratične prakse nasploh. Enako velja za Metelkovo, kjer Ljubljani in državi do danes ni uspelo vzpostaviti enotne in premišljene strukture vodenja projekta. V primeru, da bi ob EMK in Metelkovi uspeli zastaviti učinkovit in hkrati odprt način vodenja, bi bilo precej lažje koncipirati tudi prepotrebne reforme na ravni nacionalne kulturne politike.

Projekt EMK 97 bi lahko zgostil energije v taki meri, da bi Metelkova zaživela hitreje. Bivša kasarna, ki je stoletje gostila vojske, ki so jih vodili domačinom tuji gospodarji, bi lahko ob EMK 97 oznanila točko potrebne obrata: nobena vojska in nobena vojna ne prinaša rešitve. Vojna uničuje prav kulturno dediščino, briše prepojenost prostora z ustvarjalnimi potenciali generacij in nasilno (z zatiranjem avtentičnega živega) vnaša v prostor tuje vzorce. Metelkova je prostor, kjer svoboda ustvarjalnosti premaguje preživeto paradigmo in obenem zagotavlja možnost, da se primanjkljaj infrastrukture kulturno-umetniških produkcij, ki se vleče še iz 80-ih let, popravi vsaj do tiste ravni, ki je začrtana v zborniku Rekonfiguracija identitet⁹.

V projektu EMK 97 smo torej uzrli odlično priložnost za integracijo obstoječih potencialov, izkušenj in ustvarjalnih praks s ciljem, da domači in globalni prostor trajno zaznamujejo s korekcijo obstoječega vrednotenja: ta bi se lahko odražala tako v vplivu na diskurz evropskih intelektualcev kot v vzpostavljanju demokratičnih vzorcev doma in nenazadnje v manifestirani obliki v novem kareju (arheju), trajno namenjenem ustvarjanju. Metelkova bi bila v kul-

Sejo je vodila dr. Marina Gržinič, predsednica Programskega sveta.

Dnevni red:

1. Pregled in potrditev zapisnika 2. plenarne seje Programskega sveta EMK – Ljubljana 97
2. Predstavitve in diskusija o stališčih Programskega sveta, ki so hkrati odgovori na 13 vprašanj, ki jih je na Programski svet EMK – Ljubljana 97 naslovila načelnica, mag. Daša Hribar
3. Predlog župana in načelnice oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost glede reorganizacije Programskega sveta in celotnega projekta EMK-Ljubljana 97.

Predsednica Programskega sveta, dr. Marina Gržinič je pozdravila navzoče in povedala, da je župan po sklicu Programskega sveta na 3. plenarno sejo naknadno povabil tudi direktorje slovenskih kulturnih institucij, dva mestna svetnika in predstavnika Ministrstva za kulturo. 3. plenarna seja Programskega sveta je torej potekala v spremenjeni razširjeni sestavi.

1. Pregled in potrditev zapisnika 2. plenarne seje Programskega sveta EMK – Ljubljana 97.

Sprejemu dnevnega reda so sledile pripombe v zvezi z zapisnikom 2. plenarne seje Programskega sveta. G. Marjan Ogrinc je predlagal, da se namesto povabilo k sodelovanju uporabi izraz razpis za sodelovanje pri EMK – Ljubljana 97. Na predlog g. Marjana Ogrinca ni bilo pripomb.

2. Predstavitve in diskusija stališč Programskega sveta, ki so hkrati odgovori na 13 vprašanj, ki jih je načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daša Hribar naslovila na Programski svet.

Dr. Marina Gržinič je na kratko predstavila in povzela stališča Programskega sveta, ki so vsebovana v odgovorih na 13 vprašanj, ki jih je na Programski svet naslovila načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daša Hribar. Dr. Marina Gržinič je hkrati predlagala, da bi razpravo o stališčih povezali s predlogom župana in načelnice glede reorganizacije projekta EMK – Ljubljana 97.

3. Predlog župana, dr. Dimitrija Rupla in načelnice oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daše Hribar glede reorganizacije Programskega sveta in celotnega projekta EMK – Ljubljana 97.

Župan, dr. Dimitrij Rupel je pozdravil navzoče in dejal, da je na tej plenarni seji zbran cvet slovenske kulture, kar je dobro znamenje za uspeh našega skupnega podjetja, ki se mu reče Evropski mesec kulture. Ministrstvo

struktur za vodenje projekta v celoti. Tako sedanjim in bodočim uporabnikom nepremičnin še danes ne vedo, na kateri naslov naj se obracajo. Projektni svet (ki ga vodi ga. Vida Stanovnik, ki je odlično vodila obnovo stavbe Lovci in delno usposobitev prireditvenih prostorov v stavbi Pešči na Metelkovi) se s posameznimi vprašanji ukvarja na neki način ad hoc in občasno, pri čemer se osredotoča izključno na vprašanja, povezana z investicijami in prostorskim vprašanji, ne ukvarja pa se s programi, promocijo, organizacijo, mednarodnim sodelovanjem itd. 12. Potenciali se opirajo na dejstva, da je Metelkova: 1. eden ključnih prostorov tranzicije (1988 ...), 2. izraz odzivnosti in participacije

za kulturo je za leto 1996 za projekt predvidelo 40 mio SIT, mogoče je računati na sredstva mednarodnih skladov, pa tudi določeni ambasadorji so že pokazali pripravljenost za sodelovanje. EMK – Ljubljana 97 naj bi vseboval ožje mestne, državne in mednarodne razsežnosti. Želi si, da bi projekt Evropski mesec kulture uspel, da bi Ljubljana uspela pokazati tisto, kar je v Sloveniji najboljša, najbolj reprezentantno. EMK – Ljubljana 97 bo verjetno trajal več kot samo en mesec.

Poudaril je, da je Programski svet imenoval ISSML (Izvršni sekretariat skupščine mesta Ljubljana), konkretno ga. Lovrečič v svojem prejšnjem mandatu. Ta Programski svet je torej kot novi župan podedoval in veseli ga, da je takšen kot je. Vendar pa je treba po njegovem mnenju v ta krog vključiti še nekatere ljudi, ki nam lahko pomagajo uresničiti projekt. Programski svet v razširjeni sestavi je poimenoval kulturni parlament, nekakšen kulturni forum, ki naj bi se sestajal dvakrat letno. Predlagal je vzpostavitev štirih odborov, in sicer, programski odbor – med njegovimi trinajstimi člani bo po en član iz vsakega polja Programskega sveta – ter koordinacijski odbor, nadzorni odbor in častni odbor.

Na današnji sestanek je povabil tudi predstavnike mestnih in državnih nivojev. EMK – Ljubljana 97 je zvezdni dogodek, ki bo pokazal tisto, kar je v Ljubljani res najbolj reprezentativno, vanj je treba vključiti že obstoječe, zelo pa bi ga veselilo, da bi bili v program vključeni tudi posamezni dogodki.

Leta 1997 se bo dogajal Mednarodni grafični biennale, to je dogodek, ki bi ga želel vključiti v Evropski mesec kulture. Naše likovne prireditve bo treba povezati s tem, kar je že reden program. Ne vidi nobene možnosti, da bi bil Evropski mesec kulture nekaj posebnega, najbolj smiselno je, da se to, kar že imamo, med seboj poveže. Podobno kot o Mednarodnem grafičnem bienalu tudi o Festivalu Ljubljana, ki ga je prav tako treba vključiti v Evropski mesec kulture. Zastavil je tudi vprašanje časa dogajanja Evropskega meseca kulture v Ljubljani. Projekt naj bi se dogajal v času, ko je v Ljubljani študentska populacija, po drugi strani pa naj bi vseboval tudi turistično komponento. Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 bo prireditev, ki bo povezala vse in ne bo izključila nikogar. V tem najširšem telesu naj bi potekala široka razprava o idejah, organizacijske posle pa bomo opravljali v ožjih telesih.

To bo ena imenitna prireditev! Čim več dogodkov, dejavnosti in utripa, to Ljubljana potrebuje zato, da se nariše na evropski zemljevid.

Načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daša Hribar je podrobno predstavila predlagano reorganizirano organizacijsko strukturo projekta. Sedanjemu sedemdesetčlanskemu Programskemu svetu se bodo priključili še predstavniki mestnih in nacionalnih kulturnih institucij, predstavnik Ministrstva za kulturo ter predstavnik Mestnega sveta, ki so bili

turnem smislu kvalitativni presežek in realni rezultat prizadevanj vrste kreativnih potencialov in bi – navsezadnje – še kako upravičila porabo proračunskih sredstev. Skratka, realizacijo Metelkove smo videli kot vrednoto, ki bo v prostoru ostala tudi po zaključku EMK 97, kvalitetno izpeljan EMK 97 pa kot medij, ki bo sporočilno vrednost Metelkove prenesel v svet.

SVARILO IN MOBILIZACIJSKI EFEKT

Menim, da destrukcija polja konsenza strokovne javnosti ob primeru EMK '97 niti najmanj ni nedolžen eksces ob tem, da tovrstni ekscesi postajajo v Sloveniji praksa. Avtonomija stroke je pomemben, če ne ključen dejavnik za doseganje širšega

družbenega konsenza, s tem pa pogoj za udejanjanje širšega družbenega dobrega. Z drugimi besedami, avtonomija stroke je temelj civilne družbe. Konsenz civilne družbe je podlaga kulturne, duhovne, ekonomske in politične avtonomije določenega prostora in obenem medij njegove zaščite. Rušenje točk in struktur neodvisnega razpravljanja in odločanja ter onemogočanje polj konsenza sta v neposredni funkciji tistih, ki si na področju Slovenije ne želijo kulturno, duhovno, intelektualno, ekonomsko in politično relativno uglasene in s tem suverene in avtonomne entitete. Lahko si mislimo, da je praktično vsem (bližnjim in daljnim) sosedom bolj kot avtonomna v interesu pohlevna dežela, ki bo ponujala poceni tranzit med vzhodom in zahodom ter med panično požrešnim severom in izčrpanim jugom. Če se ne bomo osredotočili na vzpostavljanje kulturnih, znanstvenih, izobraževalnih in drugih centrov ustvarjalnosti, bo dežela v kratkem razprodana, in preden se bomo zavedeli, bo postala avtoce-

civilne družbe (pri tem se šteje kultura kot medij participatorne demokracije); 3. doživela soočenje s štirimi vandalizmi: JLA (od 1988 do 1991), vandalizem funkcionarjev ISSML (rušenje Metelkove 1993), vandalizem ulice (absorbicija delikvence in socialnih urbanih problemov na Metelkovi po zasedbi) in očem nevidni vandalizem neusmiljene logike kapitala (gradbeni lobi); 4. preplet muzejskih in ateljejskih/produkcijjskih programov na lokaciji Metelkove, sobivanje tradicionalnega/etnografskega in sodobnega ustvarjanja; 5. plurikulturna mreža najbolj raznovrstnih ustvarjalnih praks, 6. inkluzivnost in ne ekskluzivnost v odnosu do ustvarjalcev in do publike, kar pomeni

ta in poceni krmišče za mednarodno trgovino. Matevž in repa, slap Savica in Triglavski park, Štanjel, Betontanc, Ljubljansko barje in Mura, Postojnska jama in Valvazorjev grad na Bogenšperku pa bodo zgolj ocvirki pri pojedini, ki si jo bo v deželi privoščil kapital. V primeru, da bi uspeli neizprosni logiki kapitala nadeti uzdo v Sloveniji, bi s tem najbolje pomagali tudi širšemu okolju v smeri jugovzhodno. Dogajanja ob projektu EMK 97 in ob Metelkovi so v tem kontekstu jasno svarilo in klic kulturnikom ter izobražencem vseh strokovnih disciplin. Mar je naključje, da je ob odsotnosti konsenzualnega strokovnega in političnega odločanja o Metelkovi ključni akter pri načrtovanju prav garažni gradbeni lobi?

EVROPA

Nisem pristaš pretirane zagledanosti v Evropo. V precejšnji meri se strinjam s tistimi, ki trdijo, da je Evropa utrujena, njen ustvarjalni naboj pa šibek. Na ravni sprememb kulturne politike in razprav, ki bodo s tem povezane, pa je treba računati z dejstvom, da bodo evropske inštitucije igrale pomembno vlogo. Zato distanca do zagledanosti v Evropo ne pomeni, da vključevanje v razprave med evropskimi kulturnimi produkcijami in sodelovanje v procesih, ki jih vodijo komisije Evropskega sveta, niso smiselne, kolikor jih spremlja enaka odprtost za razprave z drugimi kulturnimi in političnimi okolji.

V tem smislu je branje poročila o kulturni politiki v Sloveniji¹⁰ obenem poučno in mobilizacijsko, saj mestoma razkriva prav tiste šibke člene v slovenski kulturni politiki in prak-

povabljeni na 3. plenarno sejo.

Programski odbor bo sestavljalo 13 članov: 9 članov iz 9 polj, ki so lahko koordinatorji, nosilci ali zgolj člani posameznih programskih polj. Tem devetim članom bodo priključeni še predstavnik mestne kulturne institucije, denimo Mestne galerije, predstavnik nacionalne kulturne institucije, denimo Narodne galerije, predstavnik Mestnega sveta oziroma član sveta za kulturo in pa predstavnik Ministrstva za kulturo. Programski odbor bo vodila dr. Marina Gržinić.

Koordinacijski odbor bo vodil direktor, v njem pa bodo poleg direktorja še predstavnik Mestne občine Ljubljana, koordinator za mediji, predstavniki mestnih in nacionalnih institucij, predstavnik Ministrstva za kulturo, predstavnik za turizem, predstavnik Urada vlade za informiranje, predstavnik Evropske unije. Glede nadzornega odbora se je treba še dogovoriti, v častnem odboru pa bodo župan, predsednik republike, predstavnik Evropske unije itd.

Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost ima za ta projekt predvidena 4 delovna mesta,

in sicer za opravljanje dela v okviru Mestne uprave, za koordinacijo z mediji, mesto tehničnega direktorja ...

Ga. Marina Gržinić je odprla razpravo glede na predstavljena izoblikovana stališča Programskega sveta, ki so hkrati odgovori na 13 vprašanj, in predloge župana ter načelnice glede reorganizacije Programskega sveta in projekta EMK – Ljubljana 97 v celoti:

Ga. Brina Jež je kot zastopnica za sodobno glasbo predlagala, da se polje Resna glasba deli na staro in sodobno glasbo.

G. Andrej Smrekar (Narodna galerija) je Programski svet pozval, naj določi, koga s tem projektom nagovarja, ali Evropo ali samega sebe. Ta orientacija bi bila zelo koristna.

Dr. Marina Gržinić je odgovorila, da je to zapisano v stališčih prvotnega Programskega sveta, in sicer, da je poudarek na domači produkciji in mednarodni koprodukciji. Ob tem je poudarila, da je izpeljava novih produkcij v tehni povezavi z infrastrukturo posameznih institucij.

Dr. Marina Gržinić je še enkrat podrobno razčlenila osnovne strokovne usmeritve projekta, katerega vodilo je raziskovalnost, sodobnost in mednarodna odmevnost domačih avtorjev in pri tem poudarila, da je ločevanje med institucionalno in neinstitucionalno kulturo nesmiselno, saj bo glavni kriterij pri oblikovanju programa kvaliteta.

Župan dr. Dimitrij Rupel je poudaril, da podpira vse, kar je povedala dr. Marina Gržinić. Strinja se, da je treba dati poudarek slovenski ustvarjalnosti, vendar tisti ustvarjalnosti, ki bo pritegnila Evropo. V izložbo bomo, kot je

vključevanje margin in socialno šibkih okolij, kar vključuje socialne aspekte, soočanje z vsemi oblikami urbane krize, kriminala in delinkvence, in aspekte iskanja novih oblik motiviranja in zaposlovanja zlasti mladih; 7. odprta za možnosti in načrte za okolju prijazno načrtovanje na samem začetku (v smislu programov zdravih mest, Agend 21 in drugih smernic t. i. urbane ekologije).

13. Tako je Metelkovo označil gospod Michel Marcus, predsedujoči Evropskega foruma za urbano kulturo in urbano varnost ob zaključnem govoru na ustanovnem srečanju foruma v Pariskam La Villette oktobra 1996 in kasneje v pismu županu MOL, dr. Dimitriju Ruplu.

dejal, postavili najbolj reprezentativne dogodke, morda tudi tiste, ki so najbolj nenavadni. Projekt je torej orientiran navzven. Ne le nam samim, tudi komu drugemu bomo skušali pokazati, zakaj je Evropska unija Evropski mesec kulture ponudila Ljubljani, ki bo okrog leta 2000 postala tudi Evropska prestolnica kulture. Poudaril je, da si je treba prizadevati, da bi bil projekt zanimiv navzven, Evropejci morajo biti prijetno presenečeni, vzburjeni ...

G. Mitja Rotovnik (Cankarjev dom) je dejal, da očitno obstaja temeljni nesporazum: po eni strani naj bi šlo za avtonomen projekt, vse, kar govori župan, pa govori proti temu.

Sam se zavzema za integralističen in ne avtonomističen projekt. Avtonomističen projekt pomeni poskus ekskomunikacije kulture, integralističen, kot ga zagovarja župan, pa pomeni integrativen projekt. Vse institucije delujejo po evropskih pravilih umetniških hiš, v katerih so umetniški direktorji zelo suverene osebnosti. V dosedanjem konceptu EMK – Ljubljana 97 pogrša misel subjektivnega prispevka institucij. Glede na povedano ugotavlja, da gre za hudo razklopo med županom in dr. Marino Gržinič. Tu ne bo pomagala nobena avtonomija Programskega sveta, ki je tudi kadrovska postavljena zelo enostransko.

Poleg tega, je poudaril, smo tudi že zelo pozni, Cankarjev dom namreč v svoj program vključuje projekte že za leto 2003. Sam podpira g. župana in se zavzema za integralističen koncept. Edini termin je junij, morda teden dni prej ali teden dni kasneje. Ocenil je, da finančna sredstva za letošnje leto – 20 mio SIT – ne pomenijo nič, Turandot v Cankarjevem domu npr., je vključno s ponovitvami stal 56 mio SIT.

Župan dr. Dimitrij Rupel je poudaril, da stoji tako za dr. Marino Gržinič kot za g. Mitjo Rotovnikom. Glede termina se strinja z g. Rotovnikom, da naj bi Evropski mesec kulture potekal junija leta 1997. Glede finančnih sredstev je dodal, da ve, da je g. Rotovnik navajen na velika sredstva, za razliko od nas, je dejal, ki smo navajeni manjših vsot. Leta 1996 bomo sredstva povečali, leta 1997 pa sploh. En del sredstev bo prispevalo mesto, večji del pa država. Strinja pa se z g. Rotovnikom, da smo pozni in da se moramo čim prej organizirati.

Dr. Marina Gržinič je dejala, da jo veseli, da jo je g. Rotovnik postavil ob bok g. županu, škoda le, da nima toliko moči kot g. župan. Poudarila je, da so bili člani Programskega sveta v Programski svet povabljeni s strani mesta Ljubljana. Od začetka delovanja je Programski svet, ki si je vseskozi prizadeval za čimprejšnjo realizacijo projekta, v zvezi s tem opravljal tudi naloge, ki niso v njegovi pristojnosti, hkrati pa je apeliral, da se čimprej vzpostavi koordinacijski odbor, v katerem bodo vodstveni predstavniki kulturnih institucij na ravni mesta in države.

si, ki smo jih navajali kot najpomembnejše v analizi obravnavanih primerov. “*Overinstitutionalization*” ali čezmerno vztrajanje pri rigidni monopolni shemi obstoječih institucij ne ohranja samo statusa quo institucij, temveč tudi status quo metode. Prav zato se je tako težko (ali celo nemogoče) prebiti v kulturno polje z novimi modeli organiziranja, produkcije in financiranja. Ali drugače: prav zato politika ne ve, kako naj se loti projekta Metelkova¹¹, in prav zato se je panično otresla prvotno zasnovane strukture projekta EMK 97. Poročilo je mobilizacijsko toliko, da podaja dobro osnovo za zahtevo po temeljitem pretresu struktur zno-

traj in medsebojnih povezav med kulturnimi inštitucijami in državo. Če v primeru EMK ‘97 preboj iz stare paradigme ni uspel, potem Metelkova (pa ne samo Metelkova) pomeni izziv, ki ostaja. Metelkova lahko h kulturni politiki prispeva največ že s tem, da vztraja. In v kontekstu Evrope ima dovolj zglednih primerov; pestra paleta teh je zbranih v Trans Europe Halles, ki poleg 24 urbanih kulturnih centrov (večinoma v opuščeni industrijskih objektih) vključuje tudi ljubljansko Metelkovo in mariborsko Pekarno. Prav urbani kulturni centri, ki so zasnovani interdisciplinarno (od umetnosti do socialnega aktivizma) in rastejo neposredno iz potreb mlajših generacij ustvarjalcev, podprtih z izkušenimi civilnodružbenimi aktivisti, so pogosto ključni faktor sprememb v kulturni politiki tudi državnih inštitucij. Če so bili socialni angažma, privabljanje marginalnih publik in odprtost za nove kulturne (zlasti urbane) prakse doslej zgolj v domeni manjših alternativnih kulturnih inštitucij, zdaj pa počasi, a

14. Poučen primer slabe pripravljenosti na vselitev v nove prostore je stavba Metelkova 6 (vanjo naj bi se vselila vrsta plesno-gledaliških in multimedijskih produkcij), ki naj bi služila tudi upravna hiša za produkcije, ki bodo ključne pri uporabi novih načrtovanih kapacitet na lokaciji. Bodoči najemniki do zadnjega niso verjeli v “realnost” prostorov (imam občutek, da podobno gledajo tudi na “realnost” t. i. centra sodobnih umetnosti) in so o “umetnosti” vodenja in so upravljanja začeli razmišljati šele v trenutku, ko so jim bila odprta vrata prostorov. Prišlo je do idiotske situacije: produkcije, ki se jim s selitvijo močno mudi, so za pogajanja z lastnikom (ministrstvo za kultu-

vztrajno postajajo pomembna izhodišča tudi za kulturno politiko etabliranih in doslej skorajda hermetično zaprtih ustanov. Želja po premiku iz modela zaprtosti v model odprtosti kulturnih ustanov je že spodbudila resno in strukturirano razpravo, in sicer v European Forum for Urban Culture and Urban Security, v katerem poleg dobrega ducata večjih urbanih kulturnih centrov sodeluje tudi Metelkova. Pri tem gre prav za vprašanje, kako koncipirati kulturno politiko tako, da bodo kapacitete čim bolj odprte za širšo publiko, in s tem povezano vprašanje vloge kulturnih centrov pri soočanju s krizami urbanih okolij pri vzpostavljanju "civilnega" sektorja in zavesti o vlogi državljanstva. Izkazalo se je, da je Metelkova – z zas-

novno, zgodbo in programom – lahko v svetovnem merilu tudi v tem primeru atraktivna partnerica. Pri tem je že skoraj mitološko dejstvo, da potencialne¹² Metelkove laže in hitreje odčitajo zunaj kot znotraj meja Slovenije.

Metelkova je emblematska za premišljevanja o scenariju utrdbe ali scenariju javnega, odprtega prostora kulturnega delovanja¹³ in enako za premik v modeliranju vodenja, financiranja in nadzora kulturnih institucij, ki so deloma ali v celoti v lasti ali proračunu države. To pa je ključnega pomena pri oblikovanju nove kulturne politike, kar predpostavlja, da se centri kulturne politike odprejo najširšim spektrom ustvarjalcev in publike. EMK 97 je poizkus spremembe modela vodenja in organiziranja dejavnosti v kulturi krčevito odbil kljub izjemno dobro zastavljeni priložnosti, ki je razvidna iz dokumentacije, zbrane v tej knjigi. Pred ustvarjalno sceno in kultur-političnim menedžmentom pa je nov test, in sicer koncipiranje, izgradnja ter programska, organizacijska in

Še vedno pa so tudi odprta vprašanja glede finančne konstrukcije, priliva finančnih sredstev itd.

G. Miran Mohar je dejal, da so bili člani Programskega sveta izbrani kot strokovnjaki, da gre za ljudi, ki so v zgodovini svojega dela izpeljali resne projekte, tako domače kot tudi mednarodne. Polovica članov Programskega sveta deluje v institucijah in torej institucije predstavljajo skozi svojo stroko. Poudaril je avtonomnost projekta, kar pomeni, da so člani Programskega sveta, ki so pripravili programske predloge, tudi odgovorni za program. Tujcev namreč ne zanima zgolj seštevek obstoječega. Že v 80. in 90. letih so se v Sloveniji oblikovali civilni principi družbe, ki pa nekako zamirajo. Prav v projektu Evropski mesec kulture pa vidi možnost, da se ta opcija ohrani. Ob tem je poudaril, da stališča, ki jih zagovarja kot predstavnik Programskega sveta, nikakor ne izključujejo institucij.

G. Marjan Ogrinc je dejal, da je bilo g. Rotovniku odgovorjeno v 10. odgovoru Stališč Programskega sveta, ki so hkrati tudi odgovori na 13 vprašanj, naslovljenih na Programski svet.

10. Kako opredeljujete avtonomijo Programskega sveta programa EMK – Ljubljana 97 in kako naj bi se ta zagotavljala?

Avtonomijo programskega sveta so njegovi člani vedno razumeli kot avtonomijo stroke, ki brez političnih igric, zakulisnih manevrov in dnevnopolitičnih interesov oblikuje program in katere vodilo so kakovost, strokovnost, širina, estetska izzivalnost, poglobljenost itd.

Programski svet je telo, ki v strokovnem smislu avtonomno odloča o vsebini programa in to samo v tesni povezavi z drugimi strokovnimi in organizacijskimi ravni, predvsem s tistimi telesi, v katere so vključene institucije, in s t.i. sekretariatom EMK – Ljubljana 97.

Tisto, kar pa je še pomembnejše in je v vprašanju izpuščeno, je poudarek na avtonomiji projekta. Ne gre namreč zgolj za programsko, ampak tudi finančno integriteto projekta, kar pomeni zagotovitev, da bo projekt ne glede na zahteve dnevne politike deloval v skladu s sprejetimi načeli in realiziral sprejeti program, za katerega so bila dana polna finančna zagotovila. (op.zap.)

V tem projektu gre za iskanje skupnih interesov, presekov, kjer naj bi institucije in EMK – Ljubljana 97 našli skupni jezik. Sam se zavzema za prvotni datum, ki ga je sprejel Programski svet (15.maj –15. julij); junij je namreč najbolj obremenjujoč mesec za študente in dijake, ki v tem času zaključujejo

ro) in upravljalcem (zavod Retina) mandatirale predstavnice institucij, ki se jim s selitvijo niti najmanj ne mudi, prostori so ostali prazni več mesecev (stroški so upravljalca potpisnili na rob preživetja), reprezentativna (organizacijska) shema pa je bila postavljena na glavo; namreč, zavod Retina, ki je nadaljeval poslanstvo društva Mreža za Metelkovo in opravil vsa potrebna dela (vključno z dogovarjanji z lastnikom in z investicijami) za vselitev najemnikov; je bil nenadoma potpisjen v pozicijo nasprotnika najemnikom, ki so tik pred podpisom pogodb na hitro inovirali nov "Center najemnikov"; ministrstvo za kulturo pa potpisnili v vlogo pogajalca med upravnikom in najemniki ter s tem de facto

šolo, ki pa pomenijo pomemben del občinstva.

G. Peter Krečič (Arhitekturni muzej) je dejal, da je, četudi je na seji Programskega sveta prvič, očitno, da se je na tej seji nekaj prelomilo. Zdi se mu, da je smer, v katero gre projekt, pravilna. Temu, kar je že storjeno in narejeno, je treba priključiti nekaj, kar že obstaja. Pravilna smer je torej predstavitev celote. Treba je iznajti razmerje med enim in drugim. Predlagal je, naj se ustanovi odbor, ki bo kvalificirano razsojal o kvaliteti programov, obenem pa se morajo v projekt vključiti tudi institucije in tempirati svoje termine. Predlagal je tudi ustanovitev sklada, za čigar sredstva naj bi kandidirale tako institucije kot posamezniki.

G. Peter Gabrijelčič je poudaril, da se je ves čas priprav na projekt jemalo v obzir, da bodo v Evropski mesec kulture vključene tudi institucije. Ob tem se je treba zavedati, da česar ne dajejo institucije, lahko ponudi alternativno povezovanje, zato je treba alternativno podpreti. Alternativno povezovanje pomeni tudi povezovanje z drugačno ciljno publiko, ki je perspektivno bolj zanimiva celo za same ustvarjalce.

Dr. Sergej Gomišek (mestni svetnik) meni, da je bil Mestni svet pri sprejemanju mestnega proračuna prej restriktiven kot spodbujevalen. To mnenje pa se bo spreminjalo glede na gradiva, ki jih bodo mestni svetniki prejeli. Kultura v Ljubljani je bila, je in bo, in to ne le leta 1997, ampak tudi kasneje. Evropski mesec kulture bi moral biti obrnjen navzven, svetu je treba pokazati najboljše, kar zmoremo. Moramo zbrati tisto, kar že imamo, to bo najbolj racionalno. Iz posameznih dosedanjih dobrih projektov bo prišlo tisto najboljše, kar bo slovenska kultura prezentirala. Strinja se z g. županom glede prihodnjih smernih delovanja Programskega sveta. Finančna sredstva so sicer majhna, z zbiranjem pa bodo postala večja. V znanosti pa bi bila še tako majhna sredstva velika. Moramo biti racionalni, obenem pa poskušati reprezentirati nacionalno in ljubljansko kulturo, že obstoječemu pa je treba dodati še kaj avantgardističnega.

Župan dr. Dimitrij Rupel je sklenil, da Programski svet ostane takšen kot je, s tem da se mu priključijo predstavniki, ki jih je danes povabil na plenarno sejo. V Programski svet bo vključil še nekaj novih ljudi, nato pa bo napisal nov sklep o imenovanju Programskega sveta. Programska polja je zaprosil, naj imenujejo po enega svojega predstavnika v Programski odbor, na osnovi katerega bo podpisal tudi sklep o imenovanju članov Programskega odbora. Programski odbor bodo ustanovili do srede oktobra, ne želi namreč sam imenovati predstavnikov polj. Ob tem je poudaril, da se strinja s predlogom g. Krečiča, da bi program oblikovali na podlagi konkurzov, saj bi bili v nasprotnem primeru lahko obtoženi ideološke pristranosti.

G. Ičo Vidmar je podal kritiko poteka seje, in namreč g. župana opozoril,

oduzeli mandat inštituciji, ki so jo vzpostavili sami. Kdo pri tem izgublja, je najbrž jasno. Navedeni primer je tako rekoč šolski, in če bo scena lekcijo obvladala, bo imela v rokah spričevalo za kandidaturu za vodenje Centra sodobnih umetnosti.

začel graditi tako stihijsko, kot se je krojil EMK 97, in bomo mesec dni pred otvoritvijo zrlji v nova vrata, ne vedoč, kdo pije in kdo plača. Da se ne bi razumeli napak: resnično mislim, da je ljubljanska ustvarjalna scena srednjih generacij že s primeri, ki so skozi reference navedeni v tej knjigi, pridobila dovolj izkušenj, da bi lahko za nove prostorske kapacitete zastavila dober oz. zadovoljiv model vodenja. Pravim pa, da je za to dejansko skrajni čas¹⁴; tisti, ki jih center sodobnih umetnosti zanima, se morajo vanj navidezno vseliti danes in med seboj komunicirati tako resno, kot da center že vodijo.

Marko Hren je pobudnik in dolgoletni predsednik Mreže za Metelkovo, predsednik sveta Retina, zavoda za podporo civilnodružbenih iniciativ.

finančno-menedžerska shema načrtovanega centra sodobnih umetnosti na Metelkovi. Vsa leta doslej smo se strinjali, da Ljubljana tovrstni center potrebuje, in končno je na ravni prostorskega načrtovanja (arhitekturno urbanistični natečaj za Metelkovo) sklop vadbениh in prireditvenih prostorov za sodobne ustvarjalce (scenske umetnosti, multimedija, novi mediji, manjša koncertna dvorana, dokumentacijski center itd.) našel mesto v severozahodnem kotu Metelkove, nasproti železniške postaje. Lokacija in namembnost sta vendarle določeni. V smislu projektnega vodenja izvedbe in priprave na kasnejše upravljanje pa so bili doslej storjeni samo nadvse skromni koraki. Lahko se zgodi, da se bo tako dolgo pričakovani center

II. del

Pismo Michaelu Wimmerju

Ljubljana, 4. marec 1997

Dragi g. Wimmer, smo skupina umetnikov in kulturnih delavcev iz Ljubljane, ki smo prejšnjo pomlad odsto-pili od sodelovanja v projektu Ljubljanski mesec kulture – EMK 97.

Razlog za naš odstop sta bili dve viziji organizacije in implementacije projekta v obstoječo slovensko kulturno in politično stratifikacijo. V projektu smo začeli sodelovati leta 1994, ko je Branka Lovrečič, tedaj odgovorna za kulturo pri mestnih oblasteh, povabila Marino Gržinič in Mojco Kumerdej, da bi napravili konceptualni in organizacijski načrt projekta. M. Kumerdej, ki je postala uslužbenka mesta kot glavna koordinatorica, in M. Gržinič, ki je bila imenovana za

dokument št. 17/8

da je že dvakrat dal besedo dr. Marini Gržinič, četudi je formalno dr. Gržinič kot predsednica Programskega sveta tista, ki sejo vodi.

G. Marko Hren je dejal, da gre za dva izrazito različna pristopa: Programski svet EMK – Ljubljana 97 je skušal vzpostaviti interakcijsko polje, ki bi ostalo po letu 1997 in bi tako ustvarilo kulturni presežek, s katerim bi se Ljubljana vpisala na zemljevid Evrope. G. županu je zastavil vprašanje, kakšna bo funkcija novega Programskega sveta. Medtem ko je g. Hren naslavljaj vprašanje na g. župana, je g. župan zaradi obveznosti sejo zapustil.

G. Srečo Dragan je dejal, da prav alternativna oziroma drugačna kultura deluje najbolj povezovalno, in sicer v smislu povezovanja z znanostjo, zgodovino, itd. Prav zato očitki, da je šlo za izključujoč koncept, nikakor ne držijo.

G. Boris Šušteršič se je najprej zahvalil organizatorjem, da 3. plenarna seja poteka v prostoru, ki je dostopen invalidom. Predlagal je, da se v izhodišča projekta vključi, da je eden od ciljev tega projekta tudi ta, da bodo vsi glavni prostori dogajanja Evropskega meseca kulture dostopni invalidom. Predlagal je tudi, da se kulturna prireditev invalidov vključi v EMK – Ljubljana 97.

G. Darko Brlek (Festival Ljubljana) je prosil za kratek oris, kako je prišlo do določitve datuma Evropskega meseca kulture – Ljubljana 97 (od 15. maja do 15. junija).

Ga. Jelka Stergel je dejala, da je nujna preformalizacija Programskega sveta in programskega odbora. To preformalizacijo je treba temeljito prediskutirati, saj namreč ni jasen odnos med programsko avtonomnostjo projekta in izvedbo institucij. Katera je torej tista instanca, ki bo imela zadnjo in odločilno besedo o izboru programa? Če v javnosti objavimo razpis, kdo bo torej tisti, ki bo potrdil program?

Dr. Marina Gržinič je izrecno poudarila, da so na današnji plenarni seji zaradi novo ustvarjenih razmer postavljena pod vprašaj začetna izhodišča in s tem vse, kar smo doslej sprejeli na plenarnih sejah Programskega sveta EMK – Ljubljana 97. Poudarila je, da je termin EMK – Ljubljana 97 (15. maj-15. junij 1997) po razpravah in tehtanju argumentov in protiangumentov sprejel Programski svet. Pri določitvi termina so bile upoštewane različne komponente. Tako so člani polja Likovna umetnost imeli pogovor z g. Kržišnikom, prav tako članom Programskega sveta ter hkrati direktorjem Mednarodnega grafičnega bienala in sklenjen je bil dogovor o terminski uskladitvi obeh prireditev.

G. Zoran Kržišnik je ob tem tudi predlagal, da bi v programu EMK – Ljubljana 97 Mednarodni grafični likovni center sodeloval z manjšim, posebnim projektom. Kot predsednica Programskega sveta je še enkrat poudarila, da so vprašanja ge. Jelke Stergel o kompetencah odločanja še kako legitimna.

Doslej je namreč o programu odločal Programski svet.

Ga. Nevenka Koprivšek je zastavila vprašanje, kdo je direktor projekta in kdo je odgovoren za projekt.

Načelnica oddelka za kulturo in raziskavo, mag. Daša Hribar je odgovorila, da bo o programu odločal Programski odbor, ki ga bo vodila dr. Marina Gržinić. Koordinacijski odbor pa bo vodila direktorica projekta, in sicer ga. Lilijana Rudolf, sedaj direktorica Cafe Teatra, po besedah načelnice izjemno uspešnega projekta. Ker se bo Programski svet razširil, bo treba programska stališča doreči in dopolniti. Glavno vlogo pa bosta imela programski odbor in koordinacijski odbor.

G. Marjan Ogrinc meni, da je treba nadaljevati to, kar je bilo doslej že narejeno.

G. Petar Jović (Slovensko mladinsko gledališče) je dejal, da imamo brez dvoma zelo močno kulturno ponudbo, vprašanje pa je, komu smo projekt namenili. Vprašanje je, ali se obračamo Evropi in pa, kako to ponudbo Evropi približati? O programu kot ga je zastavil prvotni Programski svet, pa meni, da je izjemno dobro zasnovan.

Dr. Sergej Gomišček (mestni svetnik) je predlagal poziv ustvarjalcem, da ponudijo program, s katerim bodo sodelovali pri Evropskem mesecu kulture. Poudaril je, da ne gre pozabiti, da se bliža sprejemanje mestnega proračuna. Hkrati je podal tudi svoje opažanje, da očitno obstaja nasprotje med tradicionalno in avantgardistično umetnostjo. Tam nekje v Angliji, je nadaljeval, je Shakespearovo gledališče, in kljub temu, da igrajo Shakespeara, je gledališče vsak dan polno. (S temi besedami se je dr. Gomišček poslovil in zaradi nadaljnjih obveznosti sejo zapustil.)

G. Zoran Kržišnik je opozoril na prostorske kapacitete, saj če bo Mednarodni grafični biennale istočasno kot projekt Evropski mesec kulture, bo, kar zadeva prostore, to pomenilo precejšnjo težavo za koordinacijski odbor. Prav zato si je treba zagotoviti nove prostore.

G. Mitja Rotovnik (Cankarjev dom) je dejal, da ta projekt pomeni radost in dogodek za to mesto. Če je že bila, kot je nadaljeval, s strani prejšnje mestne vlade storjena napaka, je treba zdaj to napako popraviti. Mi smo to napako, kot je nadaljeval, pozrli in bomo kljub storjeni napaki pri projektu sodelovali. Meni, da je prvotni termin izključeval Mednarodni grafični biennale, jazz festival, pa celoten Festival Ljubljana. Predlagal je, da se čim prej, že na tej seji dogovorimo o novem terminu. Naj bo to junij, je predlagal, saj če bo projekt potekal od 15. maja do 15. junija, vanj ne bo vključen jazz festival, pa Mednarodni grafični biennale ...

G. Borut Vogelnik je zastavil vprašanje, kdo bo torej tisti, ki bo odločal o programu. Ali nova situacija morda pomeni, da so programska polja zgolj

predsednico ustanovljenega programskega sveta, sta pripravili koncept, organizacijsko shemo in sinopsis logistične implementacije projekta.

V času, ko so že začeli delati tudi vsi organi (vabljeni strokovnjaki), so bile na mestni ravni volitve. Nekaj mesecev, zelo pomembnih za razvoj projekta, v mestnih oblasteh ni bilo ljudi, ki bi sprejemali odločitve. Na pisma, ki sta jih Kumerdejeva in Gržinićeva, pošiljali vladi – različnim ministrstvom in vladnim uradom – in v njih prosili za sodelovanje, podporo in dialog o finančnih opcijah, kulturnopolitični kontekstu, alizaciji in pomenu projekta za slovensko notranjo in zunanjo politiko, ni bilo konkretnjšega odziva. Nov župan, dr. Dimitrij Rupel, in mag.

Daša Hribar, ki je zamenjala Branko Lovrečič, sta potrebovala nekaj mesecev, da sta oblikovala jasno izjavo o svojem mnenju in načrtih s projektom. Imela sta mnogo pripomb, nekatere so bile tudi relevantne, večinoma pa so zadevale nejasna vprašanja, npr. kdo dejansko predstavlja projekt v javnosti, kdo je glavni direktor ali kdo je odgovoren za povezovanje političnih in kulturnih lobijev ter kulturnih delavcev v programskih telesih. Marina Gržinić, predsednica Programskega sveta, ki ga je sestavljalo več kot sedemdeset ljudi, ki so predstavljali institucije ter neodvisne projekte in posameznike, je imela civilna, ne pa politično potrjena pooblastila nad projektom. Nejasno vodstvo projekta je bilo rezultat nekajmesečnega čakanja na dialog z vladnimi oblastmi ter na jasno navodilo, kaj ta projekt predstavlja v okviru njene kulturne politike.

Nova politika D. Rupla in D. Hribar je postala jasna, ko je Hribarjeva prosila M. Gržinić, naj odgovori na

vprašalnik, ki je zadeval razmerje med institucionalnimi in neinstitucionalnimi projekti ter individualnimi iniciativami, ki so bile do tedaj vključene v projekt. Hkrati je ustavila delo pri elaboratu o logistiki implementacije projekta, ki naj bi ga razvijalo ugledno svetovalno podjetje Kline&Kline. Pojavile so se govorice, da hočejo EMK – Lj. '97 prevzeti t. i. "alternativci". Rezultat je bila famozna 3. seja programskega sveta; na njej je župan Rupel povabil vse direktorje najpomembnejših mestnih institucij (gledališč, muzejev, kulturnih centrov), čeprav so vse že bile zastopane v programskem svetu in programskih odborih s hierarhično nižjimi, a za pripravo programa (kar je namen programskega sveta) bolj relevantnimi profesionalci, tj. programskimi direktorji in menedžerji istih institucij. Na omenjeni seji je župan predlagal ustanovitev manjšega telesa, t.i. programskega odbora (ki je že obstajal v prejšnji shemi). Edina novost je bila, da so bili ti novi člani programskega sveta – "direktorji" – naenkrat večina v preoblikovanem programskem odboru, kar je poseben paradoks, ki se je pokazal čez nekaj dni, ko je župan kratkomalo odslovil celoten programski svet. Predloge za konkretne ljudi, ki smo jih volili na 3. seji v nov programski odbor, je dal župan. S tem dejanjem je župan javno prenesel pooblastila odločanja od popreje večinsko strukturirane javne sfere, zastopane v programskem svetu, v sfero kulturnih institucij. M. Gržinič je, seveda, izgubila vsa pooblastila in pozicijo v projektu po več kot letu resnega dela. Mitja Rotovnik, eden od novih članov na novo ustanovljenega programske-

posvetovalna telesa? Ali bo potemtakem o programu odločal programski odbor?

Načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daša Hribar je na zadnji dve zastavljeni vprašanji odgovorila pritrdilno.

G. Igor Vidmar je opozoril, da ta Programski svet še zdaj nima svojega poslovnika, hkrati pa je dejal, da takšno razpravljanje ni konstruktivo, ampak kultur-politično. Navzočim je predlagal, naj bodo čim bolj konkretni in se odločijo za termin, denimo od 1. junija do 1. julija. Poudaril je, da sprenevedanje nima nikakršnega smisla.

G. Simon Kardum je ocenil, da se je Programski svet očitno demokratično razširil. Zastavil je vprašanje, kdaj bo izdelan elaborat, obenem pa je predlagal, naj programski odbor vodi projekt, Programski svet pa naj se razpusti. Ob koncu je izjavil, da izstopa iz Programskega sveta, se poslovil in sejo zapustil.

G. Marko Hren je dejal, da glede na županovo predstavitev novih smernic projekta predlaga, da župan članom Programskega odbora pošlje vabilo k članstvu, kateremu pa naj bo priložena shema delovanja. Projekt pa naj nato pelje Programski odbor.

G. Igor Vidmar se ne strinja z g. Hrenom. Župan je povedal, kakšen je njegov odnos do projekta. Dejstvo je, da tako kot je, stvari ne morejo funkcionirati. Župan je jasno rekel, da stoji tako za dr. Marino Gržinič kot za g. Mitjo Rotovnikom.

G. Peter Gabrijelčič je dejal, da se lahko v institucije sicer vlaga ogromno denarja, pa se pri tem doseže zgolj povprečje, po drugi strani pa je mogoče sredstva tudi vložiti v cenejše projekte, ki imajo lahko neprimerno večji učinek kot projekti institucij.

Načelnica oddelka za kulturo in raziskavo, mag. Daša Hribar je navedla primer polja Resna glasba, ki je predlagani program ocenilo na 85 mio SIT. Poudarila je, da je prav zato potreben nek odbor, ki bo koordiniral program.

G. Petar Jović (Slovensko mladinsko gledališče) je za konec še enkrat podprl že oblikovani program.

Ga. Nevenka Koprivšek je predlagala, da se v Programski odbor ali pa v Programski svet povabi strokovnjaka iz tujine.

G. Aleksander Bassin (Mestna galerija) pa je opozoril, da je treba upoštevati prireditve, ki v času EMK – Ljubljana 97 potekajo drugod po Evropi.

Na koncu razprave je dr. Marina Gržinič, predsednica Programskega sveta, glede na razpravo oblikovala naslednje sklepe:

Sklepi:

1. V skladu s predlogi se oblikuje programski odbor. Člani vsakega polja čimprej določijo svojega predstavnika v programski odbor.
2. Mestna uprava v pisni obliki pripravi preoblikovano strukturo projekta ter oblikuje vse ostale odbore. To novo shemo v pisni obliki čimprej posreduje vsem članom Programskega sveta.
3. Mestna uprava pripravi pravilnik, ki bo urejal razmerja med Programskim svetom ter vsemi na novo ustanovljenimi odbori, določal način njihovega delovanja, obenem pa bo določal postopek imenovanja.
4. V tednu od 16. do 20. oktobra se skliče 1. sejo programskega odbora.
5. Pripravijo se pogodbe, ki se pošljejo v podpis in izplačilo vsem prvotnim članom Programskega sveta za opravljeno delo od 1. plenarne seje, 1. marca 1995, do 3. plenarne seje, 3. oktobra 1995.

Na sklepe ni bilo pripomb.

Zapisala: Mojca Kumerdej

ga odbora in ena od najbolj vplivnih direktorskih figur v mestu (šef Cankarjevega doma), je ta prenos pojasnil kot nujni prenos od obstoječe avtonomistične politike projekta – pri kateri bi o programih odločali profesionalci, ki naj bi projekt realizirali s pomočjo in ob podpori ustanovljenih svetovalnih teles – k integralistični politiki, pri kateri bi bil projekt pod okriljem integrirane kulturne politike in pod kulturnimi standardi obstoječih kulturnih institucij.

V novih okoliščinah je skupina posameznikov, ki so podpisali pismo, odstopila za tem, ko je poskusila uporabiti nekaj javnih postopkov, da bi izrazila svoj javni protest proti odločitvi mestnih oblasti.

Vsi mi imamo osebne

spise svoje dejavnosti v tako imenovani sferi slovenske "neodvisne kulture"; spremljajo jih mnoga razočaranja in neuspehi, ki jih je po osamosvojitvi povzročil kaotičen in netransparenten razvoj v slovenski kulturi in politiki.

G. Wimmer, pišemo vam po tem, ko smo prebrali dokument "Kulturna politika v Sloveniji", poročilo Evropskega panela ekspertov, ki nam je pomagalo razumeti nekatere globlje plasti obstoječih tendenc po status quo tendenc v slovenski kulturni politiki.

M. Gržinić nas je, kot članica Nacionalnega sveta za kulturo, ki ga je ustanovila slovenska vlada, in torej posredno kot akterka v kontekstu slovenskega Ministrstva za kulturo, obvestila o vašem poročilu, ki bi ga radi predstavili (delno) prevedenega v določenem kontekstu. Maja 1997 nameravamo izdati številko Časopisa za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo o Evropskem mesecu kulture 97, ki bo predstavila dokumentacijo razvoja projekta do našega

odstopa in naše spremene komentarje. Ali nam dovolite, da objavimo dele omenjenega dokumenta, da bi tako osvetlili določene globlje vzroke o omenjeni stvari, večinoma o *“pomankanju konsistentne kulturne politike”* in pomankanju profesionalno razvitih kulturnih modelov, ki temeljijo na jasnih kulturnopolitičnih usmeritvah, raziskavah in analizah objektivnih podatkov?

Zaradi velikega kulturnopolitičnega pomena takega projekta, kot je EMK – Lj. 97, ki je dejansko prvi večji kulturni projekt Slovenije, projekt, ki jo je spodbudil, da se dokaže kot enakovredna partnerica v spletu evropskih kultur, in je zato v vlogi paradigme sprememb določenih notranjih pravil izpeljave večjih nacionalnih projektov, menimo, da bi bila naš tematski blok, ki bo opredelil nekatere kritične vidike razvoja projekta ter ga predstavil javnosti, pravo mesto za javno predstavitev vašega poročila.

Prosimo, da nam, takoj ko bo mogoče, sporočite svoje mnenje in pravno osnovo za objavo določenih delov Poročila Evropskega panela ekspertov o kulturni politiki v Sloveniji.

Lepo Vas pozdravljamo,

Eda Čufer, dramaturginja, članica kolektiva NSK in članica ex-Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 (neodvisna kulturna delavka)

Dr. Marina Gržinić, filozofinja, video umetnica, teoretičarka novih medijev in kulture, predsednica ex-Program-

Narodna galerija
Pukcova ulica 9
61001 Ljubljana, Slovenija
p.p. 432
Telefon: 061 / 12 63 109
Telefaks: 061 / 12 63 138

Št.: 11/09-95
Ljubljana, 26. oktobra 1995

Spoštovana gospa
Mojca Kumerdej
glavna koordinatorica
Evropski mesec kulture

Spoštovan gospa Kumerdej!

Z nezadovoljstvom sem prebral zapis moje kratke intervencije na 3. plenarni seji. Lepo prosim, da na naslednji seji člani odbora informirate in v zapisniku dodate ustrezen popravek.

Programski svet se mora odločiti, koga nagovarja v tem projektu - Evropo ali nas (tj. Slovence) same. Od tega je odvisna formulacija sporočila in, kar mene posebej zanima, prilaganje programov ustanov. Menim, da ustanove zmorejo brez posebnih finančnih injekcij pripraviti svoj delež, denar, ki ga je bojda malo, pa namenite predvsem neinstitucionalni kulturi in projektom, oblikovanim za to priložnost. Formulacije sporočila v zapisniku ni najti, zato še vedno trdim, da nisem dobil odgovora na svoje vprašanje. Malo tega, malo onega pa ni dovolj.

Do konca seje nisem mogel ostati, kolikor pa sem lahko sledil uvodnim razpravam, je bilo čutiti, da se želijo nekatere ustanove polastiti priložnosti in njenih fondov. Premislite ali želite spektakle in tekmovanje, kdo pripelje večjega vola na semenj ali pa boste izbrali tisto, kar nas aktualno predstavlja navzven in samim sebi v vzpodbudo. Kot direktor s tem delam proti interesom lastne ustanove, vendar sem jih vedno pripravljen podrediti širšemu interesu.

Lepo pozdravljeni.

Dr. Andrej Smrekar
direktor

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
MESTNA UPRAVA

ODDELEK ZA KULTURO IN RAZISKOVALNO DEJAVNOST
Ljubljana, Trubarjeva 5

Številka: 1136/95
Datum : 5.10.1995

Spoštovani !

Na tretji, razširjeni plenarni seji Programskega sveta EMK Ljubljana 97, ki je potekala v torek 3. oktobra 1995, je bil sprejet sklep o oblikovanju Programskega odbora v okviru Programskega sveta EMK Ljubljana 97. Programskemu odboru bo predsedovala ga. Marina Gržinič, s sklepom pa ga bo potrdil župan Mestne občine Ljubljana, dr. Dimitrij Rupel.

Programski odbor (v nadaljevanju PO) bo sestavljalo 15 članov in članic in sicer: predsednica PO, 9 predstavnikov Programskega sveta (v nadaljevanju PS) EMK Ljubljana 1997, predstavnik Mestne občine Ljubljana (in predstavnik Mestnega sveta ali Sveta za kulturo pri MOL), predstavnik Ministrstva za kulturo, predstavnik mestnih kulturnih institucij, predstavnik nacionalnih kulturnih institucij v Ljubljani ter direktorica projekta EMK Ljubljana 97.

Na 3. plenarni seji je bil torej sprejet sklep, da vsako programsko polje v okviru PS v PO EMK Ljubljana 97 imenuje 1 člana in sicer:

- Polje literature 1 člana
- Polje scenske umetnosti 1 člana
- Polje likovne umetnosti 1 člana
- Polje arhitekture/oblikovanje/urbanizem 1 člana
- Polje resne glasbe 1 člana
- Polje rock/etno/jazz 1 člana
- Polje film/fotografija/medijska umetnost 1 člana
- Polje kulturni in družbeni fenomeni (kljub štirim koordinatorjem) 1 člana
- Polje publikacije/kongresi/simpoziji 1 člana.

Imenovani član v Programski odbor EMK Ljubljana 97 je lahko koordinator programskega polja ali nosilec umetniškega področja znotraj programskega polja, lahko pa je imenovan tudi neodvisno od te funkcije.

skega sveta EMK - Ljubljana 97 (zaposlena na Filozofskem inštitutu Znanstveno raziskovalnega centra SAZU),

Marko Hren,

matematik, eden od ustanoviteljev Mirovnega inštituta v Ljubljani, Mreže za Metelkovo, direktor Retine in član ex-Programskega sveta EMK - Ljubljana 97 (honorarno zaposlen kot predsednik sveta Retine),

Mojca Kumerdej,

filozofinja, pisateljica in nekdanja koordinatorica EMK - Ljubljana 97 (svobodna kulturna delavka),

Miran Mohar, slikar,

član Irwinov in kolektiva NSK in član ex-Programskega sveta EMK - Ljubljana 97 (neodvisni kulturni delavec),

Borut Vogelnik, slikar, član Irwinov in kolektiva NSK in član ex-Programskega sveta EMK - Ljubljana 97 (neodvisni kulturni delavec).

EVROPSKI PROGRAM EVALVACIJE NACIONALNIH KULTURNIH POLITIK KULTURNA POLITIKA V SLOVENIJI prevod 5. sklepnega poglavja

5. ODLOČILNA VPRAŠANJA, POSAMEZNI PROBLEMI IN PRIPOROČILA

Na koncu popotovanja, ki jih je med intenzivnim programom vodilo v mnoge kraje slovenske kulturne pokrajine, bodo poskušali eksperti razviti nekaj splošnih priporočil.

Štiri poglobljena problemska področja trenutne slovenske kulturne politike, za katero so razvili predloge za ustvarjalen nadaljnji razvoj, so:

1. splošno pomanjkanje kulturne politike,
2. nejasna kulturno-politična odgovornost med visokimi ravni centralizacije in decentralizacije,
3. trajajoča čezmerna

dokument št. 19/2

V imenu župana, dr. Dimitrija Rupla, ki bo Programski odbor s sklepom potrdil, Vas vljudno prosim, da ime predstavnika svojega programskega polja sporočite čim prej, vsaj do srede 11. novembra 1995, pisno na naslov Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, ali ustno na tel. 1254-266.

Tako bo Programski odbor lahko začel s svojim delom, kar je nujni pogoj za nadaljevanje dela na projektu EMK Ljubljana 97.

Z lepimi pozdravi !

Načelnica oddelka
mag. Daša Hribar

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
MESTNA UPRAVA

ODDELEK ZA KULTURO IN RAZISKOVALNO DEJAVNOST
Ljubljana, Trubarjeva 5

Številka: 1156/95
Datum : 10.10.1995

Spoštovani !

V dopisu, ki smo Vam ga poslali dne 5.10.1995 pod številko 1136/95 je prišlo do neljube pomote pri datumu za posredovanje predstavnika programskega polja.

Pravilni datum je do srede 11. oktobra 1995.

Za neljubo napako se Vam iskreno opravičujemo.

Z lepimi pozdravi !

Glavna urednica oddelka
mag. Daša Hribar

[Handwritten signature]

institucionalizacija in
4. omejitve obstoječega sistema javnega financiranja v luči izzivov tržnega gospodarstva.

Eksperti se zavedajo lastnega "zunanjega pogleda", vendar so se vsak in vsaka, skladno s svojimi izkušnjami, kar najbolj trudili, dobronamerno, kritično in brez presodkov, opazovati trenutno stanje, pa čeprav so v analizah priložnosti in problemov lahko šli le v tiste podrobnosti, ki so jim dovoljevali gradivo in podatki, ki so bili na voljo. Kljub temu upajo, da bo mogoče njihove, včasih morda preveč kritične pripombe produktivno uporabiti v javnih razpravah in v procesu odločanja o kulturni politiki v prihodnosti.

5.1 SPLOŠNO POMANJKANJE KULTURNE POLITIKE

Od vseh izkušenj ekspertov v njihovih stikih s predstavniki sedanje Slovenije je vzbujalo največjo pozornost splošno pomanjkanje kulturne politike in celo pomanjkane volje za pripravo takšne politike.

Politične agende za slovensko kulturno politiko ni mogoče najti. Mogoče je to posledica kontinuitete, mogoče preostanek visoko fragmentiranega samoupravnega sistema, pomešanega z ostanki stare ideologije, mogoče pomeni obsesijo posameznih institucij s preživetjem, ali pa je to izraz splošne negotovosti, ki pušča večino ljudi v zaskrbljenem čakanju? Kateri koli razlog bi že bil za to, sedanji sistem vse bolj trpi zaradi pomanjkanja jasnih perspektiv in smernic. Niti v posameznih strankah niti v Ministrstvu za kulturo niso izoblikovali kulturnega progra-

ma, o katerem bi se lahko javno razpravljalo. Prav tako niso politični predstavniki prepričljivo izrazili svoje pripravljenosti, da bi dejansko usmerili obstoječo kulturno infrastrukturo na način, ki bi dopuščal uredničenje jasne volje v kulturni politiki.

Enega od rezultatov tega pomanjkanja lahko vidimo v Nacionalnem poročilu o kulturni politiki Slovenije, katerega avtorji marsikdaj niso mogli opraviti znanstvene evalvacije v pravem pomenu besede zaradi pomanjkanja javno formuliranih ciljev kulturne politike in ustreznih kulturnopolitičnih ukrepov.

5.1.1 Posledica kontinuitete

Pri pozornem branju Nacionalnega poročila je mogoče odkriti, da so značilno številnejši prispevki, ki se ukvarjajo z zgodovinskimi vidiki slovenske kulturne politike, kot pa z evalvacijo sedanjega razvoja. Seveda je minilo šele nekaj let od tedaj, ko je Slovenija postala neodvisna in je obrnila list svoje zgodovine. Vendar bolj kot je skupina ekspertov šla v potankosti, močnejša je bila domneva, da se vsaj glavni tok še ni resnično spremenil. Standardno vprašanje ekspertov je postalo: *“Kaj se je dejansko spremenilo?”* Najpogostejši odgovori izpraševancev so bili: *“Pravzaprav ne veliko”* ali celo *“Skoraj nič”*.

Ti odgovori so v veliki meri ustrezali splošnemu vtisu ekspertov, ki ga lahko označi beseda *“zamrznjeno”*: slovenska kulturna politika se zdi nekako zamrznjena. Poglavitni izziv za posamezne odločevalce bi bil odmrzniti stanje, staliti ne zgolj določene procedure, temveč tudi stališča, ki so za njimi. Medtem ko se zdi, da zamrznjenost zagotavlja kontinuiteto, pa hkrati izraža tudi pomanjkljivo sposobnost

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: 061/ 125 42 66
Fax.: 061/ 131 41 79

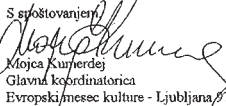
Župan
Dr. Dimitrij Rupel
Magistrat
Mestni trg 1

Spoštovani župan, dr. Dimitrij Rupel!

Obveščam Vas, da zaradi objektivnih razlogov (potovanja v tujino, boleznj) nekatera programska polja še niso izbrala svojega predstavnika za programski odbor.

Poleg tega je ga. načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daša Hribar v dopisu z dne, 5. 10. 1995 koordinatorje prosila, da ime predstavnika programskega polja sporočijo čimprej, vsaj do srede 11. novembra 1995. Na moje opozorilo, da je po vsej verjetnosti mišljen datum srede 11. oktobra 1995 in ne 11. november, se je 10. oktobra 1995 koordinatorjem pisno opravičila in jih obvestila o točnem datumu.

Ob tem naj tudi dodam, da so nekateri člani Programskega sveta izrazili nelagodje ob tem, da ne poznajo dovolj natančno novih razmerij v EMK-Ljubljana 97, saj kompetence programskega odbora kot razmerja med programskim odborom in ostalimi predvidenimi odbori še niso jasno določeni in formulirani.

S spoštovanjem

Mojca Kurverdej
Glavna koordinatorica
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

13. 10. 97
+9
kulturi dr. Rupel
(Slovenija)

Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Marina Gržinič
Predsednica Programskega odbora EMK 1997

Zapisnik s sestanka Programskega polja Kulturni in družbeni fenomeni
s stališči o predvidenih spremembah v strukturi vodenja projekta EMK 1997

v Ljubljani, 13. oktobra 1995

Spoštovana predsednica, ga. Marina Gržinič!

Mesto Ljubljana je kandidatura za projekt Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 v okviru Evropske unije pridobila tudi na osnovi uspehov alternativnih in civilnih gibanj ter vitalnih oblik sodobne kulture. Ti so bili v osemdesetih letih aktivni kulturni, socialni in tudi državotvorni element, ki se mu je uspelo vključiti v vrhunska mednarodna menjalna razmerja, bili so prisotni na pomembnih mednarodnih kulturnih manifestacijah, tako da v veliki meri tudi zaradi tega Ljubljana in Slovenija uživata sloves pomembnega kulturno umetniškega središča.

Sklepi:

- 1) Iz programskega polja Kulturni in družbeni fenomeni se zaradi specifične narave projektov v Programski odbor vključijo vsi štirje koordinatorji in nosilka projektov.
- 2) Programski odbor kot avtonomno strokovno telo naj vključuje samo strokovnjake iz posameznih polj ter 2 predstavnika kulturnih institucij: enega predstavnika nacionalne kulturne institucije in enega predstavnika mestne kulturne institucije.
- 3) Programski odbor EMK-Ljubljana 97 program vsebinsko oblikuje, ga finančno ovrednoti in se odloči o načinu njegove realizacije.
- 4) Programska polja Programskega sveta so strokovna posvetovalna telesa, katerih predloge posamezni predstavniki polj posredujejo programskemu odboru, ki se nato sam odloča o programu.
- 5) Programski odbor je odprto za vse zunanje predloge, o katerih se posvetojuje in odloča.
- 6) Mestna uprava naj pred predvidenim imenovanjem Programskega odbora v čim krajšem času izdela predlog pravilnika delovanja o kompetencah predvidenih odborov in medsebojnih razmerjih.

učenja, ki bi jo bilo treba v prihodnje spodbuditi.

Seveda se je dejansko marsikaj spremenilo. Kulturne skupnosti so bile odpravljene, samoupravni sistem je preminil, financiranje je večinoma prešlo od občin (vsaj formalno) k ministertstvu, v parlamentu je bilo sprejetih mnogo novih, za kulturo specifičnih zakonov. Vendar vsi ti delčki ne dajejo jasne slike sedanjega kulturnopolitičnega sistema.

Ker se je Slovenija v osemdesetih letih (ne zgolj v gospodarskem pogledu) imela za avantgardo Socialistične federativne republike Jugoslavije, se je mogoče pojavilo prepričanje, da ne bo treba vpeljati toliko temeljitih sprememb. Slovenija naj bi se znebila diktata beograjske dominacije in se obrnila

od vzhoda proti zahodu, drugo pa naj bi ostalo kot po navadi. V luči te kolektivne samopodobe ni nenavadno, da je takoj po osamosvojitvi kljub resnemu ekonomskemu nazadovanju politični aparat večinoma ostal v službi, glavne institucije pa so nadaljevale delo.

Ta vrsta kontinuitete, ki je uskladila različna zgodovinska obdobja, je vidna tudi v sedANJI slovenski kulturni politiki, mogoče celo bolj kot drugje. Ni pa zgolj Nacionalno poročilo iz leta 1996 tisto, ki izrazito ilustrira to dejstvo. To je tudi kontinuiteta osebja kulturnih institucij in ministrstva ter večinoma nespremenjen okvir institucij, ki proizvajajo kulturni program, zelo podoben tistim pred desetimi leti.

Ta pojav razpira koncept kulturne politike, v širšem smislu, ki bo vključeval odprto in kontroverzno razpravo o nedavni slovenski zgodovini. V tej zvezi bi se lahko ponudila takale hipoteza: nobenega konsistentnega sodobnega koncepta slovenske kulturne politike ne bo brez temeljne

razprave o nedavni slovenski zgodovini.

Kot tudi v drugih evropskih deželah, se pripravljeno za začetek takšne razprave lahko v glavnem izmeri v marginaliziranih sferah kulture. Obenem pa je treba reči, da kulturne institucije do zdaj niso našle sprejemljivega partnerja v ministrstvu, ki se – kot je videti – omejuje zgolj na vlogo birokracije, ki zagotavlja denar. Glede na to, da prevladujoč glavni tok, ki ga sestavljajo tradicionalne kulturne institucije, preprečuje vsa prizadevanja za nadaljnji razvoj, bi bilo najprej treba začeti široko in kontroveržno razpravo o prioritetah kulturnopolitičnih ciljev. Po prepričanju ekspertov se ta razprava še ni niti začela.

Spoštovana predsednica, prosimo Vas, da se pred predvideno potrditvijo oziroma imenovanjem Programskega odbora opredelite do zgoraj naštetih stališč programskega polja Kulturni in družbeni fenomeni. Glede na to, da je za vse nosilce programov v tem polju lokacija na Metelkovi vitalnega pomena, in da so s to lokacijo povezani tudi drugi predvideni projekti, vztrajamo, da se vodstvo projekta EMK - Ljubljana 97 in vodstvo MOL zavežeta, da bo lokacija v severnem delu Metelkove do EMK - Ljubljana 97 pripravljena za izvedbo načrtovanih programov. Samo ob resnih zagotovilih lahko namreč načrtujemo izvedbo lastnih in koprodukcijских programov.

Marko Hren, Katarina Mirovič, Miran Mohar, Brane Mozetič

V vednost:

Županu, dr. Dimitriju Ruplu
Načelnici oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, mag. Daši Hribar

5.1.2

Pomanjkanje kulturnih programov političnih strank

Zdi se, da je artikulacija ključnih kulturnopolitičnih interesov zelo nenavadna. Do zdaj slovenske politične stranke niso razvile ustreznih kulturnopolitičnih programov. Zato v resnici ni presenetljivo – kot je to dognal predsednik odbora za kulturo pri državnem svetu – da v parlamentarnem procesu kulturnopolitične razprave nimajo pomembnejše vloge. Zelo malo poslancev je specializiranih v kulturnopolitičnih zadevah; na tem področju tudi lobiranje ni spodbudno.

Enako kot kulturne politike ni na politični agendi, tudi ustrezna izvršna telesa niso sposobna zapolniti takega vakuuma. Določena raven politične razprave o kulturnopolitičnih zadevah je v veliki meri nujna za izboljšanje sposobnosti določanja in artikuliranja javnih interesov na

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
ZUPAN
Ljubljana, Mestni trg 1

Številka: 349B/DR-95
Datum: 9.11.1995

Na podlagi 49. člena Statuta Mestne občine Ljubljana (Ur. list
RS, št. 32/95) izdajam

S K L E P

o imenovanju Programskega odbora projekta
EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97

I.

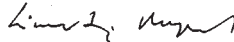
V Programski odbor projekta EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97
imenujem naslednje člane:

ANDREJ BLATNIK
TOMAŽ BRATE
MARINA GRZINIČ
BRINA JEŽ
MARKO HREN
PRIMOŽ LORENZ
MIRAN MOHAR
MITJA ROTOVNIK
LILIJANA RUDOLF
JELKA STRGEL
TOMAŽ TOPORIŠIČ
IGOR VIDMAR
IGOR ZABEL
MARKO LETONJA
BRANE KOVIČ
ZORAN KRŽISNIK

II.

Programski odbor bo v sodelovanju z Izvršnim odborom Evropskega
meseca kulture - Ljubljana 97 in strokovnimi službami mestne
uprave Mestne občine Ljubljana pripravil osnutek programa in
njegovo finančno ovrednotenje ter koordiniral in skrbel za stro-
kovno izvedbo sprejetega programa.

ZUPAN
dr. Dimitrij RUPEL

1

tem področju in njihovega zadovoljevanja.

Ministrstvo za kulturo kot glavno izvršno telo očitno deluje kot stabilizator kontinuiranih procesov, ni pa sposobno izraziti jasnih smernic nadaljnjega razvoja. V navezi navzdol pa posamezne kulturne institucije v glavnem čakajo, kaj bo prišlo od zgoraj, ne pripravljene za skupno delo ali za oblikovanje krovnih teles, ki bi artikulirali njihove skupne interese. Celo predstavniki neinstitucionalcev so morali v intervjujih priznati, da njihova krovna organizacija ne deluje.

5.1.3

Kulturnopolitična zakonodaja med željami in stvarnostjo

Poslanci so na tem področju trdo delali. Od

razglasitve nove slovenske države je slovenski državni zbor sprejel stotine novih zakonov, nekateri od teh zadevajo tudi kulturo. Veljajo pa tudi drugi, sprejeti v nekdanjem sistemu. Skladno s tem večina izpraševanih sogovornikov verjame, da je potrebna ustrezna zakonska struktura. Obenem pa se v resnici ne čutijo zavezani veljavnim uredbam.

Zato se na zakone s področja kulture gleda kot na "mehke" zakone. Čeprav so pogosto zelo podrobni, pa vseeno dopuščajo različnim interesnim skupinam veliko odklonov pri njihovi interpretaciji. Rezultat je določeno shizofreno obnašanje med sprejemanjem in nezaupanjem.

V nasprotju z določenimi pričakovanji so eksperti prepričani, da novi kulturni zakoni niso edini način reševanja obstoječih problemov. Mogoče bi bilo npr. treba spremeniti tradicionalne administrativne procedure z uvajanjem ustreznih metod menedžmenta, spodbuditi zasebno pobudo in promovirati institucionalne iniciative. Potrebno je

odgovoriti na problem sedanjih razlik med zakonodajo in njeno implementacijo.

Slovenski kulturni zakoni so včasih formulirani kot zelo podrobna navodila in zato neprimerni za različne okoliščine; ni jih mogoče upoštevati dobesedno (zakon o zadovoljevanju javnih interesov se npr. ne omeji na določanje splošnega okvira za kulturne institucije, temveč opredeljuje vrsto podrobnosti o tem, kako bi morale biti vodene).

Ekspertom se včasih ni zdel dovolj transparenten proces oblikovanja zakonov. Kdo dejansko sklenuje, da je treba pripraviti nov zakon? In kdo je udeležen v procesu priprave? Ustrezne procedure ostajajo nejasne. Zato je tudi ministrstvo priznalo, da je zaradi količine in hitrosti, s katero so sprejemali nekatere zakone, mogoče, da so ti včasih slabše kakovosti.

Demokracija deluje le, če so zakoni splošno spoštovani. Nespoštovanje sprejetih zakonov slabi dosežke demokracije. Ministrstvo za kulturo bi kot demokratično potrjena institucija moralo imeti poseben interes ne samo za pripravo zakonov, temveč tudi za njihovo uresničevanje. Sankcije niso edino primerno sredstvo za to; najprej bi bilo treba uporabiti ustvarjalne metode, kot so udeležba, trening, stiki z javnostjo (PR) ali pa lobiranje.

Med obiskoma ekspertov skorajda ni bilo nobenega intervjuja brez stereotipnih stavkov: *“Za to potrebujemo nov zakon”* ali pa *“Za to se pripravljamo nov zakon”*.

Dejansko presenetljivo je bilo dejstvo, da so se po eni strani vprašani partnerji večinoma strinjali, da potrebujejo zakonsko osnovo za svoje delo, po drugi pa so le redki sprejemali dejstvo, da bi ti zakoni dejansko lahko imeli

Župpan
Dr. Dimitrij Rupel
Mestni trg 1
61000 Ljubljana

Ljubljana, 23.11.1995

Spoštovani g. župan, dr. Dimitrij Rupel!

Spodaj podpisani, dr. Marina Gržinič, predsednica Programskega sveta, Marko Hren, koordinator projekta Metelkova in Miran Mohar, koordinator NSK (oba člana polja Kulturni in družbeni fenomeni Programskega sveta EMK-Ljubljana 97), z dne 9.11.1995 pa s sklepom o imenovanju tudi člani Programskega odbora EMK-Ljubljana 97, Vas želimo seznaniti z našimi stališči, odprtimi vprašanji in pripombami, ki so se izoblikovala po sprejetju Vašega sklepa o imenovanju v Programski odbor EMK-Ljubljana 97.

Imenovanje članov Programskega odbora (PO) EMK-Ljubljana 97 ni niti vsebinsko niti formalno-proceduralno v skladu z doslej predstavljenimi ali sprejetimi shemami projekta.

1.

V sklepu o imenovanju PO ni upoštevan niti predlog, ki je bil ustno predstavljen na 3. razširjeni plenarni seji programskega sveta EMK-Ljubljana 97 niti pisni predlog, ki je bil izoblikovan upoštevajoč 2. sklep 3. plenarne seje Programskega sveta EMK-Ljubljana 97. (Priložena je kopija dopisa ge. načelnice.)

Ugotavljamo, da so pri imenovanju članov Programskega odbora EMK-Ljubljana 97 kršena osnovna načela delovanja demokratičnih teles. Programski svet (PS) je še vedno legalno in legitimno telo s pristojnostjo za dokončno oblikovanje programa EMK - Ljubljana 97, vsi, in še posebej s soglasjen sprejeti sklepi PS pa bi morali biti obvezujoči in realizirani. Napovedali ste (in PS je na 3. seji sprejel ustrezne sklepe) dodatna imenovanja v PS, preoblikovano strukturo (shemo, ki naj bi jo "čimprej posredovali vsem članom PS"), ter "pravilnik, ki bi urejal razmerja med vsemi telesi". Po 3. seji pa ne le da do tega ni prišlo, temveč je vloga PS ostala v vseh dokumentih po tej seji konsistentno neopredeljena.

2.

Še posebej se sprašujemo o vsebinski in formalni ustreznosti drugega dela sklepa o imenovanju Programskega odbora in Vas zato sprašujemo:

A) Kdaj je bil izoblikovan Izvršni odbor projekta in kakšna je njegova sestava?

O imenovanem odboru do sklepa o imenovanju Programskega odbora namreč ni bilo nikoli govora.

B) Zakaj naj bi Programski odbor pripravil osnutek programa projekta, ko pa je osnutek že izoblikoval Programski svet in so bila na osnovi tega osnutka tudi zagotovljena sredstva v proračunu MOL za leto 1995?

C) Če naj bi se Programski odbor v takšni ali drugačni sestavi vendarle podal v ponovno oblikovanje osnutka programa projekta, bi moralo biti ob imenovanju popolnoma jasno, kako naj bi potekalo "sodelovanje z Izvršnim odborom EMK in strokovnimi službami mestne uprave", ter - najbolj bistveno - kdo bo oblikoval in sprejel končni program? Ob tem je ostalo nepojasnjeno, kakšno je razmerje med novo ustanovljenimi telesi in Programskim svetom.

Spoštovani g. župan, dr. Dimitrij Rupel, prosimo Vas, da razumete zahtevo po odgovorih na gornja vprašanja - ki so tako proceduralno-etična, kot tudi globoko vsebinsko-strukturalna - kot osnovni pogoj za naš konstruktiven prispevek pri nadaljnji izpeljavi celotnega projekta, zato Vas prosimo za pisni odgovor do 1. seje Programskega odbora. Na voljo smo Vam za vsa nadaljnja pojasnila.

Prisrčno Vas pozdravljamo,

dr. Marina Gržinić
predsednica Programskega sveta EMK-Ljubljana 97

Marko Hren
koordinatorski svetnik
Programskega sveta EMK-Ljubljana 97

Miran Mohar
koordinatorski svetnik
Programskega sveta EMK-Ljubljana 97

Priloga:

1) Dopis načelnice, ge. Daše Hribar, z dne 5.10.1995

posledice za to delo.

Poudarjeno je že bilo, da je npr. zelo pomemben Zakon o zadovoljevanju javnega interesa v kulturi iz leta 1994 ostal brez odločilnih konsekvenc. Zakon določa kulturnopolitični okvir, ki pa ga ekspertna skupina v stvarnosti ni zaznala.

Eksperti so bili soočeni tudi s pripravljanim delom za nov zakon o kulturni dediščini, ki bo nadomestil zakon iz leta 1981. Čeprav je bil osnutek že objavljen, ga nekateri direktorji tako imenovanih "regionalnih" institutov niso niti prebrali. Vseeno pa so bili globoko prepričani, da bi nov zakon pripomogel k rešitvi njihovih problemov.

Ali je razlog za to v starem in shizofrenem načinu razmišljanja? Ali gre mogoče za to, da

tisti, ki imajo pooblastila, ustvarjajo zakone brez konsekvenc, medtem ko drugi poizkušajo najti luknje, ki ne bodo ovirale njihovih osebnih ambicij? V vsakem primeru se zdi, da stanje ni zadovoljivo. Če se zakoni ne spoštujejo, postanejo odvečni. Niso pa zgolj sankcije tiste, zaradi katerih je implementacija zakonov uspešna. Uspešnost je rezultat aktivne udeležbe profesionalcev v pripravljanim procesu.

Zato se morajo razviti nove procedure za aktiviranje ustreznih forumov v pripravljani fazi, ki bodo spremljali proces z nenehnim nadziranjem in zagotavljanjem jasnih sankcij za kršenje veljavnih zakonov.

Če sklenemo: ob zahtevi po novih zakonih je treba tudi upoštevati, da zakoni ne morejo rešiti vseh problemov. Še posebej v tej fazi tranzicije je treba videti glavni izziv v pripravljenosti posameznikov, da prevzamejo pobudo, kajti zakon ne more predpisati kooperacije. Če posamezniki niso pripravljeni sodelovati, potem tudi zakon ne koristi;

pomaga lahko le pozitivna spodbuda državnih oblasti v obliki promocije in motivacije.

5. 1. 4

Pomanjkanje nacionalnega kulturnega programa

Splošna frustracija zaradi trenutnega manka kulturne politike se kompenzira s splošnim pričakovanjem, da bo problem rešil nacionalni kulturni program. Vlada je ustanovila nacionalni kulturni svet, da bi formuliral ustrezne smernice. Vendar pa je naloga ministrstva za kulturo in njegovega osebja pripraviti koncepte kulturnega razvoja.

Kolikor je lahko skupina ekspertov dognala, je v zdajšnjih razmerah težko pričakovati, da bi bilo teh 18 izvedencev nacionalnega kulturnega sveta sposobnih izpolniti nerealistično visoka pričakovanja. Nič jim ni bilo dano, da bi lahko napredovali, nimajo profesionalnega sekretariata, hkrati pa je, kot je bilo povedano, sodelovanje z ministrstvom zelo šibko.

V zadnjem trenutku je bilo ekspertom sporočeno, da je nacionalni svet že pripravil prvi predlog kulturnopolitičnih smernic. Oblikovali so *"Izhodišča za pripravo nacionalnega kulturnega programa"* s sledečimi mednaslovi:

- Ustava Republike Slovenije naj med pozitivne človekove pravice uvrsti tudi pravico državljanov do kulture.
- Ustanovitev nacionalne države zahteva potrditev in dopolnitev temeljnih nacionalnih kulturnih institucij.
- Razvojni procesi v kulturi morajo vzpostavljati ravnovesje med tistim, kar je nujno zavarovati pred zunanjo konkurenco v imenu ohranjanja nacionalne kulturne identitete, ter tistim, kar je potrebno izpostaviti mednarod-

LIUBLJANA
GLAVNO
MESTO
REPUBLIKE
SLOVENIJE

ŽUPAN
DR. DIMITRIJ RUPEL

Mestni trg 1
61000 Ljubljana, Slovenija
tel. 061 21 28 20, 125 54 24
faks 061 125 65 04

Štev.: 3653/DR-95
Datum: 27.11.1995

Spoštovani!

Vabim Vas na 1. sejo Programskega odbora projekta
Evropski mesec kulture 1997.
Sestali se bomo

v petek, 1. decembra 1995 ob 11. uri v banketni dvorani
na Magistratu, Mestni trg 1.

Lepo pozdravljeni,

dr. Dimitrij RUPEL

OSNUTEK

POSLOVNIK

O ORGANIZACIJI, PRISTOJNOSTIH IN DELU ORGANOV ZA IZVEDBO
EVROPSKEGA MESECA KULTURE LJUBLJANA 1997

UVOD

1.

Skupščina mesta Ljubljane je na 17. seji dne 19.12.1991 sprejela sklep, da Ljubljana kandidira za evropski mesec kulture. Kandidaturo je podprla tudi Vlada Republike Slovenije na svoji 53. seji z dne 4.11.1993. Dne 17.6.1994 je svet ministrov za kulturo evropske skupnosti potrdil mesto Ljubljana, kot nosilec projekta evropskega meseca kulture leta 1997.

Zaradi priprave na realizacijo projekta je bil ustanovljen programski svet projekta, ki je imel tri plenarne seje.

Na tretji plenarni seji je bil sprejet tudi sklep, da se pripravi poslovnik o organizaciji, pristojnosti in delu organov zadolženih za izvedbo projekta.

Poslovnik pripravi Odbor za kulturo in raziskovalno dejavnost Mestne občine Ljubljana, sprejme pa ga župan Mestne občine Ljubljana.

2.

Poslovnik ureja delovanje organov za izvedbo projekta Evropski mesec kulture Ljubljana 1997 (v nadaljevanju EMK Ljubljana 97), njihovo imenovanje, pristojnosti, način dela in sistem financiranja projekta.

1

ni konkurenci.

- Kulturna politika mora krepiti mnogosrediščnost v duhu demokratične decentraliziranosti in skladnega kulturnega razvoja.

- Potrebno je vzpostaviti tudi regionalno raven zagotavljanja kulturnih dobrin.

- Ohranjanje in razvoj skupnega slovenskega kulturnega prostora je trajna naloga slovenske države.

- Demokratizacija na področju kulture je bistvenega pomena za razvoj demokracije in kulture.

- Razdržavljanje javnega sektorja: institucionalna organiziranost kulture, ki izhaja iz preteklosti, mora dobiti svojo protitež v civilni družbi in v ravnotežju med javnim in zasebnim sektorjem.

- Kulturna politika ne sme biti odvisna od

dnevne politike in posameznikov na oblasti, ampak mora težiti k čim večjemu družbenemu in političnemu soglasju.

- Pristojni državni organi in organi lokalnih skupnosti morajo zapolniti praznino, ki je na področju kulturne politike nastala z ukinitvijo kulturnih skupnosti. Kulturna politika mora postati predmet interesa in odgovornosti vseh pristojnih organov na državni in lokalnih ravneh ter pristojnih organov kulturnih zavodov.

- Uveljavitev izhodišč in usmeritev za oblikovanje nacionalnega kulturnega programa se mora odraziti tudi v strateški prerazporeditvi sredstev za kulturo znotraj državnega proračuna in znotraj posameznih kulturnih dejavnosti.

- Krepitev mecenske vloge države: odmik države od umetniške in strokovne presoje k zagotavljanju kulturnih procesov.

- Mecenska vloga države in pomen kulturnega trga se morata dopolnjevati in ne izključevati.

- Država mora z dodatnimi finančnimi sredstvi zagotoviti, da bodo na tistih kulturnih področjih, ki še ne dosegajo Unescovih standardov, ti doseženi.

- Davčna politika mora postati instrument kulturne politike.

- Država je po mednarodnih konvencijah neposredno odgovorna za stanje kulturne in naravne dediščine kot celote.

- Programsko načrtvanje mora postati večletno.

- Slovensko združevanje v Evropsko skupnost mora ohraniti slovensko kulturno samobitnost kot ključno sestavino nacionalne prihodnosti.

- Slovenska kultura se mora po razpadu jugoslovanskega kulturnega prostora močneje utrditi v evropskem kulturnem prostoru.

ČASTNI ODBOR

3.

Častni odbor sestavljajo najvišji predstavniki družbenega, kulturnega in političnega življenja države, ki s svojim ugledom in zavzemanjem za realizacijo projekta prispevajo k izvedbi projekta.

Častni odbor sestavlja predsednik častnega odbora in člani častnega odbora.

Član častnega odbora je župan MO Ljubljana, ki je pristojen za oblikovanje častnega odbora ter zadolžen za koordinacijo dela častnega odbora.

Častni odbor se na občasnih sejah ali s pisnimi informacijami seznanja o delu ostalih organov projekta in o realizaciji projekta.

PROGRAMSKI ODBOR

4.

Programski odbor pripravi predlog vsebine programa projekta EMK Ljubljana 97 in sicer skupni program ter program po posameznih področjih. Predlog programa vsebuje tudi predlog izvajalcev, predlog terminske izvedbe programa ter finančno oceno programa. Po sprejetju programa projekta skrbi za strokovno-vsebinsko izvedbo programa.

Programski odbor deluje po posameznih programskih poljih. Posamezni člani programskega odbora so zadolženi za posamezna programska polja.

Člani zadolženi za posamezna programska polja samostojno pripravijo program za posamezno področje. Programski odbor skupno uskladi program glede obsega posameznih področjih v okviru celotnega projekta ter glede terminske in vsebinske usklajenosti posameznih programskih akcij.

5.

Programski odbor sestavlja predsednik in ___ članov. Posamezni člani so zadolženi za programska polja.

Programska polja so:

1. literatura
2. scenska umetnost

2

Ta obširen okvir spremljajo splošne smernice za pripravo Nacionalnega kulturnega programa.

Kolikor lahko eksperti ocenijo, je svet naredil vse, da bi Ministrstvo za kulturo lahko izoblikovalo Nacionalni kulturni program. Vendar ni v ministrstvu nikogar, ki bi lahko zagotovil spoštovanje rokov (program naj bi bil narejen do konca leta 1996). Postopki za implementacijo, spremljanje, nadzorovanje in vrednotenje rezultatov so še vedno nejasni.

Kakor koli že, pripravljanje tega nacionalnega kulturnega programa ne bi smelo biti opravičilo za neizražanje politične volje.

5. 1. 5

Nove naloge za Ministrstvo za kulturo

V razvrščanju javne podobe posameznih slovenskih ministrstev je te dni Ministrstvo za kulturo na zadnjem

3. vizualna umetnost
4. arhitektura, oblikovanje, urbanizem,
5. resna glasba
6. rok, etno, jazz
7. film, fotografija, medijska umetnost
8. celostna podoba mesta
9. marketing

Predsednik programskega odbora koordinira delo programskega odbora, skrbi za njegovo realizacijo ter za povezavo z izvršnim odborom. Predsednik programskega odbora je član izvršnega odbora.

Člani, ki niso zadolženi za posamezna programska polja, sodelujejo pri pripravi predloga celotnega projekta EMK Ljubljana 97.

6.

Programski odbor je imenoval župan _____.

7.

Programski odbor odloča o vsebinski in terminski uskladitvi predlogov programov posameznih področjih in oblikovanju predloga za celoten program projekta na sejah programskega odbora. Svoje odločitve sprejema soglasno, v primeru, da se o posameznih vprašanih člani odbora ne morejo uskladiti, se oblikujejo ločeni predlogi.

IZVRŠNI ODBOR

8.

Izvršni odbor je zadolžen za organizacijsko izvedbo projekta. ~~Na podlagi predloga programskega odbora sprejme program za posamezna programska polja in usklajen program za celoten projekt.~~ Izvršni odbor je zadolžen za izvedbo projekta ter skrbi za organizacijo financiranja projekta.

9.

Izvršni odbor sestavlja direktor izvršnega odbora, predsednik programskega odbora,

3

mestu. Seveda se to lahko ne zdi tako pomembno, ker dejansko zajema to ministrstvo manj kot odstotek skupnega državnega proračuna. Vendar, ali so vsi Slovenci pozabili, da je bila kultura glavna spodbuda za spremembo političnega sistema?

Očitno so nekatere nejasnosti, ki zadevajo vlogo ministrstva, zasenčile prejšnji pomen tega polja. Mogoče – to se pogosto domneva – sedanja dominacija ekonomije otežuje uveljavitev drugih političnih zadev. Mogoče pa so – vsaj delno – razlogi za to negotovost notranji.

Minister sam je govoril o tem, kako spremenjena vloga države povzroča vrsto negotovosti. V prejšnjih časih, je rekla, je imela država jasno vlogo voditeljice družbe.

Zdaj pa se lahko zgodi, da gredo politiki, skupaj s svojimi birokracijami, v drugo smer kot družba, vključno z njenimi umetniki in drugimi kulturnimi aktivisti.

Nujna – upajmo začasna – centralizacija sistema financiranja je prav tako prinesla nove probleme, kar ob vsem skupaj pojasnjuje, zakaj deluje minister zelo previdno, zakaj ne pokaže jasne slike kulturne politike.

Kar zadeva ministrstvo, so se eksperti soočili z nezadostnim uveljavljanjem pravic ustanovitelja. Stanje je precej obskurno in nezadovoljivo. V mnogih primerih ministrstvo financira kulturne institucije skoraj v celoti, nima pa nobenih ustanoviteljskih pravic. (Razen pri enem gledališču, filharmoniji, filmskem studiju, restavratorskem centru in nekaj muzejih je država hkrati ustanoviteljica in financerka.)

V drugih primerih je vpleteno veliko ustanoviteljev, ki ne uresničujejo svojih ustanoviteljskih pravic zaradi razdrobljenosti občin. Zaradi tega sploh še niso bili ustano-

vljeni ustrezni nadzorni odbori; nekateri so nepopolni ali pa preprosto ne delujejo. V vsakem primeru je treba ugotoviti resno pomanjkanje nadzora.

Mogoče so pravice ustanoviteljev postale anahronizem. To ne pomeni, da ni potrebe po nadzoru, temveč da bi bilo morda treba nadzorne pravice prenesti na javno telo, ki je glavni financer.

Pri opazovanju posegov ministrstva je mogoče dobiti vtis, da uradniki in minister v glavnem delujejo kot gasilska brigada, kot krizni štab, na katerega pritiskajo sindikati in kulturne institucije, ali v najboljšem primeru kot upravljalci slabo delujočega stroja za distribucijo denarja.

Ob tej nujnosti delovanja ministrstva kot "gasilske brigade" ostajajo vedno bolj pereča temeljna vprašanja: Kakšna vloga je namenjena ministrstvu v prihodnje? Kako bo ministrstvo artikuliralo politično voljo in izrazilo svojo pripravljenost za resnično jasno slovensko kulturno politiko? Kako lahko uspe pri uveljavljanju svojih političnih odgovornosti?

Nihče znotraj ministrstva ni mogel izraziti kratko-, srednje- in dolgoročnih smernic te osrednje upravljalске oblasti.

Namesto tega so se vsi naslavljali na bodoči nacionalni kulturni program, za katerega vsi upajo, da bo kmalu na voljo. Nič ne more bolje izraziti negotovosti osebja o teh vprašanjih, kakor njihovo premišljevanje, ali naj postanejo del osrednjega upravljalškega organa in/ali del eksekutive, katalizator ali mogoče le institucija, ki bi usklajevala različne interese.

Kot konkretno priporočilo eksperti predlagajo sledeče obnovitvene korake: ker vprašanj — zlasti v zvezi z načrto-

načelnik oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost pri MO Ljubljana, sekretar izvršnega odbora, predstavnik ES v Sloveniji ter 10 članov.

Po enega člana v izvršni odbor imenujejo naslednje ustanove: Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za zunanje zadeve, Ministrstvo za gospodarsko dejavnost, Oddelek za turizem pri MO Ljubljana, Ministrstvo za informiranje, Slovenska tiskovna agencija, Odbor za kulturo in raziskovalno dejavnost pri MO Ljubljana.

Trije člani odbora so imenovani za posamezna delovna področja in sicer: _____

Število članov, zadolženih za posamezna delovna področja se med izvedbo projekta lahko poveča glede na potrebe, ki bi se pokazale med samo realizacijo.

10.

Člane izvršnega odbora, ki jih ne imenujejo posamezne ustanove, imenuje župan MO Ljubljana.

11.

Izvršni odbor svoje odločitve sprejema na sejah izvršnega odbora z večino navzočih članov izvršnega odbora. Izvršni odbor lahko veljavno sprejema sklepe, če je na sejah navzočih najmanj polovica članov izvršnega odbora.

O sejah izvršnega odbora se pišejo zapisniki v katerih se zapišejo le sprejeti sklepi.

V nujnih primerih lahko odbor odloča na podlagi korenspodenčnih sej ali z odločanjem članov po telefonu ali faxu. V teh primerih je potrebno sprejete sklope potrditi na prvi naslednji redni seji.

12.

Direktor izvršnega odbora organizira in vodi delo izvršnega odbora ter skrbi za koordinacijo s programskim odborom in županom ter oddelkom za kulturo in raziskovalne dejavnosti MO Ljubljana.

FINANCIRANJE PROGRAMA

13.

Projekt EMK Ljubljana 97 se financira iz sredstev proračuna MO Ljubljana, proračuna Republike Slovenije, prispevkov mednarodnih inštitucij ter sponzorskih prispevkov gospodarskih in drugih subjektov.

Vsa sredstva projekta se vodijo na posebnem žiro računu v okviru MO Ljubljana.

Podpisnik računov je direktor mestne uprave MO Ljubljana.

14.

Prostorske in administrativno-tehnične pogoje za delo organov projekta zagotovi MO Ljubljana. Sedež organov projekta bo v prostorih Odbora za kulturo in raziskovalno dejavnost MO Ljubljana.

15.

Sodelovanje ter plačilo posameznih članov organov projekta, ki svojega dela ne opravljajo v okviru svoje zaposlitve, se uredi na podlagi pogodb o delu ali na podlagi avtorskih pogodb, lahko pa tudi z redno zaposlitvijo za določen čas pri MO Ljubljana.

Kriterije za nagrajevanje članov izvršnega in programskega odbora sprejme izvršni odbor, pri čemer upošteva temeljni kriterij, da se praviloma nagraduje opravljeno delo in ne navzočnost na sejah organov.

16.

Z uveljavitvijo poslovnika in imenovanjem organov projekta EMK Ljubljana 97 prenehajo pristojnosti bivšega programskega sveta.

Člani bivšega programskega sveta prejmejo plačilo za opravljeno delo. Plačilo odobri župan MO Ljubljana.

5

vanjem in razvojem kulturne politike – ne bi smeli obravnavati povsem zunaj ministrstva, bi bilo treba ustanoviti oddelek na ministrstvu, ki bi bil v glavnem odgovoren za te naloge. Ta oddelek bi podpiral proces odločanja v kulturni politiki, s tem da bi zagotavljal potrebni osnovni input.

Pripravljal bi predloge za bodočo strukturo, svetoval ministru in igral osrednjo vlogo v nujni racionalizaciji in objektivizaciji kulturnopolitičnih odločitev. Moral bi razvijati, hkrati pa tudi varovati, sočasne kulturnopolitične usmeritve, ki pa bi jih realizirali drugi oddelki. Ta oddelek bi moral tesno sodelovati z nacionalnim kulturnim svetom in pripraviti manjkajoče kulturnopolitične dokumente. Bil bi tudi

glavni sodelavec pri spremljevalnih raziskavah, ki bi se morale opraviti na tem področju.

Zapolnjevanje vrzeli koherentne kulturne politike, ki bo, kot se zdi, najpomembnejši izziv, začasno lahko opravi kratkoročna specialna enota ministrstva, po potrebi pri določenih zadevah podprta z zunanjimi izvedenci.

Zato eksperti ne priporočajo samo restrukturiranja notranjih nalog ministrstva, temveč tudi izboljšanje medministrske kooperacije in koordinacije. Glede na poročila, ki so jih dobili eksperti, se zdi, da so te povezave še zelo šibke.

Ta prizadevanja ne bi pripomogla samo k podobi ministrstva, temveč tudi formulirala nedvoumno politično voljo, ki je potrebna, da bi se jasno in razločno pokazalo, kaj bistvenega je ministrstvo pripravljeno napraviti za zdajšnji razvoj Slovenije.

Obenem se njegovi klienti ne bi več smeli obravnavati kot prosilci, temveč kot profesionalni partnerji, s katerimi

se povezuje v splošnem interesu in s pogodbami. Še posebej s kulturnimi institucijami je treba vzpostaviti jasno pogodbeno osnovo. Zaradi tega je treba implementirati menedžerski know-how tudi v ministrstvu in ne zgolj v kulturnih institucijah. Prav tako je v ministrstvu in ne samo v zunanjih kulturnih dejavnostih nujno vpeljati kontrolne mehanizme in procedure vrednotenja.

Obenem je treba na ravni ministrstva izboljšati pozicije svetovalnih teles.

Ministrstvo za kulturo ima osrednjo javno funkcijo, funkcijo kreditnega zagovornika slovenskega kulturnega razvoja. To podobo je vredno vzdrževati s prepričljivo močjo, ki pa lahko izvira le iz pripravljenosti za spremembe.

17.

Poslovnik stopi v veljavo takoj, ko ga sprejme župan MO Ljubljana, ki poskrbi za konstituiranje organov projekta.

Vsi člani organov projekta so pri svojem delu dolžni upoštevati določbe tega poslovnika.

V Ljubljani, _____

5. 1. 6

Pomanjkanje permanentne spremljajoče evalvacije

Strokovna osnova slovenske kulturne politike je še vedno precej šibka. To ne zadeva le kvantitativnih statističnih pregledov in kvalitativnih ocen, npr. glede sodelovanja različnih plasti slovenske populacije; to zadeva tudi jasne poslovne povezave v obliki natančnih pogodb med, npr., Ministrstvom za kulturo kot klientom in kulturnimi institucijami kot izvajalci storitev.

Nacionalno poročilo in intervjuji so pokazali, kako je sedanja slovenska kulturna politika še vedno zapletena v svojo preteklost. Zunanji opazovalci potrebujejo številne razlage zgodovinskega konteksta, da bi lahko razumeli, kako danes stvari delujejo. Zato so mednarodne primerjave težavne.

Župan
Dr. Dimitrij Rupel
Mestni trg 1
61000 Ljubljana

Ljubljana, 4. december 1995

Zadeva: ODSSTOPNA IZJAVA

Spoštovani g. župan, dr. Dimitrij Rupel!

Spodaj podpisani, ga. dr. Marina Gržinič, predsednica Programskega sveta, g. Marko Hren, koordinator projekta Metelkova in g. Miran Mohar, koordinator NSK (oba člana polja Kulturni in družbeni fenomeni Programskega sveta EMK-Ljubljana 97), z dne 9.11.1995 pa s sklepom o imenovanju tudi člani Programskega odbora EMK-Ljubljana 97. Vas seznanjamo z našim nepreklicnim odstopom iz Programskega odbora projekta EMK-Ljubljana 97.

Razlogi za naš odstop so naslednji:

Do 1. seje Programskega odbora, kot tudi ne na sami seji dne 1.12.1995, nismo dobili niti pisnih niti zadovoljivih ustnih odgovorov na vprašanja, ki smo jih na Vas naslovili v pismu z dne 23. 11.1995. Celo nasprotno, na 1. seji Programskega odbora smo bili seznanjeni z osnutkom Poslovnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo Evropskega meseca kulture Ljubljana 97, ki je v popolnem neskladju s sklepi 3. seje Programskega sveta, prav tako pa sklepi Programskega sveta niso bili upoštevani na sami seji Programskega odbora.

Osnutek Poslovnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo Evropskega meseca kulture Ljubljana 97 nakazuje smer raznišljanja in delovanja Mestne uprave Mestne občine Ljubljana, česar pa ne moremo razumeti drugače kot sistematično in dokončno ukinitje avtonomije stroke ter prvotno zamišljenega in strokovno civilnega pristopa k projektu Evropski mesec kulture - Ljubljana 97. Dejstvo, da je Mestna uprava oblikovala take elemente za osnutek omenjenega poslovnika, pomeni temeljno nezaupnico Programskega sveta EMK-Ljubljana 97.

V mnogih evropskih državah so kulturnopolitične odločitve zelo odvisne od neformalnih kanalov in osebnih zvez. Kulturna politika se v glavnem pogosto obravnava kot rezultat osebnih izkušenj posameznikov, ki o tem odločajo.

Slovenija je napravila prvi korak k "objektivizaciji" s tem, ko je sprejela številne, za kulturo relevantne zakone. Toda ta nujni proces morajo spremljati znanstveni viri. Ni veliko smisla v tem, da se oblikujejo novi zakoni, ne da bi obstajali instrumenti za njihovo uresničitev.

Razvoj ustreznih scenarijev zahteva znanstveno osnovo. V Nacionalnem poročilu, ki v Sloveniji prvič poskuša podati ne le zgodovinski, ampak tudi sodobni in izčrpan opis kulturnopolitičnega okvira, očitno manjka zanesljivih podatkov.

tičnega okvira, očitno manjka zanesljivih podatkov.

Dokler te podlage niso na voljo, so ustrezne kulturnopolitične odločitve arbitrarne. Mogoče je razlog za to, da uradna kulturna politika včasih vztraja pri kontinuiteti, prav pomanjkanje alternativ, ki jih je mogoče razviti le na znanstveni osnovi.

Čeprav je toliko razmeroma neodvisnih dejavnosti, pa ni nikogar, ki bi imel pregled nad relevantnimi objektivnimi podatki. Da bi rešili to vprašanje, se morajo ustvarjalci kulturne politike dogovoriti za skupno strukturo in na njeni osnovi zagotoviti vse nujne podatke.

Medtem ko bi moral to nalogo delno opraviti kompetenten oddelek ministrstva, eksperti predlagajo ustanovitev raziskovalnega centra za kulturno politiko, ki bi bil ustrezen instrument zbiranja in vrednotenja teh podatkov.

Zdi se, da bi tudi Nacionalni kulturni svet zelo potreboval objektivne temelje za učinkovito delo. Lahko bi svetoval

takemu centru v določeni pripravljanih raziskovalnih nalogah.

Tak raziskovalni center je nujno potreben tudi zato, da bi bila slovenska kulturna politika mednarodno primerljiva in torej Slovenija predvidljiva in zanesljiva partnerica tudi v mednarodnem kulturnopolitičnem delu. S takim centrom bi bilo veliko lažje izdelati profesionalen evalvacijski program, ki ga je izvirno razvil Kulturni odbor Sveta Evrope, ter ga redno prilagajati novemu razvoju.

Posebna priporočila:

- *politične stranke naj artikulirajo kulturnopolitične programe;*
- *minister naj dvigne raven parlamentarne razprave o kulturi;*
- *minister naj prevzame pobudo v kulturnopolitičnem razvoju;*
- *oblikuje naj se visoka strokovna specialna enota ministrstva pod pokroviteljstvom ministra, ki mu mora biti tudi neposredno odgovorna, in začne proces kulturnopolitičnega razvoja;*
- *izboljša naj se sodelovanje med ministrstvi;*
- *izboljšajo naj se delovne možnosti Nacionalnega kulturnega sveta, ki naj postane izvirno svetovalno telo, kot ga opredeljuje zakon;*
- *znotraj ministrstva naj se ustanovi oddelek za kulturni razvoj;*
- *ustanovi naj se raziskovalni center za kulturno politiko.*

Posebej nesprejemljivo pa je, g. Dr. Dimitrij Rupel, da kot župan na vseh ravneh, tako proceduralnih kot vsebinskih izkazujete avtoritarno ravnanje, saj v svojih nastopih predstavljate program, ki s strani Programskega sveta ni bil niti predlagan niti potrjen, obenem pa ste dopustili, da so bili pri oblikovanju Programskega odbora in osnutku poslovnika izničeni dosednji sklepi Programskega sveta.

V okviru tako netransparentnih in nedemokratskih razmerij nismo pripravljeni prevzemati odgovornosti.

S spoštovanjem,

Marina Gržinić
Predsednica Programskega sveta EMK-Ljubljana 97

Marko Hren
koordinatorski Metelkove
Programskega sveta EMK-Ljubljana 97

Miran Mohar
koordinatorski NSK
Programskega sveta EMK-Ljubljana 97

V vednost: predsedniku Programskega odbora, g. Tomažu Toporišču
ge. Barbari Berce (Ministrstvo za kulturo)
ge. Tanji Orel Šturm (Ministrstvo za zunanje zadeve)
vsem članom Programskega sveta

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
 Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
 Trubarjeva 5
 61000 Ljubljana
 Tel.: 061 125 42 66
 Fax.: 061 131 41 79

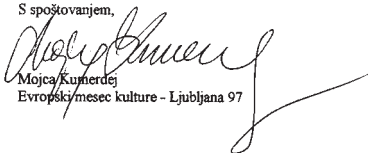
Dat.: 4. december 1995
 Št.: 106/95

Spoštovani člani Programskega sveta projekta Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 !

Na predlog predsednice Programskega sveta, ge. dr. Marine Gržnič, Vas seznanjam z dogajanjem v projektu Evropski mesec kulture - Ljubljana 97 ter Vam pošiljam naslednja gradiva:

- 1) Dopis načelnice, ge. Daše Hribar z dne 5.10.1995
- 2) Dopis ge. dr. Marine Gržnič, predsednice Programskega sveta, g. Marka Hrena, koordinatorja projekta Metelkova in g. Mirana Moharja, koordinatorja NSK (oba člana polja Kulturni in družbeni fenomeni Programskega sveta EMK-Ljubljana 97)
- 3) Osnutek Poslovnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo Evropskega meseca kulture Ljubljana 1997
- 4) Odstopna izjava iz Programskega odbora ge. dr. Marine Gržnič, g. Marka Hrena in g. Mirana Moharja

S spoštovanjem,

Mojca Kumerdej
 Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

5. 2 PRIMERNA POT MED CENTRALIZACIJO IN DECENTRALIZACIJO

Slovenija je veliko in hitro spremenila svoj ustavni okvir. Nekateri problemi, ki izhajajo iz tega, so relevantni tudi za polje kulturne politike.

Mogoče je diagnosticirati nekaj značilnosti:

- do zdaj ni bilo regionalne infrastrukture;
- večje število občin spodbuja medobčinsko sodelovanje in usklajevanje;
- med občinami in državnimi oblastmi ni jasne razdelitve kompetenc;
- pomanjkljivo je horizontalno in vertikalno sodelovanje.

Medtem ko so glavni razlogi za te težave v procesu tranzicije, jih je ne-

kaj treba videti kot ostanke stare samoupravljalke miselnosti, ki pogosto preprečuje razvoj ustreznih oblik sodelovanja. Upoštevati je treba tudi vztrajno dominacijo podeželja.

Eksperti so razpravljali o splošnem ustavnem okviru, ker slovensko kulturno politiko zelo ovirajo nejasna delitev pooblastil med državnimi oblastmi in občinami ter pomanjkanje kakršnih koli regionalnih struktur.

Bilo je veliko ostrih kritik na račun obstoječe razdelitve odgovornosti med državnimi oblastmi in občinami. Zlasti predstavniki občin, ki so leta 1994 izgubili večino finančnega vpliva, so protestirali in označili nove uredbe za katastrofalne. V novi razdelitvi niso mogli najti nikakršne logike; lokalne in nacionalne odgovornosti ter nacionalne prioritete so nejasne. Centralizacija je bila neposredno usmerjena proti policentričnim tradicijam in ni škodovala le kulturi, ampak tudi znanosti in izobraževanju.

Občine, ki so bile nekoč nekakšne paradržavne entitete

v okvirih nekdanje republike, zdaj večinoma nimajo nikakršnega vpliva in so brez javnega denarja za ustrezno kulturno-politično ukrepanje.

Odločitev za obrat za 180 stopinj, k popolni centralizaciji političnega okvira, je bila mogoče pomembna za ohranitev ekonomskega in finančnega sistema, vendar je resno oškodovala samozaupanje in iniciativno občini, ki zdaj čakajo v frustrirani defenzivi.

Očiten je hud razkol med državnimi oblastmi in občinami. Obstajajo kulturne institucije, ki prevzemajo večji del sredstev ministrstva, ki je zato vedno manj sposobno skrbeti za druge kulturne pobude. Obenem institucije ne morejo najti ustreznih partnerjev v ministrstvu ali v občinah; sklenjen je začaran krog.

So pa bili časi, ko so obstajale oblike sodelovanja. Splošno pomanjkanje denarja v osemdesetih letih je nujno vodilo k delnemu sodelovanju med republiko in kulturnimi skupnostmi. Obe sta financirali številne kulturne institucije v razmerju 50:50. Po reformi leta 1994 večino tako imenovanih "nacionalno pomembnih" institucij v celoti financira ministrstvo. Pri nekaterih občinskih institucijah mesto plača stavbo, ministrstvo pa prispeva plače zaposlenih. Pri javnih knjižnicah so "modeli sodelovanja" drugačni.

Splošni vtis je bil, da vsi gledajo na te uredbe kot na začasne. Nihče pa nima jasne predstave o prihodnji delitvi pooblastil. Vsa prizadevanja za ustrezne rešitve ovirajo ostanki starega sistema ekstremne decentralizacije, ki prispevajo k trajni bojazni pred vsemi uredbami, ki prihajajo od centralnih oblasti.

Problem seveda ni postal nič lažji, ko je iz 62 občin nastalo 147 sedanjih. Povsem nasprotno, ker so neenake v

ŽUPAN
DR. DIMITRIJ RUPEL

LJUBLJANA
GLAVNO
MESTO
REPUBLIKE
SLOVENIJE

Mestni trg 1
61000 Ljubljana, Slovenija
tel 061 21 28 20, 125 54 24
faks 061 125 65 04

Štev.: 3734/102-95
Datum: 5.12.1995

Gospa dr. Marina Gržinič
Gospod Marko Hren
Gospod Miran Mohar

Spoštovani člani Programskega odbora EMK!

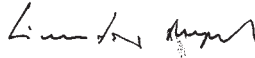
Ob pozornem branju Vaše izjave (4.12.1995) je mogoče skleniti, da nimate nobenega razloga za odstop. Pobuda, legitimno vodenje, organizacija, odgovornost in nadzor v zvezi z EMK izvirajo iz ustreznih mestnih organov, če ne neposredno od župana, oz. tem organom pripadajo - to pa vam je bilo že večkrat razloženo.

Povabljeni ste bili k sodelovanju pri projektu EMK in vabilo velja tudi za naprej.

Želim si, da bi sodelovali v Programskem odboru, kolikor pa vam to ni mogoče, prosim, da namesto sebe predlagate v Odbor koga drugega.

Pripravljen sem se o zadevi pogovoriti tudi osebno, zato Vas vabim, da pokličete moj kabinet in da se o odprtih vprašanjih čimprej pogovorimo.

Lep pozdrav,

dr. Dimitrij RUPEL

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97
Trubarjeva 5
61000 Ljubljana
Tel.: 061 /125 42 66
Fax.: 061/ 131 41 79

Dat.: 6. december 1995
Št.: 106/95

**VABILO NA 4. PLENARNO SEJO PROGRAMSKEGA SVETA
PROJEKTA EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97**

Spoštovani !

Na predlog predsednice Programskega sveta, ge. dr. Marine Gržinič, Vas vabim na
4. plenarno sejo Programskega sveta EMK-Ljubljana 97, ki bo

v petek, 15. decembra 1995, ob 13.00 uri v Mali sejni dvorani, Magistrat, Mestni trg 1.

Na seji bomo obravnavali delovanje Programskega sveta v okviru projekta EMK-Ljubljana 97 in odnos Programskega sveta do novo ustanovljenih odborov - Programskega odbora in Izvršnega odbora.

Nekaj gradiv za to sejo smo Vam že posredovali, in sicer:

- 1) Dopis načelnice, ge. mag. Daše Hribar z dne 5.10.1995
- 2) Dopis ge. dr. Marine Gržinič, predsednice Programskega sveta, g. Marka Hrena, koordinatorja projekta Metelkova in g. Mirana Moharja, koordinatorja NSK (oba člana programskega polja Kulturni in družbeni fenomeni Programskega sveta EMK-Ljubljana 97)
- 3) Osnutek Poslovnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo Evropskega meseca kulture Ljubljana 1997
- 4) Odstopna izjava ge. dr. Marine Gržinič, g. Marka Hrena in g. Mirana Moharja iz Programskega odbora

Vsa nova gradiva Vam bomo posredovali na sami seji.

Obenem sta z namenom, da bi Vam predstavila poslovnik projekta EMK-Ljubljana 97, na predlog predsednice Programskega sveta, ge. dr. Marine Gržinič na sejo vabljena tudi predsednik Programskega odbora, ki je hkrati tudi podpredsednik Programskega sveta, g. Tomaž Toporišič in pa direktorica projekta EMK-Ljubljana 97, ga. Lilijana Rudolf.

S spoštovanjem,

Mojca Kumerdej
Evropski mesec kulture - Ljubljana 97

V vednost:

Županu, g. dr. Dimitriju Ruplu
Načelnici oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost, ge. mag. Daši Hribar
Ge. Barbari Berce (Ministrstvo za kulturo)
Ge. Tanji Orel Šturm (Ministrstvo za zunanje zadeve)
Predsedniku Programskega odbora, g. Tomažu Toporišiču
Direktorici projekta EMK-Ljubljana 97, ge. Lilijani Rudolf

geografski in demografski velikosti, so nesposobne vzpostaviti lastno kulturno infrastrukturo in nepripravljene za ustrezno horizontalno sodelovanje. Tudi centralne državne oblasti ne dajejo vtisa, da delujejo kot učinkoviti koordinatorji pri izenačevanju zelo različnih možnosti. Ne glede na to predstavniki občin večinoma čakajo na rešitve od zgoraj.

Celo 11 mestnih občin ima zelo različne poglede na nadaljnji razvoj, npr. na to, kako sodelovati s svojim "zaledjem". Glavni rezultat splošnih posvetovanj županov je bil zahtev po večji količini denarja. Obstaja okoli 26 občin, ki imajo nekakšen osrednji pomen za okoliško področje.

Ustanovitev regij je podrobno opredelil Zakon o lokalni samo-

upravi iz 1993/94. Uredbe o regijah pa niso bile opredeljene na obvezujoč način: "Občine se lahko združujejo v regije, da bi urejale in izvrševale lokalne zadeve širšega interesa" Slovenske ekspertne skupine so napravile prve predloge za razvoj sedem do dvanajst regij v dveh do treh letih, vendar se odgovorni politiki niso strinjali. Mogoče so se bali, da bi te regije kot posebne pravne entitete, ki imajo kompetence države in občin ter potrebujejo lastne institucije, lahko povzročile velike stroške. To pomeni tudi volitev, imenovanje voditeljev in zakonodajnih teles.

Nadaljnji razvoj delitve pooblastil med državo, nekaterimi regionalnimi strukturami in občinami presega namen kratkega poročila ekspertov. Ta zadeva splošni ustavni okvir in ne zgolj posebnega kulturnega področja. Treba pa je izrecno poudariti, da ima pomanjkanje jasnih uredb na tem temeljnem področju državne organiziranosti za kulturo veliko, v glavnem negativnih posledic. Kolikor so mo-

gli zaznati eksperti, sta veliko bolj potrebni horizontalna in vertikalna kooperacijska shema, kot pa ustanovitev novih in neodvisnih administrativnih ravni, te bi namreč peljale k še večji kooperativni togosti in zahtevale precejšnja dodatna javna sredstva.

Ko politični predstavniki govorijo o ustreznem restrukturiranju slovenske politične krajine, bi morali upoštevati, da je cela Slovenija manjša kot mnoge regije v drugih evropskih državah.

Treba je reči, da to stališče nima nič opraviti z določenim ideološko pristranskim stališčem – ki je preživelo bivši samoupravljalški režim – po katerem se morajo kulturne zadeve obravnavati le v majhnih entitetah, državne oblasti pa bi morale delovati le kot pomoč. Ima opraviti le z željo po jasni določitvi tega, katero javno telo bi moralo biti za kaj odgovorno.

Upati je, da bo nacionalni kulturni program razjasnil bodoče nacionalne prioritete. V vsakem primeru je nujen program “nacionalnih” kulturnih dejavnosti, ki jih bo organizirala država, in ki bodo (v glavnem) predstavljale slovensko kulturo, upoštevaje mednarodno primerljive standarde kakovosti.

Vendar je potrebna tudi javna razprava o tem, kako sprožiti gibanje od spodaj navzgor. Katere so izvirne kulturne naloge občin, ki pa jim je treba omogočiti, da jih same tudi izpeljujejo? Katere naloge bi preobremenile posamezne občinske proračune in bi zato morale biti uresničene združeno, npr. na regionalni ravni? Da bi se rešili taki problemi, je treba proučevati evropske modele, kakršen je finski. Tam je 19 regij oblikovalo zelo šibko birokracijo tako, da so občine delegirale svoje predstavnike v

ŽUPAN
DR. DIMITRIJ RUPELLJUBLJANA
GLAVNO
MESTO
REPUBLIKE
SLOVENIJEMestni trg 1
61000 Ljubljana, Slovenija
tel 061 21 28 20, 125 54 24
faks 061 125 65 04Štev.: 3774/02-95
Datum: 8.12.1995

Članom Programskega sveta EMK - Ljubljana 1997

Spoštovana članica, spoštovani član Programskega sveta!

Iz naše pisarne ste 6. decembra 1995 (štev.106/95) dobili vabilo na 4. plenarno sejo. Podpisala ga je gospodična Mojca Kumerdej. Želim Vam sporočiti, da je bila seja sklicana brez vednosti pristojnih oz. odgovornih za organizacijo EMK, deloma pa tudi v nasprotju z mojimi željami. Pobuda, legitimno vodenje, organizacija, odgovornost in nadzor v zvezi z EMK izvirajo iz ustreznih mestnih organov, če ne neposredno od župana, oz. tem organom pripadajo.

Ne želim se neposredno mešati v delo Programskega sveta in dopuščam, da se seveda svobodno sestaja. Vendar se boste strinjali, da je zaradi svoje širine in števila članov takšno telo neoperativno in je kvečjemu lahko posvetovalni parlament našega projekta EMK. Tako ga bo opredelil tudi Poslovnik, ko bo pripravljen. V zvezi s tem Poslovnikom Vam moram sporočiti, da doslej ni mogel biti predmet nobenega spora in da tudi posledje ne more biti povod za ločevanje duhov in moči, ki jih potrebujemo za uspešno uresničitev projekta EMK.

Dovoljujem si Vas prositi, da v tem trenutku, to se pravi v decembru, ko imamo vsi veliko dela in prazničnih skrbi, prepustimo uvodno delo za EMK Programskemu odboru, medtem ko bi širši sestanek Programskega sveta prišel prav v mesecu januarju ali februarju.

Dovolite mi, da Vam ob tej priložnosti želim vesel Božič in srečno Novo leto,

vaš župan

dr. Dimitrij RUPEL

regionalna telesa.

Kultura potrebuje različne vire financiranja. Skoraj povsod v Evropi imajo občine pomembno vlogo pri financiranju kulture. Na splošno zagotavljajo različno kulturno infrastrukturo v ustreznem delu države. Zato eksperti predlagajo novo delitev oblasti, in sicer tako, da ni preveč koncentrirana v eni roki. Le če bo možno najti novo, ustrežnejše ravnovesje med državnimi oblastmi in občinami, bodo tudi občine lahko poiskale nove oblike sodelovanja.

Kulturne institucije so večinoma umeščene v mestnih občinah; svoje programe ponujajo prebivalcem ustreznih mest, pa tudi ljudem z okoliških področij. Nove oblike medobčinskega sodelovanja so nujne zaradi

finančnega izenačevanja, in sicer skupaj z jasnim mandatom države, da bo vzdrževala in razvijala to temeljno infrastrukturo.

Večina udeležencev v glavnem čaka. Gotovo obstajajo razlogi za njihovo defenzivnost, ni pa to optimalen prispevek k demokratičnim spremembam. Nezainteresirane za ustanoviteljske pravice so zlasti občine, ki so postopoma izgubile nadzor nad kulturnimi skladi ter zato puščajo kulturne institucije brez kakršnega koli nadzora. Kulturne institucije, ki hočejo preživeti v takšnih okoliščinah, imajo samo en cilj: postati nacionalne institucije in zato v celoti financirane od Ministrstva za kulturo. Izguba zvez z občino se zdi manjša težava.

Z vidika ekspertov je nujno domnevati, da konstrukcija trajnega in stabilnega okvira za atraktivno slovensko kulturno infrastrukturo ni verjetna brez jasneje opredeljene razdelitve pooblastil med različnimi javnimi organi.

SPOROČILO ZA JAVNOST

Po 1. seji Programskega odbora projekta Evropski mesec kulture – Ljubljana 97 (v nadaljevanju EMK- Ljubljana 97) dne 1. decembra 1997, so dr. Marina Gržinič, predsednica Programskega sveta EMK – Ljubljana 97, Marko Hren, koordinator projekta Metelkova, in Miran Mohar, koordinator NSK, nepreklicno odstopili iz Programskega odbora projekta. V odstopni izjavi so kot razlog navedli neskladje postopkov Mestne občine Ljubljana s sklepi Programskega sveta EMK – Ljubljana 97 in avtoritarnost ravnanja Mestne občine Ljubljana ob spreminjanju prvotno zasnovanega koncepta te pomembne kulturne prireditve.

Potem, ko se je že nekaj mesecev težišče strukturne in konceptualne politike EMK 1997 opazno prevesalo v smer avtoritarne prakse, katere cilj je varovanje že vzpostavljenih centrov moči ter reprodukcija obstoječega kulturno-političnega sistema (na kar smo nekateri člani PS župana sproti pismeno in ustno opozarjali), se je na 1. seji novoustanovljenega Programskega odbora jasno pokazalo, da so dosedanji koncept in kriteriji, ki jih je v svojem polletnem delovanju vzpostavil Programski svet EMK- Ljubljana 97, dokončno ogroženi.

Po dolgoletnem javnem opozarjanju posameznikov in skupin, da je obstoječi sistem kulturne politike, ki ga določajo kulturni centri moči, preozek in nesprejemljiv (predvsem za obsežen segment kulture in umetniških praks, ki so se izoblikovale v 80-ih letih, in ki v 90-ih letih upravičeno zahtevajo možnosti razvoja novih produkcijskih pogojev in odnosov), smo ob prvotno zastavljenem konceptu projekta EMK- Ljubljana 97 verjeli, da je projekt EMK – Ljubljana 97 priložnost za kvalitativno spremembo togega sistema slovenske kulturne politike in za vzpostavitev manjkajočih oblik sodobnih produkcijskih razmerij. Zanašali smo se na zrelost akterjev slovenskega kulturnega prostora – od vodstvenih struktur, do umetnikov in strokovnjakov - da bomo znali vzpostaviti nove, transparentne kriterije pri oblikovanju kulturnih projektov širšega javnega pomena. Transparentni kriteriji namreč zahtevajo odgovornost posameznikov, da se pri oblikovanju projektov širšega javnega pomena držijo strokovne etike in dogovorjenih pravil, ki urejajo odnose in interakcijo med različnimi partikularnimi interesi. To pomeni, da v imenu vsebin širšega javnega dobrega vzpostavimo racionalen odnos do potreb po neposredni zadovoljitvi materialnih in simbolnih interesov lastnih projektov in institucij, saj logika zadnjega vodi v že znan iztek igre in reprodukcijo obstoječih pozicij moči.

S takšno strukturo bi pridobile zlasti tiste kulturne pobude, ki niso omejene na eno, temveč svojo dejavnost ponujajo več občinam. Ne bi bilo treba, da se take institucije avtomatsko oblikujejo kot *“nacionalne”*; namesto tega bi ustreznega sodelavca za določene zadeve našle na regionalni ravni. Na ugovor, da bi bila taka struktura za sedanjo Slovenijo predraga, je mogoče odgovoriti s konceptom *“šibke”* regionalizacije.

S takšno regionalno strukturo bi bilo lažje najti novo delitev dela med državo in občinami. Ministrstvo za kulturo, ki je zdaj obremenjeno z večino procedur financiranja in zato povsem zasledeno, bi se lahko osredotočilo na zadeve nacionalnega pomena, medtem ko bi občine lahko bolj skrbele za posamezne finančne transakcije.

Posebna priporočila:

- *najti novo delitev pooblastil med državnimi oblastmi in občinami;*
- *najti novo ravnotežje pri financiranju kulture;*
- *sprožiti proces regionalizacije od spodaj navzgor, npr. okoli mestnih občin;*
- *izboljšati horizontalno in vertikalno sodelovanje med različnimi ravnmi.*

5.3 ČEZMERN INSTITUCIONALIZACIJA

Tretje problemsko področje je tisto, ki se ukvarja s kulturnimi institucijami. Veliko dokazov sugerira, da te institucije –

Prvi znanilci, da Mestna občina Ljubljana ne namerava zagotoviti s sklepom Programskega sveta dogovorjene avtonomije projekta EMK – Ljubljana 97, ter se odloča za samovoljno ravnanje, so se pokazali že avgusta 1995, ko je Mestna uprava neargumentirano ustavila delo na elaboratu, ki naj bi artikuliral vsebinske in metodološke postopke priprav in izvedbe projekta EMK – Ljubljana 97. Temu je sledilo:

- županovo vabilo 16-im novim članom na 3. plenarno sejo Programskega sveta (ki kljub županovim obljubam o takojšnjem imenovanju, še danes niso uradno imenovani člani Programskega sveta);
- v odnosu do sklepov Programskega sveta nekonsistentna kadrovska sestava Programskega odbora;
- preimenovanje s sklepom Programskega sveta potrjenega Koordinacijskega odbora v Izvršni odbor, ki je v sedanjih sestavi popolnoma politično telo in ki mu novi predlog Poslovnika o urejanju razmerij med telesi EMK – Ljubljana 97 daje odločilne kompetence v nadzoru in izvedbi programa projekta EMK – Ljubljana 97.

Skratka, potek dosedanjih priprav na izvedbo projekta EMK – Ljubljana 1997, lahko strnemo v naslednje zaključke.

1. Prvotna – v sodobnem evropskem smislu zastavljena – metoda vzpostavljanja produkcijske politike je bila z ukinitvijo civilnega principa širokega konsenza in avtonomije stroke abortirana.
2. Prvotna vizija je strogo ločevala med pristojnostmi Programskega sveta za oblikovanje programa in njegovo izvedbo, centri politične moči pa so bili po funkciji opredeljeni kot struktura, ki mora za izvedbo zagotoviti finančne in infrastrukturne pogoje.
3. Prvotno zamišljena pluralnost projekta, ki bi ob koncipiranju programa enakovredno upoštevala širok konsenz ustvarjalcev in strokovnjakov, se je sprevrgla v koncept čiste reprodukcije obstoječe strukture obvladovanja kulturno-umetniškega polja.
4. Sistematično so bili onemogočeni strukturni in personalni elementi, ki so uravnotežali etabrirane pozicije moči z neetabliranimi. Sem sodi: ustavitev elaborata projekta, ki ga je predsednica Marina Gržinič začela pripravljati v sodelovanju z glavno koordinatrico, s strokovnimi sodelavci in PS, odvzem kompetenc PS kot polja konsenza, izključitev dveh polj PS – Kulturni in družbeni fenomeni ter Publikacije, kongresi, simpoziji v predlogu Poslovnika projekta ter sistematično onemogočanje glavne koordinatrice projekta, Mojce Kumerdej, kot edine profesionalno zaposlene za koordiniranje in vodenje projekta v Mestni upravi.

ki so temelj kulturne infrastrukture – v resnici sploh niso vodene. Kot že rečeno, splošno pomanjkanje kulturne politike otežuje razvoj ustreznih razmerij med državnimi oblastmi in kulturnimi institucijami, ki imajo pomembno vlogo v slovenski kulturni infrastrukturi. Rezultat je pomanjkanje smeri, vodstva, jasnih pogodb, nadzora, vrednotenja in presoje.

Te institucije, ki so redno financirane, a brez vodstva, so prepuščene same sebi; le redke so resnično uspešne, večina deluje s skromnimi rezultati, nekatere so postale dejansko "mrtve". Vse pa ministrstvo obravnava enako. V večini institucij ne poznajo sodobne metode upravljanja, kar daje sindikatom neustrezno veliko moč vplivanja. Zato so njihovi

predstavniki tisti, ki dejansko ustvarjajo personalno politiko.

Do zdaj niso bili oblikovani jasni cilji za kulturne institucije. Njihova prihodnja vloga je nejasna. Dokler se bo nadaljevala ta negotovost, bo splošna drža, izogibanje tveganju, močnejša od želje po iniciativi. Vsi ti vtisi so eksperte pripeljali do diagnoze o "čezmerni institucionalizaciji", ki jo je treba na kratko razložiti.

5.3.1

Najti ustrezna razmerja med državnimi oblastmi in kulturnimi institucijami

Posamezni predstavniki kulturnih institucij so največkrat rekli, da se čutijo zelo omejeni z veljavnimi sporazumi o socialnem partnerstvu med sindikati kot predstavniki zaposlenih in Ministrstvom kot zaposlovalcem. Na te sporazume ne morejo vplivati. Po drugi strani pa pravijo, da od

ministrstva ne dobijo jasnih navodil, ki bi bili relevantni v smislu kulturne politike.

Zato so eksperti dobili vtis, da posamezne kulturne institucije ohranjajo samoupravljalno obnašanje. Brez jasnih ciljev bo tako imenovana *“triada državnih nalog”* – odločanje, implementacija in nadzor – ostala v rokah same institucije, katere dela niti ni mogoče oceniti.

Praktična nuja tako lahko zavede k zožitvi kulturne politike na kulturno administracijo. Tudi od samih kulturnih institucij je pogosto slišati poziv po političnem vodstvu v kulturnih zadevah. Očitna je potreba po jasnih kulturnopolitičnih perspektivah, ki se identificirajo s političnim vodstvom ministrstva.

Toda samo razvoj takšnih kulturnopolitičnih ciljev, ki so uresničljivi, lahko na kulturni sceni vodijo v nove in plodne odnose. Vodstvene zmogljivosti v večini kulturnih institucij zdaj niso najboljše. Njihov status državnih institucij z državnimi uslužbenci označuje bolj kontinuiteto kot pa ustreznost.

Z evropskega gledišča bi bilo treba tudi v Sloveniji preučiti načelo vpliva oblasti. Dolgoročno bi bilo treba premisliti, katere kulturnopolitične naloge bi imela centralna vlada. Državne oblasti in njihovi državni uslužbenci pa bi jih morali izvrševati tudi v prihodnje. Strokovne organizacije (skladi, sveti, privatna podjetja ali druge primerne entitete) pa bi lahko opravljale druge naloge.

Ali je res brezpogojno nujno, da ena osrednja državna oblast podpira posamezne umetnike, druga državna institucija organizira kulturne prireditve in tretja organizira workshope (delavnice) za zaščito kulturne dediščine? Je zdajšnja akumulacija državnih aktivnosti edino jamstvo za

Netransparenten, nedemokratičen, subverziven in žaljiv način, na kakršne se spremembe izvajajo v okviru Mestne občine Ljubljana, je nesprejemljiv. Zavedamo se, da ima župan formalno vse pristojnosti, da projekt EMK – Ljubljana 97 oblikuje v skladu s svojo vizijo kulturne politike mesta. Od župana pričakujemo jasno artikulacijo nove vizije in ciljev projekta EMK – Ljubljana 97, ter jasno opredelitev kriterijev in metode odločanja o vsebinah. Ne sprejemamo pa manipulacij, s katerimi se projekt navznoter izvaja avtoritarno, navzven pa – z ohranjanjem in vzpostavljanjem strokovnih teles, ki so po predlogu Pravilnika brez vsakršne moči – poizkuša dati videz demokratičnosti.

dr. Marina Gržinić
predsednica Programskega sveta EMK – Ljubljana 97

Marko Hren
koordinater projekta Metelkova Programskega sveta EMK – Ljubljana 97

Miran Mohar
koordinater projekta NSK Programskega sveta EMK – Ljubljana 97

Eda Čufer
članica programskega polja Scenska umetnost Programskega sveta EMK – Ljubljana 97

Borut Vogelink
član programskega polja Likovna umetnost Programskega sveta EMK – Ljubljana 97

Mojca Kumerdej
glavna koordinatorka projekta EMK – Ljubljana 97 pri Mestni občini Ljubljana

PRAVILNIK
O ORGANIZACIJI, PRISTOJNOSTIH
IN DELU ORGANOV ZA IZVEDBO
EVROPSKEGA MESECA KULTURE LJUBLJANA 1997

- Na podlagi sklepa, ki ga je sprejela skupščina mesta Ljubljane na 17. seji dne 19.12.1991;
- glede na podporo vlade Republike Slovenije (53. seja z dne 4.11.1993) in
- glede na sklep Sveta ministrov za kulturo Evropske skupnosti z dne 17.6.1994

je mesto Ljubljana nosilec projekta Evropski mesec kulture leta 1997.

Zaradi ustreznega poteka priprav na ta projekt župan MOL sprejema pravilnik o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo EVROPSKEGA MESECA KULTURE LJUBLJANA 1997.

1.

Pravilnik ureja delovanje organov za izvedbo projekta Evropski mesec kulture Ljubljana 1997 (v nadaljevanju EMK Ljubljana 97), njihovo imenovanje, pristojnosti, način dela in sistem financiranja projekta.

Organi projekta so: častni odbor, programski svet, programski odbor in direkcija.

ČASTNI ODBOR

2.

Častni odbor predlaga župan, sestavljajo pa ga najvišji predstavniki/predstavnice gospodarskega, kulturnega in političnega življenja mesta Ljubljane in države, ki s

kakovost? Ali pa bi bilo učinkoviteje in obenem bolje, če bi se razvila jasna delitev pooblastil, ki bi državnim oblastem omogočila, da se osredotočijo na uresničevanje kulturnopolitičnih zadev, strokovnim organizacijam pa na njihovo implementacijo. Te organizacije bi morale biti dokaj neodvisne v svojem delovanju in ne tesno zvezane z uradnimi postopki.

Tako kot v drugih deželah bi morala biti razmerja med državnimi oblastmi in strokovnjaki jasno pogodbeno opredeljena. Te pogodbe ne bi smele vsebovati samo obsega in rezultatov dela, temveč tudi vzajemne odgovornosti, vire, roke in oblike spremljajočih procesov nadzora. Ta oblika vzajemnih pogodb je v Sloveniji, kot so lahko

ugotovili eksperti, še vedno na začetku. Pogodbe s kulturnimi institucijami, ki prejemajo od ministrstva znatna sredstva, so zelo kratke, nenatančne in so že več let ostale deloma nespremenjene.

Posebne sklade so do zdaj ustanovili samo na dveh področjih: Slovenski filmski sklad, ki je bil ustanovljen šele leta 1995 in Sklad za amatersko kulturo, ki ga pravkar ustanavljajo. V obeh primerih je očitno, da implementacija takšnih novih kulturnopolitičnih instrumentov pomeni pomemben iziv, za katerega je upati, da bo vodil k vzajemnemu učenju.

Pomemben in trajen izziv je jasna razdelitev del in nalog: politiki naj se zavzemajo za jasne perspektive in cilje kulturne politike, uradniki naj urejajo kulturnopolitični proces sprejemanja odločitev na temelju veljavnega pravnega okvira, kulturni menedžerji pa naj bodo pooblašeni za uresničevanje ustrezne kulturne dejavnosti. Trud pa naj bo poplačan z večjo samoiniciativo in – kot rezultat – z

ustanovitvijo modernega kulturnopolitičnega okvira po evropskem standardu.

*I. ekskurz:
možni prispevek
kulturnih institucij k
rastoči evropski zavesti*

Direktor slovenske opere je omenil, da mora v okrožju 200 km tekmovali še s sedmimi drugimi srednje velikimi opernimi hišami. Če ne bi bili "umetno" vzdrževani pri življenju (popolno financiranje države), bi bila glavna menedžerska naloga v tem, da analizira prednosti in šibkosti posameznih hiš, se poskuša z njimi uskladiti in sodelovati ter doseči ustrezno delitev dela za največjo učinkovitost ali se usmeriti v specializacijo umetniškega osebja, da bi dosegel najvišjo raven kakovosti. V vsakem primeru bi šlo za tekmovanje, ki bi bilo v korist zainteresiranega in radovednega občinstva, ki po temtakaem lahko izbira.

Mnoge slovenske kulturne institucije morajo napraviti vsaj dva koraka. Prvi je opredeljen s tem, da slovenska kultura ni več regionalna, temveč nacionalna zadeva. Drugi je določen s slovensko željo, da se vključi v Evropsko skupnost. Čeprav so določene institucije še obremenjene z iskanjem mesta v novem nacionalnem kontekstu, se jih že poziva, naj upoštevajo evropsko razsežnost.

Tudi v drugih državah članicah Evropske skupnosti mnogi kulturni predstavniki verjamejo, da je dovolj služiti zgolj nacionalnim interesom. Nacionalna dimenzija pa je npr. v ekonomskih, tehnoloških in celo socialnih terminih vedno bolj šibka, zaradi internacionalizacije, ki poteka (najmanj) na evropski ravni. Kultura je v nevarnosti, da ostane (zadnja) nacionalna trdnjava, slaven, a nemočen simbol

- 2 -

svojim ugledom in pomočjo pri realizaciji projekta prispevajo k izvedbi projekta.

Častni odbor je sestavljen iz predsednika/predsednice častnega odbora in članov/članic častnega odbora.

Župan MO Ljubljana dokončno oblikuje častni odbor in je zadolžen za koordinacijo njegovega dela.

Častni odbor se na sejah ali s pisnimi informacijami seznanja z delom drugih organov projekta in z realizacijo projekta.

PROGRAMSKI SVET

3.

Programski svet je strokovno-posvetovalno telo Programskega odbora EMK Ljubljana 97.

Programski svet se sestaja na plenarnih sejah, na katerih obravnava vprašanja, povezana s programom projekta EMK Ljubljana 97. Svoje ugotovitve posreduje programskemu odboru in direkciji.

V programskem svetu sodelujejo predstavniki naslednjih področij:

1. literatura
2. scenska umetnost
3. likovna umetnost
4. naravna in kulturna dediščina
5. arhitektura, oblikovanje, urbanizem
6. resna glasba in opera
7. rock, etno, jazz
8. film, fotografija, medijska umetnost
9. kulturni družbeni fenomeni
10. teorija in simpoziji

Predsednik/predsednica programskega sveta vodi in usklajuje delo programskega sveta in skrbi za povezavo s Programskim odborom. Predsednik/predsednica Programskega sveta je član/članica Programskega odbora.

- 3 -

Ostali organi projekta seznanjajo programski svet s svojim delom.

PROGRAMSKI ODBOR

4.

Programski odbor pripravi predlog vsebine programa projekta EMK Ljubljana 97, in sicer skupni program ter program po posameznih področjih. Predlog programa obsega predlog izvajalcev, predlog terminske in prostorske izvedbe programa ter finančno ovrednotenje programa. Po sprejetju programa projekta spremlja strokovno-vsebinsko izvedbo programa.

5.

Programski odbor sestavljajo predsednik/predsednica in člani/članice. Posamezni člani/članice so zadolženi za programska področja:

Programska področja so:

1. literatura
2. scenska umetnost
3. likovna umetnost
4. arhitektura, oblikovanje, urbanizem
5. klasična glasba, sodobna glasba in opera
6. rock, etno, jazz
7. film, fotografija, medijska umetnost
8. kulturni družbeni fenomeni
9. teorija in simpoziji
10. naravna, kulturna dediščina, turizem

Predsednik/predsednica programskega odbora koordinira delo programskega odbora, skrbi za strokovno izvedbo programa ter za povezavo z direktcijo. Predsednik / predsednica programskega odbora je član/članica direktcije.

skupne pripadnosti. Kot staromodno pa je treba razumeti idejo o kulturi, ki v glavnem služi za politično legitimacijo, da bi bila tako zagotovljena enotnost, ki je ni mogoče doseči z drugimi političnimi sredstvi. Kultura, ki je vedno pod vplivom produktivne napetosti med tradicijo in socialno avantgardo, ni izključno primerna za krepitev nacionalne identitete.

Zato lahko pride do precejšnje napetosti med kulturnimi tradicionalisti, ki delajo zdaj tako kot prej, le s to razliko, da nekoč v slavo slovenske republike kot dela Jugoslavije in zdaj v slavo slovenske nacionalne države, in inovatorji, zavzetimi za razvoj novega in pripravljenimi sprejeti nove izzive kot nove priložnosti.

Gotovo bodo ti novi izzivi v kombinaciji z novimi priložnostmi nadaljnega razvoja prišli v glavnem iz mednarodnega okolja. Ni nenavadno, da so najbolj zanimivi kraji, ki v Sloveniji gojijo kulturne dejavnosti, hkrati zelo zainteresirani za pospešitev mednarodne menjave izkušenj in predstav, sodelovanja in partnerstva. Njihovi predstavniki iz kulturnih središč, in tudi iz off-scene menijo, da slovenska kultura več pridobi s tem, da se spoprime z mednarodnimi umetniškimi predstavami, kot pa da bi obtičala sama zase.

Do zdaj uradna nacionalna kulturna politika ni upoštevala velikih priložnosti v zvezi z internacionalizacijo nacionalne kulturne scene. Mednarodni oddelki različnih ministrstev še vedno delujejo v glavnem na diplomatski ravni. Niso še odkrili priložnosti, povezane s tem, da bi bili privlačen mednarodni sodelavec.

5.3.2

Kadrovska politika

V kulturnih institucijah je zaposlenih okoli 1700 državnih uslužbencev, ki jih financira država; drugih 900 jih dela v kulturnih institucijah, ki jih večinoma financirajo občine. Ti skupini "kulturnih delavcev" bi lahko imeli pomembno vlogo pri nadaljnjem razvoju zunanje podobe slovenske kulture.

Toda do zdaj dajeta preveč vtis zaprte trgovine. Ni kadrovske politike, naravnane v prihodnost, politike, ki bi dovolila razvoj kadrov, in ustreznih programov usposabljanja osebja.

Do zdaj sindikati, v katerih so zaposleni večinoma organizirani, omejujejo svoje naloge na brezpogojno varovanje obstoječih državno zagotovljenih služb. Prednosti, ki jih daje dosmrtna varnost za omejeno število ljudi, nujno vodi k povečevanju negativnih strani, npr. rastoče neučinkovitosti in zato tradicionalizacije institucij, v katerih so zaposleni zaščiteni delavci.

Omenjeno je že bilo, da vodstvo institucij zdaj skorajda nima vpliva na delovna razmerja. V najboljšem primeru uresničujejo dogovore s pogajanjem med Ministrstvom za kulturo, ki se obnaša kot glavni zaposlovalec, in sindikati, ki se obnašajo kot predstavniki kulturnih delavcev.

Rezultat: plače zaposlenih določi država tako, da ne pusti dovolj možnosti za motivacijo ali priznanje individualnih dosežkov. Ni mogoče odpustiti osebja, ki je očitno na napačnem mestu; izključena je tudi naravna fluktuacija, ki bi lahko vnesla nove pobude v organizacijo.

Ob finančnih obvezah pri plačevanju osebja je treba omeniti še nedenarne nagrade. Kot del reorganizacije institucij bi bilo treba zasnovati razumen sistem nedenarnih

- 4 -

Programski odbor na predlog predsednika/predsednice imenuje njegovega/njeno namestnika/namestnico.

Vsak član/članica programskega odbora lahko v soglasju s člani/članicami svojega programskega področja ali institucije, ki jo zastopa, predlaga svojega namestnika / namestnico, ki ga nadomešča v njegovi odsotnosti.

6.

Programski odbor je imenoval župan s sklepom z dne 9.11.1995, št. 3498/DR-95 in ga dopolnil s sklepom z dne 11.1.1996, št. 76/DR-96.

7.

Programski odbor na svojih sejah vsebinsko, terminsko in finančno usklajuje predloge programov po posameznih področjih in oblikuje predlog za celoten program projekta EMK Ljubljana 97.

Programski odbor lahko odloča, če je na sejah navzoča več kot polovica članov/članice. Svoje odločitve sprejema s konsenzom, v posebnih primerih, ko konsenz ni dosežen, pa z dvotretjinsko večino navzočih.

O sejah programskega odbora se vodi zapisnik, ki vsebuje predvsem navzočnost, sklepe in rezultat glasovanja.

Programski odbor po potrebi vabi na svoje seje tudi predstavnika/predstavnico Ministrstva za kulturo, Ministrstva za zunanje zadeve in Mestne uprave. Programski odbor lahko na seje povabi tudi predstavnike/predstavnice drugih inštitucij ali strokovnjake z različnih področij.

Vabljeni udeleženci/udeleženke sodelujejo pri seji programskega odbora, nimajo pa glasovalne pravice.

- 5 -

DIREKCIJA EMK LJUBLJANA 97

8.

Direkcija skrbi za umetniško celovitost, kvaliteto, organizacijo, finančno konstrukcijo in izvedbo projekta. Na podlagi predloga programskega odbora sprejme finančni okvir programov za posamezna programska področja in za skupni program EMK.

9.

Direkcijo sestavljajo umetniški direktor/direktorica projekta EMK 97, organizacijski direktor/direktorica, predsednik/predsednica programskega odbora, načelnik/načelnica oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost pri MO Ljubljana, pomočnik/pomočnica organizacijskega direktorja/direktorice, sekretar/sekretarka in člani/članice, zadolženi za posamezna delovna področja.

10.

Člane/članice direkcije - razen tistih, ki so to po položaju - imenuje župan.

spodbud, ki nagrajujejo iniciativnost.

Za zaposlene člane osebja bi se morale povečati priložnosti, da, vsaj začasno, delajo v drugih kulturnih institucijah v Sloveniji in zunaj nje. Obenem pa so še vedno zelo omejene možnosti za angažiranje tujih umetnikov po mednarodnih tržnih pogojih. Ker so letne dotacije institucij strogo povezane s številom zaposlenih, število osebja ni povezano z vlogami in nalogami. Vodstva niso motivirana za to, da bi prihranili stroške osebja. Nasprotno, spodbujeni so k temu, da delajo s čim večjim številom ljudi - kvalificiranih ali ne - ker to v glavnem določa njihov letni proračun.

Skrajno nesocialno je dejstvo, da sedanji sistem kontinuirano

onemogoča dostop mladim umetnikom in drugim kulturnikom. V zadnjih letih so se poslabšale njihove možnosti za zaposlovanje v kulturnih institucijah. Daleč največji delež celotnega državnega proračuna gre kulturnim institucijam s stalnim številom zaposlenih. Kulturna politika - soočena z vedno večjo letno rastjo - bo v vedno večji nevarnosti, da bo imela obrobno socialnopolitično funkcijo čezmerne zaščite skupine nadprivilegiranih zaposlenih in zavračala rastoč preostanek, ki bo prepuščen samemu sebi brez kakršne koli javne zaščite. Vendar, da bo jasno, to je vprašanje, ki ni značilno samo za Slovenijo.

Ker takšna kulturna politika nima perspektiv, so bile dogovorjene previdne prilagoditve. Na določenih področjih, npr. v Drami, so bile vpeljane različne kategorije pogodb (pogoje še vedno določajo sindikati):

- stalni zaposleni, kot poprej;

- omejene pogodbe, zlasti za določene umetnike;
- pogodbe za umetnike na projektni osnovi.

Ti preurejeni sporazumi lajšajo angažiranje gostujočih umetnikov. Ne glede na to so plače fiksne; včasih je direktorju omogočeno, da svojim zaposlenim umetnikom izplača bonus v največji višini 20% fiksne plače.

Mnogi direktorji so se pritoževali, da ne morejo ohraniti niti profesionalnih standardov, kaj šele, da bi dosegali mednarodno priznanje. Visoko usposobljeni ljudje so se manj pripravljani pridružiti kulturnim institucijam, ki so slabo plačan sektor. Obračajo se bodisi k zasebnemu sektorju, na katerem lahko zaslužijo več, ali pa si poiščejo ustrezne namestitve v tujini. Po drugi strani se posamezniki iz drugih držav – razen mogoče z izjemo revnejših vzhodnoevropskih dežel – v takšnih razmerah navadno niso pripravljani za daljši čas pridružiti slovenskim kulturnim institucijam.

Zato bi sindikati in druge pogodbene strani morali upoštevati ne le pozitivne učinke takšne neenake zaščite zaposlenosti v preteklosti, temveč tudi negativne učinke, ki postajajo vidni v sedanjosti. Obe strani bi morali imeti kar največji interes za razvoj odločnega modernizacijskega programa, za implementacijo ustreznih metod vodenja, vključno z motiviranjem osebnega vodenja, ne pa voditi kulturnih institucij še naprej vzvratno. Zato te pomembne institucije ne smejo postati samoreferenčne, temveč se morajo prilagoditi zdajšnjim in prihodnjim spreminjajočim okoliščinam.

Za eksperte je še vedno odprto vprašanje, ali je res primerno, zlasti za gledališke institucije, da se njihovi umetniki obravnavajo kot državni uradniki.

- 6 -

FINANCIRANJE PROJEKTA

11.

Projekt EMK Ljubljana 97 se financira iz sredstev proračuna MO Ljubljana, proračuna Republike Slovenije, prispevkov mednarodnih inštitucij ter sponzorskih prispevkov gospodarskih in drugih subjektov.

Za sredstva projekta se odpre poseben račun proračuna MO Ljubljana.

Podpisnik računov v okviru projekta EMK Ljubljana 97, ki bodo plačani iz sredstev MO Ljubljana, je župan MO Ljubljana na predlog direkcije EMK Ljubljana 97.

Po končanem projektu direkcija pripravi končno finančno poročilo.

12.

Prostorske in administrativno-tehnične pogoje za delo organov projekta zagotovi MO Ljubljana. Sedež organov projekta bo v prostorih Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost MO Ljubljana.

13.

Mestna občina Ljubljana v okviru Oddelka za kulturo in raziskovalno dejavnost na podlagi potreb projekta EMK Ljubljana 97, pa tudi v okviru drugih oddelkov MOL, zagotavlja delovna mesta za določen čas, do dokončanja projekta EMK Ljubljana 97, za operativno izvajanje del na projektu EMK Ljubljana 97. Za izvajanje teh del lahko Mestna občina Ljubljana vzpostavi tudi pogodbeno delovna razmerja.

- 7 -

Kriterije za nagrajevanje članov/članic direkcije in programskega odbora ter programskega sveta sprejme direktor Mestne uprave na predlog Direkcije, pri čemer upošteva temeljni kriterij, da se praviloma nagrajuje opravljeno delo in ne navzočnost na sejah organov.

14.

Člani/članice programskega sveta prejmejo plačilo za že opravljeno delo. Plačilo odobri župan MO Ljubljana.

15.

V primeru neupoštevanja določil tega Pravilnika lahko župan MOL člana/članico razreši sodelovanja pri projektu EMK Ljubljana 97 in predlaga zamenjavo.

16.

Pravilnik stopi v veljavo takoj, ko ga sprejme župan MO Ljubljana, ki poskrbi za konstituiranje organov projekta in se s tem vzpostavi nova organizacijska struktura projekta EMK Ljubljana 97.

Vsi člani/članice organov projekta so pri svojem delu dolžni upoštevati določbe tega pravilnika.

Štev.: 242/b2-96
Datum: 30. 1. 96

ŽUPAN MOL

II. ekskurz: majhna dežela s številnimi "nacionalnimi" institucijami

Zaradi česa je kulturna institucija v Sloveniji nacionalna ali vsaj "nacionalno pomembna"? Je to odličnost njenega programa, zaradi katerega postane vizitka za narod? Je to mednarodnost v sestavi umetniškega osebja in njihovih programov ali dejstvo, da svoje kulturne dejavnosti ne ponuja le lokalnemu ali "regionalnemu" občinstvu, temveč vsej državi?

Na ta vprašanja eksperti niso mogli dobiti odgovora. Ko so potovali po deželi, so na vsakem koraku srečevali nacionalne, ali vsaj od države financirane institucije: nekatere velike, druge male, nekatere z ambi-

cioznim razponom programov, druge take, ki v glavnem iščejo programe, ki naj bi jih predstavili, nekatere spet take, da jih je mogoče razumeti le v "regionalnem" kontekstu, in nekatere brez kakršnih koli pomembnih dejavnosti.

Kjerkoli pa so eksperti obiskali majhen preostanek še nacionalnih institucij, so se njihovi predstavniki pritoževali, da jim zanikajo ta tako želeni vzdevek: "nacionalen".

Razlog za to, da si vse te institucije želijo postati nacionalne, je pragmatičen: vse takoimenovane "nacionalne" institucije financira država, ki je zdaj najpomembnejši finančni vir.

V političnem strahu, da bi se soočili z nekaterimi "nacionalnimi" institucijami, je videti razlog za težnjo po ohranitvi sedanjega mnoštva takšnih "nacionalnih" institucij, čeprav pomanjkanje standardov kakovosti pelje v daljnosežno izgubo odličnosti.

Mnoge večje države nimajo nobenega nacionalnega gledališča. Slovenija premore dve. Lahko bi domnevali, da so

tuji eksperti zavistni, vendar ko so ministra spraševali po razlogih, je odgovoril: Če bi ministrstvo poskusilo odpraviti "nacionalno" ureditev, bi prišlo do upora osebja.

Kulturna politika je znova izzvana. Kolikor so bili eksperti obveščeni, je namen Nacionalnega kulturnega programa določiti prioriteto listo. To najbrž ne bo dovolj; država mora jasno povedati, s katerimi institucijami naj bo zvezano njeno ime, to pa zahteva jasno specifikacijo nalog, ki naj bi jih opravljala taka institucija.

Če slovenska država hoče biti prepoznana, med drugim s pomočjo kulturne "vizitke", potem se mora osredotočiti na določene ključne dejavnosti. Te dejavnosti pa morajo izpolnjevati določene kulturnopolitične standarde, ki ne zadevajo zgolj estetske plati posameznih programskih prvin, temveč po možnosti njegov mednarodni pomen, zaščito evropske dediščine ali pa njegovo inovativnost. Razloge za in proti bi morali pretehtati kulturnopolitični izvedenci, predvsem tem pa je potrebna politična odločitev o splošni smeri teh meril. Le po takšni odločitvi je možno uspešno nadaljnje uresničevanje nacionalnega kulturnega programa.

Razločitev nekaterih institucij kot nacionalnih institucij nima zveze z razvrednotenjem drugih kulturnih institucij, ki so načeloma enako pomembne, le da njihove aktivnosti niso nujno umeščene v nacionalni kontekst. Namesto tega bi bilo treba izdelati delegatski sistem, ki bo dopuščal, da bodo prihodnji regionalni in drugi javni organi skrbeli za ohranjanje in razvoj drugih javnih kulturnih dejavnosti, ki niso nacionalnega pomena.

ZAPISNIK
11. SEJE PROGRAMSKEGA ODBORA
PROJEKTA
EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 1997

Seja je potekala 12. februarja, 1996 s pričetkom ob 14. uri v Mestni hiši (Banketna dvorana) in bila zaključena ob 16 uri 45 minut. Seja je bila zvočno snemana.

Seje so se udeležili: g. Barbara Berce, g. Andrej Blatnik, g. Tomaž Brate, g. Marina Gržinič, g. Marko Hren, ga. Daša Hribar, g. Brane Kovič, g. Primož Lorenz, g. Miran Morhar, g. Miha Rotovnik, ga. Lilijana Rudolf, ga. Jelka Stergel, g. Tomaž Toporišič, g. Igor Vidmar, g. Igor Zabel, g. Emil Hrvatini. Seje so se udeležili tudi: g. Srečo Dragan, ga. Mojca Hrovatič, ga. Nevenka Koprivšek, ga. Jana Mlakar in gđc. Katerina Mirovič, ga. Veronika Brvar.

Odsotnost opravičili: g. Zoran Kržišnik, g. Marko Letonja

Dnevni red:

1. Potrditev zapisnika 10. seje PO.
2. Pregled Pravilnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo EMK.
3. Razprava o "javnem razpisu" za program EMK.
4. Razno.

G. Tomaž Toporišič prične sejo.

1. točka: Potrditev zapisnika 10. seje PO

G. Tomaž Lorenz pripomne, da želi pojasniti 5. tč., kjer govori o formiranju skupine 100 ljudi, ki bo zadolžena za nemoten funkcionalni, komunalni in infrastrukturni potek EMK. Župan naj bi namreč ustanovil odbor 15 ljudi, tako da to telo ne bo tako obsežno. Bistveno se mu tudi zdi, da bo ta skupina zelo operativna.

Drugih pripomb ni.

2. točka: Pregled Pravilnika o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo EMK.

G. Tomaž Toporišič pove, da obžaluje, da je Pravilnik že podpisan, saj te, zadnje verzije, predsednik PO ni dobil v pregled pred podpisom. Tako je prišlo do sprememb, ki zmanjšujejo preglednost pravilnika, prav tako pa v bistvenih točkah spreminjajo kompetence PO, ter onemogočajo odločanje le-tega o programu EMK. Predlaga, da PO poda svoje utemeljene pripombe na bistvene spremembe, ter da Lilijana Rudolf in Daša Hribar poskrbita, da bi bila do naslednjega ponedeljka izvedena dokončna uskladitev med verzijo, ki jo je pripravil PO, ter Pravilnikom, ki ga je podpisal župan, dr. Dimitrij Rupel. Za nadaljnje delo je namreč nujna zagotovitev minimalnih pogojev za kvalitetno izvedbo projekta. Ključne problematične točke po njegovem mnenju so:

- 5. člen, kjer je na začetku spuščeno število imenovanih članov PO, niso opredeljene zadolžitve članov PO, ki niso zadolženi za posamezna programska področja.
- 7. člen, kjer so zmanjšane kompetence PO, je pa nejasno, kdo sprejme program EMK.
- 8. člen, direkcija naj bi skrbeela za umetniško celovitost projekta, to nalogo pa naj bi po osnutku, ki ga je sprejel PO, tudi imel PO.

- 9. člen, kjer se pojavi "umetniški direktor", njegova vloga in kompetence pa niso določene, niti ni član PO.
- kdo je podpisnik računov, ki bodo plačani iz drugih virov (Ministrstvo za kulturo, pokrovitelji...)

Nato g. **Tomaž Toporišič** odpre razpravo.

Ga. **Jelka Stergel** pove, da si ne moremo privoščiti časovnega razkošja, da bi novi umetniški direktor šele sedaj pristopil k projektu, ko je program že precej definiran.

G. **Emil Hrvatini** meni, da bi prišlo do konflikta med umetniškim direktorjem - članom direkcije in PO.

G. **Mitja Rotovnik** predlaga, da PO pripombe posreduje županu in počaka na razrešitev situacije. Ta projekt je bil namreč zavožen že v začetku in tak projekt je nemogoče rešiti. Funkcijo umetniškega direktorja naj bi prevzela Marina Gržinič in Tomaž Toporišič, z vsemi programskimi kompetencami. Novi umetniški direktor bi tudi zelo težko opravljal svojo vlogo, saj njegove kompetence niso opredeljene. Direkcija tudi ne more zagotavljati umetniške celovitosti, ravno tako direktor ne more skrbeti za kvaliteto, saj za to skrbijo izvajalci. Prav tako je nemogoče, da bi župan podpisoval vse račune. Programski odbor naj bo izvršilni kolektivni umetniški direktor projekta, ki deluje na načelu konsenza, umetniški direktor pa naj bosta Marina Gržinič in Tomaž Toporišič. Nato je tudi opozoril, da so njegovemu sodelavcu, ki je bil za teden dni povabljen v Stockholm, tam že natančno razložili program Evropske kulturne prestolnice Stockholm 1998, mi pa še vedno ne vemo, kaj se bo naslednje leto dogajalo v Ljubljani, ker se zapletamo v tovrstne težave.

Ga. **Marina Gržinič** podpira te zahteve, pove tudi, da sta se ob sestanku s Tomažem Toporišičem dogovorila, da Tomaž Toporišič uvrsti razpravo o Pravidniku, saj bi tak Pravidnik izničil delo, ki je bilo že opravljeno. Ne strinja se tudi z avtoritativno prakso župana, ki lahko zamenja kateregakoli člana PO. Sprejme naj se sklep z zahtevo po sprejemu Pravidnika, kot ga je pripravil PO, in sicer do 26. februarja. Tudi sama razmišlja o odstopu in sklicu PS, ki naj bi še zadnjič pod njenim predsedovanjem opravil funkcijo, ki jo mora opraviti.

Ga. **Daša Hribar** predlaga, da zaprosita Tomaž Toporišič in Mitja Rotovnik za sprejem pri županu, in mu posredujeta pripombe PO.

G. **Igor Vidmar** opozori, da bi bilo prav, da bi se PO srečal z županom, da bi ugotovili, kje je nesporazum (premajhno zaupanje...?).

G. **Mitja Rotovnik** opozori na stisko župana, ki čimprej pričakuje rezultate dela PO, vendar pa tudi pove, da imenovanje programskega direktorja ne bo rešilo zapletene situacije. Predlaga hitrejšo delo PO.

G. **Tomaž Toporišič** pove, da sta z Marino Gržinič bila pripravljena opraviti pregled evidentiranih prijav, vendar sta ob Pravidniku sklenila, da je treba najprej rešiti zaplet s Pravidnikom. Nato predlaga

SKLEP: Ugotovitve ob Pravidniku, ki jih je predstavil na tem sestanku, bosta z g. Mitjo Rotovnikom na sestanku z županom, dr. Dimitrijem Ruplom, argumentirala in predlagala podpis Pravidnika, kot ga je pripravil PO.

Sklep je soglasno sprejet.

Posebna priporočila:

- *implementirati sodobne metode vodenja;*
- *zagotoviti ustrezno usposabljanje osebja;*
- *spodbujati prevzemanje tveganja;*
- *postopna obnova obstoječih pogodb zaposlovanja;*
- *razjasniti vlogo in cilje posameznih kulturnih institucij*
- *utrditi načelo varovanja;*
- *večati osebna pooblastila posameznih menedžerjev;*
- *presoditi ustreznost zaposlovanja umetnikov kot državnih uradnikov v kulturnih institucijah;*
- *zvečati manevrski prostor za ustrezne finančne odločitve vodstva;*
- *postopni prehod od financiranja institucij k financiranju programov;*
- *zmanjšanje "kamestralizma" (načela, po*

katerem se letne dotacije porabijo v celoti, drugače jih je treba vrniti – zaradi tega ni prave spodbude za ekonomično ravnanje);

- *vpeljati vsaj triletna proračunska obdobja.*

5.4

OD DOTIRANJA K FINANCIRANJU: KULTURA IN TRŽNO GOSPODARSTVO

Zadnji sklop problemov je povezan s splošnim defenzivnim odnosom mnogih kulturnih predstavnikov do tržnega gospodarstva. Trajajoča prevlada dotiranja brez razvoja spodbude je vodila v pomanjkanje samoiniciative, ki je potrebna v tržnem gospodarstvu. Zelo verjetno je, da bo kulturna politika povzročila izgubo velikega potenciala samoiniciativnosti mlade generacije.

5.4.1

Potreba po implementaciji novih metod menedžmenta – vodenja

V glavnem so eksperti ugotovili, da se ukvarjanje s kulturo v Sloveniji še vedno dojema predvsem kot administrativna in ne vodstvena naloga.

Ne samo na Ministrstvu za kulturo, kjer je administrativno obravnavanje očitno, ampak tudi v kulturnih institucijah se direktorji navadno obnašajo kot administratorji, ker se tako vključijo v sistem. Njihova operativna svoboda je omejena s številnimi restrikcijami, zaradi katerih so institucije okorne in neprilagodljive.

Prevladujoč sistem državnega dotiranja – kot že rečeno – pušča direktorjem zelo malo manevrskega prostora, kar onemogoča spremembo števila (državnih) uslužbencev ali prilagoditev finančnih prioritetev spremenjenim okoliščinam. Edina možnost za doseganje sprememb je prošnja ministrstvu za dodaten javni denar za posebne projekte.

V takem sistemu kakovost umetniškega programa ne šteje. Direktor je dober, če se *“ne dogaja nič”*, če je brez težav pravilno implementiran letno obnovljen finančni plan. Samoinicativnost ni zaželeno.

Da bi se stanje izboljšalo, člani ekspertne skupine predlagajo dogovor o novih oblikah delitve dela med financiranjem in posameznimi vodstvi. Nova razmerja bi morala odgovornim direktorjem omogočiti vzpostavitev takega modela vodenja, ki jim bo omogočal sprejemanje odločitev. To pomeni tudi vzpostavitev lastnih prioritetev glede porabe državnih skladov, skladno s sočasnimi tekočimi zahtevami njihovih institucij. Po drugi strani bi morali imeti direktorji jasne naloge glede implementacije ustreznih kultur-

G. **Tomaž Toporišič** nato prosi ostale člane PO, naj morebitne pripombe, ki jih je spregledal, zapišejo in jih dostavijo direkciji.

Ga. **Marina Gržinič** pove, da bo svoje pripombe poslala direkciji.

3. točka: Razprava o "javnem razpisu" za program EMK.

Ga. **Jana Mlakar** pove, da se ji zdi nesmiselno objavljati razpis, saj se s tem izgublja preveč časa, sprašuje se tudi o kakovosti projektov, ki bi prispeli na ta razpis.

Ga. **Rudolf** pove, da ima PO kompetence izločiti projekte, ki ne bodo ustrezali razpisnim pogojem.

G. **Blatnik** opozori, da je iz razpisa izpadlo področje literature, ter predlaga, da kulture ne bi opredeljevali žanrsko, da se torej ne navaja področij, prav tako naj se črta tekst "... ki so in niso vključeni v redni sistem financiranja..."

G. **Vidmar** se ne strinja, da imajo prednost pri razpisu izvajalci z območja občine Ljubljana.

G. **Toporišič** meni, da mora biti razpisovalec PO, saj izbrani predlogi ne bodo financirani le iz virov MOL - predlaga Mestna občina Ljubljana v imenu Programskega odbora vabi...

Ga. **Lilijana Rudolf** opozori, da je PO organ, ki ga je ustanovil župan MOL.

Ga. **Barbara Berce** predlaga, naj bo razpisovalec EMK.

G. **Toporišič** predlaga formulacijo "javni poziv".

G. **Hren** želi, naj ta poziv vsebuje informacijo o že artikuliranih predlogih PO, pričakujemo torej "dodani" program.

G. **Toporišič** predlaga, da z Lilijano Rudolf oblikujeta dokončno formulacijo "javnega poziva" ter ga pripravita za objavo. Rok za oddajo prijav je 8. marec. Priloga obrazcem, ki bodo obvezni za prijavitelje, bodo Konceptualna izhodišča, ki sta jih pripravila g. Tomaž Toporišič in ga. Marina Gržinič.

Predsedujoči nato zaprosi Katerino Mirovič, naj predstavi program "Ustvarjalnosti mladih".

Gđ. **Katerina Mirovič** najprej pove, da ji ni jasna vloga področja "Ustvarjalnost mladih" znotraj PO, na kar **Tomaž Toporišič** odgovori, da jo bo PO, kot predstavnik področja "Ustvarjalnost mladih" povabil na svoje seje, kadar bo to potrebno.

Gđ. **Katerina Mirovič** nato predstavi program področja, ki so ga člani kot gradivo dobili na seji.

G. **Tomaž Toporišič** predlaga, da bi na naslednji seji govorili o tem programu.

4. točka: Razno

Ga. **Brvar** je želela predstaviti še program področja resne glasbe, nakar ga **Rudolf** predlaga, da posredujejo ta program najprej direkciji, ki ga bo pripravila sejo PO vsem članom, ki bi ga takrat tudi obravnavali.

Nato je ga. **Barbara Berce** predlagala, naj razpisne obrazce direkcija posreduje tudi institucijam, ki jih je že konaktiralo Ministrstvo za kulturo, da bi bili podatki o programu enotni.

Seja je bila zaključena ob 16. uri 50 minut

KONCEPTUALNA IZHODIŠČA PROJEKTA EMK - LJUBLJANA '97

EMK - Ljubljana '97 je projekt, ki temelji na programski avtonomnosti. Finančno je podprt s strani Mesta Ljubljana ter Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, ob tem pa številnih partnerjev (ambasade držav Evropske skupnosti ter drugih držav v Ljubljani, mednarodne institucije ter fundacije za podporo kulturnega sodelovanja...) in sponzorjev. Organizacijsko ga vodi ter izpeljuje MOL, ki zagotavlja tudi kompletni organizacijski aparat za izvedbo projekta.

Projekt bo Ljubljano predstavil kot sodobno urbano produkcijsko središče države Slovenije ter kot prevodnik med domačo in tujo produkcijo utrdil umetniško produkcijo Ljubljane in Slovenije ter razširil obstoječo socialno-kulturno mrežo delovanja v evropskem okviru.

EMK bo tako prispeval k utrditvi in prevrednotanju intermedialnega položaja Ljubljane ter k nadaljnjemu oblikovanju njene materialne infrastrukturne mreže po zgledu evropskih mest (institucije, organizacijske oblike). Ljubljana bo s tem projektom postala prostor refleksije ter re-konceptualizacije predstavljenih evropskih umetniških praks.

Koncept predstavitve ter izvedbe EMK - Ljubljana '97 se bo na podlagi izhodišča o Ljubljani ter Sloveniji kot križišču različnih kulturnih fenomenov ter umetniških produkcij osredotočil na dinamične, produktivne (a-tipične) polarnosti ter ravni umetniškega in kulturnega dogajanja v Evropi. "Integracija" Ljubljane ter Slovenije v evropski kulturni prostor bo izhajala prav iz fenomena križišča, ki ni več polarizirano zgolj na osi Vzhod-Zahod, pač pa tudi glede na odnos zunaj-notraj (multikulturalnost posameznih nacionalnih držav, multimedialnost umetniških ter kulturnih fenomenov). Izvršila se bo z dodatno urbanizacijo Ljubljane ter nadaljnjim razvojem v smeri odprtega produkcijskega mesta, ki z internacionalizacijo lastne produkcije še najbolj natančno zaobjame njeno notranjo specifično in identiteto.

Prav položaj Ljubljane kot Križišča ponuja posebne možnosti, pogoje in vpoglede. Ljubljana je hkrati križišče in most, ki si sicer želi tudi formalno vključitev v zahodnoevropsko polje, obenem pa zavestno ohranja svojo posebnost. Ta ni zgolj produkt domnevnega vzhodnoevropskega pod(kon)teksta, pač pa proizvod in medijski učinek specifične mišljenske, umetniške ter produkcijske konstelacije, ki se je v tem mestu najočitneje in veliko kot znotraj vzhodnoevropskega konteksta vzpostavila v osemdesetih letih.

EMK Ljubljana '97 bo zavestno vzpostavil dialog med slovensko sodobno kulturno-umetniško produkcijo ter prezentacijo na eni strani, in "zunanjo", evropsko produkcijo (v transpolitičnem kulturno-političnem smislu) na drugi strani. Sprožil bo proces njune rekontekstualizacije, realizacije ter koprodukcije nekaterih

1

nopolitičnih ciljev državnih oblasti. Zato je treba vpeljati ustrezen sistem nadzora, kombiniran z evalvacijo rezultatov.

Glede na posledice pomanjkanja jasnih nalog je lažje razumeti omejitve samoiniciativnosti vodstvenega osebja s številnimi restriktivnimi uredbami. Očitno se nekateri odgovorni uradniki zelo močno bojijo, da bi menedžerji počeli, "karkoli hočejo". Obenem pa niso sposobni dati jasnih smernic. Kakor koli že, obstoječa razmerja so bolj zaviralna kot pa spodbudna za nadaljnji prilagodljivi razvoj.

Edina rešitev bi bila v tem, da se institucijam da jasne naloge in zveča pomen obstoječih nadzornih odborov. Potem bi bolj svobodni menedžerji lahko izposlovali ustrezne ukrepe za uspešen razvoj svojih institucij.

Podjetniško vodenje kulturnih institucij je vroča tema kulturnopolitičnih razprav. Morali bi ga razumeti kot ustrezen profesionalni način dela, ki uspešno spreminja možnosti za vse sodelavce v kulturi. Seveda govori ta uspeh tudi nekaj o prednostih, ki jih prinaša sprejemanje tržnega okvira za kulturne dejavnosti. To ne pomeni nujno, da mora država opustiti svojo udeležbo v kulturi, ampak le to, da je treba razjasniti, kakšna je ta udeležba in kakšni so rezultati. V nasprotju s številnimi strahovi pa takšna profesionalna implementacija nima nobene zveze z novimi omejitvami ustvarjalne suverenosti posameznih umetnikov, zato pa veliko z najbolj učinkovitim vodenjem posameznih kulturnih institucij po najvišjih možnih kakovostnih merilih.

V tej zvezi je treba omeniti, da so zlasti nekateri kulturni centri že razvili ustrezne poslovne strategije, da bi bili bolj neodvisni od državnega financiranja. Cankarjev dom, eden največjih centrov ne le v Sloveniji ampak v Evropi, je npr. leta

1986 90 odstotno podpirala država, v letu 1996 je obsegala ta podpora le 55%. Ostanek pridobijo s prodajo kart, organizacijo dodatnih kongresnih dejavnosti in s sponzorskim denarjem zasebnih podjetij.

Tudi Narodni dom, glavni kulturni center v Mariboru, poskuša v celoti uresničiti vodstveno svobodo, ki jo še dovoljuje obstoječi administrativni sistem. Leta 1996 bo celo 65% skupnega dohodka zagotovljenih z zasebno iniciativo. Skladno z geslom, da mora biti obseg posla dovolj velik, da privabi sponzorje, ponuja center velik razpon kulturnih storitev za vse, da bi tako dosegel najširšo možno publiko, kar je potem privlačno tudi za zasebne sponzorske investitorje.

Kulturni razvoj potrebuje samoiniciativo, ki se najbolje izrazi v spodbudnem okolju. V tem kontekstu je treba omeniti, da je v Sloveniji zelo malo znanja o tem, kaj je kulturni menedžment, obenem pa so še zelo omejene zmogljivosti usposabljanja, med katerim bi se lahko ustrezno razpravljalo o predsodkih in prednostih. Potrebni so trije različni aspekti usposabljanja: razvoj veščin vodenja, usposabljanje kulturnega menedžmenta in usposabljanje javnih uslužbencev, ki se ukvarjajo predvsem s kulturo. Možna je povezava s številnimi mednarodnimi pobudami in omrežji, ki se ukvarjajo z različnimi vidiki usposabljanja v kulturnem menedžmentu.

5.4.2.

K novemu kulturnemu partnerstvu

Tuji opazovalec težko dobi pregled nad številnimi dejavnostmi in operacijami, ki jih vodi relativno maloštevil-

projektov znotraj širšega, evropskega kulturnega prostora, katere namen bo tudi predstavitev v drugih evropskih kulturnih središčih. Znotraj slovenskega konteksta bo intenziviral že obstoječe ter vzpodbudil nove oblike sodelovanja med različnimi umetniškimi in kulturnimi praksami ter rekontekstualiziral interakcijo med segmenti institucionalne ter neinstitucionalne kulture. Tako bo na eni strani programsko obogatil Ljubljano kot zanimivo središče ter križišče evropskih kultur, na drugi strani pa bo po svojih možnostih pospešil infrastrukturni razvoj Ljubljane, prenavo in revitalizacijo prostorov, namenjenih za kulturno dejavnost.

Projekt, ki se opira na urbani in postindustrijski ter postsocialistični kontekst, bo različnim oblikam elektronsko-komunikacijske umetniške produkcije (internet, CD-ROM, večmedijski projekti, interaktivna TV) in različnim oblikam multimedijske umetnosti namenil posebno pozornost.

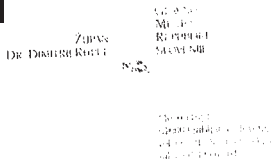
Projekt EMK Ljubljana '97 bo tako prispeval k oblikovanju novih estetskih, konceptualnih in izraznih kot tudi organizacijskih ter produkcijskih vzorcev. Izoblikoval naj bi materialno in infrastrukturno podstat za produkcijo, koprodukcijo in posredovanje (distribucijo) umetnosti in kulture na nacionalni in mednarodni ravni.

Na programski ravni se bo proces oblikovanja projekta pomikal od načelnih programskih stališč do konkretnega oblikovanja programa po posameznih programskih področjih ter povezovanja posamičnih programskih segmentov v konceptualno celoto, ki bo upoštevala specifično posameznih programskih področij na eni strani ter intermedialnost na drugi strani.

Ljubljana, 22. januar 1996

Koncept pripravila:

Marina Gržinič, predsednica Programskega sveta EMK-Lj 97
Tomaž Toporišič, predsednik Programskega odbora EMK-Lj 97

Datum: 29. februar 1996

Predsedniku Odbora za kulturo MS MOL prof. Sergeja Gomišiču
Predsedniku (Tomažu Toporišiču) in članom Programskega odbora EMK
Predsednici Programskega sveta EMK Marini Gržnič
Direktorici projekta EMK Ljiljani Rudolf
Načelnici oddelka za kulturo MOL Dušici Mrhar

Po pogovoru o poteku priprav na Livropski mesec kulture Ljubljana 1997 (v nadaljevanju FMK) in po prenehanju o nekaterih problemih v zvezi s pristojnostmi, načinom vodenja, notranjo demokracijo med sodelavci EMK itn. Vam sporočam naslednje:

1. Mestna uprava in mestna občina, ki jo predstavljamo, predvsem pa Mestni svet kot zadnja instanca odločanja o finančnih zadevah, morajo v zvezi z EMK pripraviti - ob evropskem in državnem - svoj, ljubljanski delež programa in poskrbeti za njegovo ustrezno financiranje. V MOL moramo skrbeti za organizacijo prireditev in za usklajevanje mestnega deleža z drugimi, pri čemer je naša delo tudi zbiranje projektov, njihovo ocenjevanje glede na izvedljivost, glede na finančne možnosti itn. Naša naloga ni arbirati med konkurenčnimi projekti, njihovimi nosilci in umetniškimi nazori. Niti župan niti Mestni svet ne moreta biti nosilnika za morebitna nesoglasja med skupinami in avtorji, kakor tudi ne moreta jamčiti za notranjo demokracijo med kulturnimi ustvarjalci samimi. Pač pa bo Mestni svet na podlagi predlogov Oddelka za kulturo in strokovnih mnenj, predvsem pa na podlagi mnenj svojega odbora za kulturo in svetnikov odločal o financah.

no osebje zdajšnjega Ministrstva za kulturo. V tem kontekstu je najbolj zanimiva kakovost dela, ki bi se lahko izboljšala. Zdi se, da je sedanja negotovost v zvezi s tem, kdo kaj dela in zakaj, včasih rezultat zahtev sindikatov in tradicionalnih kulturnih institucij.

Vsak predlog za novo, modernejšo in zato primernejšo delitev dela bi moral pretehtati, če imajo vsi postopki enak pomen. Ministrstvo je kot politično vodena avtoriteta obenem glavni izvršni instrument zakonodaje. V tej vlogi v glavnem izvršuje osrednjo oblast in po drugi strani pristojnosti, ki sodijo v zasebno pravo. Večina dejavnosti ministrstva, zlasti dotiranje kulture, temelji na zasebnem pravu in zato ne potrebuje posebnih administrativnih pravil.

Posledice: zunaj področja osrednje oblasti se lahko ministrstvo predstavlja kot pomemben, a v bistvu enakopraven, partner na kulturnem tržišču, ki ima določene možnosti in vire, pa tudi določene potrebe. S takšnim novim prijemom bi se končalo tradicionalno in paternalistično razmerje med uporabniki, ki prosijo, in tistimi, ki dajejo.

Treba je najti novo ravnotežje z jasnimi in preglednimi pogodbenimi temelji. Kot je bilo v drugih evropskih državah že urejeno z načelom "ocene", bi moralo ministrstvo samo ali ustrezna varovalna organizacija pooblastiti ustrezne kulturne institucije in iniciative, naj izpolnijo določene naloge v kulturi.

Zato je treba opraviti naprejšnja pogajanja o obsegu, kakovosti, času in pričakovanih učinkih skupnega projekta. Pogodba, ki obsega vse nujne podrobnosti, bi bila razumljena kot vzajemno obvezujoča. Dopolnjena bi morala biti z nadzoranim sistemom, ki naj bi spremljal proces realizacije. O vsaki

spremembi bi se bilo treba dogovoriti pravočasno, tako da bi bili lahko opravljeni potencialni popravilni pogodbe.

Rezultati redne znanstvene evalvacije bi morali podpirati kakovost sprejemanja odločitev in pomagati odkriti nova področja delovanja.

Ta nova oblika sodelovanja, ki seveda ni enako primerna za vse kulturne dejavnosti, bi pripomogla k novi kakovosti, preglednosti in spodbudila vodstvene kompetence ljudi na obeh straneh, prav tako pa tudi osebno požrtvovalnost in samoiniciativnost. Javni denar bi se uporabljal učinkoviteje, pospešila pa bi se tudi vpeljava vzajemno obvezujočih standardov.

Obenem bi morali odgovorni politiki pretehtati razveljavitev nekaterih zdaj neustreznih uredb in poenostaviti omejujoč pravni okvir, da bi tako ustvarili nujne možnosti za izražanje umetniške svobode.

Poleg tega bi bilo za državne uradnike lažje, če bi se osredotočili na nadzor in ustrezno načrtovanje dela ter tako sprejeli nujne jasne smernice glede nadaljnega kulturnega razvoja.

Zato ni dovolj pretehtati samo družabništvo med ministrstvom in institucijami. V prihodnje bo potrebno tudi povečano sodelovanje z zasebnim sektorjem. Ta oblika sodelovanja ne prispeva le nekaj dodatnega sponzorskega denarja, ampak ponuja tudi seznanitev z upoštevanjem vrednega vodstvenega know-howa.

2. Opazil sem, da je pri delu Programskega sveta in Programskega odbora prišlo do težav predvsem zato, ker so člani teh forumov tudi zainteresirani kulturni ustvarjalci, ki se potegujejo za uresničitev in promocijo svojih lastnih projektov. V tem, da želijo o projektnih odločitvah sami avtorji, vidim določen problem. Po moji sodbi ni mogoče sprejeti načela, da je nekdo najboljši soodnik v svoji lastni zadevi oz. o svojem umetniškem projektu.

3. Iz povedanega izhaja, da niti župan niti MOL v celoti ne moreta in ne želita skrbeti za notranjo demokracijo med konkurenti oz. med nosilci posameznih projektov, ki želijo sodelovati pri EMK Ljubljana 1997. MOL oz. Oddelek za kulturo sta k sodelovanju povabila širok krog kulturnih ustvarjalcev, za katere želimo, da se o upravičenosti do nastopa, kvaliteti, notranjih odnosih in o drugih vidikih slovenske in svetovske kulture dogovorijo med seboj. V ta namen se lahko ustvarjalci organizirajo, kot želijo, vendar zunaj mestne uprave. Lahko si postavijo svoja pravila in sprejmejo svoje pravilnike, lahko se dogovorijo za svoje predstavnike in lobiste. Šele v drugi fazi se bodo morali na takšen ali drugačen način povezati s programerji, organizatorji in financerji. Takrat jim bodo na voljo predstavniki, zastopniki in sodelavci MOL, med katerimi naj omenim predvsem Odbor za kulturo MS (prof. Gomišček), Oddelek za kulturo (mag. Daša Hribar) in direktorico L. Rudolfovo. Za našo stran naj bi že izoblikovane predloge usklajevali eksperti oz. zastopniki kulturnih ustvarjalcev, ki pri projektnih EMK ne bodo zastopali svojih osebnih interesov.

4. Sicer vidim potrebo in možnost foruma za programiranje in dogovarjanje, vendar takšnega foruma ne želim vezati na uradno strukturo MOL. Zato **preklicujem sklep o imenovanju članov Programskega odbora EMK (št. 3498/DR-95) z dne 9. 11. 1995.** Predpostavljam, da se bodo kulturni ustvarjalci organizirali sami, o svojih predlogih pa bodo informirali prej omenjene zastopnike MOL.

5. Kot ugotavljam, nekateri kulturni ustvarjalci in potencialni sodelavci EMK niso zadovoljni s "Pravilnikom o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo EMK Ljubljana 1997" z dne 30. 1. 1996. Zato ta "Pravilnik" preključujem, zainteresirani kulturni ustvarjalci pa si lahko sestavijo svoj pravilnik, ki bo urejal njihove medsebojne odnose. Ti odnosi se ne tičejo in se ne morejo dotikati MOL. Naša direkcija, Oddelek za kulturo in Odbor MS ne bodo posegali v notranje odnose med ustvarjalci, ampak bodo sprejemali že izoblikovane in usklajene predloge, ki jih bodo poskušali realizirati glede na možnosti.

Prof. dr. Dimitrij Rupel

5.4.3 Kultura med samopredstavljanjem in samoiniciativo

V slovenski kulturi se veliko stori za samopredstavitev. Eksperti so prejeli zelo kakovostne publikacije: umetniške kataloge, vladne brošure, resne revije zelo visoke kakovosti (najbrž so tudi drage). Celo projekt "Metelkova", zadnji spomin na alternativno kulturo osemdesetih, se lahko ponaša s fascinantno knjižico, ki opisuje njene razvojne načrte.

Izražanje samozavesti je v ostrem nasprotju z razširjenim občutjem na kulturni sceni. Mnogi intervjuvanci so izjavili, da ne morejo izboljšati svojih konkretnih delovnih razmer: omejujejo jih uredbe in zato lahko čakajo le na odločitve "od

zgoraj". Ne verjamejo, da oblasti, ki bi morale nujno sprejeti nove smernice, upoštevajo njihove predloge. Nekakšno neplodno godrnjanje je nadomestilo voljo, da bi vzeli zadeve v svoje roke.

Ugotovljeno je že bilo, da so oblasti v zadnjih letih porabile veliko energije za to, da bi zagotovile kontinuiteto. Ta prizadevanja so bila plodna v tem, da so zaščitile kulturno infrastrukturo osemdesetih, v obdobju vseh političnih sprememb. So pa tudi povečali pomanjkljivosti, ki zdaj čakajo na rešitev.

Kulturna scena ne bo preživela, če njeni glavni predstavniki vztrajno verjamejo, da so zadnja obramba pred prihodom republikanskega liberalnega duha, povezanega s tržnimi silami v slovenski kulturi.

Da bi se uprli takšni obliki tradicionalizma, je potrebna široka javna razprava o novih izzivih za kulturo v novem družbenoekonomskem okviru.

Na kulturo, ki ni omejena na metodo ohranjanja, se lahko gleda kot na pomembno mesto za razpravljanje o novih družbenih perspektivah; tu lahko najdeta strah in pogum za preseganje starega mišljenja svoj ustrezni estetski izraz. Taka kultura je laboratorij za preizkušanje državljan-skih drž znotraj novih demokratičnih struktur.

Za ta namen potrebuje slovenska kultura nove in privlačne oblike artikulacije. Odpraviti je treba toge uredbe, ki izvirajo v starem sistemu in so do zdaj resno omejevale številne kulturne dejavnosti. V kulturnih institucijah mora novo menedžersko mišljenje in delovanje nadomestiti stare in toge administrativne oblike. Ustrezno temu je treba modernizirati tudi podobo državne oblasti.

Institucijsko mišljenje še vedno prevladuje nad neizbežnim razvojem nove kulturne paradigme. Vendar ta lažna varnost vse bolj zatira vse oblike samoiniciative v kulturni ustvarjalnosti.

Glavna naloga kulturne politike mora biti, kako vzgojiti kulturno ustvarjalnost dveh milijonov Slovencev. To najprej pomeni ponovno vrednotenje vseh neinstitucionalnih prizadevanj, ki so zdaj v globoki senci institucij. Zato so pomembne naloge redefinicija neinstitucionalne umetniške produkcije, ter načrtovanje in uveljavitev njej ustrezne podpore. Mladi umetniki, ki zdaj nimajo nobenih možnosti za uresničitev svojih umetniških zmogljivosti, potrebujejo dovolj prostora za izražanje.

Ne gre za samo eno spremembo. Izdelati je treba cel paket različnih ukrepov, ki zadevajo različne probleme. Najprej pa je potrebno pokazati jasno politično voljo za

Marino Gržinič
Česnikova 12
Ljubljana
tel/fax: 061 556 269

Ljubljana, 1.3.1996

Spoštovani člani Programskega sveta projekta EVROPSKI MESEK KULTURE
- Ljubljana 97,

Danes sem se seznanila z dopisom dr. Dimitrija Rupla, župana mesta Ljubljana, z dne 29. februarja 1996, naslovljenega tudi meni, predsednici Programskega sveta EMK.

Ker ta dopis ni naslovljen tudi na Vas, Vam ga kot predsednica telesa, v katerem ste več kot pol leta strokovno in profesionalno delovali, pošiljam v vrednost. Kot je razvidno iz tega dopisa, je župan predklical sklep o imenovanju članov Programskega odbora projekta in z napovedanimi spremembami v načinu, kako naj bi se v prihodnosti oblikoval program projekta in organiziralo njegovo vodenje, povsem spodnesel dosedanja izoblikovani koncept projekta.

1. Zato Vas seznanjam s svojim nepreklicnim odstopom s funkcije predsednice Programskega sveta projekta EMK-Ljubljana 97. S svojimi nepreklicnimi odstopi iz Programskega sveta so me seznanili tudi Eda Cufcr, Marko Hren, Miran Mohar in Borut Vogelšek. Moja Kumerdej, ki je v obdobju delovanja Programskega sveta v času od 1.3. do 3.10. 1995 opravljala sprva dolžnosti glavne koordinatorice in nato voditeljice projekta, je bila decembra 1995 s strani mestnih struktur odstranjena iz projekta.

2. Ob tej priliki Vas seznanjam, da smo zgoraj imenovani v ponedeljek, 4.3. 1996, ob 11.00 uri v prostorih Društva slovenskih pisateljev na Tomšičevi 12, sklicali tiskovno konferenco, kjer bomo povzeli dogajanje v zvezi s projektom ter prebrali izjavo za javnost.

3. Osebnost bi Vas rada že pred tiskovno konferenco opozorila na diskvalifikacijske potoze dr. Dimitrija Rupla naperjene proti članom PS in PO, s katerimi skuša sedaj na vse načine prikriti dejstvo, da je popolnoma uničil in izničil projekt.

Kot je župan izjavil na okrogli mizi o projektu EMK v Cankarjevem domu, 28.2. 1996, naj bi se skušala trojica Gržinič, Hren in Mohar, ki so bili vseskozi tri v peti mestnih oblasti (zaradi odstopa iz Programskega odbora in nenehnega izpostavljanja vseh možnih nepravilnosti v zvezi s projektom) finančno okoristiti s projektom. Dovolite, da Vam ta županova podkivanja natančno pojasnim ob mojem primeru. Za lastne potrebe si nisem nameravala nikoli prilastiti 20.000.000, 00 SIT. V vlogi kustosinje oz. idejne nosilke in torej ne kot organizatorica projekta, se manj pa kot umetnica - sem v okviru polja LIKOVNA UMETNOST PS, katerega članica sem bila skupaj z g. Kržiničkom, g. Zabelom, go. Čepič, go. Potrč, g. Vogelnikom in g. Hudeškom, januarja 1996 predlagala realizacijo multimedijske razstave z največšimi dosežki na področju novih medijev: internet, CD rom. Ta projekt, ki ga je sprejelo polje LIKOVNA UMETNOST, sem finančno ocenila v višini 20.000.000, 00 SIT (vsa izvirna dokumentacija je pri g. Zabelu, koordinatorju polja Likovna umetnost PS). Kot so Vas verjetno seznanili Vaši zastopniki v Programskem odboru, je bilo takšnih predlogov najmanj 100. Ali naj potentakem rečem, da si je na primer g. Rotovnik, direktor Cankarjevega doma, ki je v imenu Cankarjevega doma predlagal program in organizacijo projektov za EMK-Lj 97 in je bil član Programskega odbora, želel prisvojiti denar oz. se finančno okoristiti s projektom? NE! Ali lahko rečem, da se je moj spoštovani kolega Toporišič, ki je bil tudi predsednik PO EMK-Lj. 97, želel finančno okoristiti s projektom, ker je kot eden od idejnih nosilcev gledališkega festivala EXODOS, predlagal realizacijo tega festivala v okviru EMK? NE! To so bili predlogi za program multistrukturalno zastavljenega

koncepta EMK-Lj'97, o katerih po PRAVILNIKU o organizaciji projekta, sprejetega in podpisanega dne 31. 3. 1996, s strani župana dr. Rupla, tako ali tako ne bi odločal PO, še manj PS; po Pravilniku z dne 31. 1. 1996 je PO samo usklajeval predloge programa celotnega projekta, odločitev o dokončnem programu pa naj bi sprejel nekdo (neimenovani) drugi!!

Delo članov tako Programskega sveta kot Programskega odbora je bilo oblikovanje konkretnega programa. Predloge posameznih projektov, skupaj s finančno oceno projektov, ki so bili ovrednoteni glede na projekt, medij in mesto njegovega izvajanja, od 1.000.000,00 do 30.000.000,00 SIT, je pripravila večina članov omenjenih teles PS in PO ni bil predlog, v katerem bi slednji ponujali v realizacijo svoj lasten projekt; vsi omenjeni člani so bili predlagatelji zasnove ali ideje projektov, v primeru, ko so se posamezni projekti predlagali v okviru določene institucije, pa je bila ta navedena tudi kot organizator projekta. Predlagani projekti so bili simpoziji, multimedijske razstave, pregledne razstave, gledališki in glasbeni festivali itd. To je bila tudi konkretna naloga Programskega sveta in Programskega odbora, ki sta bila imenovana za oblikovanje programa, ne pa da funkcionirata kot žirija.

Če bi bil župan zares zaskrbljen za projekt oz. za možnost, da se, karikiram, "Umetniki! ? znotraj telesa projekta finančno okoristijo s projektom za svoje zasebne potrebe", potentakten bi moral pri imenovanju Programskega odbora zahtevati, da ta funkcionira kot žirija. Pri tem pa niti eden od članov PO ne bi mogel v okviru svoje institucije ali samostojno predlagati kakršnegakoli projekta za EMK-Lj'97. EMK bi se zgodil brez programa Cankarjevega doma in drugih nacionalnih hiš, saj so njihovi direktorji ali drugi zaposleni kadri v teh institucijah bili člani PO, prav tako pa tudi brez številnih drugih projektov, festivalov, razstav itd., ki so jih predlagali člani PO.

Poskus diskvalifikacije dela PO in PS ni le laž, ampak navadno obrekovanje in hkrati zadnja poteza župana mesta Ljubljana, da prikrje lastno odgovornost za popolno obstrukcijo projekta, ko je ta bila razkrinkana tudi javno na okrogli mizi v Cankarjevem domu.

Natačno sem vas opozorila prav na tisti del županovega dopisa z dne 29.2.1996, v katerem so nastavki za nadaljni in popolni razkroj projekta in moralno diskvalifikacijo obeh teles. Mislim, da je projekt EMK takšen, kakršnega smo si zastavili, za vedno izgubljen. Toda nam, članom PS bo kljub vsemu ostalo nekaj: etična čista drža in oblika konstruktivnega, civiliziranega in potrpežljivega sodelovanja, ki je lahko paradigma novih odnosov stroke v Sloveniji v prihodnosti.

Žal pa tudi večina nas ni dobila izplačanega honorarja za delo v PS, pa čeprav smo si po nekaj mesecih napornega moledovanja uspeli izboriti pogodbe in čeprav so bile s strani mestne uprave in župana vse postavke znižane za skoraj 50% odstotkov.

Za konec pa samo tole: dejstvo je, a/ da je napisan program in izhodišče projekta v okviru PS avtorsko signirano delo, ki ga ne more odujiti prav nobena uprava. Veljalo bi vprašati za moralne avtorske pravice, ki iz tega izhajajo v okviru mednarodnega prava,

soočenje z izzivi sedanje Slovenije tudi v kulturi.

Javna razprava, usmeritev, menedžment, usklajevanje, sodelovanje in tudi tekmovanje so vodila tranzicije, ki mora biti opravljena tudi v kulturni politiki. Tudi od ustvarjalnosti javnih oblasti bo odvisno, ali bodo v slovenski kulturi odkrile ustrezne načine za uspešno spodbuditev takega procesa.

Posebna priporočila:

- *intenzivirati sodelovanje s skupnim sektorjem;*
- *spodbujati samoiniciativnost;*
- *zagotoviti poslovno usposabljanje;*
- *spodbujati sponzorske pobude;*
- *zagotoviti posojila z državnim jamstvom;*
- *modificirati veljavna davčna pravila;*
- *implementirati nove marketinške metode;*
- *implementirati nove metode posredovanja;*
- *razviti izčrpno politiko obiskov;*
- *izpolniti posebne potrebe po usposabljanju, ki zadeva razvoj upravljanja, kulturni menedžment in uradništvo, ki se ukvarja predvsem s kulturnimi zadevami.*

5.5

KAJ V SLOVENIJI OMOGOČA SPREMEMBE? NEKAJ ZAKLJUČNIH PRIPOMB

Ob koncu priporočil ekspertov je treba opozoriti na nekaj perspektiv. Zdi se, da je najpomembnejši izziv "odmrznitev stanja", ki bi spodbudila učne potenciale v celotnem kulturnopolitičnem sistemu. Nova kakovost povezav bo možna le, če se bo poskušala zvečati pretočnost struktur. Ker je zelo očitno pomanjkanje horizontalnega in vertikalnega sodelo-

vanja in usklajevanja, bi ustrezne oblike povezo- vanja lahko vodile k pre- cejšnjim sinergetičnim učinkom ter k izboljšanju umetniške kakovosti in učinkovitosti.

Povezovanje je sploš- na drža, ki zahteva odpr- tost na temelju samozau- panja. Golo izogibanje tveganju ne odpira per- spektiv. Zato je bilo eno od glavnih vprašanj, o ka- terih so razpravljali eks- perti, vprašanje, kako pre- seči preostanke defenzi- vnih drž, ki ne omogoča- jo sprejemanja izzivov pri- hodnosti. Zato so nujno potrebne spodbude za nove učne povezave.

Gotovo bodo glavni izzivi rezultat nadaljnje integracije Slovenije v skupnost evropskih držav. V zadnjih letih je Slovenija pogosto izrazila priprav- ljenost za sodelovanje v evropskem kontekstu.

Zdaj je čas za tehtanje priložnosti in tveganj, ki so rezultat nove kakovosti evropskega kulturnega sodelovanja.

5.5.1

Zagovor ali k novemu ravnotežju med ohranjanjem kulturne dediščine in promocijo novih oblik umetniške ustvarjalnosti

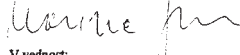
Slovenija je lahko ponosna na svojo kulturno dediščino. Lahko pa je ponosna tudi na svoje inovativne in ustvarjalne umetniške sile, ki niso samo pritegnile pozornosti evrop- ske kulturne skupnosti do Sloveniji, ko je ta še bila del jugoslovanske federacije, ampak so tudi bistveno prispe- vale k političnim spremembam.

Kmalu po osamosvojitvi je slovenska vlada objavila poli- tično besedilo za parlamentarno razpravo, ki je med dru- gim zagovarjalo *“načelo ravnotežja med tradicijo in ino- vacijo”*. Vendar pa namen dokumenta ni bil izboljšati mož-

b/ da je bil denar v višini 20.000.000, 00 SIT, ki ga je Mestni svet Mestne občine Ljubljana izglasoval za projekt v letu 1995, odobren na osnovi konkretnega koncepta programa izoblikovanega v PS. Ta denar sedaj čaka na posebnem računu Čankarjevega doma, vprašanje je, kdo ta denar lahko uporablja in za kakšne projekte, glede na dejstvo, da so bila sredstva odobrena na osnovi konkretnega izoblikovanega koncepta programa projekta v PS.

Prisrčen pozdrav v upanju, da bomo že naprej sodelovali pri različnih drugih umetniških in kulturnih projektih in seveda prijateljivali,

Marina Gržinič

V vednost:

Županu, dr. Dimitriju Ruphu

Predsedniku Državnega zbora R Slovenije, Jožefu Školjču

Ministru za kulturo, dr. Janezu Dularju

Ministru za zunanje zadeve, Zoranu Thalerju

Ministru za okolje in prostor, dr. Pavletu Gantarju

Direktorju Urada vlade za informiranje, Borutu Šukljetu

Načelnici oddelka za kulturo in raziskavo MOL, mag. Daši Hribar

Direktorici projekta EMK-Ljubljana 97, ge. Lilijani Rudolf

Predsedniku Odbora za kulturo MS MOL, prof. Sergeju Gomiščku

Mestni svetnici, ge. Branki Lovrežič

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
ZUPAN
Ljubljana, Mestni trg 1

Številka: 538/DR-96
Datum: 1.3.1996

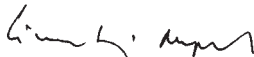
Na podlagi 49. člena Statuta Mestne občine Ljubljana (Ur. list RS, št. 32/95) izdajam naslednji

U G O T O V I T V E N I S K L E P

Programski svet projekta EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97, ki ga je imenoval Mestni sekretariat za izobraževanje, raziskovalno dejavnost, kulturo in šport Mesta Ljubljane s sklepom št. 631/94 z dne 27.12.1994, preneha s svojim delom.

ZUPAN

dr. Dimitrij RUPEL

1

nosti za kulturno avantgardo; predvsem je šlo za uradno obžalovanje v smislu trditve, "da se je v zadnjih nekaj desetletjih razmerje med tradicijo in inovacijo preveč prevesilo k modernističnim in eksperimentalnim umetniškim smerem".

Čeprav parlament o tem dokumentu ni razpravljal in ga ni sprejel, pa izraža prevladujoče razpoloženje na začetku mlade države; ta je v glavnem skušala ohraniti svojo tradicijo.

Posledice tega so bile v poročilu nekajkrat obravnavane. Želeni rezultati ne bodo doseženi tako, da bi poizkušali najti nekaj takega, kot je slovenska nacionalna kulturna identiteta, predvsem z oziranjem na preteklost ali pa vsaj z zagotavljanjem kontinuitete. Nasprotno, z evrop-

skega stališča je treba na takšno izhodišče gledati kot na prizadevanje proti razvoju moderne države v skupnosti evropskih držav; države, ki večini prebivalcev nudi najštevnejše možnosti za aktivno umetniško in kulturno udeležbo. Obstaja nevarnost, da bi kulturna politika, ki ni pripravljena vzpostaviti novega ravnotežja med ohranitvijo kulturnih tradicij in pluralnostjo sodobnih konceptov, iz Slovenije lahko naredila regionalni kulturni muzej.

Eksperti so slišali veliko predlogov za izboljšanje položaja zlasti neinstitucionalnih umetnikov. Eden od najpomembnejših je gotovo sprememba zdajšnjega sistema financiranja. Zaradi toge prevlade kulturnih institucij postajajo neinstitucionalci nekakšna obrobna kategorija. Medtem ko njihovi predstavniki zahtevajo poseben sklad za eksperimentalno, avantgardno in mogoče celo množično kulturo, pa eksperti priporočamo, da se vsaka umetniška disciplina opremi z določenim, v vsakem primeru večjim

deležem razpoložljivih dotacij, namenjenim neinstitucionalnim dejavnostim.

To bi se moralo izraziti v Nacionalnem kulturnem programu. Enako velja tudi za kritje neinstitucionalnih umetnikov.

Financiranje ni dovolj. Potrebna je tudi politična podpora. Politični predstavniki bi morali izoblikovati ne le jasno in prepričljivo stališče do slovenske kulturne dediščine, ampak tudi do novih, eksperimentalnih in inovativnih oblik kulture, tako da bi bil mogoč poln razpon kulturnih izrazov, povezanih z umetniško svobodo; oboje sta bistvena stebra demokratičnega razvoja.

In nenazadnje: za Metelkovo, ki je bila stalna javna provokacija, je treba najti kmalu ustrezno rešitev, ki bo zadovoljevala kulturne potrebe vseh vpletenih, z obnovo pogajanj, ki so usmerjena k rezultatom.

5.5.2

Povezovanje ali kje so strateška zavezništva za sistematično spremembo

Eden od poskusov pritegnitve novih učnih zmogljivosti je lahko iskanje zavezništev. To je še pomembnejše, ker se zdi, da mnogi odgovorni v kulturi v svojem besednjaku nimajo besede "sodelovanje".

Na uradni ravni je Ministrstvo za kulturo v glavnem prepuščeno samo sebi pri svojih prizadevanjih za izboljšanje in nadaljnji razvoj sedanjega kulturnopolitičnega sistema. Njihovi medresorski odbori, ki so bili ustanovljeni zato, da bi usklajevali določene kulturno relevantne zadeve, so neučinkoviti. Izboljšati bi bilo treba sodelovanje z Ministr-

MESTNA OBČINA LJUBLJANA
ZUPAN
Ljubljana, Mestni trg 1
Številka: 522/DR-96
Datum: 1.3.1996

Na podlagi 49. člena Statuta Mestne občine Ljubljana (Ur. list RS, št. 32/95) izdajam naslednji

S K L E P

o razrešitvi Programskega odbora projekta
EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97

Razrešujem Programski odbor projekta EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA 97, ki je bil imenovan s sklepom št. 3498/DR-95 z dne 9.11.1995 in sklepom št. 76-DR/96 z dne 11.1.1996.

ZUPAN

dr. Dimitrij RUPEL

Sporočilo za javnost
ob razpustitvi programske strukture Evropski mesec kulture – Ljubljana
1997 (v nadaljevanju EMK – Ljubljana 1997)

1. Župan je z dokumentom z dne 29. februar 1996 razpustil Programski odbor EMK – Ljubljana 1997 (v nadaljevanju PO) in preklical Pravilnik o organizaciji, pristojnostih in delu organov za izvedbo EMK – Ljubljana 1997 (v nadaljevanju Pravilnik). To je storil po tem, ko je PO na svoji seji 12.2. 1996 s soglasjem sprejel sklep, v katerem zavrača Pravilnik, ki ga je župan izdelal in podpisal 31.1.1996. PO v istem sklepu zahteva sprejem takega Pravilnika, kot ga je PO (po tem, ko je za to nalogo dobil mandat župana) s konsenzom oblikoval in sprejel januarja 1996.

2. Župan razpustitev PO in preklic Pravilnika argumentira s predpostavko, da stroka, ki je vključevala tako ustvarjalce kot managerje, ne zmore najti skupnega konsenza, saj naj bi posamezniki zastopali lastne interese. Iz dokumentacije dela Programskega sveta (v nadaljevanju PS) in PO je razvidno, da je stroka ves čas, tako v PS kot v PO, dosegala soglasja o ključnih vprašanjih, povezanih s projektom, in sicer o konceptualnih izhodiščih programa, organizacijski shemi in načinih pridobivanja ter distribucije financ. To velja tako za prvotni PS, ki ga je MOL mandatirala decembra 1994, kot za razširjeni PS (oktober 1995) in kasneje (november 1995) PO, ki je vključeval tudi direktorje kulturnih institucij. Vsa omenjena strokovna telesa so dosegala soglasja in zagotavljala kontinuiteto. PO je v celoti potrdil izhodišča projekta, izoblikovana v PS, kakor tudi programska izhodišča za posamezna polja. Soglasna zavrnitev županovega Pravilnika z dne 31.1. 1996 s strani PO je samo zaključni dokaz sposobnosti in zrelosti stroke, da avtonomno odloča o projektu kljub temu, da je politika (in uprava MOL) v času od decembra 1994 dalje nenehno spreminjala pravila igre, obenem pa ji ni uspelo doseči soglasja o ključnih vprašanjih: določitev proračunskih sredstev, zagotovitev organizacijske strukture in opredelitev transparentnih in demokratičnih pravil odločanja.

3. Argumentacije župana iz dokumenta z dne 29. februar, *"da je pri delu PS in PO prišlo do težav predvsem zato, ker so člani forumov (EMK – Ljubljana 1997, op.p.) tudi zainteresirani kulturni ustvarjalci, ki se potegujejo za uresničitev in promocijo lastnih projektov"*, zavračamo. PS in PO je ustanovila MOL z mandatom, da oblikujeta in usklajujeta program, ne pa da delujeta kot žirija. To pomeni, da so bili člani obeh teles poklicani, da predlaga-

stvom za šolstvo in kulturnim oddelkom Ministrstva za zunanje zadeve.

Ministrstvo za kulturo je preobremenjeno s sodelovanjem s posameznimi občinami, ki zdaj očitno niso sposobne horizontalnega dela. Nemogoče je vzpostaviti 147 različnih kanalov sodelovanja in usklajevanja, ne da bi izgubili pregled nad splošno usmeritvijo. Zato so potrebne ustrezne in ohlapne regionalne strukture, s katerimi bi bilo mogoče vzpostaviti vertikalne oblike sodelovanja.

Predlagali smo že ustanovitev oddelka za posebne naloge znotraj ministrstva. Takšna delovna skupina, ki bi jo, vsaj začasno, lahko podpirali tudi zunanji strokovnjaki, bi lahko presegla ozke miselne kate-

gorije in spodbudila ustrežnejše konceptualne ideje. To bi bilo izhodišče nadaljnjega procesa kulturnopolitičnega odločanja.

Kar zadeva kulturne institucije: čeprav zahtevajo boljše sodelovanje z ministrstvom, pa same niso sposobne oblikovati delujočih in učinkovitih mrež, ki bi izražale njihove skupne strokovne interese. Obstoječa združenja – razen mogoče sindikatov – niso dovolj močna, da bi izražala svoje skupne perspektive, kaj šele, da bi jih mogla uresničiti. Zato je nujno potreben nov odnos do mrežnega povezovanja; doseči je treba, da bodo posamezne institucije pripravljene sodelovati.

Odgovorne osebe v kulturi, ki jih vodi želja po zagotavljanju kontinuitete in individualnega preživetja, še niso navajene sodelovanja. Potreba po spremembah in omejeni viri pa bodo nujno zahtevali iskanje sinergetskih učinkov.

Poskus modernizacije slovenske kulturne politike po-

meni iskanje strateških zavezništev. Te nove oblike sodelovanja se ne spodbujajo le s pozivi, ampak tudi z ustreznimi ukrepi.

5.5.3

Kulturna identiteta ali kako se soočiti z mednarodnimi implikacijami slovenske kulture?

Ob koncu premišljevanj ekspertov je treba še enkrat postaviti vprašanje o možnostih za nadaljnji razvoj slovenske kulture.

S pridobitvijo neodvisnosti je dežela prešla iz regionalnega v evropski kontekst. Na to je treba gledati kot na velik izziv, ne le politični, ekonomski in socialni, ampak tudi kulturni.

Slovenija se je odločila, da bo sama zase, neodvisna, obenem pa se je odločila, da se bo odprla novim evropskim izzivom.

Ti dve nalogi sta pozitivni priložnosti za družbe vseh držav članic, ki morajo poiskati v zvezi s tem svoje individualne odgovore.

V tem smislu igra kultura vedno dvojno vlogo. Po eni strani obljublja stabilnost, trajne družbene vrednote in zato kontinuiteto. Po drugi strani mora kultura zagotoviti tudi nujno potrebne možnosti za inovacije in družbene eksperimente, ki so seveda omejeni z estetskimi pojmi. Kultura je vedno oboje: nekaj, kar vztraja in zagotavlja stabilne vrednote, in nekaj, kar odpira nove perspektive in priložnosti.

Kaj ustvarja specifični kulturni značaj Slovenije? Je to v glavnem njena kulturna preteklost? Je to njen jezik? So to njeni umetniki, ki eksperimentirajo s perspektivami? Ali je to kompleksna kombinacija tradicije in moderne, preteklih, sedanjih in prihodnjih prvin, ki slovensko kulturo oblikujejo hkrati kot izvirno, mednarodno primerljivo in konkurenčno?

jo konkretne programe celotnega projekta. Po predlogu Pravilnika, izoblikovanega decembra 1995 in soglasno sprejetega v PO, naj bi PO program projekta sprejel konsenzualno. Po županovi verziji pravilnika z dne 31.1. 1996 pa o dokončnem programu tako ali drugače ne bi odločal PO, temveč nekdo neimenovani tretji. Zahteva po transparentnosti odločanja o projektih, ki jo je zastavil PO v soglasno sprejetem predlogu Pravilnika, je hkrati zahteva po transparentni logiki odločanja o financiranju celotnega projekta. Kot je razvidno iz povedanega, obstrukcija projekta ni rezultat nezmožnosti dogovarjanja in konsenzualnega odločanja med strokovnimi člani PS in PO, kot to razlaga župan v dokumentu z dne 29.2. 1996, ampak nasprotno, izraz nezmožnost mestne oblasti, da zagotovi ključne pogoje za realizacijo projekta.

4. Tisto, kar se dogaja v okviru projekta, torej ni posledica "ponorele" javnosti in stroke, temveč je posledica "ponorele" države oziroma njenih konstitutivnih mestnih struktur, ki so spreminjale pravila igre takorekoč vsak mesec, pri tem pa rušile že opravljeno delo teles, ki jih je MOL sama ustanovila. Strokovna in civilna javnost je ob tem pokazala profesionalen odnos, strpnost in spoštovanje pravne države. Županova sodba, da se ustvarjalci med seboj ne znajo dogovarjati, je neposredna preslikava stanja v politiki. Očitno županu po tem, ko MOL ni uspelo za projekt vzpostaviti ključnih pogojev, ni preostalo drugega, kot da uniči tisto, kar je za projekt storila stroka in nanjo zvali vso krivdo. Ob dejstvu, da do EMK očitno ne bo možno zbrati bistvenih dodatnih sredstev, temveč bo večinoma izpeljan program, ki ga oblikujejo institucije iz rednega programa, to pomeni, da bodo mestni odločevalci zgolj podprli že obstoječe centre kulturno-umetniške produkcije. Namesto da bi projekt sledil sodobnim evropskim standardom organiziranja državnih projektov (mandataranje stroke itd.), stanje projekta EMK – Ljubljana 1997 kaže na zasuk v t.i. post-socialistično vzdrževanje netransparentnosti.

5. Županov dokument z dne 29. februar vzpostavlja nov – trenutno edini veljavni model projekta EMK – Ljubljana 1997.

EMK – Ljubljana 1997 po novem ni enovit projekt, temveč je razdeljen na projekte Evropske Unije, države Slovenije in posebej mesta Ljubljana.

Iz županovega novega modela je jasno samo to, da bo o mestnem delu programa odločala MOL (odbor za kulturo, oddelek za kulturo), tej pa naj bi svetovali neimenovani eksperti in neimenovani zastopniki, ki naj pri projektu ne bi imeli osebnih interesov. Ni pa jasno ne po kakšnih kriteri-

jih ne po katerih izhodiščih. Sprašujemo, kdo bo vodil Evropski del in kdo bo vodil državni del projekta?

6. Dejstvo je, da je v javnosti še vedno veljavno *"Javno povabilo MOL za zbiranje predlogov za sofinanciranje projektov"*, rok za oddajo pa je 8. marec 1996. Povabilu so bila priložena konceptualna izhodišča, ki jih je izoblikoval PS in jih je soglasno sprejel tudi PO. Gre za cinično potezo mestne oblasti, ki je preklicala Pravilnik in ukinila PO ter s tem ukinila tudi celotno programsko strukturo projekta, hkrati pa z ohranjanjem veljavnosti navedenega povabila v celoti ohranila prvotna konceptualna izhodišča projekta, ki so avtorsko signirano delo članov PS in PO.

Ljubljana, 3.3.1996

Eda Čufer, Marina Gržinić, Marko Hren, Mojca Kumerdej, Miran Mohar, Borut Vogelnik

Kulturna identiteta ni stabilna vrednota. Ker gre bolj za normativen kot pa deskriptiven pojem, stabilne in nespremenljive kulturne identitete ne obstajajo, oziroma ne bi smele obstajati. Njena konkretna realizacija zahteva stalno udeležbo. Ni se mogoče zaneesti nanjo, če se stalno ne razvija naprej.

Ta nadaljnji razvoj izpeljuje nove spremembe iz mednarodnih primerjav, izmenjave izkušenj in skupnega dela. Osamitev slovenske kulture iz mednarodnega razvoja držav ne bi zagotovila njene kulturne identitete. Resnica je po vsej verjetnosti nasprotna.

Dva milijona Slovencev ni veliko za državo, so pa lahko zelo velika stvarjalna moč, ki čaka spodbud tudi v mednarodnem priznanju, sodelovanju in tekmovanju.

Zato bi bilo pri oblikovanju sodobnega kulturnopolitičnega programa treba upoštevati mednarodno uveljavljene rešitve za Slovenijo kot mlado, moderno in demokratično evropsko državo.

5.5.4

Odprtost ali kako izboljšati mednarodno sodelovanje v kulturi

Kako je mogoče prepričati ljudi, ki so se tako dolgo borili za nacionalno neodvisnost, da zgolj nacionalni kulturni projekti niso primerni za nov evropski okvir? To bi bil lahko podnaslov razprav ekspertne skupine, ko je bil govor o krepitvi mednarodne izmenjave, v kateri bi lahko in bi tudi morala sodelovati slovenska kulturna politika. Za ta kontekst je značilno, da tudi Nacionalno kulturno poročilo ugotavlja, da je *"vedno močnejši vzajemen vpliv med nacionalnimi in*

mednarodnimi kulturnimi politikami”.

Zdi se, da je bila do zdaj mednarodna kulturna politika v glavnem diplomatska zadeva. Neodvisna Slovenija je seveda članica vseh kulturno pomembnih mednarodnih organizacij, npr. UNESCO in Sveta Evrope. Sklenila je že precej multi- in bilateralnih kulturnih sporazumov, ki mladi državi zagotovo večajo diplomatsko veljavo.

Implementacija teh sporazumov je v glavnem naloga kulturnega oddelka Ministrstva za zunanje zadeve, ki je bilo v teh nekaj letih očitno dokaj učinkovito pri vodenju povečanega števila mednarodnih programov. Upati je, da bo v bližnji prihodnosti rešeno tudi vprašanje nastavljanja kulturnih atašejev v slovenskih diplomatskih predstavništvi.

Ni pa samo ta oddelek pooblaščen za mednarodne kulturnopolitične zadeve. Vsak drugi mesec se zaradi medsektorskega usklajevanja in sodelovanja sestane skupina za kulturno koordinacijo, ki jo sestavljajo predstavniki ministrstev za kulturo, šolstvo, znanost in za zunanje zadeve.

Ne glede na to pa ostaja še mnogo težav, npr. v zvezi z učinkovito delitvijo dela med Ministrstvom za kulturo in Ministrstvom za zunanje zadeve.

Medtem ko kulturni oddelek Ministrstva za zunanje zadeve sklepa v glavnem okvirne sporazume, mora podrobno razviti Ministrstvo za kulturo. Toda Ministrstvo za kulturo – kot se pritožuje Ministrstvo za zunanje zadeve – ni dovolj pripravljeno uresničiti ustreznih predlogov, npr. na področju filma (EURIMAGES) ali medijske politike. Ker Ministrstvo za zunanje zadeve ne more porabiti svojega denarja za kulturne dejavnosti, je vse odvisno od razvoja znotraj Ministrstva za kulturo.

Pomanjkanje sodelovanja in usklajevanja posameznih kompetentnih ravni oblasti je samo eden, mogoče celo manjši del problema. Glavni problem je treba videti v dejstvu, da se do zdaj skoraj nobeno področje kulture ne vidi umeščeno v ustrezno mednarodno kulturno politiko. Za njihov večji del kakšne mednarodno usmerjene kulturne politike sploh ni. Za eksperte dejansko ni razumljivo, zakaj Slovenija sklepa kulturne sporazume, nima pa jasnih načrtov, kako izboljšati svoje mednarodno kulturno sodelovanje.

Za vizualne umetnike mednarodni trg ni dostopen; na kulturnopolitične odgovore čakajo vprašanja v zvezi z objavljanjem slovenske literature zunaj in tuje v Sloveniji, pa tudi s tem povezana vprašanja prevajanja; glavne kulturne institucije se niso pripravljene spoprijeti z mednarodno konkurenco; mednarodno primerljivi standardi kakovosti še niso razviti.

To je še bolj obžalovanja vredno, ker bi določene nejezi-

kovne umetniške oblike, npr. različne vizualne umetnosti, ples ali druge oblike interdisciplinarnih uprizoritev, lahko bile zelo privlačne za sodobno kulturno podobo Slovenije v tujini.

Nacionalno poročilo se nanaša na številne cilje in usmeritve, ne da bi opredelilo, kdo bo odgovoren za njihovo implementacijo in realizacijo.

Na tem mestu je treba tudi omeniti, da imajo Slovenci na tujem in njihove kulturne potrebe pomembno vlogo v obravnavah, ki zadevajo prioritete mednarodno usmerjene kulturne politike.

Ena tema pa se ne pojavlja na teh prednostnih listah. To je sposobnost Slovenije, da bi delovala kot kulturna posrednica do drugih nekdanjih jugoslovanskih republik, ki še čakajo na predstavitev preostali Evropi. Prej ko si bo Slovenija pridobila svoje nacionalno in kulturno samozaupanje, prej bo pripravljena izročiti svoj pomembni prispevek k miroljubni Evropi.

Vsebinsko redakcijo prevoda je opravila **M. Gržinić**.

EMK – LJUBLJANA 97

Šesterica, ki je jeseni leta 1995 sočasno odstopila z različnih funkcij v programskih in organizacijskih telesih projekta EMK – Ljubljana 97, ni nikakršna homogena ali trajna kulturno politična iniciativa.

V priprave projekta EMK – Ljubljana 97 smo vstopili kot posamezniki ali predstavniki skupin z različnimi kulturnimi in ustvarjalnimi interesi. Naša skupna iniciativa ne temelji na enostranskem nasprotovanju prvotni programski in organizacijski zamisli projekta nasproti sedanji, čeprav smo si enotni v mnenju, da je bilo prvotno zavzemanje za organizacijsko in programsko avtonomijo projekta smiselno in konstruktivno. Odločitev, da smo v določenem trenutku razvoja oz. zastoja projekta nastopili skupno in da zdaj kot skupina posredujemo javnosti dokumentacijo o prvi fazi priprav projekta, temelji predvsem na konsenzualnem nestrinjanju z netransparentno izvršno in intervencijsko politiko odgovornih oseb pri MO Ljubljana. Prvo obdobje priprav projekta je sovpadalo z reformo slovenskih občin in z volitvami na mestni ravni. Odločilna faza pravne in organizacijske konstitucije projekta je sovpadala s tranzicijsko stihijo MO Ljubljana, zaradi česar zamišljenega koncepta izvršne in organizacijske avtonomije projekta EMK – Ljubljana 97 v tistem času pravno-formalno ni bilo mogoče realizirati.

Kljub mnogim kompleksnim dejavnikom, delno tudi zaradi volutarizma in neznanja, s katerim smo se lotevali projekta, smo

podpisniki odstopne izjave menili, da konstruktiven izhod iz pravne, organizacijske in vrednostne stihije v slovenski kulturi omogočajo prav prizadevanja za nove kulturne, programske in organizacijske modele, ki bodo upoštevali in reševali ne samo obstoječe probleme in zastoje, temveč bodo ustvarjali pravne, organizacijske in vsebinske modele za prihodnost. Skratka, šlo nam je za legitimizacijo in podpiranje takšnega prizadevanja in ne za takojšnje idealne možnosti. Zaradi izjemnega daljnosežnega kulturnopolitičnega pomena projekta EMK – Ljubljana 97, ki je prvi večji mednarodni kulturni projekt Slovenije po osamosvojitvi, notranjesistemska reforma občin ne more biti izgovor za neizrabljene ali celo zapravljenosti, to je predvsem za možnosti zavestnega in načrtovanega oblikovanja novih kulturnih modelov in za prevrednotenje obstoječih kulturnih infrastruktur. EMK – Ljubljana 97 je prvi resnejši izziv slovenski kulturni politiki, da dokaže sposobnost enakovrednega partnerstva v mednarodnih mrežah evropskih nacionalnih kultur. Ta sposobnost se nikakor ne kaže samo v razmeroma bleščeči mednarodni zasedbi sodelujočih v programih, temveč iz mnogih drugih dejavnikov. V mednarodni kulturni politiki se namreč vrednost določene kulturne identitete meri na podlagi vsebinske in organizacijske samozavesti, daljnoročnega pomena načrtovanih akcij, ciljev in predvsem trajnosti navezanih stikov, to je po daljnosežnem pomenu odprtih mednarodnih kulturnih poti.

Konstitutivna kriza EMK – Ljubljana 97 jeseni leta 1995 je odkrila značilno neustvarjalno mentaliteto obstoječe kulturnopolitične volje, ko se “ne-obstoj” določenega kulturno-organizacijskega modela, potrebnega za razrešitev zastoja in pospešitev razvoja, ne rešuje analitično, transparentno, dialogsko, temveč se obstoječi “manko”, še “ne-obstoj”, potlačuje in zabrisuje s politiko kadriranja lojalnih partnerjev/sodelavcev, s katerimi jo družijo interesi po ohranjanju obstoječega stanja stvari.

Silnice in vzroki, ki silijo v kompromise večino novih, nestandardiziranih vsebinskih in organizacijskih iniciativ (npr. Gledališko-plesni festival Eksodos, Festival Mesto žensk in druge), so veliko globlje in usodnejše, kot se zdi na prvi pogled. Vsaka pobuda po novem institucionalnem modelu, ki naj bi organiziral predvsem tisti del ustvarjalnih dejavnosti, ki so prav tako nestandardizirane, nove, sodobne – po vsebini in formi, pa tudi po času nastanka – slej ali prej trči ob že omenjeno “obstoječe stanje stvari”.

O tem, kaj je to “stanje stvari”, kakšne so njegove značilnosti, slabosti, nezadostnosti, smo posamezniki – podpisniki odstopne izjave od projekta EMK – Ljubljana 97 in kot tudi mnogi drugi kulturni delavci in umetniki – v letih po osamosvojitvi Slovenije že veliko pisali in opozarjali. Oblikovanje kulturnih modelov in kulturne politike zahteva načrtovano, daljnosežno, strokovno,

projektno obravnavo, celostno profesionalno sodelovanje usposobljenih posameznikov in strokovnih skupin.

Takšnega mnenja je tudi skupina evropskih ekspertov, ki v svojem poročilu o **Kulturni politiki v Sloveniji** (*Cultural Policy in Slovenia*) opozarja:

“Razvoj ustreznih scenarijev zahteva znanstveno osnovo. V Nacionalnem poročilu, ki v Sloveniji prvič poskuša podati ne le zgodovinski, ampak tudi sodobni in izčrpni opis kulturnopolitičnega okvira, očitno manjka zanesljivih podatkov.

Dokler te podlage niso na voljo, so ustrezne kulturnopolitične odločitve arbitrarne. Mogoče je razlog za to, da uradna kulturna politika včasih vztraja pri kontinuiteti prav pomanjkanja alternativ, ki jih je mogoče razviti le na znanstveni osnovi. Čeprav je toliko razmeroma neodvisnih dejavnosti, pa ni nikogar, ki bi imel pregled nad relevantnimi objektivnimi podatki. Da bi rešili to vprašanje, se morajo ustvarjalci kulturne politike dogovoriti za skupno strukturo in na njeni osnovi zagotoviti vse nujne podatke.

Medtem ko bi moral to nalogo delno opraviti kompetenten oddelek ministrstva, eksperti predlagajo ustanovitev raziskovalnega centra za kulturno politiko, ki bi bil ustrezen instrument zbiranja in vrednotenja teh podatkov.”

Odločitev, da z odobritvijo Michaela Wimmerja, objavimo prevod zaključnega poglavja **Poročila o kulturni politiki v Sloveniji**, utemeljujemo s konsenzualno sprejetim mnenjem, da je to prva relevantna ocena poosamosvojitvene slovenske kulturne politike, ki celostno predstavlja vprašanja in vzroke zastojev v slovenski kulturi, s tem pa posredno ponuja tudi izhodišča za analiziranje konfliktov, ki se pojavljajo pri organiziranju in izvajanju predvsem tistih novejših organizacijskih in programskih iniciativ, ki slovensko kulturo povezujejo z mednarodnim kulturnim dogajanjem.

Moč opažanja, analitičnost in elokventnost omenjenega poročila očitno izhajajo iz že vzpostavljenih strokovnih standardov in kulturnopolitičnih izkušenj zahodnoevropskih demokracij. Ob tem pa je zaskrbljujoče predvsem nesorazmerje med zunanjim pogledom, izraženim v omenjenem poročilu evropskih ekspertov, in podobo, ki jo o svojem kulturnem modelu gojimo Slovenci.

Nacionalno poročilo o kulturni politiki Slovenije, nekakšna predhodnica evropskega poročila, je kot eden prvih dokumentov te vrste verjetno opravilo svojo funkcijo, to je predvsem funkcijo evidence o pomanjkljivosti podatkov in pregleda nad stratifikacijo odnosov v slovenski kulturi.

Pomanjkljiva evidenca o sebi pa lahko v aktualni zunanji in kulturni politiki Slovenije pomeni veliko šibkost in ranljivost v pogajanjih z močnejšimi in razvitejšimi partnerji sodobne Evrope. Nerazumevanje sebe vodi v negotovost, ta pa v izbiro

neuravnoteženih, ekstremnih pozicij, ki se občasno že izražajo, npr. kot zavračanje t. i. evropskega in ameriškega kulturnega imperializma in pozivanje k samobitnosti in kulturni identiteti, utemeljeni na kulturnem modelu 19. stoletja, ali kot nekritično, stihijsko privzemanje in množenje zahodnih kulturnih vzorcev; pri čemer ena in druga pozicija vodita v siromašenje in lokaliziranje slovenskih kulturnih umetniških zmogljivosti.

Pot do kulturnega partnerstva z drugimi evropskimi in zunajevropskimi narodi je samo ena; omogoča jo razvoj sodobnega, profesionalnega, znanstveno in tehnološko opremljenega kulturnopolitičnega aparata, ki bo sposoben analizirati in definirati svoje realnokulturno zgodovinsko in geopolitično mesto. To je mesto malega naroda s svojim jezikom in avtohtono kulturo, izborjeno na presečišču temeljnih evropskih kulturnih tokov, naroda, ki si je leta 1990 izbral svojo državo. V svoji državi se kulturi ni treba več boriti izključno za dokazovanje pravice do obstoja nasproti drugim, večjim, močnejšim kulturam. Država prinaša neodtujljivo suverenost in pozicijo, ki omogoča povsem drugačno, samozavestnejše in ekspanzivnejše odpiranje lastne kulture proti kulturam drugih.

DODATEK V ANGLEŠČINI/ APPENDIX

Summary

The European Cultural Month – Ljubljana 97 **By Marina Gržinić**

“The European Cultural Month – Ljubljana 97” is a cultural-artistic project due to be held in Ljubljana from 15th of May to 5th of July 1997. The event could be seen as a case study. The background of the event allows one to analyse the situation, questioning not only the cultural and artistic productions in Slovenia but it's compression with the international artistic scene. More importantly, it allows one to question the notion of Slovenian cultural policy and the strategies of cultural, artistic and social life in Slovenia.

The project European Cultural Month was proposed by the European Community in the begging of the nineties in an attempt to fill the gap between the “United Western European Region” and what was at the time the “Eastern European World”. The Council of Europe proposed the Cultural Month as a parallel event to the European Cultural Capital held by towns and cities within the European Community. Several towns from ex-Eastern Europe have already taken part in the project The European Cultural Month.

In 1991 Ljubljana, proposed itself as host for the event. The project was accepted by the city assembly and the Republic of Slovenia but due to political and mostly economic reasons (a

“ping-pong” relationship between the city of Ljubljana and the Slovenian Republic versus the European Council) it has been postponed twice. Now on the 15th of May 1997 the project will reach fruition. The postponing and re-confirming of new dates for the project has had an effect on the history of project.

In December 1994 the City Council through its Secretariat for Culture and School affairs (as the City Cultural Department was named in 1994 – a legacy of its socialist past) finally established a 70 member council called The Programme Council for the project of European Cultural Month – Ljubljana 97. This body was established for the preparation, selection and curation of the Ljubljana – 97's Cultural Month. This action took place just before the election of the new mayor of Ljubljana, Dr. Dimitrij Rupel, a candidate of the Liberal Democrats, the left -central ruling party in Slovenia.

At the Programme Council's first meeting on the 1st of March 1995, the body decided to act autonomously and to prepare the programme and financial structure of the whole event.

It is important to mention that the “so called” municipal administration which was responsible for the project and who had established The Programme Council for European Cultural Month – Ljubljana 97, in the meantime, designed also the whole, on different level projected, organisational structure of the project. Beside the Programme Council, three other organisational levels would be created, for example – The Council of Cultural, Media and Sponsor Institutions, etc. The four levels would be co-ordinated by the Secretariat of European Cultural Month – Ljubljana 97.

The Programme Council members were to be selected from art and cultural professionals and public personalities. No one was selected as a pure representative of any specific (national or non-institutional) cultural or artistic organisation; although suffice to say most of the members, (at least 85 %) were professionals (art historians, artists, critics, theatre directors, actors, dancers, theorists, intellectuals, etc.) employed in the most important national and municipal cultural and artistic institutions in Slovenia. Just 15% of the members of the Programme Council were intellectuals, writers, artists or people coming from non-institutional organisations, associations or from the so called independent or alternative cultural movement. However, no directors of the national cultural institutions per se were invited or proposed to take part in The Programme Council. They had their place reserved in the proposed although not yet by the municipal administration established, Council of Cultural, Media and Sponsor Institutions of the European Cultural Month – Ljubljana 97.

From early March to October 1995 The Programme Council

developed “THE BASIC PRINCIPLES AND FRAMEWORK PROGRAMME FOR THE INDIVIDUAL PROGRAMME SPHERES OF EUROPEAN CULTURAL MONTH – LJUBLJANA 97”.

In August 1995 the Programme Council also voted for the preparation of a special PROGRAMME ELABORATION – a study which would include organisational, structural and financial details, ensuring that the project would be evaluated in a serious manner. It is important to note that the first phase of the project was carried out during the early post-socialist reorganisation of the Ljubljana municipal structure. A new head and a new structure of the municipal administration were implemented parallel to the first period of the realisation of the project.

The people involved with the Programme Council felt that all the responsibility had been placed upon the shoulders of the Programme Council. The situation was further exacerbated as the municipal administration made little effort with regard to the project and consequently did not establish the other three structural levels of management.

A dramatic turning point occurred on the 3rd of October 1995, when at the third plenary meeting of the Programme Council, the mayor of Ljubljana and the new city administration invited ten to fifteen directors from the main national cultural and artistic institutions in Slovenia to take part at this meeting and to be members of the Programme Council. One of the directors argued that the Programme Council was overbearingly autonomous and that this structure, etc. should be changed. After a half year of the Programme Council's existence a complete restructuring of the project by the mayor and the city administration happened. It was proposed that the structure should be changed in a way that the Programme Council will be a kind of a general assembly body, and instead of the Programme Council a Programme Board will be established. This Board would comprise approximately 15 people to oversee the whole project. The board would also consist of some representatives from the Programme Council together with some new members, to include directors of the main national and cultural institutions.

This turning point at third plenary meeting on the 3rd of October 1995 was followed by two previous obstructions. Firstly the municipal administration delayed, without any reason, the preparation of the already mentioned special PROGRAMME ELABORATION – a study which would include organisational, structural and financial details, ensuring that the project would be evaluated in a serious manner. Secondly, in September 1995, instead of actively engaging in the realisation of the project, the new municipal administration asked the President of the Programme Council (Marina Gržinič) to answer

1. Marina Gržinić, Marko Hren and Miran Mohar.
2. Gržinić, Hren and Mohar together with Eda Čufer, Mojca Kumerdej and Borut Vogeltnik at that point resigned from the project.

13 questions!! From the nature of the questions it was obvious that the municipal administration suffered from a serious preoccupation concerning the presence of the non-institutional members (i.e. “the alternative scene from Ljubljana”) in the Programme Council. They believed that these members would take the project away from the national cultural institutions or would be more appropriate to say that the municipal administration were preoccupied with the fact that none of the directors from national institutions were members of the Programme Council. Although 85% of the Programme Council members were employed in these same national cultural institutions.

The municipal administration still functioned in a deeply socialist manner, its perceptions and actions were coloured by strong hierarchical relationships. For the municipal authoritarian administration the logic of functioning of the Programme Council and the already prepared draft of the Program of the project were completely unimportant. The mayor and the city administration not only proposed new regulations which were fully accepted without any critical resistance from those involved! The archived documents reveal that of the Programme Council members, only few reacted against the proposed changes. Three of the members of the Programme Council¹ protested by publishing an open letter in the media. Beyond a few journalist, the media did not react. Even those media and some investigative television programmes that are famous for developing and pursuing critical and investigative journalism did not cover or comment on the event.

Ironically, another turning point in the “play” occurred soon after. At the first meeting in November 1995 of the newly established Programme Board some copies of the Statute of the European Cultural Month (proposed and conceived by the municipal administration) came, as was said, by “mistake” into the hands of the members of the Programme Board. From the the Statute outline it was obvious that the mayor and the administration wanted to dispose of The Programme Council.²

At that point, the group of six (Čufer, Gržinić, Hren, Kumerdej, Mohar, Vogeltnik) not only resigned from the project but publicly declared that the project was being run in an overbearingly authoritarian manner by the mayor and the municipal administration and that the situation needed to be changed. As the six publicly discussed the authoritarian manner in which the project was being conducted, this meant the Programme Board could not by-pass the publicity. The Programme Board asked for the main document, the Statute of the European Cultural Month – Ljubljana 97, to be changed and re-written to reflect the more autonomous principals that had

been previously expressed by the Programme Council. The revision had to take place in January 1996.

I will not pause to reflect on the long and detailed negotiations which followed the project and the conclusions which after a publicly organised round table (February 1996), clearly show the authoritarian policy of the mayor and of the city administration. The mayor refused to accept the new statute and disbanded the Programme Council and the Programme Board.

The group of six also prepared critical and analytical texts based on the documents relating to the first phase of the realisation of the project, from the 1st of March 1995 to the 1st of March 1996. A specific reading of the events was proposed by them. Readings that surpass superficial presentation of the cuts and changes that occurred during the first phase of the project. The intention of such analysis is to re-contextualise the project as a specific paradigm in a context of the Slovenian cultural policy in general. The results of the analysis of the methods, political decisions and actions of the city administration concerning the European Cultural Month – Ljubljana 97 allow to establish a relationship between the project and the different artistic, cultural, political and social structures (institutions, associations and media) in Slovenia.

Among different analysis of the project European Cultural Month – Ljubljana 97 one of the most important was to establish a parallel between the project and the Reports on Slovenian Cultural Policy undertaken by a team of European experts and written by Michael Wimmer. This excellent and archetypal report by the European experts drew a very precise picture of the characteristics of the so called cultural policy situation in Slovenia. The first conclusion reached was that Slovenia had no real cultural policy, (i.e. one with a clear programme platform). What Slovenia has is a cultural policy that exists chaotically at different structural levels, trying to develop what is thought to be a cultural polica. The second most important conclusion of European experts was the “over – institutionalisation” of the field of culture in Slovenia. The report concluded that Slovenian cultural and artistic life is largely ruled and consumed entirely by national cultural institutions in which in most of the cases employees’ appointment is for life. In this way the institutions present a specific but hierarchically powerful element in the way culture is perceived and practised in Slovenia. The role of the Ministry of Culture was perceived in the report as largely existing to satisfy the wishes of the national cultural institutions and their directors. The report also highlighted the completely chaotic relationship between the city level and the level of the Slovenian state in dealing, developing and realising projects in the field of culture.

Although we have documented in this summary some of the most important conclusions of the European report it is not difficult to perceive how it was possible for the mayor and municipal administration to develop their authoritarian methods and to apply them to the project. The position of the alternative groups was exaggerated. They were “demonised” and their portrayal as a real threat to the project was nothing more than a carnivalesque game. The European Report comments that independent Slovenia succeeded in the nineties in completely paralysing the “alternative culture” that had enjoyed such a fruitful existence in the eighties.

In this respect it is possible to state that such drastic general (thah such drastic general tendencis) tendencies in the Slovenian cultural policy provided a fruitful terrain for the complete obstruction of the first conceived phase of The European Cultural Month – Ljubljana 97 (from the 1st of March 1995 to the 1st of March 1996).

Another tendency or direction was individuated by the experts in the cultural and artistic strategies supported by the Slovenian Ministry of Culture. A turn towards the direction of traditional art and culture or what is understood as the high European humanistic tradition in art and culture. For Slovenia this represents a radical turning point. This tendency – is radically different from the flourishing modern and experimental art and cultural productions in Slovenia of the eighties.

According to the European report, the imaginary humanist art tradition is the way in which art and culture (i.e. against modern and experimental production) is redirect in Slovenia. This tendency is clearly reflected also in the programme peaks of the European Cultural Month – Ljubljana 97 conceived after the 1st of March 1996, i.e. after the obstruction of the first phase of the project.

This is why articles analysing the European Cultural Month – Ljubljana 97, with reference to the works by Homi Bhabha, Ernesto Laclau, Alain Badiou, Jelica Šumič-Riha etc., recognise that the European Cultural Month – Ljubljana 97 is of strategical, cultural and theoretical importance. Such writings seek to foster the development of critical readings of the general principles of the Slovenian cultural policy and also to encourage the development of new perspectives, options and hypothesis for progressive cultural and artistic strategies in a future Slovenia.

EUROPEAN CULTURAL MONTH – LJUBLJANA 97

history of the project, basic principles and
framework programme for individual programme
spheres

0. HISTORY OF THE PROJECT EUROPEAN CULTURE MONTH AND CANDIDATURE OF THE CITY OF LJUBLJANA

The decision on the European Culture Month was taken by the Council of Ministers of Culture of the European Community on 18th May 1990. This is an annual event which can be organised by all European cities of countries based on democracy, pluralism and the rule of law. The Council of Ministers of Culture selects a city with sufficient cultural and organisational facilities and significance for the organisation of this major and demanding cultural project under the auspices of the European Union.

So far, the project has been organised in Krakow (1992), Graz (1993), Budapest (1994), Nicosia (1995) and St. Petersburg (1996) while the organiser of the project in 1997 is Ljubljana.

The candidature for the project European Culture Month – Ljubljana 97 was proposed by the then city secretary for education, research, culture and sports, Ms Branka Lovrečič to be in 1995. The Assembly of the City of Ljubljana discussed the proposal for the candidature of Ljubljana for the European Culture Month in 1995 at its 17th session, held on 19th December 1991, and gave it unanimous support and authorised the City Secretariat for Education, Research, Culture and Sports

to supervise all relevant activities. With the approval of the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia, the city of Ljubljana applied for candidature at the Council of Ministers on 14th January 1992, but the Council suggested that the candidature of the City of Ljubljana should also be supported by the Government of the Republic of Slovenia.

The Government of the Republic of Slovenia discussed the candidature at its 53rd session, held on 4th November 1993, gave its support and took a decision to provide the means for the implementation of the project in 1995 or 1996. The Government of the Republic of Slovenia authorised the Ministry of Foreign Affairs to inform the Council of Ministers of the European Union of the support given by the Government of the Republic of Slovenia to the candidature of the city of Ljubljana for the European Culture Month.

The Council of Ministers of Culture of the European Union decided at the session held on 5th November 1993 that the organisers of the European Culture Month in 1995 would be both Nicosia and Ljubljana. But after thorough consideration, Ljubljana asked for the postponement of the candidature to the year 1997 for the following reasons: firstly, at least two years were necessary for the preparation of this project, secondly, the reform of local self-government in Slovenia and local elections in 1994, and thirdly, the media attention would have been dispersed if the organisation had been shared with Nicosia.

On 17th June 1994, the Council of Ministers of Culture of the European Union selected Ljubljana as the organiser of the project European Culture Month in 1997.

Mojca Kumerdej
Chief Coordinator
European Culture Month – Ljubljana 97
Ljubljana, 5th April 1995

I. BASIC PRINCIPLES

The project of the European Culture Month – Ljubljana 97 should be independent with regard to the programme, finances and organisation and it should include some of the established regular events in Ljubljana as accompanying activities.

As an intermediary between local and foreign cultural activity, the project, which would present Ljubljana as a modern urban cultural centre and the capital of Slovenia, would assert the artistic activity of Ljubljana – and Slovenia – and its existing social and cultural network of events on the European scale.

The basic objective is for the project to assert and at the

same time re-evaluate the intermediary position of Ljubljana and at the same time contribute to the forming of its material infrastructure network according to the example set by European cities (institutions, forms of organisation). With this project, Ljubljana would reflect on and conceptualise invited events from European cultural activity, which would be implemented on an exclusively professional programme basis.

Ljubljana is located at the meeting point of various cultural trends which are today not polarised simply in terms of the East-West axis, but also in terms of the outside-inside relationship (the multiculturalism of individual national states, independent national culture, etc.). The concept of the presentation and realisation of the project of the European Culture Month – Ljubljana 97 (EMK – Ljubljana 97) would be centred on this dynamic, productive (non-typical) polarity and the level of artistic and cultural activity in Europe. “Integration” into Europe would be implemented through additional urbanisation of Ljubljana and through its policy of an open cultural city which with the internationalisation of its own activity increasingly embraces its inner specific and identity.

It is this meeting-point position of Ljubljana which offers the city special opportunities, conditions and insights. Ljubljana is at the same time a meeting point and a bridge, which wishes to become a part of the Western European sphere, but at the same time, it acknowledges its special character – which has not been formed only by the former Eastern European sub(context) but is also a material product and media effect of a specific artistic constellation.

Local contemporary-culture arts activity should establish a dialogue with the “external” European production, while both would enter the process of recontextualisation. As a result, several projects would be carried out in cooperation with international European artistic circles in the form of a coproduction process which would be presented in other European galleries and venues after the finished EMK-Ljubljana 97 project.

The other basic direction of the EMK – Ljubljana 97 project is the desire for the event to make a long term contribution not only to the Ljubljana cultural programme but also to its infrastructure, which includes the construction of the Contemporary Arts Centre (proposal by Ms. Branka Lovrečič) and the renovation of a number of buildings intended for culture.

At the programme level, the process of project forming would proceed from principle programme viewpoints to the actual planning of the programme according to individual programme spheres.

At the organisational level, the founding of the Programme

Board (as the highest body for decision-making and forming of the programme) would be followed by the founding of other organisational working bodies and committees for individual events.

Written by: Marina Gržinić
President of the EMK – Ljubljana 97 Programme Council
Ljubljana, 5th April 1995

II. FRAMEWORK PROGRAMME FOR INDIVIDUAL PROGRAMME SPHERES

Ljubljana, 5th April 1995

LITERATURE – coordinator Tomo Virk

Setting 1997 as the year for the European Month of Culture represents an opportunity for the surpassing of regular methods of presentation and exchange of literature, as are known in Slovenia, and at the same time, for a more decisive step forward into the European spheres of literature.

Contextually, the programme is based on the need to establish a link between Slovene and foreign literary art and the desire to reach the readership beyond the Slovene borders. The objective of the programme is to assert Slovene literature and the Slovene – particularly that of Ljubljana – spiritual environment in the European horizon, which would also be visibly shaped by the planned events.

The establishing of the European network of literary energies would be favourably received not only in Slovenia but also in European cultural circles, for authors from various environments and countries often find that links between them are insufficient and that more attention is paid to the research of “great” literatures and cultures than to the research of those surrounding us, whether this is justifiable or not.

1. The founding of the Emona literary magazine with an international board of editors, which would be published four times a year. The title, Emona, would discreetly point to the millennia of the historical presence of Ljubljana and, significantly, it would at the same time be acceptable (pronounceable) in all European languages.

2. Literary computer network. The collecting of literary texts in a computer network would allow every reader who has access to a modem to appraise the quality of a literary work available and add his or her comment. In cooperation with experts, a computer address would be set up, under which

literary texts for reading and possible evaluation could be entered and which would enable all those interested to follow literature of various forms and trends.

3. Final meeting of the associates of the magazine During EMK – Ljubljana 97, a meeting of the most important associates of the magazine is planned in Ljubljana. Each of them would be introduced with his or her reading/speech programme and all of them would participate at a symposium, the precise theme of which will be defined later, but it will concentrate on the specific feature of European culture, particularly in comparison with the USA on one hand and the rest of the world on the other.

PERFORMING ARTS – coordinator Tomaž Toporišič

The programme of various spheres of performing arts will be based on specific characteristics of the relevant contemporary Slovene activity in various spheres, which will also serve as the criteria for the selection of guest performances and signing of coproduction contracts. Only in this way can the identity of the entire event be formulated. The programme consists of three segments:

1. Slovene productions

The implementation of coproductions and productions would stem from determined interests and conceptual basis. This would encompass all the highest quality institutional and non-institutional partners, who would participate in negotiations with European partners. The programme would be determined by the end of 1995. Possible new performance spaces include the historical part of Ljubljana (the puppet project, ambience project by the Ana Monro theatre), industrial premises (independent productions) and Plečnik's Križanke.

2. Guest appearances of foreign theatres

It would be sensible to have preview shows by major names from various disciplines, which need to be decided upon by the end of this year. The programme envisages one major name from the theatre, one from (new) opera, one from contemporary dance, new relevant names from Eastern and Western Europe and one theatre name from Asia (Japan). As a part of foreign guest appearances, cooperation would be established with the EXODOS Festival of Contemporary Performing Arts, the concept of which corresponds with that of EMK – Ljubljana 97. A special section of the presentation of recent European production would be carried out in cooperation with the Glej theatre and EXODOS.

EMK – Ljubljana 97 would be a coproducer of a new production within the framework of JUNGE HUNDE, produced by several major European production houses. This demands cooperation with Cankarjev dom, Festival Ljubljana and certain Ljubljana theatres which as partners of EMK – Ljubljana 97 would provide the infrastructure for guest appearances, workshops and preview shows.

3. Symposiums, workshops

The programme also envisages the organisation of workshops within various spheres, which would be led by and participated in by foreign and Slovene artists. Results of some workshops would be presented in the form of premieres in Ljubljana and a selection of them would move to other towns. In cooperation with the programme section of Publications/Congresses/Symposiums and EXODOS festival, a symposium on the phenomena of contemporary performing arts is planned, which would also be participated in by foreign experts. Considering the European orientation of the project, a symposium on lobbying within the European Union for Slovene artists and producers would be organised in cooperation with the department for theatre at the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia, the Dutch theatre institute, ONDA from France and other relevant organisations.

FINE ART – coordinator Marina Gržinić

Contemporary fine art

1. East-West Exhibition; a mixed curator group from the former Eastern Europe would set up an exhibition, presenting and interpreting new Eastern European avant-garde trends from the 1960s and 1970s to the present.

2. Exhibition of contemporary Slovene art in the form of an introspection – establishing of parallels between contemporary Slovene works of art and works from Western Europe; Slovene artistic originals in comparison with those from Western Europe; artefacts from European museums and galleries and also Slovene national and private collections would be presented in a dynamic and polemic dialogue; differences and similarities between Slovene and European contemporary art.

3. Authorial exhibition by two custodians (a Slovene and a foreigner); an exhibition of works by artists from the whole of Europe (Eastern and Western). At the exhibition, not only major but above all conceptually and artistically the most influential names from fine art would be presented, namely, what is here

and now (within the entire European context) most topically, provocatively and (multi)conceptually formed. The project would originally be presented in Ljubljana and would move to other European galleries after the end of EMK – Ljubljana 97.

4. Custodians/representatives/critics of a number of European galleries would introduce several highly representative/best known artists from these galleries at a joint exhibition in Ljubljana

Older fine art

Three projects have been proposed in connection with the National Gallery:

1. Gothic art in Slovakia – in cooperation with the Bratislava National Gallery
2. Cultural ties between Slovenia and Kärnten – from the Romanesque period to 20th century art – in cooperation with the Klagenfurt Landesmuseum.
3. Exhibition contributed by a Western museum.

ARCHITECTURE/DESIGN/CITY PLANNING –

coordinator Tomaž Brate

The programme encompasses the following segments:

1. Intensification of activities already in implementation

- Renovation of the castle – the finishing of works and the setting up of the exhibition “Urban development in Ljubljana”;
- Ljubljana – my city; renovation of Metelkova

2. Exhibition activity

- Exhibition at the Ljubljana castle “Urban development in Ljubljana”
- Moving of the Plečnik exhibition to Ljubljana

3. Publications

This includes already existing publications which would prepare special issues following an agreement between EMK – Ljubljana 97 and editors; preparation of a photo-monograph, with the emphasis on architecture, and guides on the architecture of Ljubljana.

4. The arranging of “ephemeral settings”

For the EMK – Ljubljana 97 project, presently neglected points in the city centre must be arranged. This would be an attempt at the temporary arrangement of settings for activities of

EMK –Ljubljana 97 in the city centre “gray zones” – the “distribution” of events (and electronic information).

5. Contemporary Art Centre

Membership of European and with this, access to tender projects; a workshop with ten relevant architects and their students who would work on the project in Ljubljana for a month.

6. International cooperation

The opening of institutions by inviting major international lecturers during this time, the implementation of relevant thematic/conceptual coproductions.

SERIOUS MUSIC – conceived by Brina Jež

CONTEMPORARY SERIOUS MUSIC

The project is a unique opportunity to put contemporary music in an equal position to other contemporary arts, as it enjoys in the “developed Western” world.

1. Commissions for Slovene artists

Slovene composers would be commissioned to write new works from different spheres. Proposal:

a) Two shorter stage musical works with a “medium” number of musicians by choice (not more than the size of a chamber orchestra). Possible incorporation of singing, acting, dance, instrumental section and electronics.

b) Three electronic works – independent or with the incorporation of soloists or smaller instrumental sections, possible additional commission, combined with a higher number of musicians: orchestra and (or) choir.

c) Three chamber (solo) works which would be contributed to the programme by invited foreign and Slovene ensembles.

2. Concerts of chamber, solo and orchestra music and stage musical events

a) Concerts of chamber music

With its intimacy and limits, the subtle sound and specific structure of chamber music offers the purest musical pleasure to connoisseurs of music. Slovene names would be presented along with major European artistes. An important role would be played by younger musicians. Proposed concerts:

– Rohan de Saram, Marianne Schroeder (violoncello, piano)

Both artists rank among the supreme performers of contemporary music and have participated at all major events. The cellist is a member of the Arditti quartet, while the pianist chiefly performs solo. They recently began to perform as a duet.

- Ensemble Recherche (chamber orchestra) A top orchestra from Freiburg, specialising in contemporary music

- Luisa Castellani (vocal)

- Younger chamber orchestras would contribute a large portion of contemporary music to the programme (wind trio, flute quartet, piano duet, etc.). Muzina String Quartet, oboist Matej Šarc, violinist Svava Berhardsdóttir, pianists Bojan Gorišek and Tatjana Ognjanovič, double bass Boris Kantušar and more.

- Concert of a symphonic orchestra We would welcome a combination of electronic music, incorporated concert forms with soloists, possibly actors, a vocal group, etc.

- Stage musical works Proposal: two shorter performances of experimental stage musical works by Slovene composers, engaging singers, actors and musicians and including electronic music.

- Guest appearance of a foreign group (concrete proposal will soon be presented).

3. Series of events promoting electronic music

Since electronic music is little present in the creativity of Slovene composers and concert programmes, concerts of this kind of music should be accompanied by additional promotional activities. Round table discussions and seminars on the position of electronic music in Slovenia and abroad, the influence and representation of electronic music and new techniques, approaches, programmes and equipment of electronic studios would be organised. A number of experts and representatives of studios would be invited to participate in round table discussion and introduce studio production. Papers must be published in two languages (English and Slovene).

The concert part would be partially informative and partially accompanied with the elements of the setting, movement, music theatre, etc.

The proposal for the opening of the project:

The event would open with a concert of the city bells. Mr Lorenzo is involved with similar projects (additional information is available). The project incorporates all church bells performing a certain “composition”. European cities have employed this kind of opening for events or celebrations of anniversaries. This would be an original way of drawing attention to the event and its incorporation in and dependency on the present moment, place and city.

ROCK/ETHNO/JAZZ – coordinator Igor Vidmar

The programme will include top performers of jazz, rock, ethno and techno music from Slovenia and abroad and would therefore represent an exceptional international attraction for the public and media and of the important characteristics of EMK – Ljubljana 97 in comparison with European months of culture organised in other European cities.

At the same time the programme represents a continuation and addition to the already existing regular events and their long tradition – International Jazz Festival, Novi rock, Druga godba. Due to its mass (30,000 to 40,000 visitors, 15-20% of which would come from abroad) and social character, the programme would have numerous secondary economic effects.

Programme:

1. a central event would represent a new quality for Ljubljana and Slovenia. A one or two-day open-air festival (Bežigrad stadium, Stožice hippodrome) would create an event framework, which has been present in Europe for decades.
2. 3-4 medium size concerts in connection with existing regular events (International Jazz Festival, Druga godba), which could be organised in Križanke, Gallus Hall of Cankarjev dom and Tivoli Hall.
3. Showcase – “display” concert by Slovene musicians of new rock in Križanke.
4. Musical stage project by Laibach, the best known Slovene (and Central/Eastern European) international band (Križanke or Cankarjev dom).
5. 12-15 club concerts and events in city streets and squares – project of musical socialising in the city
6. Euro-techno rave
7. Programme of media animation: making of video clips, radio recordings/broadcasts on the music programme of EMK-Ljubljana 97 and Slovene musicians, which would make up a promotion in the Slovene and particularly the foreign media, including satellite TV; the project is envisaged in the cooperation with TV Slovenia and privately owned media.
8. Round table discussion – workshop with international participation on the following subjects: – influence of global media, particularly MTV, on local music production – role of jazz-rock-ethno-techno-popular music in the social and cultural network of central European cities (Graz, Vienna, Prague, Bratislava, Zagreb, Rijeka, Budapest)
10. Programme of establishing a computer information network which would connect halls, clubs, musicians and organisers in Slovenia and elsewhere

11. Issuing of presentation publications on the history of jazz, rock, techno and other types of music in Ljubljana and Slovenia.

FILM/PHOTOGRAPHY/VIDEO AND MEDIA ART –

coordinator Uroš Prestar

Film

1) Premiere of one of the more interesting films in cooperation with the European FIPRESCI academy, which would be attended by a part of the film crew. 2. Organisation of a film school – a workshop led by a major film artist (director, screenplay writer), which would be participated in by students from European academies enjoying a month's grant and accommodation. 3. Month of European film 4. Short film competition 5. Guest presentation of one of the major exhibitions on the 100th anniversary of film 6. Special issue of Ekran magazine, possibly in coproduction with Maska, Formart and Mzin. 7. Joint project by fine artists and young Slovene directors: artist designs a poster, director makes a short clip. 8. Filming of music clips with local groups under the sponsorship of a major record company and exclusive viewing on TV.

Video

1. Authorial presentation of video works. The selection of Slovene and European video production from the period 1995-97 would be entrusted to a foreign selector.

2. Project of Telekinetic Interactive Location set up at various points in the city of Ljubljana. This is audiovideologovision as a part of IntArt – a joint project of Italy, Austria and Slovenia. The project would be carried out on the Trieste-Ljubljana-Vienna axis and would be accompanied with a CD-rom catalogue in place of an ordinary catalogue. The implementation of a part of the project has already started with Rotas-Cyberland, which researches and builds digital models of Plečnik's architecture. After an additional processing of structures, this could be finished as an Art Internet project and entered in the internet communication network.

3. Project "Video Information Columns-Sculptures" would inform incidental passers-by of cultural events of EMK – Ljubljana 97 with the help of a touch screen.

4. Symposium "Digital Vision of Speech" would be implemented in the form of interactive television, which represents a simultaneous incorporation of various studios in

Slovenia and abroad. This could also include certain programmes from other spheres.

5. Special multimedia projects which would be carried out for this event.

6. EMK – Ljubljana 97 represents a unique opportunity to create minimum conditions for becoming acquainted with unknown practices in Ljubljana, such as: interactive, cybernetic and communication art. For this purpose, certain institutions and services (RTVS, FDV, IJS, CD, DTP-KUD) should be linked and equipped with basic technology. EMK – Ljubljana 97 is not supposed to be the main sponsor for this equipment, but it should provide coordination and minimum standard compatibility among the listed and other potential centres. In this way, a public tender for the participation of local and foreign artists and the beginning of continuous work in this sphere would be feasible.

Photography

1. Exhibition of an internationally famous artist
2. 2-3 exhibitions of recent European innovative photography
3. 2-3 exhibitions of Slovene photography
4. Workshops and an international symposium on critique and theory in photography

CULTURAL AND SOCIAL PHENOMENA

NSK STATE, LJUBLJANA – coordinator Miran Mohar

The event itself is a synthesis of recent NSK projects, including the conception of the State in Time. It would take place in a specially created collapsable and movable architectural environment which can be incorporated into other environments. The visitor would enter the NSK state through a border crossing and move around the interior of the planet.

During the setting up of the NSK State, Ljubljana project, exhibitions, concerts and shows would take place in this environment. The event would be designed in an interactive way, in order to make the space accessible for public use. Lectures by and debates with local and foreign theoreticians and artists are also planned.

METELKOVA – coordinator Marko Hren

Metelkova is a new location which solves the problem of space by contributing space for the programme of approximately 180 groups and individuals. Eight buildings with

a total ground surface of some 9,000 square metres offer sufficient space for numerous studios, rehearsals, galleries, social events, production activities and services.

Programme:

1. Presentation of a permaculture entitled "Nature-City", including a presentation of some ecological and natural science projects in Slovenia (such as Škocjanski zatok multimedia)

2. On the Edge – international symposium on the civil and military

3. Opening of the project Prison Corps, accompanied by the archives Anthropology of Prison; Slovene and foreign artists have been turning prison cells into galleries and living areas for the last year.

4. Festival in coproduction with Trans Europa Halles (association of 18 multicultural centres in Europe); the event would be participated in by all active artists of Metelkova and their guests from TEH centres.

YOUTH HANDICAPPED DEPRIVILIGED – coordinator
Klaudija Poropat

The programme will be formed in cooperation with other programmes of EMK – Ljubljana 97:

1. in cooperation with the fine arts programme

– an exhibition of works by the association of painters who paint using their mouths and feet (VDMFK-Vereinigung der Mund und Fuss malenden Kunstler, Liechtenstein)

– 2 smaller exhibitions

2. in cooperation with the performing arts programme:

– guest theatre performance

– guest dance performance

3. in cooperation with the publications/congresses/symposiums programme:

– publication of a special issue of Awola (theoretical magazine for social studies)

– series of lectures on handicaps and social studies

4. in cooperation with the film/photography/video and media art programme:

– mini film festival on handicaps

All listed projects would be coproduced by various local and foreign organisations.

GAY CULTURE – coordinator Brane Mozetič

The aspect of artistic creativity and culture defined by the sphere of different sexual practices and bringing a special expression of gay culture (denoting both male and female homo-eroticism) should also be presented within EMK – Ljubljana 97.

The relevant programme includes:

1. Artistic and photographic exhibition by artists from Slovenia and abroad
2. Days of film art: films on gay and lesbian subjects from the countries of the former Eastern Europe
- 3 Three club concerts: appearances of pop and rock bands which explicitly express their adherence to this specific culture

YOUTH CREATIVITY – coordinator Katerina Mirović

Within this programme, the issue of youth creativity is presented as broadly as possible. Apart from the presentations of young artistic groups (Strip Core, etc.), the programme would also introduce the organisational aspect of youth creativity.

Apart from the multimedia production and organisational groups, certain types of art specific for youth culture or ignored by cultural institutions (such as strip cartoons and graffiti) would be included in the programme. In the presentation of this kind of art, the location is of extreme importance. The spraying of (a wall at) Metelkova, which would at the same time symbolise the acquisition act, would be highly suitable.

Apart from the visual presentation, this part should be accompanied by relevant round table discussions and each organisation should form its own specific programme or presentation concept. An interesting part of the programme would be the setting up of panels in Slovene youth clubs and centres where the programme of similar organisations would be introduced.

PUBLICATIONS/CONGRESSES/SYMPIOSIUMS –
coordinator Emil Hrvatin

Planned symposiums:

1. Contemporary artistic production is interdisciplinary. Interdisciplinarity is not revealed only in the crossing of the limits of classic artistic spheres but also in the connecting of art with technology, science and theory. Therefore, to discuss art within the limits of individual disciplines would be excessively narrow, for its widest range is the “historisation” of a certain practice.

2. One of the basic theoretical concepts of the last decade is the notion of Reality. With Baudrillard’s essays on simulacrum and hyperreality, the theory of sociology has arrived at the point where reality can only be described as concealed and hazy. Reality as defined by Lacan and as one of the basic notions of the theory of psychoanalysis has become a concept which is discussed in ethics, aesthetics and cognitive theory regardless of the original paradigm.

Izumitelj političnegra

Ilustracija: Chris Vine

Izumitev političnega¹

To stališče je treba ubraniti in precizirati nasproti vsaj trem ugovorom. Prvič, kdor ukine mejo med politiko in nepolitiko, odzame s tem tudi podlago svojemu argumentu. Če je nekako vse politično, potem nekako tudi ni ničesar več, kar bi bilo politično. Ne gre mar tu za to, da se celo nujo političnih odrevenelosti po motu 'ker ne gre nič več, gre nenadoma zopet vse' sprevrne v odliko subpolitične gibkosti in razgibanosti? "Spoznanje, da je vse politika", piše *Klaus von Beyme*, "je zavajajoče, če ga ne dopolnimo s spoznanjem, da je vse tudi ekonomija ali kultura."

Drugič, se mar subpolitika ne končuje ravno tam, kjer se začenja politika, namreč tam, kjer gre za "pravšnjost", za ključno vprašanje moči – vojaške moči, zunanje politike, gospodarske rasti in brezposelnosti? Je torej poudarjanje subpolitike drugačen način anticipirane pokorščine?

Tretjič, mar subpolitika ne sega le tako daleč in živi le tako dolgo, dokler je lahko prepričana o podpori politike – prava in denarja? Ne bi bilo treba zato argument obrniti: ali razvoj subpolitike ne predpostavlja *reaktiviranja* političnega centra in sistema? Vsiljuje se dvom, da gre pri izrazu "izumitev političnega" le

¹ Besedilo je prevod VII. poglavja knjige *Die Erfindung des Politischen*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt/M (op. ur.).

za pobožno željo, ali še slabše: ne gre mar za zarotovanje in prizadevanje, da bi se od mrtvih obudil "etatistični reformni absolutizem" (*Thomas Schmid*)? Vse te ugovore bomo skušali prestreči in ovreči s pojmovnimi in tipološkimi diferenciacijami političnega in politizacije.

Politika politike

Nasprotje med Vzhodom in Zahodom je bila edina cementacija političnega: vloge so bile trdno določene in vse so obvladovala nasprotja. Normalnost in odstopanje, "vodstvo", "partnerstvo" in "nevtralnost" so imeli svoje meje zarisane tako v malem, vsakdanjem kot tudi v velikem, svetovnopoličnem oziru in so določali še tako majhne podrobnosti industrijske, komunalne in družinske politike ter tehnološke politike in politike razvojne pomoči. To je bila ureditev velikega nasprotja in njegovega ovekovečevanja s trojnim učinkom: napetost, jasne orientacijske možnosti in svetovna ureditev politike, ki se je lahko delala za nepolitično.

Če si dovolimo primerjavo nebrzdanosti političnega z bitjem iz živalskega sveta, potem lahko rečemo tole: Lev je poležaval v živalskem vrtu in zehal. Njegovi oskrbniki so mu čistili kletko in pregledovali njeno varnost in mu v veselje od povsod zgrinjajočih se obiskovalcev sem ter tja vrgli nekaj kosov krvavega mesa. Številne bistre glave so to medijsko učinkovito hranjenje leva, ta politični zoološki cirkus poimenovali z izrazom "simbolična politika". Dresura je bila splošna in vseprisotna. Politika je bila politkica. Dramaturgija je bila vse. To, kar se je tako ali tako dogajalo, in njegova javna predstavitev sta potekala po zakonitostih obratne proporcionalnosti: čim manjši so manevrski prostori politike in čim manjša so nasprotja med strankami, toliko večje je širokoustenje.

Zlom nasprotja med Vzhodom in Zahodom je imel za posledico nastanek paradoksnе situacije: politika se namreč odvija še naprej v starih kletkah. Vendar pa v njih ni več leva! Živalski vrt se *igra* – brez leva. Prosto naokrog tekajoči levi se obravnavajo kot levi iz živalskega vrta. In če se le-ti sami od sebe ne podajo in zaprejo za rešetke miroljubnosti, občutimo to kot narcistično obolenje. V Evropi je nastal del nekakšne politične divjine, neinstitucionaliziran pragozd, pragozd brez vseh institucij, in sicer v vseh vidikih, v vseh sferah politike, celo v tistih, ki so doslej kot nepolitika lahko upale na svojo v glavnem gladko uveljavitev, kot npr. tehnologija, industrija in znanost.

Zgoraj smo razlikovali med uradno, etiketirano *politiko* (političnega sistema) in *subpolitiko* (v smislu *subsistemske* politike). Vračanje političnega onkraj nasprotja med Vzhodom in Zahodom in onkraj starih gotovosti industrijske dobe pa zahteva in upravičuje še nadaljnje, prečno razlikovanje, namreč razlikovanje med

s pravili vodeno politiko in pravila spreminjajočo politiko. Prva je lahko povsem ustvarjalna in nonkonformistična. Vendar pa se giblje znotraj sistema pravil igre, ki jih določata na nacionalni državi temelječa industrijska družba in družba izobilja (ali, kot temu rečemo, enostavna moderna). Nasprotno pa meri pravila spreminjajoča politika na "politiko politike" v smislu spremembe samih pravil igre. S to vrsto meta- ali superpolitike je povezano dvoje: po eni strani sprememba sistema pravil igre, po drugi pa vprašanje, kateri naj bo tisti novi sistem pravil igre, ki bo nadomestil starega.

Tudi znotraj enostavne politike – igra skata – imamo celo vrsto bolj ali manj rafiniranih variant soloigre. Z različno spretnostjo in nasprotujočim si uspehom lahko igramo npr. pika, granda, berača itn. Toda povsem drugačna situacija nastane, ko je treba spremeniti in zamenjati sama pravila igre, pri čemer dobimo višek zmešnjave takrat, ko se hkrati igra oboje: skat in igra za zamenjavo pravil igre. Igramo z zamenjanim sistemom pravil za spremembo samih sistemov pravil. Eni igrajo še naprej skat, medtem ko drugi v svoje ogorčenje hkrati poizkušajo med igranjem skata mešano izumiti in uveljaviti nova pravila igre. In ravno s takšnim križanjem in prekrižavanjem normalnosti in absurdnosti imamo danes opraviti prav povsod.

Igra klasične industrijske družbe – nasprotja med kapitalom in delom, med levico in desnico, nasprotja med interesnimi združenji in političnimi strankami – teče dalje. Hkrati mnogi zahtevajo in začenjajo sami preobračati sistem pravil igre, pri čemer pa ostaja povsem nejasno (mišljeno v prenesenem pomenu), ali se bo v prihodnje igrala dama, človek ne jezi se ali pa nogomet. S pravili vodena politika in pravila spreminjajoča politika se medsebojno prekrivata, mešata in križata. Tako imamo obdobja, ko prevladuje prva, in nato zopet obdobja, ko prevladuje druga. Medtem ko Evropa doživlja padec v rigidne, krvave nacionalistične variante igre enostavne moderne, se Amerika podaja na novo celino izuma političnega, preizkuša – in preživlja – politiko politike.

Razlikovanju med uradno politiko in subpolitiko, ki se ravna po sistemski členitvi družbe, je torej treba postaviti nasproti razlikovanje med *enostavno* (s pravili vodeno) in *refleksivno* (pravila spreminjajočo) politiko. Podlaga temu drugemu razlikovanju je *stopnja, kakovost* političnega. Formule o politiki politike ali o izumitvi političnega, ki meri prav na to, ne smemo nikakor razumeti normativno. Izraža le to, kar bi se moralo zgoditi, če bi postalo resnično to, o čemer je povsod govor (tudi v smislu obrambe!) – ne glede na to, ali so to sanje, more ali le ideje na poti svoje uresničitve. Mišljeno minimalistično, imamo danes opraviti z *realno učinkujočo idejo* izuma političnega – mišljeno maksimalistično, pa se k njej podaja družba kot celota in njene posamezne skupine.

To razlikovanje med enostavno in refleksivno politiko lahko

uporabimo tudi za uradno politiko in subpolitiko ter pogoje politizacije, pri čemer dobimo spodnjo tabelo.

Kategorije političnega

(vodoravno) Kakovost oz. doba političnega
(navpično) Mesto in vrsta političnega

	Enostavna (uporaba pravil)	Refleksivno (spreminjanje pravil)
Politika političnega sistema	Simbolična politika, gospodarska rast, polna zaposlitev, tehnični in socialni napredek	Reaktiviranje oz. preobrazba države, razkoščičenje političnega
Sub(sistem- ska) politika	Enostavna ekspertna racionalnost, prevlada tehnokratskega, birokratskega delovanja; zasebnost	Reforma racionalnosti, politični podjetnik, poklic kot politično delovanje
Pogoji politizacije	Štrajk, parlamentarna večina, državna pobuda, kolektivno- individualistične rešitve (npr. avto, zavarovanja)	Zastoj, blokada in kot <i>ena</i> varianta prizadevanje za konsenz in reforme modernizacij znotraj in zunaj političnega sistema

Politično se – kolikor se obnaša mirno, kolikor ga je mogoče obdržati mirnega – v na nacionalni državi temelječem razumevanju demokracije, ki ga ima enostavna moderna, odvija izključno kot *s pravili voden boj strank za krmna korita in krmilne vzvode moči*, katerega cilji so gospodarska rast, polna zaposlitev, socialna varnost, zamenjava vlade v smislu zamenjave osebja, zamenjave strank. To je, tako se odvija, tako se uresničuje demokracija. Toda politika v smislu spremembe vladnega sistema, vladne transformacije, samorazkroja vlade navzdol in navzgor, medtem ko se pristojnosti odločanja po eni strani prenašajo na združenja, po drugi pa na globalne akterje – nikoli! Povedano drugače: politika znotraj strukture in sistema pravil, ki jih določa nacionalna država, ni odhod v novo deželo političnega, svetovnopoličnega, v deželo

svetovne družbe tveganja. Je spor okoli vnovčitve in zavarovanja demokratičnih in gospodarskih pravil igre nacionalne države. Ta model politike je vprašljiv iz številnih razlogov; nenazadnje zaradi *dvojnega inflacioniranja* aspiracij: državna politika mora biti pristojna za vse in vsi morajo in hočejo biti pri njej udeleženi.

Z obstoječimi, zastaranimi inštitucijami pa to nikakor ne uspeva. Če pa si pred tem nismo več pripravljene zatiskati oči, potem moramo zapustiti okvir politike statusa quo, ga odpreti, razširiti, premisliti in nanovo skomponirati; in ravno to je tisto, na kar meri *izumitev političnega*. Enako velja za Evropo, Evropsko skupnost, za svet po koncu hladne vojne, za pri tem odkrito in radikalno izstopajoča nasprotja med bogatimi in gladujočimi, sestradanimi deželami in regijami, za probleme mobilnih revežev in političnih beguncev, ki oblegajo evropsko trdnjavo, itn. itn.

Izumitev političnega pomeni ustvarjalno, samoustvarjalno politiko, ki ne kultivira in generira starih nasprotij, ki iz njih ne črpa in ostri sredstev moči, temveč snuje in kuje nove vsebine, oblike in koalicije. Mišljena ni nikakršna *renesansa političnega*, ki – če naj govorimo s Fichtejem – “postavlja samo sebe”, ki svojo aktivnost razvija in sprošča iz aktivnosti in se tako rekoč za lase vleče iz močvirja pogrezanja. Mišljena ni tudi “politika prepričanja” (Max Weber) ali politika verbalnih opredelitev. Izumitev politike nasprotno potrebuje machiavellistično realitiko. Vendar pa se v tem ne izčrpa, temveč se bori za prostore, oblike in forume iskanja in tvorjenja stilov in struktur zunaj in znotraj političnega sistema.

Razkoščičenje političnega

Skicirano videnje politikuma moderne v evropskem vakuumu pa ni skregano le z empirijo in teorijo politike, temveč tudi z vse splošnejšim izkustvom nemoči spričo vedno številnejših, nasprotujočih si izzivov. Je v podoživljajočem smislu sploh še možno govoriti o pravila spreminjajoči politiki? Mar ne bi bilo treba nasprotno – kot to najlepše, najdrastičnejše stori *Hans Magnus Enzensberger* – političnemu izdati mrliški list?

Država blaginje je – kot se glasi široko razširjena diagnoza – zaradi svojih uspehov postala politično otopela, če ne že kar zadušena. Njene politične in socialne institucije niso bile več kos dinamiki gospodarskih sil. Ravno razprave o alternativah – spričo naraščajoče brezposelnosti, ekološkega uničenja in kronično praznih javnih blagajn – v sedemdesetih in osemdesetih letih so v zadostni meri pokazale, kako zelo je državni aparat postal nezmožen za gibanje. Tu in tam – še zlasti pri dajatvah socialnega zavarovanja, ki jih ni bilo več mogoče financirati – so se v načrte sistematiziranih mest javne uprave integrirale pobude državljanov za zmanjševanje stroškov. Toda gledano v celoti lahko ravno to

obleganje obstoječega z alternativami velja kot dokaz, da je ta način samoosveževanja državne politike, pa naj bo še tako zelo zaželen s katerega koli stališča splošnega blagra, gledano z nje-govega vidika bodisi odvečen ali nevključljiv (nonintegabel), najverjetneje pa kar oboje. Kot se zdi, ga bo tekoča recesija ob prvi priložnosti ponovno izvrгла, seveda le z maloštevilnimi ele-menti. Vzkalilo ni niti to semenčece spreminjanja pravil, politični sistem pa se je znova skrčil na svoj lastni in dejanski smoter, na zamenjavo političnega osebja.

“Institucionalna struktura Zvezne republike Nemčije”, kot piše *Claus Koch*, “povezuje minimum politične mobilnosti z maksimumom fleksibilne stabilnosti. Sprememba bi morala potekati po mravljicnem načelu: vsakdo nosi po eno peščeno zrnce po nekakšnem instinktivnem načrtu iz starega na novo mesto. Gledano tako je bil prevzem mikroelementov alternativne kulture v politične aparate ob njihovi hkratni izključitvi dobra vaja za skorajda brezpolitično integracijo Vzhodne Nemčije v Zahod. To isto dobromislečo prizadevnost, ki pušča vse pri starem, kaže tudi navidezni nasprotni primer, namreč razprava o ustavi v novi Nemčiji.”

Četudi v mislih pregledamo te vodilne ideje in teorije, pa dobimo vendarle isto podobo: nasprotja političnega sveta, ki vladajo v glavah, strankah, parlamentih, v političnih izobraževalnih inštitucijah, izhajajo iz *nastajajoče* industrijske dobe: liberalizem, socializem, nacionalizem, konservativizem. Te politične teorije govorijo o uničevanju okolja v svetovnem merilu, vendar pa tudi o feminizmu, ekspertni in tehniški kritiki in o znanstveni alternativnosti, torej o modernizaciji moderne, in sicer tako kot slepec o barvah.

To, kar pogouje in utemeljuje ta nasprotja v temeljnih ocenah, so razlike v pojmu političnega. Vendar pa gre še za nekaj več: s koncem hladne vojne mislimo in delujemo v jezikovnih razvalinah, v katerih za bleščečimi besednimi fasadami povsod gnezddijo, se razmnožujejo in odpirajo nove realnosti. To bi lahko imenovali *izumitev političnega kot politike statusa quo*: norme ključnih političnih inštitucij ohranjamo nespremenjene in *zato* lahko politične smernice nanovo postavljamo skorajda brez vsake legitimacije, mimo pozornosti javnosti.

Pri tem gre za dobesedno *razkoščičenje političnega*, ki ga omogoča zlom polarizacije med Vzhodom in Zahodom in s tem povezane ureditve. To podobo nam zelo natančno ponazarja arhitektura. Biedermajerske fasade stare zahodne republike se konzervirajo in hkrati se za tem – pod pragom vidnega in kritike – zamenjujejo stene in etaže, na svojem starem mestu ne ostane tako rekoč noben kamen, nobeno načelo.

Primer vojaška politika: Zvezna vojska je zvezna vojska (Nato je Nato itn.). Hkrati pa se stara zvezna *domobranska* vojska (*Bundesheimwehr*) pretvarja v zvezno svetovno vojsko (*Bundesweltwehr*). Zvezna vojska se “razkoščičuje”. Ostaja njen biedermajerski

videz, drugače pa je le še zelo malo podobna vojaški organizaciji z istim imenom.

Primer zunanja politika: V konstelaciji med Vzhodom in Zahodom je veljalo predvsem načelo *nevmešavanja* v zadeve drugih držav. Kdor je – npr. iz moralnih razlogov – zahteval vojaška posredovanja, je bil – na obeh straneh železne zavesa – osumljen in grajan vojnega hujskanja. Danes pa (pod pokroviteljstvom Združenih narodov) velja ali domnevno velja nasprotno načelo *vmešavanja* iz humanitarnih, moralno-političnih razlogov, torej neke vrste pozitivno obrnjena Brežnjeva doktrina nekdanjega Zahoda. Le-ta žigosa samega sebe za šibkega in strahopetnega, ko v drugih državah *ne* brani človekovih pravic – kje in kdaj, na podlagi kakšnega neodvisnega sodnega izreka? Ker pomeni ta “obramba” vkorakanje v druge države, torej napad in vojno, si moramo dovoliti vprašanje, kako je postal mogoč ta osni zasuk politike in politične svetovne konstelacije, kako naj se upravičuje in uporablja v svetu nasilja.

Oboje je primer politike politike, pravila spreminjajoče politike, ki pa se vendarle kaže kot nepolitična, saj se odvija v nespremenjenih inštitucijah z nespremenjenimi imeni. Opraviti imamo torej s paradoksnim primerom *pravila spreminjajoče nepolitike* ali celo s *politiko* nepolitike, kar velja še posebej takrat, ko konstantnost inštitucij in imen služi kot kamuflaža, za katero se zamenjajo vsebine.

To velja tudi za druga področja političnega in družbe: za stranke, sindikate, uprave, industrijska podjetja, zasebnost itn. “Izumitev političnega” se pogosto odvija neformalno po vzorcu *biederma-jerskega razkoščenja*. Da je to treba v posameznem primeru dokazati in se ne more uporabljati kot empirični alibi, se razume samo po sebi.

Vse to izpričuje neko temeljno stanje stvari, ki ga je z običajnimi enoznačnimi pojmi le težko izraziti: sprememba *kakovosti* političnega ob *nespremenjenih inštitucijah* političnega sistema, nezamenjane elite oblasti in delovanja, torej nedotaknjena sistemska podoba funkcionalno diferencirane družbe. Ta *sprostitev političnega ob nespremenjeni organizacijski družbi* diagnosticira in komentira bistvo teorije refleksivne modernizacije. Poleg teh zakritih in prikritih oblik izumitve političnega obstajajo seveda tudi odkrite oblike.

Metamorfoza države

O moderni državi lahko govorimo v nasprotjih: Po eni strani odmira, po drugi pa jo je treba nanovo izumiti. Oboje pa ima seveda zelo dobre razloge. Nemara to niti ni tako zelo nesmiselno, kot se sprva dozdeva. Če to združimo v formulo, potem lahko

rečemo, *odmiranje plus izumitev je enako metamorfoza države*. Tako lahko nakažemo, začrtamo podobo države, ki si – kot kača – sleče staro kožo svojih klasičnih nalog in obleče novo “kožo globalnih nalog”.

“Politiki so užaljeni, ker se ljudje vse manj zanimajo zanje,” piše *Hans Magnus Enzensberger*, vendar “pa bi se morali raje vprašati, kaj je vzrok temu. Domnevam, da stranke nasedajo samoprevari, da imajo napačno definicijo politike ... Bistvo današnje politike je sposobnost za samoorganizacijo ... To se začenja že pri najbolj vsakdanjih stvareh: šolska vprašanja, najemniški problemi, prometni predpisi ... Državi stojijo danes nasproti vse mogoče skupine, manjšine vseh vrst, ... in ne le stare organizacije, kot so sindikati, cerkve, javna občila. Tudi športniki so visokoorganizirani. Homoseksualci, trgovci z orožjem, vozniki avtomobilov, invalidne osebe, starši, davčni utajevalci, ločenci, naravovarstveniki, teroristi itn. V naši družbi lahko pomenijo na tisoče inštaanc moči.”

“V stari Evropi se je občestvo vselej opisovalo po modelu človeškega telesa. Vrh, glava je bila vlada. Ta metafora pa je dokončno *passé*. Središče, ki predvideva, usmerja in odloča o vsem, ne obstaja več. Možganov družbe ni več mogoče lokalizirati, inovacije, odločitve o prihodnosti že dolgo ne izhajajo več iz političnega razreda. Nasprotno, šele ko neka nova ideja postane banalnost, jo opazijo tudi stranke in vlade ... Zvezna vlada je sorazmerno stabilna in uspešna, vendar ne zato, temveč kljub temu, ker jo vodijo ljudje, ki se režijo iz predvolilnih plakatov. Čeprav poštni minister dela prav vse, da bi uničil pošto, pa še vedno dobivamo pisma. Čeprav se predsedujoči kancler vede kot slon v trgovini s porcelanom, pa trgovina z Vzhodom uspeva. In tako naprej ... Ta paradoks dovoljuje le eno samo razlago: Zvezna republika Nemčija si lahko privoščiti nekompetentno vlado, saj konec koncev ljudje, ki nas dolgočasijo v televizijskih poročilih, sploh niso bistveni.”

S samoorganizacijo pri tem ni mišljen – na to opozarja *Hermann Schwengel* – “stari liberalni topos svobodnih družbenih sil”, kajti le-te so se obrnile ravno *proti* politični aspiraciji države. “Samoorganizacija natančneje pomeni ponovno združitev teh svobodnih sil v najglobljih plasteh družbe, v gospodarski, komunalni in politični dejavnosti.” Samoorganizacija pomeni (refleksivno) *subpolitizacijo družbe*. “Mesto in subjekt definicije skupnega blagra, specifične tehnike politične moči, garanta javnega mira in izzivalnega uveljavljanja politične zgodovine te in samo te družbe sta potegnjena narazen. Ekonomskim in kulturnim inštitucijam sta prav tako dostopna kot političnim.”

Na mesto države delovanja stopi pogajalska država, ki aranžira oder in dialoge ter režira. “Pogajalska sposobnost sodobne države je verjetno celo pomembnejša od hierarhične enostranske sposobnosti delovanja, ki postaja vse problematičnejša.” V pozni moderni iztekajočega se stoletja “odmira (tradicionalna) država kot

‘posebno bitje’, kot tvorba suverenosti in kot hierarhični koordinator”. Izraz ‘odmirati’ pa ne pomeni nujno isto kot izraz ‘zatajiti’, ki se v raznih variacijah vzdolž in poprek pojavlja v tožbah o “strankarski nejevolji”. Nasprotno, tudi uspeh ubija. Odmiranje države je pogosto druga plat samoorganizacije, subpolitizacije družbe, je celo delček *vnovčene utopije*. Na simbolično zvedena politika označuje neki vmesni štadij, v katerem se klasične državne naloge enostavne moderne deloma (načelno) rešujejo v goščavi aktivne družbe, deloma pa zamirajo, državni izzivi refleksivne moderne pa se sploh še ne zaznavajo.

Družboslovci imajo težave s pojmom smrti. Da sploh lahko obstaja nekaj takega kot državna kap, je pokazal zlom Vzhoda. Kdor izključuje pojem “institucionalne smrti”, spregleduje, s čim imamo povsod opraviti ravno v teh časih epohalnih sprememb: *zombi inštitucije*, ki so zgodovinsko že dolgo mrtve, a kljub temu ne morejo umreti – npr. razredne stranke brez razredov, vojske brez sovražnikov ali državni aparat, ki na številnih področjih spravlja in drži v gibanju to, kar se tako ali tako dogaja.

Če je resnično to, da državne naloge odmirajo in je treba definirati in konstruirati nove, potem se nam zastavlja vprašanje, ‘kako’ in ‘katere’. *Carl Böhret* je v tej zvezi predlagal nekaj zanimivega: kriterij “*pogajalske sposobnosti*” družbenih interesov. Za ta kriterij namreč meni, da obstaja tam, kjer so se interesi *sposobni samo-organizirati*, kar pomeni, da jih v družbenih in političnih arenah artikulirajo in uveljavljajo organizirani akterji. Temu nasprotno pa je za nove državne naloge, naloge, ki jih je treba šele odpreti, značilno to, da *niso pogajalsko sposobne* in jih je sploh šele treba izluščiti iz difuzne splošnosti, jih oblikovati in narediti za predmet uradne politike; npr. kršenje življenjskih interesov in interesov za preživetje še nerojenih, sveta kot naravnih soljudi ali oblikovanje nadnacionalne, idealne ter globalne ureditve. “Vsa problemska območja, o katerih se je med posameznimi skupinami in organizacijami načeloma ‘*mogoče pogajati*’, se lahko ‘podružbijo’, kar tu pomeni, da jih je – ob sodelovanju države – mogoče odpraviti v sistemu multilateralnih pogajanj. To v vse večji meri zadeva tudi pravno oblikovanje, kjer državni akter ohranja prednostno vlogo kontekstnega usmerjanja.” Povedano drugače, klasična področja *simbolične politike* se lahko izpraznijo, prenesejo nazaj na organi-zirano subpolitiko družbe.

“Vendar pa se vsi tisti aspekti, o katerih se ‘*ni mogoče pogajati*’, ker bodisi manjka neposreden partner ali pa partner ne more učinkovito in ob primernem času zastopati svojega interesa, načeloma obravnavajo kot državno-funkcionalne naloge. To velja vselej takrat, ko gre za ‘maksimo preživetja’ in ko obstaja domneva o ‘generacijski odgovornosti’ ali o varstvu zanamcev, vendar pa tudi ko gre za ‘počasno in neopazno nevarnost katastrofe’. Deregulacije so tu možne na kratek rok in le za ceno katastrof. Država

se zato na tem področju posveča družbeno sprva nekonkurenčnim temam – npr. v ekologiji. Za ta namen si lahko lasti *procesni monopol*. Država mora dopuščati in hoteti, da ji vsakokratna dodeljena naloga ne pripada za vselej, temveč se vedno znova odpravlja (torej ‘podružblja’) s konstituirajočimi se konkurencami.”

Pri tem ne gre le za predefiniranje državnih nalog, temveč za radikalno vprašanje tega, ali niso nemara določene navidezno “večne” naloge in zanje pristojne inštitucije postale zastarane. Refleksivna politika torej ne pomeni le izumitev, temveč *izpraznjenje* političnega. Ali če se izrazimo povsem odkrito: umor inštitucij – kako naj umorim mrtve? Ali sodi npr. vojska k bistvu države (kot hočejo to dokazati vse teorije države od Hegla preko Maxa Webra pa vse tja do Carla Schmitta), je vsekakor vprašljivo in mora v dobi ambivalentnosti tudi postati vprašljivo.

Vidimo torej, da ne gre naprimer za zavzemanje za nove državne naloge znotraj starih oblik. Nasprotno, bistvo argumenta je, da ta nova naloga državo obenem sili v novo *obliko* opravljanja nalog. Država mora prakticirati samoomejevanje, vzdržnost, opustiti monopole in *za določen čas* osvojiti druge. “Operacijskim pogojem visokodiferencirane sodobne družbe ne ustreza niti ‘laissez faire’ države kot nočnega čuvaja niti avtoritativno vseobsegajoče načrtovanje intervencijske države ... Cilj je konstrukcija takšnih dejanskosti, v katerih bo prostor tudi za konstrukcije dejanskosti drugih sistemov. Spričo interno ne več nadzorljivih eksternosti gre za samoomejevanja izdiferenciranih funkcijskih sistemov s procesom nadziranja (supervision), v katerem se perspektiva vzajemnih intervencij – npr. politike v znanost, znanosti v politiko – dopolnjuje s perspektivo izumitve medsebojno združitljivih identitet.”

Tretja pot v družbo državljanov: Kaj bo nastalo iz strank?

Velike politične stranke v zahodnih demokracijah – dolgo časa blagovna znamka uspelega povezovanja različnih interesov in stališč državljanov – so v zadnjih letih dramatično prišle na slab glas. Vse kaže, da se bliža pravi vihar: stranka nevolivcev je v vseh “participativnih demokracijah” edina stranka, ki beleži občuten porast svojega članstva. Sledijo ji desničarske ali celo skrajno desničarske stranke, ki volivce bolj ali manj odkrito pridobivajo z razpihovanjem sovraštva in gonje proti tujcem. Med etabliranimi konkurenčnimi strankami ne deluje več igra moči, pri kateri so vložki, izgube in dobički enako nič (Nullsummenspiel): Izguba moči vladnih strank se ne izraža več v porastu števila glasov opozicije. V skoraj vseh zglednih demokracijah imamo nasprotno opraviti z nekakšnimi dvojnimi krizami: Vlade *in* opozicija, ki si

prizadeva za njihovo zamenjavo na oblasti, se soočajo z izgubo glasov, bolehajo in se pogrezajo v vse večjo krizo.

Svojo vlogo pričenjajo igrati izračuni šibkosti. Pozornost se ne posveča več temu, da bi se konkurent prehitel in prekosil s obljubami in nagradami, temveč temu, da bi se razsežnosti kriz in škandalov obdržalo pod ravno zatajitve in odtegnitve zaupanja, ki pesti nasprotnika. Volitve se ne dobivajo s podpornimi večinami, torej s tem, da ena stranka predstavi boljše kandidate in programe, temveč s tem, da z razsežnostjo svojih škandalov in svoje zatajitve *manj* poveča potencial nevolivcev kot konkurenčna stranka.

O razlogih za takšen razvoj že lahko slutimo nekakšen konsenz: Stabilnost strank je med drugim temeljila na njihovi pripadnosti medsebojno sorazmerno jasno razmejenim in za stranke izračunljivim socialno-moralnim okoljem (v Zvezni republiki Nemčiji npr. socialdemokratsko, klasično delavsko in sindikalno okolje in katoliško okolje, s katerim sta lahko računali stranki unije). V takšnih pogojih je bilo možno na pokonci postavljeno metlo postaviti klobuk in volilo se je zanjo. Povedano drugače, velikim strankam ni bilo treba vzpostavljati konsenza, lahko so ga odpoklicale, kar še zlasti velja za elementarna temeljna vprašana velike in majhne politike. To seveda ni omogočalo le poti v oligarhijo strank, nad katero se zdaj na splošno tarna. Omogočalo je tudi jasno kontrastiranje programov in kandidatov po stereotipni levo-desni shemi, pri kateri so vsi, tako rekoč vnaprej vedeli, koga so volili. Povedano drugače: to je bila ureditev v smislu *ali-ali*, ki jo zdaj zamenjuje in ukinja ureditev v smislu *ina*. Od zunaj je grozil skupni sovražnik in ideološki tekmeč, ki je hkrati stabiliziral notranja nasprotja. Pojmovanje dinamike stare Zvezne republike Nemčije v ločenosti od Nemške demokratične republike in obratno je bilo v tem smislu napačno. Ti dve nemški državi sta že od samega začetka tvorili nekakšno "prirojeno nasprotje", nekakšno negativno enotnost, namreč enotnost, znotraj katere je bilo mogoče z vidika vojaške konfrontacije med Vzhodom in Zahodom uveljavljati in organizirati notranjepolitično opozicijsko shemo "levičarstva in desničarstva": druga za drugo sta utelešali *protidržavno opozicijo*. NDR ni bila le državno, temveč tudi "notranjepolitično" anti-ZRN in ravno tako je bila ZRN proti-NDR, kar je tako tu kot tam določalo in polariziralo politične konflikte. Tudi v tem smislu – in ne le z vidika jezika, kulture in skupne zgodovine – je bil razcep vselej irealen.

Ker je bil Vzhod utelešenje "levičarskega eksperimenta", hkrati pa je imel v vojaškem konfliktu med Vzhodom in Zahodom pozicijo sovražnika, je bilo levičarsko politiko in kritiko na Zahodu mogoče zelo enostavno strangulirati in stigmatizirati s sumom, da v najboljšem primeru naivno opravljata nasprotnikovo stvar. Kritika sistema je spadala že skoraj v pristojnost protišpijonaže, in zato sploh ni zahtevala resnega ukvarjanja. V tem prekrivanju Vzhoda in Zahoda z levičarstvom in desničarstvom sta se demokratično in

vojaško razmišljanje in jezikovna igra medsebojno pomešala in izigravala drug proti drugemu. To stanje stvari zelo dobro odseva lapidarni stavek, s katerim se je v Zvezni republiki Nemčiji oštevala socialistična opozicija: "Potem pa pojdite vendar tja čez."

V shematiko Vzhoda in Zahoda ujeta razprava je torej v razdeljeni Nemčiji potekala v precepu državnega utelešenja vsakokratne sistemske opozicije onstran železne zavese s tole posledico: socializem NDR je bil po eni strani nekakšno nakovalno, na katerem se je lahko tolkla levičarska politika na Zahodu, po drugi strani pa je bila opozicija na Zahodu levičarska in se je bila v tem oziru prisiljena razmejiti od stalinistične NDR, obenem pa braniti tudi levo usmeritev NDR pred "imperialističnimi sovražnostmi" pozno-kapitalističnih "kriznih menedžerjev".*

Ta zakon protidržavne opozicije je pokazal svoje sledi v interni opozicijski politiki. SPD je postala "državotvorna" šele *po* svoji godesberški prisegi na zahodni zavezniški sistem in njegova gospodarska pravila igre. Tudi socialno-liberalna reformna politika se je morala stalno boriti proti sistematično podpihovanemu sumu, da načrtuje NDRizacijo Zvezne republike Nemčije. Svoja jadra je lahko razvila šele pod zahodnim praporom (vključitev v NATO, švedski model, demokratični socializem).**

Četudi se takšna ureditev in mehanika tega *ali-ali*, če se ozremo nazaj, dozdeva še tako nenavadno zlikana in nagubana, pa ima vendarle veliko prednost, ki bi jo bilo treba danes že skorajda povečevati: ponujala je tisto prisilno stabilizacijo igre političnih sil, ki jo nepreglednost *ina*, ki danes vlada povsod, ne more več zagotavljati.

V dobi *ina* ne postajata vse bolj neverodostojna, skurilna le medsebojno razmejevanje in profiliranje strank, vzporedno s tem

* V tem nemško-nemškem precepu je bila intelektualna opozicija stare Zvezne republike Nemčije hitro proti 'Za', in to je takrat pomenilo: analiza kapitala, socialistični modeli, ki so se iz kljubovanja proti izenačevanju z NDR vselej pretehtavali in utemeljevali le pavšalno in nikoli na podlagi dejanskega ukvarjanja z realno obstoječimi možnostmi barbarskega socializma. Tako je levičarska inteligenca Zvezne republike Nemčije prav tako malo resno jemala analize totalitarizma pri Hannah Arendt kot tudi obtožbe Solženicina, Buļgakova, Mandelštama ali izpovedi Arthurja Koestlerja. Medtem pa je vsak strel, ki je padel vzdolž zida, priletel v srce marksističnega humanizma. Zato ni težko predvideti, da te grenke potlačitve na teorijo ponosnega razumniškega in protestnega socializma niso ravno najboljše izhodišče za začetek in nadaljevanje nujno potrebnega dialoga z bolečimi izkušnjami vzhodne Evrope.

** Najpozneje zdaj, gledano nazaj, lahko in moramo reči tole: Kdor bi hotel proučevati, analizirati Zvezno republiko Nemčijo, bi moral proučevati in analizirati tudi NDR in obratno. Osredotočanje le na en, navidezno samostojni del (medtem ko je bil drugi bolj ali manj politično konformno izključen) je šolski primer ujetosti družbene vede v samoumevnosti njenega "predmeta". To ne velja le za marksistično sociologijo vzhodnih kadrov, temveč na drugačen, podtalen način tudi za zahodnonemško sociologijo. Ne poznam namreč nobene knjige, nobene analize politične scene v Zvezni republiki Nemčiji, ki bi se nanašala na protidržavno opozicijo v NDR in sistematično obdelala vpliv tega državno mejo presegajočega nasprotja na socialno in politično dinamiko obeh držav.

postaja namreč zaradi *procesov individualizacije* vse težavnejše tudi njihovo dodeljevanje nazorskim skupnostim v družbi in politiki: To, kdo pri kateri temi in katerem kandidatu zakaj in kako voli, ne sledi več nobeni predvideni, vnaprej izdelani shemi. Individualizacija od znotraj navzven *destabilizira* sistem velikih strank, ker ukinja njihovo tradicionalno povezanost (z določenimi družbenimi skupinami - op. pr.), jo dela odvisno od odločitev ali, gledano z vidika stranke, odvisno od njene vzpostavitve, kar je pri vsej razpršenosti interesov, mnenj in tem isto, kot če bi skušali paziti vrečo polno bolh.

Vsi ti radikalno spremenjeni osnovni pogoji – ukinjanje vnaprej izdelanih političnih kalupov konsenza, s katerimi se lahko v politiki trguje in pogaja, izguba poenotujočega idealnega sovražnika in zabrisavanje enoznačnosti, ki so opredeljevale levico in desnico – povzročajo tudi tu *povratek negotovosti*. Velike politične stranke se zdijo kot dinozavri izzvenevajoče industrijske dobe, v kateri je vladal *ali-ali* razreda, nacije in napredka. So *muzeji*, ki so – še – na *oblasti*. Ne nazadnje zato, ker sistem strank ni neposredno odpoklicljiv in so stranke povsod zasedle in držijo oblast. Kajti uspelo jim je izvotliti delitev državne oblasti in si polastiti pravosodje, parlamente in ministrstva. "Stranke," kritizira *Dieter Grimm*, "medsebojno kooperirajo v različnih vlogah." In kljub temu jih lahko čaka brechtovska usoda, da si bodo – po potrebi – morale izbrati drugo družbo. V tem smislu je bil primer Italije napreden.

Prikazana povezava med odpravljanjem in novim ustvarjanjem države bi imela seveda tudi odločilne posledice za interesne in strankarske organizacije v liberalnih demokracijah. Premaknitev državnih nalog – preusmeritev organiziranih interesov nazaj v družbo, postavitev neorganiziranih interesov, ki vendarle ogrožajo ali varujejo skupni blagor, za centralne naloge in koordinate političnega sistema – bi lahko revitalizirala politično političnega sistema. Vendar pa je ta realna utopija nemara obsojena na neuspeh že samo zato, ker spada v primer, na katerega se nanaša: izhaja iz globalnega interesa, za katerega je v vladajoči oligarhiji strank komajda mogoče zbrati dovolj moči za njegovo uveljavitev. Njena uresničitev bo možna le toliko, kolikor se bo uveljavilo to, kar se zarisuje kot še povsem neverjetna varianta: *tretja pot v družbo državljanov*.

Da bomo dosegli okrepitev plebiscitarnih elementov, nam sploh ni potrebno ubrati v Nemčiji tako zelo priljubljene ustavnopravne kraljevske poti (uvredba referendumov itn.). Na to pot lahko namreč stopimo tudi posredno s strukturno demokratizacijo političnih strank in drugih velikih organizacij industrijske družbe (sindikati, podjetniška in poklicna združenja itn.), pri čemer pa ta pot – mišljena do konca – ne pomeni nič drugega kot njihovo *razkoščičenje*. To pomeni, da se – ob ohranitvi in skrbi za konstantnost fasade – od znotraj izprazni in preuredijo. To bi bilo na določen način inverzija

simbolične politike. Če se tam dela dim, da bi se simuliral ogenj, se tu demonstrira konstantnost, da bi se participativno razkoščičilo strankarskopolitično "posedovanje države".

Za to potrebne elemente vnaša v razpravo v zadnjem času celo vezni predsednik. "Pri nas," pravi *Richard von Weizsäcker*, "ni poklicni politik na splošno niti strokovnjak niti diletant, temveč univerzalnež, ki ima posebno vedenje o tem, kako poraziti političnega nasprotnika." Njegov predlog je zato naslednji: večja udeležba volivcev pri imenovanju kandidatov. *Claus Offe* stori še bistven korak dalje in zahteva, naj bi na volilne liste strank postavljali tudi ljudi, ki niso člani strank in bi jim celo z določljivo kvoto pomagali priti na oblast. Cilj teh in drugih navidezno nepomembnih načrtov in elementov znotrajstrankarskih sprememb (npr. posredne volitve kandidata za službo kanclerja) je strankarski kartel narediti prepusten za državljane in državljanke, za strokovno vedenje in nove ideje. V isto smer merijo tudi znotrajstrankarska frakcioniranja, ki potekajo vzdolž obetavnih ključnih tem (ženske, okolje, socialna politika, renacionalizacija), ki omogočajo medstrankarsko sodelovanje.

Če domislimo ta razvoj, potem *postane isto drugačno*. Še naprej obstajajoča strankarska imena in organizacije se polnijo z novimi vsebinami, ki strankarstvo strank ukinjajo v njihovi stari shematiki. Na ta način *bi bilo mogoče* (če individualizirana družba ne bo velikim strankam ob prvi naslednji priložnosti naklonila hitrega konca) transmisijsko jermenje oblikovanja politične volje odpreti za subpolitično družbo državljanov.

Podobno lahko mislimo tudi za razkoščičenje sindikatov, združenj podjetnikov, zdravnikov, inženirjev itn., njihovo odpiranje za nove teme ter prepletene interese in izzive. *Obleganje nase naravnanih inštitucij z alternativami* je lahko uspešno le toliko, kolikor se na ta način od spodaj navzgor poveča in zagotovi prepustnost.

Ta podoba nergavih, *pluralnih zbiralnih strank*, ki izgublajo svoj profil in se odpirajo začasnemu, tematsko specifičnemu in od oseb odvisnemu oblikovanju konsenza, ki razvijajo podforume, ki raznolikosti interesov državljanov na vseh ravneh družbe ponujajo mesta za njihovo izražanje in soočanje ter sodelovanje pri odločanju, seveda predpostavlja vzporedno krepitev in razvoj neodvisnosti *inštitucij velike javnosti* (televizija, radio, dnevni tisk). Ni potrebno le to, da se zmanjša dostop strank do tega vzvoda četrte moči in intenzivira soudeležba državljanov. Pomembno je tudi, da se (sorazmerna) neodvisnost javnopravnega sistema obvaruje pred njegovo smrtjo zaradi komercializacije in razdrobitve. Skupno delovanje skupin državljanov in javnosti množičnih občil je (ne da bi napak poenostavljalo komplikacije) na dnevni red politike postavilo teme globalne ogroženosti. Le s takšnim skupnim delovanjem bo možno oblikovati in kritično spremljati tudi demokraciji prijazno spremembo strankarske panorame in državnih nalog.

Povedano drugače, demokratizacija kritike, ki bo postala možna v družbi tveganja, pomeni, da morata nujna pozornost in enoznačnost kritike v protiiгри vlade in opozicije popuščati, če naj kritika in tudi radikalna kritika ohranjata in razvijata svoja merila in svoje mesto v javnih množičnih občilih.

Antidržavni nacionalizem?

Leto 1989, leto *ina*, je hitro zbledelo. Renesansa političnega, ki izrašča iz ruševin vzhodnega bloka, na grozljiv način potrjuje *Carla Schmitta*. Emancipacija izpod komunističnega centralizma, njegovo razbitje in razkosanje temelji na revolucionarni sili etničnih diferenciacij in nacionalizmov, za katere se je menilo, da so mrtvi. Sklep je tale: Opraviti nimamo s koncem, temveč z *zamenjavo podob sovražnikov*. Na mesto starega velikega sovražnika, komunizma, stopa množstvo nacionalnih konfliktov s potencialno vojno razsežnostjo. Jugoslovansko dramo je treba resno jemati kot bliskanje pred pravim neurjem, ki se pripravlja nad ozemljem nekdanje Sovjetske zveze ter ogroža Evropo in ves svet.

Vendar pa ravno ta ogroženost kaže, do česa lahko pripelje splošna miselna togost. Opraviti imamo z vojnami in izbruhi nepredstavljive brutalnosti, vendar tudi – še! – z nacionalizmom, katerega podobe sovražnika se, prvič, ne usmerjajo navzven, temveč *navznoter*, in ki, drugič, gledano z vidika zgodovine, *temelji na sintezi naroda in samoodločanja*. Nacionalizem, ki pljuska v Evropo nekdanjega Vzhoda, črpa svojo zgodovinsko silo in legitimnost iz zmage nad komunistično centralno oblastjo. Če naj se izrazimo ostreje, potem lahko rečemo, da komunizma ni odpravil Zahod, temveč zatirani nacionalizmi. Iz te zmage se poraja in napaja skrivnost nacionalistične fascinacije, ki grozi, da bo z novimi strahotami ponovno utopila Evropo v njeni lastni krvi.

Wir sind *das* Volk! /Mi smo narod!/ Wir sind *ein* Volk! /Mi smo *en* narod!/ To so bili stavki, ki so privedli do padca berlinskega zida. Simptomatično je – gledano z vidika Zahoda: grozljivo – stopnjevanje, ki prihaja do izraza, izbruha v zamenjavi določnega člena 'das' z nedoločnim členom 'ein'. Zaleta in skoka, grundiranja demokracije in izpraznitve v nacionalizmu z besedami ni mogoče bolj jedrnato in neposredno izraziti. Beseda 'das' je izražala demokracijo in obnovo NDR. Šele beseda 'ein' je zrušila oboje: NDR in socialistično utopijo. Prav tako zanimivo je tudi zaporedje: Ne 'ein' Volk, temveč 'das' Volk je premagal urok nemoči, je našel pogum za zavzetje ulic. Nekateri zahodni opazovalci so se zgrozili, ko so videli, da je besedo 'das' pregazila beseda 'ein'. Vendar pa se je ta zgroženost kaj kmalu izgubila v navdušenosti nad dogodki. Šele postopoma je postajalo jasno, da besede 'ein' ne bo mogoče tako enostavno spremeniti nazaj v besedo 'das'. V vzhodnonemš-

kih izgrelih proti tujcem še vedno odzvanjajo poporodni popadki *antidržavnega "nacionalizma"*, ki črpa svojo avtoritarno avtoriteto iz stavka 'Wir sind *ein Volk*'.

To je, povedano drugače, etnični obrat in obarvanje *načela samoodločbe*, ki delata nacionalizem za Evropo po koncu hladne vojne za tako zelo usodnega. To načelo, ki ga mnogi blatijo kot relikvijo starodavne meščanske etike in meščanske družbe, ga zasmejujejo kot goli videz v ideološkem prepletu sistemov, se zdaj po koncu in s koncem vojaških blokov izkaže za oster, dvorezen meč v notranjih odnosih in odnosih med državami Evrope in sveta. To, kar so prej zmogle le vojne (premikanje meja med državami, uničenje ravnotežja moči celotne hemisfere), je danes na povsem miren in učinkovit način možno tako, da etnične skupine in posamezne državne enote znotraj večjih državnih tvorb iztožijo in uresničijo demokratično izvorno pravico do samoodločbe. Razdružitvev Češkoslovaške je zaenkrat zadnji tak primer.

S tem pa je povezano še nekaj drugega. Vsaj z vidika izvora gre tako rekoč za neke vrste neonacionalizem z *navznoter obrnjeno podobo sovražnika*, ki ga lahko spet pregazi agresivni, ekspanzivni neonacionalizem. To se nakazuje povsod tam, kjer – tako kot v Srbiji – stalinistično-nacionalistična reakcija poizkuša izgubljeno ponovno osvojiti z uporabo vojaških sredstev. Mnogonacionalnost na Vzhodu in posledično tudi zahodna Evropa se soočata z grožnjo "neosovjetske zveze". To je tipična reakcija na uspehe nacionalistično-versko obarvanega separatizma, ki je izpodkopaval asimilacijske poizkuse v komunističnem centralizmu. Seveda pa se lahko to zelo zlahka izkaže le za eno od številnih vmesnih oblik, ki jih zamenjujejo novi avtoritarno-diktatorski režimi. Če upoštevamo, kako hitro požre revolucija svoje *starše*, potem za to govorijo strah vzbujajoči simptomi.

Onkraj leve in desnice

Poizkus uporabe kategorij "levo" in "desno" na to zgodovinsko razpršenost ponazarja "pojmovno solato", ki jo je pripravila zgodovina: Ali je prevedba komunističnega sistema v kapitalistični "levičarski" ali "desničarski" projekt? Ali je s tem povezan upor, torej ohranjanje "pridobitev ostanka socializma" "konservativno" ali "progresivno"? Ali tisti, ki moti in uničuje levičarsko grobno tišino, medtem ko neusmiljeno razkriva perverzije socializma v vseh njegovih oblikah, še vedno opravlja stvar "razrednega sovražnika" ali pa že opravlja nalogo "postsocialistične leve" in utemeljuje njeno vlogo v prihodnji Evropi?

Levičarska in desničarska politika sta v stari svetovni ureditvi imeli svojo klasično klientelo, lastne jezikovne oblike, rdeče cunje, konstelacije zavezniških partnerjev, nasprotnikov in blamaž, v

katere se je lahko vstopalo namerno ali nenamerno in z vnaprej predvidenimi efekti. V enakem obsegu namreč, v kakršnem pokajo strune tega klavirja, postaja tudi glasba, kljub enaki perfekciji prstne spretnosti, kljub istemu notnemu zapisu, vse manj glasba. Politika postaja – z izgubo leve-desne orientacije – nemi film, ali če smo natančnejši, zvočni film, pri katerem je izpadel zvok. Premikamo usta, udarjamo na tipke, pa kljub temu nič!

Imamo nemara v Evropi še staro panoramo strank industrijskih družb ali pa se že kažejo znaki in znamenja tega, da bo v prihodnjih letih prišlo do njenega erodiranja, ki jo bo načelo vse tja do njenih največjih globin? Bo torej reflektivna modernizacija podobna dolgotrajnemu potresu, ki bo spremenil "strankarsko geologijo"? Je nemara celo ves nemir, ki nam že danes jemlje dih, le zatišje pred viharjem? Ali pa velja to, s čimer se dosega ravno nasprotno: *ker* ljudje izgubljajo to zadnjo oporo levo-desne ureditve, *restavrirajo* ravno to levo-desno ureditev?

Morda ima ta metafora kraja dejansko nenadomestljive prednosti: Velja vselej in povsod, njen prenos na politično je zgodovinsko uglašen in izglašen, (preobremenjujočo) kompleksnost prirezuje bipolarno, torej tako, da je delovanjsko zmožna, dragocenost, ki svojo vrednost povečuje ravno s propadom svetovne ureditve.

Relevantnost in signifikantnost levo-desne sheme v zaznavanju ljudi potrjuje empirična politologija. Toda najbrž so anketiranci na istem kot politološki anketarji: nimajo nobenih alternativ. V tej svoji zbeanosti si pomagajo s pojmovnimi berglami preteklosti, katerih neprimernost in zastarelost že tudi sami dobro čutijo.

Metafora politične levice-desnice, ki se je rodila z meščansko družbo, je bržkone nepremostljiva, razen če je ne "detronizirajo" alternative. Politične in konfliktno koordinate prihodnosti so bile umeščene in spravljene v treh dihotomijah: *varno-nevarno*, *znotraj-zunaj*, *politično-nepolitično*. Pri tem gre za tole "odločilno vprašanje": "Kaj meniš, prvič, o *negotovosti*, drugič, o *tujcih*, tretjič, o *možnosti oblikovanja družbe*?"

Zakaj ravno ta in ne kakšna druga "odločilna vprašanja" in nasprotja? Zato, ker imajo z vidika tu razvite teorije večje možnosti uveljavitve, oziroma če smo natančnejši, večje *možnosti stilizacije in insceniranja* kot druga. Kajti ta vprašanja so odločilna in niso, denimo, nekakšne interne zakonitosti in karakteristike omenjenih dimenzij in kategorij. Na podlagi orisane teorije reflektivne modernizacije lahko upravičeno predpostavljamo, prvič, da se bodo lahko tudi v prihodnosti uspešno vodile nacionalistične protimodernizacije, drugič, da bo napredovanje samouničenja poglobljalo konfliktno ločnico med varnim in nevarnim, in tretjič, da bo "konflikt dveh modern" politično in subpolitično šele pokazal in razvil vso svojo brizantnost.

V pomenu nasilnega zoperstavljanja med zunaj in znotraj, med mi in oni za prihodnost je zelo malo presenetljivega. Za postavitev

takšne prognoze skorajda ne potrebujemo teorije refleksivne modernizacije (spričo nacionalističnih vojn in grozečih migracijskih gibanj v Evropi). Razlog bi lahko veliko prej iskali v 'kako'. Kjer propadajo inštitucije, se čez delujoče usujejo plazovi možnosti. V enakem obsegu nastaja nepotešljiva potreba po enostavnosti in novih rigidnostih. Če niso na voljo alternativne inštitucije, ki omogočajo in razbremenjujejo delovanje, se začenja beg v maškarado starih gotovosti. Le-te se morajo tako rekoč obuditi iz svojega izginotja. Temu služijo "kostumiranja" (v povsem dobesednem pomenu), ki kombinirajo dvoje: *dodeljenost* (kot najmočnejši protistrup proti dezintegraciji) in *vzpostavljenost*. Kajti te praznine ni mogoče zapolniti na drugačen način.

To pomeni, da ne doživljamo renesanse ljudstva, temveč renesanso njegove inscenacije (ali inscenacijo renesanse ljudstva). Le-ta postaja vse močnejša, saj so drugi načini spremembe blokirani, nacionalno pa – četudi zveni to za marsikoga še tako grenkobno – oddaja mamljivi vonj samoodločanja. Pri tem pa se lahko različne možnosti protimodernizacije dopolnjujejo, mešajo, prekrižavajo, krepijo in si medsebojno konkurirajo.

Kaj pomaga opozorilo na inscenirano naravo neonacionalizma? Ali neonacionalizem izgublja svojo nevarnost? Ne, vendar pa postaja bolj nemočen, heterogen, začasen, nestabilen, dobiva tako rekoč *postmoderne poteze* in s sebe slači fatalnost, demoničnost, ki zavaja v anticipiran sonacionalizem. Ta neonacionalizem, ki ga je mogoče dolgoročno uspešno inscenirati, je pošast, ki, če hoče delovati kot pošast, potrebuje tako kot druge pošasti svoje mesto na televiziji in mirujočo subpolitiko manjšine, ki je vsaj na Zahodu (še) demokratična.

Podobno lahko v bistvu povemo tudi za drugi dve polarizaciji. Nasprotja med varnim in nevarnim se vkopavajo s kontroverzami okoli *proizvedenih nevarnosti*. Politizacija je očitno *tematsko specifična*, kar pa pomeni tole: kdor se na enem mestu počuti varnega, se na drugem znajde med ogroženimi. Niklas Luhmann je iz tega oblikoval sklep, da nam postavljanje nasproti ne omogoča niti njegove institucionalne podrobne obdelave niti nas ne pripelje do jasnega razmejevanja front. Posledica tega bi bil fluktuirajoč konfliktni potencial, ki pa ga ni mogoče niti zamejiti niti zaostri v politične spore. Pri tem ostaja seveda premalo osvetljeno dejstvo, da varnostne in varovalne inštitucije same vsebujejo in vzdržujejo merila, s katerimi se jim lahko dokazuje nezavarovana nevarnost.

Ravno to pa odpira poti v *subpolitizacijo*, sproža kontraimpulz tega 'tako dalje', kontraimpulz nepolitike. Postavljanje nasproti stare in nove moderne je vendarle sunek, ki zajema in elektrizira vsa območja delovanja sodobne družbe. Odpiranja naletijo na odpor rutin in rutizirancev. Organizirati se mora refleksivna, in ne enostavna subpolitika. Za ta namen lahko sondiramo dva vzorca: *blokado* in *koalicijo*.

Subpoliticizacija poraja vsesplošno nemoč. Vsi, tako moderni-torji kot njihovi kritiki stopajo na mestu in se zapletajo v goščavi stališč in interesov. Vendar pa ta proces *upočasnjuje* ravno to pojemanje nekdanj s konsenzom podmazanega procesa uveljavljanja industrializacije, ki je nekakšna predhodna oblika *anarhističnega samoomejevanja* in samokontrole doslej neobzdrane industrializacije po vzorcu 'tako dalje'.

Vsesplošen nered in postavljenost nasproti znotraj in zunaj inštitucij *zahtevata* in pospešujeta nastajanje osebno povezanih in vzdrževanih podpornih mrež, ki presegajo meje posameznih sistemov in inštitucij. Na določen način ustvarja torej propadanje inštitucij prostor za *refeudalizacijo socialnih odnosov*. S tem se odpirajo vrata neomachiavellizmu na vseh področjih družbenega delovanja. Ustvariti in izoblikovati je treba ureditve. Oblikovanje moči in protimoči omogočajo le mreže, ki jih je treba vzdrževati in medsebojno povezati in ki imajo svojo lastno "valuto".

Life and death politics

Pojem politike enostavne moderne temelji na koordinatnem sistemu, katerega prva koordinata se izteka v polih levica-desnica, druga pa v polih javnost-zasebnost. Politicizacija pomeni, da se zasebno zapušča v smeri javnosti ali da, nasprotno, aspiracije strank, vladne politike prodirajo v vse niše zasebnega. Če državljan ne pride k politiki, pride politika k državljanu.

Anthony Giddens imenuje ta model "emancipacijska politika" in jo razmeji od "life politics": "Life politics concerns political issues which flow from processes of self-actualisation in post-traditional contexts, where globalising influences intrude deeply into the reflexive project of the self, and conversely where processes of self-realisation influence global strategies."

Zanimivo pri tem stališču je, da se politika – v nasprotju s *Christopherjem Laschem* in njegovo "narcistično kulturo" – doseže oz. da politika vdira tako rekoč naskrivaj tudi s prehodom skozi zasebno. Vse, kar v levo-desnem okviru politike industrijske družbe velja za izgubo, nevarnost, odpadlo in propadlo, ukvarjanje s samim seboj, vprašanja 'kdo sem', 'kaj hočem', 'kam me žene', skratka, vsi izvirni grehi individualizma vodijo v drugačno identiteto političnega: life-and-death-politics.

Ta nova kakovost političnega bo nemara postala razumljiva, če si najprej ogledamo pri tem nastajajoče *histerije*. Onesnaževanje zraka, vode, hrane nedvomno povečuje alergičnosti v medicinskem, vendar pa tudi psihološkem in političnem pomenu besede. Vsi smo ujeti v najrazličnejših obrambnih bojih in s svojim načinom življenja in prehranjevanja anticipiramo sovražne snovi, ki nas obdajajo. Te nevidno, vseprisotno prežijo prav povsod. Povedano

drugače, v ekološki kulturi se v *največjih globinah zasebnega neposredno in neizbežno kratkostično povezujeta najsplošnejše in najintimnejše*. Zasebnost postaja v bistvu igrača v rokah znanstvenih posledic in teorij, javnih kontroverz in konfliktov. Vprašanja oddaljenega sveta kemičnih formul krvavo resno in na način, ki ga ni mogoče ignorirati, vznikajo v globini lastnega načina življenja kot vprašanja sebstva, identitete in eksistence. V mikrokozmosu zasebnosti je torej še enkrat vsebovana svetovna družba, v jedru zasebnosti gnezdi in vali politično.

Kaj je politično, tisto politizirajoče v life politics? Prvič je to *neizbežnost*, ki je, drugič, v *protislovju z načeli zasebne suverenosti* in se, tretjič, za svoje utemeljevanje *ne* more več sklicevati na karakter *naravnih nujnosti* (v prvotnem pomenu besede). V protislovju s pretenzijo individualizirane moderne po razpolaganju in odločanju nastaja nekakšno novo prisilno izkustvo, ki ne sovпада niti z odvisnostjo prejšnjih stoletij od narave niti z razrednim izkustvom industrijske dobe in se z njima ne sme zamenjavati.

To je izkustvo civilizacijsko proizvedene "naravne usode", v kateri refleksivna kultura jaza doživlja in prestaja neizprosno svoje tehnične konstruktivnosti, svoje svetovne družbenosti. Mikrokozmos lastnega načina življenja je zdaj nenadoma kratkostično spojen z makrokozmosom globalnih problemov zastrašujoče nerešljivosti. Če hočemo brez pomislekov zajeti sapo, moramo – bi morali! – slednjič spremeniti svetovno ureditev.

Pri tem se prebujata eksistencialni preživetveni interes za znanstvene kategorije, izvore napak, načine gledanja, o katerem so stari humanisti lahko le sanjali. Naprimer filozofska vprašanja eksistencializma postajajo nekaj povsem vsakdanjega. Ukvarjanje *Sørensa Kierkegaarda* s strahom kot drugo platjo svobode, vprašanja, kdo kako definira smrt in življenje, odloča o smrti in življenju, se v nuji odločanja vsiljujejo vsakomur, postajajo velike teme, ki elektrizirajo prav vse.

Ta nova simbioza filozofije z vsakdanjikom izstopa še posebej jasno v vprašanjih, ki jih ljudem v odločanje diktira medicina razmnoževanja in genetika človeka. Takšen razvoj ne pomeni nič drugega kot *demokratizacijo Boga*. Ljudi sili v vprašanja, ki so jih prejšnje kulture in religije projicirale v Boga in bogove. Uspehi medicine razmnoževanja in genetike človeka bodo staršem in zdravnikom kmalu omogočili negativno in nemara tudi pozitivno selekcijo lastnosti zanamstva. Določene, oziroma kot se temu reče, "gensko pogojene bolezni" je že zdaj mogoče prepoznavati v njihovem zgodnjem stadiju in v kombinaciji s splavom preprečiti rojstvo otroka s takšnimi verjetnostnimi karakteristikami. Če ne bodo sprejete izrecne, pogosto zelo težko nadzorljive prepovedi, ki največkrat veljajo le za določen kulturni krog, bo mogoče na ta način v zelo doglednem času "krmiliti" izbiro moškega in ženskega potomstva. Pri tem pa je vse to šele začetek dolgoročne serije znanstvenih revolucij.

Medicina razmnoževanja in genetika človeka odpirata vrata k drugačni kakovosti političnega. Ta kakovost se sprva odlikuje z odsotnostjo vseh določil uradno političnega: ni izvršne oblasti, ni parlamenta in uprave, ki prestreza sleherno politiko. Tu vsak vlada nad seboj in svojim potomstvom in lahko v lastni režiji (skupaj z "genskim svetovalcem", ki skrbi zanj) neposredno uresničuje vrednote (borniranosti, podobe tujcev, bojazni), ki mu vladajo. Na mesto delitve oblasti na eksekutivo, legislativo in judikaturu stopi neposredna izvršba v lastni zadevi, zdravstveno varstvo zase in svoje. Vendar pa je ta eksekutivna zasebnost, vzeta sumarno, ravno pot, vrata, skozi katera se lahko udejanji mora oz. sen o "novem človeku". Po koncu socializma in njegove more o novem človeku se začanja nova mora, tokrat v splošni zasebnosti in izrecni svobodni volji za oblikovanje resničnosti po lastni podobi.

Za to zlitje narave in politike, biološko oblikovanje družbe, ki tu postaja *možno*, je karakterističen vnovičen razmah obljub stare, zastale politike. Stari vzgojni ideal bo z genetiko človeka že zelo kmalu "izboljšan", razvodenel, spodkopan. Zakaj bi šli po dolgi, težavni daljnici vzgoje, izobraževanja, pedagogike, če lahko s selekcijo in oblikovanjem genetske podlage – vsaj načelno – odpravljamo pomanjkljivosti nezadostne učne zmožnosti ter nemara celo usmerjamo in zagotavljamo eno ali drugo pozitivno ocenjeno lastnost? Napredki genetike človeka *konkurirajo z izobraževalno politiko*, in če smo natančnejši, omogočajo dolgoročno biopolitično dispozicijsko politiko, ki ima ogromno prednost v tem, da prihranja stroške in negotovosti v rezultatu nadomešča z "učinkovito pre-dispozicijo".

In tako bi lahko naštevali še naprej. Upati si moramo le odpahnuti zapah misli in pustiti vsemu, kar postaja možno, vstopiti tako kot doslej vsaj v anticipirajoči misli: z genetskimi testi kandidatov za zaposlitev je mogoče dopolniti, nadomestiti politiko dela, ukrepe varstva pri delu. To pa v pragmatizmu svobodne volje znova pripelje do anticipacije v predrojstvenem stadiju, kar pomeni, da ljudje z določenimi diskriminiranimi (verjetnostnimi) karakteristikami ne bodo izginevali, temveč se sploh ne bodo več rojevali.

Vzemimo katero koli konvencionalno področje politike (ekološko politiko, gospodarsko politiko, tehnološko politiko, boj proti nasilju in seveda zdravstveno politiko, ki vendarle utemeljuje sprva sploh nevidne velike uspehe), in videli bomo, da brez izjeme najdejo in razvijajo svoja dopolnila, nadomestila v možnostih *zasebnega* delovanja, ki jih ponuja razvoj spoznanj in odkritij genetske tehnike. Raziskujejo se že genske karakteristike, ki – seveda v kovarianci z "vplivi okolja" – spodbujajo nasilno vedenje. Ekološka politika se lahko "naredi učinkovitejša" (in to se seveda že dogaja) z vzgojo rastlin in živalskih vrst (celo to razlikovanje postaja staroevropsko), ki žrejo strupe, ki so odpornejše proti strupom.

Linearna racionalizacija genetskega koda odpira politični pros-

tor, za katerega posebnosti je značilno to, da so ravno nasprotje stare politike: tu imamo javnost, tam zasebnost, tu sporazumno živeče osebe, tam v predrojtveni temi epruvete evgenike, tu v dolgi tuniki zakona in prava, tam v obleki zdravja, tu z vsemi potmi uveljavljanja, tam neposredno v zasebnem dosegu. Posamezniku izraščajo punktualne možnosti poseganja in oblikovanja, ki so diktatorjem prejšnjih dob bile zaprte: možnost izbiranja lastnosti človekove narave in s tem možnost sooblikovanja na podlagi individualne kolektivnosti podobe nastajajoče družbe: zasebna evgenika.

Dovolimo si tole prognozo: ravno zato, *ker* te možnosti oblikovanja vznikajo v zasebnem (in ne v političnem sistemu), so uspešne in se bodo po vsej verjetnosti uresničevale skoraj brez odpora, skoraj brez vsake javnosti. Ustrezno se spreminjajo tudi pričakovanja in vrednote. Kar se nam danes še dozdeva kot izmišljene strahote iz eksperimentalne mučilnice dr. Mabuseja, bo užito, doživljeno izgubilo svojo spektakularnost in tako kot mnogo drugega, sprva s strahom, zatem pa s koristjo, nato nemara ponovno s strahom, ki ne more shajati brez koristi, šlo svojo pot.

Nedvomno, to so sanjarije, more. Toda roko na srce, kaj nas varuje pred tem lepim novim svetom? Gledano realistično, ni to niti morala, niti zakon ali prepovedi, niti samoodrekanje (četudi vsega tega ne gre podcenjevati), temveč predvsem eno: nezadostnost raziskovanja, ki dela in vrta, vendar ne pride tako daleč kot "upanje", ki ga spremlja in nosi. Pomanjkljivost ter notranja in zunanja kritika in alternativnost so poslednji realistični kamni spotike, ki nas varujejo pred drsenjem v paradiž genetike človeka. K številnim osrednjim paradoksom sodi, da morajo znanstveniki, ki s svojim izumiteljskim darom nosijo naprej ta proces, narediti za njegovo zavarovanje oboje: privlačevati morajo z obljubljanjem bližnjih uspehov ter hkrati z brezplodnostjo svojih prizadevanj omehčati in udušiti vse od tod izhajajoče ugovore.

"Eksekutiva" na genetiki človeka temelječe kulturne in družbene revolucije prihodnosti je odločitev vsakokratnega "zasebnega individua". Revolucija genetike človeka je izvenparlamentarna revolucija. Formula – zasebno je politično – dobi tako postranski smisel genetike človeka, ki ga je mogoče zelo hitro narediti za glavni smisel. Kot rečeno: zgodovina človeka, njegovo ogrožanje, njegova tragedija se šele pričinja. Kajti v genetiko potencirana tehnika postaja *zibelka verskih vojn*, ki jih ni več – tako kot njihove verske prednike v iztekajočem se srednjem veku – mogoče državno nevtralizirati. Prve slutnje fundamentalističnih konfliktov, ki čakajo pozno moderno genetske tehnike, je mogoče že danes razbrati iz sporov legalizirani prekinitvi nosečnosti. Na razpotjih "politike telesa", ki je nabita z vprašanji identitete, se tako zarisujejo verske vojne med sovražnimi skupinami različnih življenjskih stilov.

Poklic kot politično delovanje

Eno od odločilnih vprašanj je, v kolikšni meri ta nasprotja vplivajo na varuhe racionalnosti, eksperte. Kajti vprašanje moči v inštitucijah se postavlja, ko so *izdelane alternative* in vsebinsko rivalizirajoče skupine ekspertov trčijo druga ob drugo.

“Empirično dokazljivo je,” piše Elisabeth Beck-Gernsheim, “da se med eksperti s področja genetike človeka v Zvezni republiki Nemčiji razplamteva razprava o določitvi pozicije stroke, o možnostih in obetih njenih mejah in nevarnostih. Vzemimo, če naj navedemo dva aktualna primera, stališča za in proti odpravi starostne indikacije v predrojstveni diagnostiki ali porajajoči se dialog med skupinami za samopomoč in eksperti s področja genetike človeka, ki ga vodijo prominentni predstavniki stroke. Tu poteka angažiran in strasten, deloma celo ogorčen boj za vsebine in postopke, odpirajo se tudi neprijetna vprašanja in ugovori. Na področju tehnologije razmnoževanja imamo komajda opraviti s takšno razpravo. To je nemara ne nazadnje povezano s tem, da se je v obravnavanju sterilnosti veliko močneje uveljavil profesijsko notranji razcep in imamo tako na eni strani tehnično, na drugi pa psihosomatsko usmeritev.”

Poklici, profesije – razumljeni kot “blagovna znamka” na trgu delovne sile, kot blagovna, licencirana pristojnost – so varuhi določene oblike normalizirane subpolitike: V teh “vzorcih delovne sile” se osebno-socialna identiteta povezuje s pravico in dolžnostjo oblikovanja delovnih *usebin*. Poklicne skupine imajo produktivno inteligenco, oblikovalsko moč v družbi. To ima lahko seveda različne pomeni. Nekateri se s politiko pečenih žemljic udeležujejo pri skupnem blagru, drugi se ukvarjajo s politiko zdravja in tretji z “izboljšanjem sveta” na podlagi genetike človeka.

Oblika poklica nas ščiti – pred težavami trga delovne sile – s tem, da varuje možnosti strateškega delovanja pred podjetji, kupci delovne zmožnosti.

S tem je povezano še nekaj *drugega*: Poklic in profesije so (možna) mesta državljanske “antipolitike” (*Konrad*). Samozavestni individualist ima tudi (poleg socialne varnosti, pravne varnosti, volilne pravice, svobode zborovanja itn.) centralno podlago svoje svojeglavosti. Heterogenost inteligence, različnost njenih pozicij, namenov in nazorov, njeni neprestani medsebojni spori, vse zaničevanje in neupoštevanje v njenem medsebojnem odnosu, vse to je delo za vse, vendar pa ne za “razred” v kakršnem koli politično možnem pomenu besede.

Tretjič: Profesije so de facto akterji v *svetovni družbi* strokovnjakov in ta realno obstoječa nadnacionalnost jih predestinira za akterje globalnih rešitev.

Četrtoč: Subpoliticizacija ekspertov poteka ravno v takšnem ob-

segu, kot se *v* poklicnih in ekspertnih področjih *proizvajajo možnosti alternativnega delovanja* in postavljajo druga nasproti drugi.

Tehnokracija preneha z alternativami, ki vznikajo v tehnično-ekonomskem procesu in ga polarizirajo. Če in brž ko te alternative postanejo načelne in detajlirane, profesionalne in profitne, utemeljujejo kariere, odpirajo tržišča, nemara celo svetovna tržišča, na ta način medsebojno razdelijo tudi blok gospodarske moči in s tem med inštitucijami, strankami, interesnimi združenji in raznovrstnimi javnostmi in znotraj njih samih omogočijo in izsilijo nove konflikte in konstelacije, se razblini podoba delovanja razrešene samoreferenčnosti socialnih sistemov, ki postanejo oblikovni. Tako kot socialni razredi zbledijo med procesom refleksivne modernizacije tudi socialni sistemi. Njihov obstoj postane odvisen od odločanja, legitimiranja in je spremenljiv. Možnosti alternativnega delovanja so torej rezilo, čez katerega skačejo od individuov odvisni sistemi.

Pri tem igra bistveno vlogo *vprašanje, kako globoko ta alternativnost zadeva in cepi ekspertno racionalnost*. To je bilo doslej nepredstavljivo ali vsaj ni pomenilo realne grožnje. To pa so spremenili trije pogoji: prehod z enostavne na refleksivno poznanstvenitev, ekološko vprašanje in vdiranje feminističnih usmeritev v različne profesije in področja poklicnega delovanja.

Tam, kjer znanosti in ekspertne discipline vzajemno napadajo in osvetljujejo svoje podlage, posledice in napake, se z ekspertno racionalnostjo dogaja ravno to, kar se je z enostavnim poznanstvenjem dogodilo pri laiški racionalnosti: v svojih pomanjkljivostih postane prepoznavna, vprašljiva, možno jo je oblikovati in preoblikovati. Ekološko vprašanje prodira v vsa poklicna področja in se tu odraža v vsebinskih kontroverzah o metodah, računskih postopkih, standardih, modelih in rutinah. Obstoj ekoloških razcepov v poklicnih skupinah in ekspertnih krogih postaja nedvomno poglavitni indikator in kazalec stabilnosti klasične industrijske družbe. Enako velja na drugačen način tudi za feministično kritiko znanosti in profesij, kolikor se ne zadovoljuje s kritiziranjem poklicne izključenosti žensk, temveč kritizira bistvo, namreč poklicno monopolizirano racionalnost in prakso ter z znotrajprofesionalno bistrumnostjo in metodiko nanovo in drugače definira in komponira strokovno pristojnost, seveda ne le individualno, temveč povezano in organizirano.

Na ta način pride do razbitja ideala: eksperti lahko – kot se na splošno domneva – razlike v mnenjih razrešujejo s sredstvi svoje metodike in svojih znanstveno-tehničnih standardov. Potrebno je le dovolj dolgo raziskovanje in nasprotni argumenti obmolkejo, zavladata enoznačnost in soglasje. Nastopilo pa bi lahko ravno nasprotno: raziskovanje, ki postavlja vedno nova in kočljivejša vprašanja, ki se spoprijema z vsemi ugovori in si jih skuša prilastiti, tovrstno refleksivno raziskovanje ukinja svoje enoznač-

nostne in monopolske aspiracije in obenem povzdiguje utemeljivno odvisnost vseh argumentov *in* njihovo negotovost.

Pri tem se nam ponuja ugovor, da so vse to špekulacije, ki jih vstran potiskajo stroge maksime tržnogospodarskega uspeha. Šlo naj bi vendarle – kot porečejo, upajo mnogi – za bežna mnenja, soglasja, ki jih enkrat damo, spet drugič pa odtegnemo, in katerih prapori plapolajo v vetru gospodarske klime. Huda gospodarska kriza v kombinaciji z masovno brezposelnostjo, ki načenja substanco in samozavest ljudi, prežene te prikazni in omogoči, da se stare minimalne postavke pomoči klasične industrijske modernizacije pojavijo v vsem svojem novem blišču.

Ta ugovor je nemara točen v določenih, prejšnjih pogojih ekološke kritike, vse manj pa takrat, ko gospodarstvo samo *profitira* od po njem ustvarjenih uspehov in nevarnosti. Če nastajajo panoge, ki svoj obstoj in svoja tržišča gradijo na priznavanju in odpravljanju teh nevarnosti, se tudi centri gospodarske moči cepijo v pravoverneže in reformiste, reformatorje, okoljske protestante, ekološke konvertite itn. Če se uveljavi stališče, da ekološke rešitve, ekološka kompetentnost in inteligenca na vseh področjih družbe niso le vrednostno konformne, temveč tudi tržno konformne in dolgoročno celo svetovnotržno konformne, se večajo prepadi med zmagovalci in poraženci v ekološkem boju za (gospodarsko) preživetje. Ekologija postaja hit, solist – vsaj kot ekološka kozmetika, embalaža. Upor enega dela gospodarstva, družbe ali narodov in kulturnih krogov zadeva ob velike koalicije alarmirane javnosti, ekoloških dobičkarjev in karieristov v industriji, upravi, znanosti in politiki. To pa seveda pomeni porajanje alternativ, negotovost sodelovanja, koalicije, ki se polarizirajo, pa je treba znova oblikovati, utrditi in uveljaviti. In ravno to je tisto, kar *pospešuje* propadanje moči inštitucij.

Hkrati s to nevarnostjo in njenim splošnim zaznavanjem nastaja visokolegitimen interes za njeno preprečevanje in odpravljanje. Ekološka kriza proizvaja sprva nekakšno *kulturno zavest rdečega križa*. To, kar je vsakdanje, minljivo, nepomembno pretvarja v preizkuse pogumnosti, v katerih je mogoče dokazovati junaštvo. Ekološke nevarnosti, daleč proč od tega, da bi zaostriale in okrepile splošno nesmiselnost in pomensko praznino moderne, ustvarjajo *usebinsko smiselni horizont preprečevanja, obrambe, pomoči*, moralno klimo in okolje, ki se zaostrujeta skladno z velikostjo nevarnosti in kjer dobivajo dramske vloge *junakov* in *lopovov* nov vsakdanji pomen. Nastajajo legende o Sizifu. Pri tem je celo negativni fatalizem – nič več ni možno, vse je prepozno – konec koncev le ena od variant. In ravno to je zakulisje, ki omogoča poklic, kariero Kasandre.

Ekološko vprašanje, zaznavanje sveta v koordinatnem sistemu ekološko-industrijskega samoogrožanja, omogoča, da morala, religije, fundamentalizmi, brezperspektivnost, tragika, samomor,

smrt (v vselejšnji povezavi s svojim nasprotjem: rešitev, pomoč), postanejo univerzalna drama. Gospodarstvo ima na izbiro, da v tem realnem teatru, v tej neprestani drami, v tej vsakdanji srhljivi komediji bodisi prevzame vlogo lopova in struparja ali pa smukne v vlogo junaka in rešitelja in ju javno celebrira. Kulturni odri ekološkega vprašanja modernizirajo arhaiko: Tu imamo zmaje in njihove ubijalce, Odiseje, bogove in demone, le da se tokrat igrajo, razdeljujejo, dodeljujejo in zavračajo z razdeljenimi vlogami na vseh področjih delovanja – v politiki, pravu, upravi in ne nazadnje tudi ravno v gospodarstvu. Postmoderna, utrujena, zasičena, fatalistična in pomena prazna kultura gosjih jeter si z ekološkim vprašanjem zadaja herkulsko nalogo, ki nas vse in povsod podžiga in gospodarstvo cepi v “podgangsterje” ali “Robine Hoode”.

V ekološkem konfliktu lahko sistematično – z *Volkerjem von Prittwitzem* – razlikujemo dve konstelaciji: prva je konstelacija *blokade*, tu si ekskluzivno in spektakularno stojijo nasproti industrija kot povzročitelj in skupine prizadetih. Gibanje pride v to konfrontacijo šele v drugi konstelaciji, v kateri (a) *se prebudijo interesi rešiteljev* in (b) *prične pokati koalicija molka med povzročitelji in poraženci*. To se dogaja toliko, kolikor deli gospodarstva, vendar pa tudi profesionalne inteligence (tehniki, raziskovalci, odvetniki, sodniki) smuknejo v vloge rešiteljev in pomočnikov, kolikor se torej ekološko vprašanje odkriva kot konstrukcija, kot ekspanzija trga in moči. To pa seveda predpostavlja, da industrijska družba postane industrijska družba slabe vesti, da industrijska družba sama sebe razume in obtožuje kot družbo tveganja. Kajti le tako lahko industrije in kariere pomočnikov in rešiteljev razvijajo same sebe in svojo heroičnost, ki motivira in pobira dobičke. To pa seveda zahteva zasuk proč od gole kritike in prehod na *obleganje obstoječega z alternativami*. Ekološko vprašanje je treba obdelati v drugih vprašanjih, v vprašanjih tehnike, razvoja, oblikovanja proizvodnje, politike proizvodov, načina prehranjevanja, življenjskih stilov, pravnih norm, organizacijskih in upravnih oblik itn. Šele družba, ki se prebudi iz letargije in pesimizma konfrontacijskih konstelacij in ekološko vprašanje razume kot *nebeški dar univerzalne samoreformacije doslej fatalistične industrijske moderne*, lahko izčrpa potencial vlog pomočnikov in junakov in v njih dobi zagon za to, da se ne bo ukvarjala le z velikopotezno ekološko kozmetiko, temveč tudi dejansko zagotovila svoje prihodnje možnosti.

Ekologija odpravlja nevtralnost, stvarno nepolitičnost ekonomske sfere. Ta se cepi v svoji grešnosti, postaja razcepljiva – vse tja do menedžmenta, osebnosti, identitete oseb na vseh ravneh delovanja. Ta razcep in razcepljivost na tisto, kar je grešno, in tisto, kar je greha oproščeno, omogoča “politično trgovanje z odpustki”, vrača politiki instrumente moči “papeškega izrekanja krivde in nekrivde”, javnega razkazovanja in samotrpčenja velikih indus-

trijskih grešnikov in celo javne mučilne instrumente “ekološke inkvizicije”. Pred tem se večina politikov zgroženo umakne v svojo javnosti konformno dobroto. Da bi lahko za izsiljenje prostovoljnosti iz zaboja političnih instrumentov potegnili samo njo, manjkata profesionalnim plavalcem ekološke politike, ki plavajo proti toku, politična karizma in politični realizem.

Prevedel Alfred Leskovec

Najnovejša iznajdba političnega

'Novi slovar političnega' Ulricha Becka kot prispevek k zgodovini pojma

Iznajdba političnega Ulricha Becka provokativno posega v diskusijo o pojmu političnega. Po tendenci je ta spis mogoče primerjati z znanim delom *Pojem političnega* Carla Schmitta, ki je leta 1927 napovedal nov, po-državni pojem politike. Tako kot Schmitt takrat, tudi Beck danes meni, da je prišel konec neke dobe in za novo obdobje predvideva tudi novo opredelitev pojma politike. Pri tem pa se, podobno kot Schmitt, ne spušča v podrobnejšo diskusijo drugih koncepcij.

Da bi lahko presodil, do kolikšne mere je Beckova koncepcija nekaj novega, bi želel njegov prispevek postaviti v pojmovnozgodovinsko perspektivo, ki sem jo razvil že pri svojih študijah o zgodovini pojma politike v Nemčiji in Franciji (prim. Palonen, 1985, 1989b). Pri tem se sicer ne ukvarjam z raziskovanjem pojmovnozgodovinskih podlag, temveč svoje prejšnje študije hevristično uporabljam za vrednotenje razumevanja zgodovinskosti nekega pojma oz. konstrukcije 'področja izkustev političnega' (prim. Koselleck, 1979), ki ga predpostavljamo pri Beckovi koncepciji. Tako lahko pred ozadjem pojmovne zgodovine izvirnost in pomen Beckove

‘iznajdbe’ drugače presodimo in morda tudi drugače ocenimo kakor prek Beckovega lastnega razumevanja samega sebe.

Moj namen je strogo nominalen: *Politika je to, kar imenujemo ‘politika’*. Zato torej ne gre za to, da bi preverjali ‘pravilnost’ političnih koncepcij v odnosu do ‘resničnosti’, temveč za to, da se vprašamo, kako je bil določen pojem dejansko uporabljen, kakšne vrste spremembe v besednjaku, v sklicevanju na zgodovinske paradigme in v interpretaciji koncepcije političnega je mogoče zaslediti. Beckovo prizadevanje je zato zanimivo, saj Beck expresses verbis zahteva nov *slovar* političnega:

“V hipu je zastarel cel slovar političnega in družbenega in ga je potrebno napisati na novo. Prav to predstavlja *Iznajdba političnega*” (*Erfindung des Politischen*, str.17; v prihodnje EdP).

Na tem mestu želim pojmovnozgodovinsko novost Beckove koncepcije obravnavati izključno s tega vidika. Njegove besedne igre, tj. njegovi neologizmi in retorične oblike v uporabi ‘političnega besednjaka’, mi dajejo iztočnice za novo interpretacijo pojmovnega obzorja, katerega pomen je mogoče z upoštevanjem pojmovne zgodovine, tako vsaj trdim, ovrednotiti bolje od Becka samega.

Moje nominalno postopanje vključuje načelo, da politiko razumem ‘iz politike same’; to je premisa, ki je uperjena v prvi vrsti proti običajni predstavi, da je politiko mogoče uvrstiti pod pojem ‘družbe’. Ta imperializem jezika sociologov, ki vselej in povsod uporablja vprašljivo enovito in celostno kategorijo ‘družbe’ – kot pojem subjekta ali neke vrste metaprostora –, še danes preveva večino novejših pogledov nemškega govornega področja na pojem politike (prim. npr. von Beyme 1991; Negt/Kluge 1992; Sloterdijk 1993; Brunkhorst 1994). Pri razumevanju političnega pa njegova navezava na ‘družbo’ kljub vsemu predstavlja usodno oviro, saj onemogoča podrobnejšo tematizacijo vsake izmed specifičnih političnih operacij.

Izvirne koncepcije političnega – misliti moramo predvsem na Webra, Arendtovo in Sartra – shajajo tudi brez pojma družbe: politično v njih nastopa kot perspektiva ravnanja, ki konkurira z ‘družbenim’. Neologizmi v besednjaku 20. stoletja, kot na primer angleški *politicking* ali prav tako angleški *politicization*, pomenijo zanimive vzgibe za razvoj te težnje.

Tudi Ulrich Beck je sociolog. Tudi pri njem se ‘družbeno’ in ‘politično’ (glej omenjeni citat) pojavljata v tesni medsebojni zvezi, tako rekoč vzporedno drug z drugim. Ali ta vzporednost še pomeni nekakšno implicitno podrejenost političnega družbenemu ali pa, nasprotno, že pomeni korak k osvoboditvi iz celostne kletke družbenega, je vprašanje, ki se mu želimo posvetiti.

Področje izkustva političnega

Že v delu *Rizična družba* (*Risikogesellschaft*, odslej RG) je Beck zahteval prelom z uveljavljenim razumevanjem politike (str. 371); z *Iznajdbo političnega* pa se je lastnoročno lotil dela. Zgodovinska perspektiva pojma političnega je formulirana takole:

“Vsako novo obdobje političnega ima svojo ključno izkušnjo. Z napadom na Bastiljo v letu 1789 se je končalo ‘pravno onostranstvo’ monarhov, njegova božja izvoljenost; in ‘vlada ljudstva’, demokracija v mejah nacionalne države je pričela svoj vedno bolj vprašljiv zmagoviti pohod. Dve stoletji kasneje se napoveduje zlom le-tega *in* pomenljivo kar prek dveh izkušenj: reaktorske katastrofe v Černobilu in padca berlinskega zidu. Tam izkušnja globalne rizične družbe spodkopava ali-ali-institucije industrijske družbe, njihovo stremljenje po gotovosti in nadzoru. Tu se je zdrobil ‘ali-ali’ vzhodno-zahodno in desno-leve ureditve političnega.” (EdP, str. 9–10.)

Tu je zabeležena nekakšna vzporednost med svetovno zgodovino in zgodovino pojma političnega, ne da bi bila pavšalnost teze utemeljena z besedilnimi citati. Z vidika pojmovnozgodovinske empirije pa je po moji izkušnji izredno pomembno, da ‘realnozgodovinskih’ dogodkov nikakor ne obravnavamo kot pojmovnozgodovinskih ločnic političnega. Konceptijski prelomi v pojmu političnega se pojavljajo mnogo bolj implicitno, pogosto tudi veliko bolj neopazno, kot to predpostavlja Beck; pogosto so vidni šele z zgodovinskega gledišča.

Beckova teza predpostavlja tudi nekakšno relativno enotnost razumevanja politike od napada na Bastiljo do Černobila. Vendar lahko – vsaj v nemškem in francoskem govornem prostoru – o pojmovanju politike v smislu pojma dejavnosti in gibanja (prim. Koselleck, 1972, 1979) govorimo šele od zgodnjega 20. stoletja dalje, pri čemer nikakor ne moremo govoriti o *enem samem*, uveljavljenem pomenu besede ‘politično’ (glej Palonen 1985, 1989b, 1993); v veliko večji meri je praviloma mogoče ugotoviti prav neenotnost rabe te besede (glej npr. uvod v Rohe 1978/1994). ‘Večpomenskost političnega’ je Walter Leisner (1961) zasledil celo v besedni rabi nemškega Zveznega ustavnega sodišča.

Govorjenje o nujni *iznajdbi političnega* predpostavlja interpretacijo stanja, ki ne izhaja le iz enotnega pomena političnega, temveč tudi iz njegove stagnacije. Beck v tej zvezi govori o “uradno političnem” (EdP, str. 237) ali o “običajnih institucijah, pojmi in konceptijah političnega” (prav tam, str.

18). Pri tem opaža “akcijsko izpraznjenost političnih institucij” (str. 155), “razblinjanje politike” (str. 166) oz. “krčenje in pomanjševanje politike” (prav tam).

Ta zaostrujoča se in posplošujoča analiza stanja šele pojasni tuje zvenečo zamisel o ‘iznajdbi političnega’. Kdor pa ne sprejema Beckovih pogledov, temu se zdi iznajdba političnega ‘kot taka’ vsekakor problematična oz. bo v njej zaznal tudi nevarnost nove ‘ureditve’, ki razločno odzvanja v metafori ‘novega slovarja’.

Ta prvi, morda prehitni vtis o Beckovi koncepciji bi želel na podlagi sistematičnega pregleda, predstavitve in ovrednotenja Beckove rabe političnih izrazov ali spremeniti ali pa še poglobiti.

Od systemskega pojma politike k ‘subpolitiki’

Uveljavljeno pojmovanje politike je izhodišče, ki ga Beck skuša preseči. A kakšno je pravzaprav to prevladujoče razumevanje, Beck bolj nakaže, kakor da bi eksplicitno opredelil. Namige na to, kaj pod tem razume, daje njegovo razlikovanje med ‘politiko’ in ‘političnim’.

Za razliko od Schmitta, Julienu Freundu (1965) idr. Beck ‘politike’ ne razume v smislu nekakšne *policy*, temveč tako kot Luhmann (npr. 1981, 1993) v smislu nekakšnega ‘podsistema’ – in to je razlog, zakaj se ne trudi, da bi v ‘političnem’ videl nekakšen stabilizirajoči moment – *pesateur* pri Freundu –, temveč v njem vidi ‘politikum’. Pri Becku je ‘politika’ sistemski ali sferični pojem, medtem ko ‘politično’ kaže bolj na dejavnost in gibanje.

‘Sistemskemu pomenu’ politike Beck sicer pridaja okrasne pridevke, ki postavljajo na laž njegovo danost: o “monopolu politike v političnih institucijah” (prav tam, str. 156) govori kot o nečem dvomljivem. *Politična naveličanost* (prav tam, str. 165) ne velja za politiko na splošno, temveč le za ‘staro’ (str. 18, 159, 170) oz. ‘uradno’ politiko (str. 201, 206, 207, 237), za ‘politiko od zgoraj’ (str. 156) ali tudi za *politiko politikov* (str. 17).

V tem pogledu se Beck razlikuje od zagovornikov uveljavljene politike, o ciljih katere dvomi, kakor to na primer početa tudi systemska teoretika Luhmann in Willke (npr. 1993). Becku se zdi s stališča subpolitike mogoča tako “ponovna politizacija politike” (EdP, str. 202) kot tudi nekakšna “renesansa političnega” (str. 155, 207). To pomeni, da tudi uveljavljena politika ni povsem izgubljena. Dejansko je možnost njene revitalizacije prek subpolitike ena od osrednjih tem *Iznajdbe političnega*.

Poizkus, da bi področje političnega razširili s pomočjo predpon oz. ga tako precizirali, ni povsem nov. Že pri Edgarju Morinu (1965) najdemo predlog, naj bi z uporabo vrste

predpon – kot so *micro-*, *méso-* in *macropolitique* – prišli do 'multidimenzionalne' politike.

Specifično Beckov neologizem je *subpolitika*. Pojem je uvedel že v delu *Rizična družba*, in sicer sprva zato, da bi ponazoril relativnost meje med politiko in nepolitiko:

“Tehnično ekonomski razvoj spada torej nekam med kategorijo politike in nepolitike. Je nekaj tretjega, s čimer si pridobi mučni dvospolni status nekakšne *subpolitike*, v kateri se doseg povzročenih družbenih sprememb vede obratno sorazmerno z njihovo legitimacijo.” (RG, str. 304.)

Na nekem drugem mestu vidimo, da je s subpolitiko mišljeno politično izven sferičnega in sistemskega pojma 'politike'.

“Če ta proces uresničevanja človeških in osnovnih pravic v vseh njegovih stopnjah pojmuje kot proces *politične modernizacije*, postane razumljiva tudi trditev, ki na prvi pogled deluje paradoksalno: politična modernizacija *odvzema oblast, razmejuje politiko in politizira družbo* – ali natančneje: s tem dodaja tako ustvarjenim in pravkar vzpostavljenim središčem in področjem delovanja subpolitike še možnosti izvenparlamentarnega so- in protinadzora.” (RG, str. 315–316.)

Zakaj pa Beck potem govori o subpolitiki, namesto da bi uveljavljenemu pojmovanju politike odrekel status 'politike'? Saj eksplicitno priznava, da je potrebno 'drugačno razumevanje politike' oz. da se razmerje med 'političnim' in 'nepolitičnim' spreminja:

“Prihaja do kočljivega obrata politike in nepolitike. *Politično postaja nepolitično, nepolitično postaja politično.*” (RG, str. 305.)

Govorjenje o subpolitiki je malo prepričljivo, saj že v zgodnjem 20. stoletju pri literatih kot Kurtu Hillerju (prim. zbirki iz leta 1913 in 1922) in Ludwigu Rubinerju (1912 in drugi prispevki, Rubiner 1976) lahko odkrijemo začetke političnih koncepcij, ki vse aspekte, ki jih Beck pripisuje subpolitiki, opredeljujejo kot politiko (prim. Palonen 1985, pos. str. 57–67, 120–124; 1989a). Kot politiko od spodaj lahko eksplicitno razumemo tudi Webrovo formulacijo politike kot “stremljenja po oblasti” (1919, str. 506–507): le-ta vsebuje koncepcionalno asimetrijo, ki je v prid stremljenju po moči uperjena proti ohranjanju moči (o tem Palonen 1994).

Zakaj Beck v primerjavi s to starejšo jezikovno rabo napravi le polovični korak? Za tem se v prvi vrsti skriva ideja o 'družbi'

kot nekakšni figuri, ki predstavlja nekakšen dani nadpojem za vse samostalniške pojme, ki so prikazani kot podsistemi: (glej pos. EdP, str. 207; prim. tudi RG, str. 108). V *Iznajdbi političnega* so navedena nasprotja med tema dvema vrstama politike: “tudi akterji *izven* političnega in korporativnega sistema”, in tudi “individumi” so lahko takšni akterji (EdP, str. 164). Proti sistemskemu pojmu je rečeno:

“Subpolitika’ pomeni oblikovanje družbe od spodaj” (EdP, str. 164).

Na subpolitiko se pri Becku navezujejo tudi druge predpone, namreč “mnogopolitični spekter glavne, stranske, sub- in protipolitike” (*Politika v rizični družbi*, odslej PiR, str. 77). Vztrajanje pri ‘glavni politiki’ daje vtis, da moramo Beckovo razumevanje politike najprej uvrstiti v okvir konvencionalne, sektorske koncepcije *polity*, da bomo nato ta okvir lahko iz najrazličnejših smeri vendarle zrahljali. Kot različica takšnega rahljanja pa subpolitika – ali *sub(sistemska)politika* (EdP, str. 209) – nikakor ni posebej subverzivna. Tako lahko sicer s *subpolity*, *subpolicy* in *subpolitics* (EdP, str. 162–163) – in še posebej s *subpolitizacijo* (EdP, str. 164) – kar nekaj izrazimo, a angleški izrazi vendarle še zdaleč niso tako enoznačni in enotno uporabljivi, kakor to, vsaj tako se zdi, predpostavlja Beck (prim. npr. Rohe 1978/1994; Heidenheimer 1986; Rohe /Dörner 1991; Palonen 1989b, 1993).

Retorika subpolitike je vendarle produktivna toliko, kolikor Becka vodi do formulacij, ki so neobičajne in implicitno kritične do konvencionalnih kriterijev vrednotenja politike. Beck politiko, ki še ostaja v okviru nasprotja med Vzhodom in Zahodom, imenuje *politikica* (str. 205) in temu postavlja nasproti možnosti nekakšne (pravila spreminjujoče) *meta-* ali *superpolitike* (str. 206). S tem so tesno povezani izrazi kot *politika politike* (str. 208) ali tudi *politika nepolitike* (str. 214), ki politiko samo razumejo kot ‘politikum’. Temu se pridružujejo še vrednostne kvalifikacije kot npr. *oblikovalna politika*, *politika stvarjenja*, *ustvarjalna*, *samoustvarjalna politika*, ki ponovno oživljajo stari topos ‘politike kot umetnosti’ (prim. Palonen 1985, 4. poglavje) v smislu nekakšne inačice ustvarjalne dejavnosti. Na to Beck navezuje predvsem idejo o politiki, ki ‘spreminja pravila’. Vse to je povezano z zamislijo iznajdbe političnega:

“Kaj torej pomeni iznajdba političnega? Pomeni politiko, ki pravila ne samo izpolnjuje, temveč jih *spreminja*, ne gre le za politiko politikov, temveč tudi za politiko *družbe*, ne le za politiko moči, temveč tudi za *oblikovalno* politiko, *umetnost* politike.” (EdP, str. 17–18.)

V Beckovem besednjaku lahko najdemo tudi nikalne in razmejevalne oblike. Za razliko od sistemskih teoretikov in drugih sferičnih mislecev, Beck pojmov, ki predstavljajo nasprotja politike, ne označuje z nazivi kot 'gospodarstvo', 'morala' ali 'kultura', temveč raje uporablja izrecno nikalne izraze, ki se, tako kot *nonpolitika* – "Kako je mogoče subpolicy tako popredmeteno sklavzulariti, pritirati in spremeniti v nonpolitiko?" (str. 163) – ali *nepolitika* (str. 204, 213), pojavljajo pogosteje kot izrazi nasprotnikov njegove koncepcije.

Pomen takšnega izražanja je med drugim v tem, da se na ta način tudi v samostalnik 'politika' vnaša 'gibanje'. Politika se postopoma osvobaja *policy* države, vlade ali stranke, tj. težnje po poenotenju, ki vse posamezne odloke in ukrepe koordinira v en sam program ali načrt (prim. EdP, str. 162–163) in zamenjuje z odtenkom *politickinga*. Natančneje kakor z razlikovanjem med politiko in subpolitiko lahko *policy* opredelimo kot mejni primer *politickinga*, ki ga vodijo pravila in po katerega kvalitetah pri izrabi spolitiziranega oz. za politiziranje namenjenega prostora se tukaj natančneje vprašujemo (prim. Palonen 1993).

S tem je vsekakor mogoče uskladiti navezavo na '*politikum*'. Ta ponemčena latinska beseda je v *Iznajdbi političnega* uporabljena dvakrat. Na nekem mestu Beck govori o "politikumu modernosti" (EdP, str. 210), na nekem drugem mestu pa piše, v zvezi z omalovaževanjem tveganja, o "tem epohalnem politikumu" (str. 43). 'Politikum' je torej to, kar je bilo *spolitizirano*, posebej v smislu predmeta spora. 'Iznajdba političnega' se navezuje na to izkušnjo 'politikuma'.

0 zgodovini političnega

Da bi razumeli naslov Beckove knjige, je potrebno poznati zgodovinsko ozadje tako pridevnika 'političen' kot tudi njegove substantivacije 'politično', čeprav in prav zato, ker se zdi, da Beck o tem bolj malo ve.

Prvič, 'politično' ni star izraz, temveč je, kakor je mogoče razbrati tako v nemškem kot tudi francoskem govornem področju 19. stoletja, možen šele na podlagi diferenciacije političnega kot sfere. Kot diferenciacijo lahko razumemo na primer 'pojem političnega', ko je bil kot izraz konceptijsko še podrejen državi, in sicer v Jellinkovem delu *Allgemeine Staatslehre* (1900, str. 158).

V francoščini sem izraz *le politique* v tem smislu zasledil šele v dvajsetih letih, in sicer po eni strani v sektorskem pomenu poleg *l'economique*, *le moral* itd. in na drugi strani vrednostno, v povezavi z nemško rabo besede (prim. Palonen, 1989b, str. 43–

45). Šele v povojnem času je bila ta oblika pravzaprav sprejeta kot običajna, čeprav je ostal odnos do *la politique* še vedno sporen. V zvezi s Schmittom je *le politique* pri nekaterih avtorjih pridobila nekakšen vidik stabilizacije (prim. Ricoeur 1957; Freund 1965), kar je bilo kasneje tudi kritizirano pod imenom *la politique* (prim. Badiou 1985). V italijanščini se zdi, da se je *il politico* v tem smislu pričel uporabljati od sedemdesetih dalje v zvezi s Schmittovo renesanso (npr. Esposito 1988). Tudi v angleščini je *the political* v zadnjih letih postal običajen naslov knjig ali člankov (npr. Howard 1989; Heller 1991; Mouffe 1993).

Prav odnos med državo in političnim je, kot je znano, Schmitt leta 1927 v prvem stavku *Pojma političnega* emfatično zaobrnil. S 'pojmom političnega' je še posebej poudaril konceptualizacijo. S tem smo od diferenciacije političnega kot sfere prešli na kvalifikacijo političnega kot vidika (prim. Palonen 1989b, str. 17–18).

Schmittov decidizem v pojmu političnega, v katerega se uvaja razlikovanje med prijateljem in sovražnikom, spreminja razpršene konflikte v jasno nasprotje (prim. Palonen 1985, str. 137–140). Če to opredelimo kot *osnovni* kriterij političnega, potem odločitev med prijateljem in sovražnikom vključuje tudi nekakšno okamenitev 'politikuma' v vprašanje določene *ureditve*. Nedvoumnost 'konfliktne ureditve' omejuje konflikte na spore med notranje homogenimi 'političnimi enotami'.

S tem je 'politično' kot kvaliteta zopet povezano s sfero 'politike', pri Schmittu v imenu 'politične enotnosti'. Ureditev kaže na zgodovinsko ozadje besednega pomena političnega, ki se Becku zdi 'uradni pomen'. Uveljavljeno pojmovanje političnega razume kot *triumf Schmittove politične koncepcije*. V nasprotju s prevladujočim samorazumevanjem zahodnonemške politične vede (glej npr. Buchstein 1992) je po Beckovem mnenju Schmittova enoumna odločitev med prijateljem in sovražnikom postala 'urejen' konflikt. Beck eksplicitno trdi, da obstaja strukturna podobnost med Luhmannovo sistemsko teorijo in med razlikovanjem med prijateljem in sovražnikom, saj obe uporabljata retoriko 'ali-ali' (EdP, str. 74).

Jasna ureditev prijateljsko-sovražnih enot je predstavljala osrednji vzorec za identifikacijo političnega. Po Beckovem mnenju je uspeh Schmittovih sprememb pojma tičal v dvojnem navezovanju na resničnost vzhodno-zahodnih in desno-levih ureditev. Prav temu nasprotuje Beck s svojo paradigmo o Černobilu in Berlinu:

“Tu se je zdobil 'ali-ali' vzhodno-zahodne in desno-leve ureditve političnega” (EdP, str.10).

Teza vključuje perspektivo, v kateri se izmenjujeta fazi ustvarjalne politizacije in normalizacije te politizacije preko navezave na realno zgodovino. V tem cikličnem smislu Beck govori o 'renesansi političnega' (EdP, str. 155, 210) ali celo o 'vračanju političnega' (str. 206). Podrobnejši pregled besedišča oz. posameznih koncepcij političnega pa te ciklične perspektive ne podpira: samostojnost političnega kot pojma dejavnosti je tako nova, da ga ne moremo uvrstiti v vrsto ponavljajočih se faz, in povezava z resničnostjo je veliko bolj problematična, kot to predpostavlja Beck.

Na to situacijo kaže Beckova parodija govora o "dokazanem" koncu" politike (str. 155, prim. str. 89), ki pa je po njegovi razlagi kljub vsemu nekaj drugega, in sicer konec 'zacementiranosti':

"Nasprotje med Vzhodom in Zahodom je bilo ena sama zacementiranost političnega: vloge so bile trdno določene, nasprotja so vladala v vsem. V majhnem, vsakdanjem, kot tudi v velikem, v svetovno političnem so bile normalnosti in odstopanja, 'vodenje', 'partnerstvo' in 'nevtralnost' zakoličene postavke in so bile trdno določene celo v vseh podrobnostih industrijske proizvodnje, komunalne politike, družinske politike, tehnološke politike, politike razvojne pomoči itd. To je bila ureditev velikega nasprotja in njegove trajnosti, ki je povzročila troje: napetost, jasne možnosti orientacije in svetovno orientacijo politike, ki si je lahko nadela videz nepolitičnega " (EdP, str. 205.)

S tem je pojasnjena zveza z obema ključnima dogodkoma: pri Becku ne gre za 'odsev' 'realnosti' s pojmi, temveč bolj za to, da sta Černobil in Berlin omogočila odklon političnega od zacementirane ureditve, da sta ustvarila novo področje delovanja – *politickinga*. S tem svoje funkcijske podrejenosti niso osvobodena le posamezna vprašanja, temveč je pojem političnega na sploh prost vsakršnih kategorij ureditve.

Odpiranje v politično

Kot protiutež 'ureditvi' je prikazana prav 'iznajdba' političnega "po koncu urejenega nasprotja med Vzhodom in Zahodom" (EdP, str. 11).

"Zgodovina političnega je v tem smislu zgodovina iznajdbe političnega (...)" (EdP, str. 18).

Černobil in Berlin torej po Beckovem mnenju uvajata neko

ново "obdobje političnega" (str. 9). Kažeta tisto diskontinuiteto in inkomenzurabilnost, ki sta značilni za spremembe paradigem. V zvezi s tem Beck išče nekakšen nov *način branja* političnega:

"Politično iščemo na napačnem kraju, z napačnimi pojmi, v napačnih nadstropjih, na napačnih straneh dnevnega časopisja" (EdP, str. 157).

Kaj je torej opuščena od političnega v starem smislu? Kaj je tisto novo, kar stopa na mesto le-tega? Kako je postavljeno na to mesto? Beck uporablja besedne zveze kot "spremembe v pojmu, kraju in subjektu političnega" (EdP, str. 14), "nova opredelitev političnega" (str. 90) in "spremembe kategorij političnega" (str. 157). Dvojni značaj nove opredelitve se kaže v dvojni metafori prehoda in prevrata:

"V političnem *ne glede na* formalne pristojnosti in hierarhije prihaja do novega prehoda in prevrata" (EdP, str. 156).

Ta destruktivni vidik je prikazan z več metaforami. Beck govori o "razjedritvi političnega" (str. 212), o "razvezi, osvoboditvi političnega" (str. 214) in tudi o "pospravljanju politike" (str. 218). S temi oblikami so 'pripravljene' nove prostorske možnosti za politično: s tem se politično osvobajata zacementiranosti stare, predvsem vzhodno-zahodne ureditve. To pa po Beckovem prepričanju poteka tako, da na to mesto ne stopa nobena druga, prav tako zacementirana paradigma, temveč je potrebno odkriti in sprejeti "nevezanost političnega" (str. 205). V tem smislu 'iznajdba političnega' ni zgolj krizni pojav, ki ga bo oz. naj bi ga sklenila nova paradigma; pri Becku gre v veliko večji meri za koncepcijo politike brez težnje po monopolu.

S tega vidika oblike odpiranja in prehoda, ki se kažejo v naslednjih citatih, niso le fazne oblike, temveč namigi na 'nevezanost političnega':

"(...) odpreti pojem političnega za izzive globalne industrijske civilizacije na prehodu v 21. stoletje" (EdP, str. 19).

"(...) se celotna družba znajde v gibanju (...) se institucije odprejo *politiki* vse do svojih temeljev, tako da jih je mogoče oblikovati ter so odvisne od posameznikov in koalicij" (str. 55).

"(...) zapustiti okvir politike status-quo, ga na vsak način odpreti, razširiti, na novo osmisliti in predelati" (str. 209–210; prim. tudi str. 64–65).

Tu torej ne gre za osvobajanje političnega iz njegovega zacementiranega položaja, temveč za odpiranje *v politično*. To pa vendar ne pomeni – ali ne v prvi vrsti – razrahljanja meja ‘nepolitičnih sfer’ (prim. v povezavi z ekonomijo, str. 197–198). *Politično* je pri Becku opredeljeno s *figuro odpiranja*. V tem smislu gre za nekaj nezavezujočega, in na to kažejo tudi retorične oblike renesanse in vračanja.

Pojmovnozgodovinsko lahko to koncepcijo povežemo z neko linijo, ki s kriterijem *področja delovanja* razlikuje politiko od uprave. To kvalifikacijo političnega najdemo že pri Albertu Schäffleju (1897, str. 589), ki razlikuje med politiko in tekočim državnim dogajanjem. Jasno v prid odpiranju govori tudi Max Weber (pos. 1918, 1919), ki kriterij političnega opisuje s pojmi kot *stremljenje*, *priložnost* in *boj* (o tem Palonen 1994). Apologet načrtovanja Karl Mannheim (1929, str. 99–100) pa nasprotno področje delovanja razume kot nekaj ‘iracionalnega’, kot prostor, ki se mu sicer ni moč izogniti, ki pa teži k zapiranju. Tudi Schmittovo koncepcijo končne odločitve suverena oz. nadomeščanje mnogih razpršenih konfliktov z razlikovanjem med prijateljem in sovražnikom lahko razumemo kot zapiranje področja delovanja (prim. Palonen 1985, str. 140). S kriterijem odpiranja se Beck ne postavlja le proti Schmittu, temveč implicitno stopi na Webrovo stran. In dejansko: v Beckovem jeziku gre prav za nasprotje med ‘ali-ali’ razmišljanjem à la Schmitt in razmišljanjem v smislu ‘in’-a:

“Živimo v nekem svetu, mislimo v povsem drugem. Živimo v svetu *in-a* in mislimo v kategorijah *ali-ali*” (EdP, str. 61).

Figura odpiranja ne pomeni smrtne napovedi ‘stari politiki’, temveč obstaja možnost sobivanja le-te z novo vzpostavljenimi področji delovanja. V tem smislu odpiranje *v politično* ne pomeni revolucije; združljivo je s starimi institucijami.

“Tu ni potreben zaton, temveč sprememba scene, točneje: *dvojno gledališče*” (str. 82) na kratko, nastane nekakšen podvojeni svet (...), svet simbolno usmerjenih političnih ustanov in svet vsakodnevne politične prakse (konflikti, igre moči, instrumenti in prizorišča), ki pripadata dvema različnima obdobjema (...)” (str. 155).

Ta dvojna igra politike je brezvrednostna v smislu, da lahko odpiranje kot priložnost izkoristi tudi že uveljavljena politika. To se je, po Beckovem mnenju, zgodilo prav v Nemčiji po padcu zidu. Beck imenuje to situacijo *iznajdba političnega kot politike statusa quo* (str. 212).

Klub temu pri Becku ne moremo govoriti o kakšni

nepreračunljivosti in diskontinuiteti političnega. Figura *in-a* ne relativira opozicije med obema oblikama političnega razumevanja, temveč ponazarja, da je prehod iz enega obdobja v drugo nujno povezan z novo opredelitvijo političnega:

“Politična konstelacija industrijske dobe postaja *nepolitična*, medtem ko to, kar je bilo v industrializmu *nepolitično*, postaja *politično*” (prav tam, str. 157).

Inkomezurabilnost je v tem, da ‘politično’ na eni strani kaže na točno določeno paradigmo, medtem ko z odpiranjem nastaja nekakšna ‘razparadigmacija’ političnega. Politične koncepcije se navezujejo na pojave vseh vrst. Pojmovnozgodovinsko rečeno: Beck *koncepcijo polity* zamenja s *koncepcijo politizacije*. Pri tem politično pri *polity* še naprej ostaja ‘politično’, a ne v smislu paradigme, temveč kot mejni primer prejšnjih oblik politizacije, ki z novimi področji delovanja sicer ne postaja razpolitizirana, v mnogih pogledih pa vendarle raztematizirana (prim. Palonen 1993, str. 10–12).

Način politizacije pri Becku se ujema z njegovo figuro *in-a*. Na začetku *Iznajdbe političnega* je mnenje Kandinskega o nasprotju med *ali-ali* ter *in* predstavljeno takole:

“Tam: ločevanje, specializacija, prizadevanje za enoznačnost, preračunljivost sveta – tu: sobivanje, mnogoterost, negotovost, vprašanje povezanosti, skupnega, poskus izmenjave, izključevanje tretjega, sinteza, ambivalenca” (EdP, str. 9).

‘Politično obzorje členic’ pa ne zajema le nasprotja med *ali-ali* ter *in*. Potrebno je namreč upoštevati še dve drugi implicitni alternativni, in to sta *niti-niti* in *tako, kakor*. Tako lahko veznik *in* postavimo nasproti ne samo jasnemu kierkegaardovsko-schmittovskemu *ali-ali*, temveč tudi obliki *niti-niti*.

V oči bode, da pri Becku figure zanikanja, izključevanja in druge oblike radikalne alternative ostajajo povsem neupoštevane. S tem pa izpred oči izgubimo politično obzorje zahodnonemških ‘gibanj’ oz. individualnih načinov življenja v sedemdesetih in osemdesetih letih. Gotovo lahko danes kritično ocenjujemo možnosti tovrstnih miselnih in vedenjskih vzorcev in po pravici ugotovimo, da je vsaka radikalna alternativa prej ali slej izpostavljena normalizaciji preko integracije ali preko marginalizacije. Kljub temu ne moremo zanikati, da so se prav z izstopom ali odstopom od uveljavljenih političnih oblik oblikovala področja delovanja političnega, ki jih že uveljavljeno težko razume in jih je zato tudi težko nadzorovati. Beckova figura *in* pomeni nekakšno nivelizacijo alternative v soobstoj. Ta nivelizacija postane razumljiva šele

spričo radikalnosti oblike *niti-niti*. Možnosti *izigravanja* (fr. *déjouer*) uveljavljene politike v Sartrovem smislu (prim. Palonen 1992) je težko slediti le s politiko *in-a*. Druga ambivalenca *in-a* zadeva odnos do zveze *tako kakor*. Naj *in* razumemo kot inkluzijo ali kot adicijo? Govor o sintezi oz. o izključenem tretjem kaže na retoriko inkluzije, ki *in* tendenciozno vključuje in normalizira, hkrati pa le-ta implicitno kaže na nekaj, kar je nedvomno izključeno. Kot polemična oblika je lahko učinkovit le aditivni *in*, ki prav tako stoji v opoziciji s *tako kakor*. le-ta pušča meje zabrisane, ohranja ambivalenco, ohranja področje dejavnosti v gibanju. Samo ta *in* deluje kot figura politizacije preko subverzije.

Figure odpiranja ter *in-a* so pri Becku tesno povezane med seboj. Politizacija nekega novega, še prostega področja delovanja, ki jo ustvarjajo, se zdi bolj stranska posledica kot namen. V nasprotju s politizacijo v znamenju *niti-niti* lahko tu komajda govorimo o stremljenju po politizaciji. Ne glede na to pa se zdijo tudi alternative, ki jih *in* postavlja ob bok drugim, v primerjavi z obstoječimi vsekakor politizirajoče.

S politizirajočim odpiranjem se torej ustvarjajo nove *dimenzije* (EdP, str. 159) in *kvalitete* (str. 90, 237) političnega v smislu novih področij delovanja – področje mora biti tu razumljeno metaforično: lahko zadeva tudi čas, jezik itd. – za ‘politično početje’, angleško *politicking* (prim. Gallie 1973; Palonen 1993). S tem je izražen performativni vidik politike kot tipa dejavnosti, katere namen je skrit v njej sami, tako kot na primer Arendtova (pos. 1968, str. 153–154) politiko primerja z izvajanjem umetnosti. Za politično koncepcijo je pomembno, katere vrste *politickinga* so s tem na novo omogočene.

Beckovo figuro subpolitike lahko torej razumemo le kot obliko izrabe spolitiziranih področij delovanja izven ‘političnih sistemov’. In prav ta je “dosegla povsem neverjetno tematsko zmago” (EdP, str. 158). V tej zvezi Beck po pravici poudarja ‘vsebinsko’ nevezanost politizacije, ki nastopa kot subpolitika. Nemiri mržnje do tujcev v Rostocku (med drugim) so tudi izraz subpolitike:

“Subpolitika je na voljo več stranem” (EdP, str. 159).

Z vidika pojmovne zgodovine je to samoumevno: vsakršna politizacija lahko kratkoročno najprej služi tistemu, ki jo je ustvaril. Kasneje se se teh novih področij delovanja lahko posluži tudi nasprotna stran. Vsaj deloma asimetrična pa so vprašanja političnih oblik, ki jih omogočajo nove politizacije.

S tem se vračam k Beckovim okrasnim pridevkom glede politike z vidika odpiranja. Del tega se navezuje na konvencionalni pomen *policy*, drugi pa namiguje na neke vrste

politicking, ki se Becku, z njegovega stališča, zdi boljši. Sem sodijo umetniško navdihnjene formulacije, kot na primer 'politika oblikovanja' (prim. citat zgoraj) in 'ustvarjalna politika':

"Iznajdba političnega pomeni: ustvarjalno, samoustvarjalno politiko, ki za razliko od drugih ne goji in obnavlja starih nasprotij, da bi iz njih črpala sredstva moči in jih zaostrovala, temveč ustvarja in kuje nove vsebine, oblike in koalicije" (EdP, str. 210).

Stara, v bistvu že od weimarske republike praktično izpraznjena opozicija med 'politiko kot znanostjo' in 'politiko kot umetnostjo' (prim. Palonen 1985, pogl. 4) je tu prikazana v novem smislu. Beck se zavzema za umetnosti podobno politiko in implicitno nasprotuje (naravoslovno) znanstveni, upravni politiki. Kriterij ustvarjalnega najdemo že pri Schäffleju (1897). Opozicijo med politiko, ki jo vodijo pravila oz. ki jih izvaja, ter politiko, ki pravila spreminja, lahko razumemo kot nadaljevanje oz. preseganje diskusije o kriterijih *policy*. Hkrati natančneje opredeljuje tudi nasprotje med *policy*, ki teži k poenotenju, ter od tega odstopajočim oz. to prenavljujočim *politickingom*. Tudi zadnje pa je seveda vezano na figuro pravila.

"Nasprotno je namen politike, ki pravila spreminja, prav 'politika politike' v smislu same spremembe pravil igre" (EdP, str. 206).

Zakaj pa ne? Praktični optimizem se Becku kljub vsemu še vedno zdi nekoliko sumljiv.

Politika 'refleksivne moderne'

Teza Ulricha Becka o povezavi med 'iznajdbo političnega' in omenjenimi ključnimi dogodki razločno kaže, da je njegova tematizacija pojma političnega povezana z neke vrste globalno analizo situacije. Imenovanje ključnih dogodkov to analizo potrjuje kot tudi nadalje precizira. Eden izmed vidikov te situacijske analize je odklanjanje pesimističnega tolmačenja svetovne situacije.

"Sit sem pesimizma. Da bi še podčrtoval splošno črnogledost, se mi ne zdi preveč privlačno. (...) Intelektualno in družboslovno imamo povsod opravka z mišljenjem, ki vsako dejavnost obsodi na brezizhodnost. Posebej v Nemčiji. (...) Govor o 'koncu zgodovine' (...) točno kaže prevladujoče samorazumevanje. Celotni pogled je zgrešen in postaja vedno bolj zgrešen. Največje možno nasprotje se glasi:

delovanje je mogoče in polno možnosti. To je čudovito naivno. Ima me, da bi to razkril – mimo vsake verjetnosti” (EdP, str. 33.)

Beck prisega na možnosti, ki se kažejo v kontekstu nastajajoče ‘svetovne rizične družbe’. Te možnosti so odvisne od njihove izrabe v dejavnosti. Beckova kritika je naslovljena na totalitetne mislece staro-leve ali sistemsko teoretične smeri. Tvegati želi svoj lastni miselni poizkus, v katerem se globalna situacija kaže kot situacija, ki dejavnosti ne hromi, temveč preko povsod dostopnega področja delovanja k dejavnosti celo spodbuja. To ni le neka ‘druga moderna’ (prim. RG) ali nekakšna *radikalizacija* moderne (EdP, str. 20), temveč tudi ‘politična moderna’:

“Refleksivne moderne si ni mogoče zamišljati, ne da bi se zrušile konstrukcije odmaknjenosti od dejavnosti. Na vseh področjih in na vseh ravneh družbe nastajajo ‘subpolitične’ možnosti delovanja in oblikovanja. Moderna, ki je bila vsaj v glavah fatalistična, se spreminja v *politično* moderno, v kateri bodo stalnice premaknjene, spremenjene in zamenjane” (EdP, str. 196–197.)

Beckovega stališča od totalitetnih mislecev marksistične in sistemsko teoretične usmeritve ne loči ugotovitev, da za politiko obstajajo področja delovanja. Odločilen je njegov upor proti temu, da bi ta področja delovanja funkcionalistično marginalizirali, jih razglasili za drugotna, iluzorna ali samopouživajoča in nanje gledali le kot na gole momente nekakšne ‘višje’ ureditve ali vse vključujočega procesa. S tem se – kot profesionalni sociolog – obrača proti vladajočim miselnim vzorcem sociologije. To, kar je bilo prej v sociološkem jeziku – s pojmi, kot so strukture, funkcije, procesi, vloge itd. – opisano kot ‘politiko presegajoče’, je v Beckovem tolmačenju spolitizirano in temu ustrezno teži k novemu razmisleku političnega:

“V tej knjigi *ne* gre za splošno in primerjalno teorijo refleksivnih modernizmov, temveč za njihove posledice za politično delovanje, za sam pojem političnega” (EdP, str. 14).

Kot vzgib za prehod iz enega v drugo obdobje je navedena Webrova figura stranskih posledic. S tem je izražena odpoved planskemu modelu etatistične politike in neposredno to tudi potrjuje, da ne gre za nikakršno odpoved politiki nasploh oz. za njeno marginalizacijo, kakor to razglašajo sistemski teoretiki (glej Willke 1993). Prav “vlada stranskih posledic” (EdP, str. 13) pomeni izziv za preobrazbo oblike politike, ki se mora igrati s pojmom tveganja.

“Prehod iz industrijskega v rizično obdobje moderne poteka *nehote, nevidno*, po sili razmer v teku osamosvojene dinamike modernizacije po vzorcu *latentnih stranskih posledic*” (prav tam, str. 36).

Beck v zahtevi po ponovnem razmisleku političnega torej vidi ‘posledico’ ‘refleksivne modernizacije’. Asimetrično nasprotni pojem refleksivne moderne je pri Becku enostavna moderna, ki se kaže na primer v odnosu med politiko in ekonomijo.

“Ekonomsko delovanje, ki je v enostavni moderni dominantno ekonomsko prisotno, mora v refleksivni moderni pridobiti in vključevati načela političnega. Postane torej *potrebno utemeljevanja in odvisno od dogovorov*” (prav tam, str. 197).

Za enostavno oz. industrijsko moderno (str. 64–64) je značilno sferično mišljenje, medtem ko vodi refleksivna moderna v odpiranje sfer ‘v politično’. S tega vidika lahko v opoziciji med politiko in subpolitiko odkrijemo še eno potezo sferičnega razmišljanja, ki je povezana s subsumpcijo politike pod ‘družbo’.

Razlikovanje med politiko, ki ji vladajo pravila, in tisto, ki pravila spreminja, se zdi torej (prim. tudi tabele kategorij na str. 209 v EdP) nekakšna vzporednica opoziciji med enostavno in refleksivno moderno. S tem to razlikovanje pridobi časovni indeks, postane razlikovanje med obdobji.

“Razlikovanju med uradno politiko in subpolitiko (...) moramo torej postaviti nasproti opozicijo med *enostavno* (od pravil vodeno) in *refleksivno* (pravila spreminjajočo) politiko. Ta se meri tudi s *stopnjo, s kvaliteto* političnega.” (Prav tam, str. 207.)

Tovrstna globalna interpretacija je, pojmovnozgodovinsko gledano, nesmisel. Kot rečeno, lahko vzgibe, da bi politično razumeli ‘kvalitativno’, odkrijemo že na začetku tega stoletja, naprimer pri ekspresionistih Hillerju in Rubinerju, pri Maxu Webu in poudarjeno v tezi Carla Schmitta, da politika ni ‘nikakršno samostojno strokovno področje’ (1927/1932, str. 38). Kriterij intenzitete političnega zastopata Rubiner in mladi strokovnjak mednarodnega prava Hans Morgenthau (1929, 1933), od katerega ga je Schmitt očitno privzel v drugi nakladi *Pojma političnega*.

Povezava med ‘iznajdbo političnega’ in univerzalno zgodovinskim tolmačenjem svetovne situacije v znamenju razlike med industrijsko in rizično dobo (oz. med enostavno in

refleksivno moderno) se zdi pri Beckovi koncepciji nepotrebna in tudi škodljiva. Prav tu ostaja Beck – kljub vsemu govorjenju o individualnosti – zavezan sociološkemu totalitetnemu mišljenju, ki tvori okvir diskusije o političnem. Zdi se, da ne more priznati, da se v okviru nove interpretacije političnega ukvarja bolj z besednimi igrami kot z reševanjem svetovnih problemov.

Pri tem igra Beckova brezskrbna raba pojma družbe usodno vlogo. Sicer političnega ne določa s pomočjo družbenega, vendar pa oboje v najrazličnejših oblikah povezuje med seboj. Politika se odvija “v rizični družbi”, stremi po “oblikovanju družbe”, govor je celo o “politiki družbe” (EdP, str. 17), in tudi v odpiranju ‘družbe’ v politično (str. 55) je družba prikazana kot primarna instanca. Kot retorična figura je ‘družba’ tako uporabljena hkrati kot meta-kraj, predmet in subjekt političnega. Vse to govori o trajni Beckovi strokovni ujetosti v sociološki jezik, v figuro ‘družbe’ kot vsesvetovne formule. Za interpretacijo samostojnosti politike bi tu nujno potrebovali Occamov brivski nož.

Tveganje in kontingenca

Kar se tiče pojma tveganja, Beck prav tako ni opravil nikakršnih pojmovnozgodovinskih študij. Zadovoljil se je z opombami, na primer s tisto, ki pravi, da je bila ta kategorija Maxu Weberu tuja (EdP, str. 47). Uvajanje tveganja v politično teorijo pa vendarle ni nikakršna nova iznajdba. Predvsem v francoski razpravi, od *Humanisme et terreur* Merleau – Pontysa (1947) preko Edgarja Morina (1958) do *Le risque politique* Pierra Lenaina (1989), se o tem vseskozi razpravlja kot o momentu kontingence političnega.

Pri Becku lahko govorimo predvsem o globalizaciji tveganja. Politični pomen pojma v prvi vrsti tiči v nekakšnem ‘izogibovalnem imperativu’:

“Tveganja so namreč povedala, česa se *ne* sme početi, in ne, kaj je potrebno delati. Z njimi vladajo izogibovalni imperativi. (...) Razširitev in stopnjevanje hotenega nadzora le-to obrača v njihovo nasprotje. (...) Tveganja ne samo predpostavljajo odločitve, temveč jih na koncu tudi *sproščajo*.” (EdP, str. 48–49.)

Beckova formulacija ‘rizične družbe’ je bila v recepciji pogosto napačno razumljena kot zagovor strožje ‘politike varnosti’ (npr. Lafontaine, v PiR). V *Iznajdbi političnega* Beck vsaj uvidi, da so vse celostne obljube gotovosti iluzorne. Zato naj bi ne bilo druge možnosti, kakor da se naučimo živeti z negotovostjo:

“S to krizo samozavesti, ki jo doživlja industrijska družba, se odpirajo možnosti delovanja kot tudi prisile, med katerimi se moramo odločati permanento in brez stremjenja po definitivnih rešitvah – to pa je zahteva, preko katere bo življenje in delovanje v negotovosti postalo neke vrste osnovna izkušnja” (EdP, str. 53).

Korelat tej izkušnji je – pogojena z nepremostljivo negotovostjo in povsod navzočo ‘nujnostjo’ odločanja – *politizacija* človeške življenjske situacije:

“Iz zavedanja nevarnosti, ki izhajajo iz odločitev, se poraja politično” (str. 56).

Kontingenca tveganja ne pomeni le brezdanjosti in neobdnelega propada vseh projektov, temveč na drugi strani vodi v aktualizacijo individualnosti. To se ne dogaja povsem brez patosa, saj je enostavna ne-dejavnost prav tako izpostavljena tveganjem kakor preišljeno ravnanje. Nadaljnji aspekt kontingence tveganja je v tem, da je situacija, ki je nastala s tveganjem, tako nova, da zanjo nimamo na voljo še nikakršnih trdnih ‘vzorcev normalizacije’; odločitve moramo torej v veliki meri sprejemati individualno:

“Tovrstna individualizacija ne ostaja zasebna, temveč v določenem, novem smislu postaja politična: individualizirani individuumi, oblikovalci samih sebe in svojega sveta, niso več ‘nosilci vlog’ (...). V veliko večji meri je prav nasprotno: institucije postajajo v svoji programatiki, v svojih temeljih neresnične, polne nasprotij in zato odvisne od posameznikov.” (Str. 154.)

Z vse bolj globalnimi tveganji, ki se od eksistencialnih mejnih situacij razširjajo na v vsakdanu stalno prisotni življenjski vidik, Beck navaja utemeljitev za kvalitativni, sferično neodvisni pojem političnega. Lahko bi ga označili tudi kot ‘eksistencialista après la lettre’. V tem smislu posega po Sartrovi miselni figuri ‘obsojenca na svobodo’:

“(…) Individualizacija ne temelji na svobodni odločitvi posameznikov. Če rečemo z Jean-Paul Sartrom: ljudje so na individualizacijo *obsojeni*. Individualizacija je nujnost, sicer paradokсна nujnost po vzpostavitvi, samooblikovanju, samoinscenaciji ne le lastne biografije, temveč tudi njenih sadov in prepletanj, in to med spreminjajočimi se preferencami odločitev in življenjskih obdobj, torej: v okvirnih pogojih socialne države (...).” (Str. 145–146.)

S tem hkrati postane jasno, da Beckov zagovor individualnosti ni 'liberalen' ali 'nraven' v smislu Hobbsa, Locka ali anarhistov. Individualnost sama je, kot pri Sartru, tako situacijska kot tudi odnosnostna. Predvsem je treba priznati, da je tudi na ekstremno ozkih področjih delovanja potrebno izbirati, pa čeprav le "omako, v kateri nas bodo pojedli", kot je to izrazil Sartre v svojih *Cahiers* (str. 344) iz povojnega časa. Prav to izkušnjo ponovno aktualizira Beckov pojem tveganja. Beck to povezuje z eksistencialnim jezikom političnega, ki se vrti okrog pojmov, kot so individuum, dejavnost, odločitev, situacija itn.

Politično pri Sartru nastopa kot 'dimenzija osebe' (prim. Palonen 1988), ki se pojavlja z eksistencialno suverenostjo posameznika – kot politični vidik obsojenca na svobodo –, in ki se je ni mogoče otresti, temveč se ji lahko le odtujimo: suverenost in odtujenost tvorita pojmovni par v Sartrovi *Critique de la raison dialectique* (glej Palonen 1992, pogl. 5). Nasprotno pa je obsojenost na individualnost pri Becku historizirana, tj. vezana šele na postindustrijsko dobo:

"Ker je vse trdno in stanovsko tudi znotraj industrijske moderne 'izpuhtelo', ker institucionalni in organizacijski sklopi industrijske družbe izgubljajo samostojnost in postajajo negotovi, propada mreža vlog, 'ohišje podložnosti' (Max Weber), ki je ustvarilo in utrdilo industrijsko moderno. To ohišje razpada na *odločitve posameznikov*. (...) Stranska posledica stranske posledice je osvoboditev individuumov iz kletke vlog v institucijah, to je renesansa pojmov kot so dejavnost, subjektivnost, konflikt, znanje, refleksija, kritika, kreativnost." (EdP, str. 63.)

Z Webrom bi lahko nasprotno dejali, da tudi 'ohišje podložnosti' temelji na odločitvah posameznikov z njihovimi različnimi stranskimi posledicami. In na podlagi tega vidika je Weber pričel vzpostavljati svoj lastni 'slovar političnega', ki po mojem mnenju ni prav nič manj aktualen od Beckovega. Za razliko od Webra, ki je izhajal iz dominance birokratizacije, bi lahko v Beckovem pojmu tveganja nasprotno odkrili neke vrste vrnitev k Machiavellijevi figuri *fortune*, brezdanje naključnosti v razporejanju sreče in nesreče, in poizkus, da bi se naučili poigravati z njo.

Facit

Čeprav je zanimanje za pojem političnega zdaj tudi v francoskem in angleškem jezikovnem prostoru postalo živahnejše (npr. Rancière 1990; Honig 1993), je mogoče v

sodobni razpravi odkriti komaj kak nov vzgib glede samega pojma političnega. Ko govorimo o pojmu politike, še vedno raje pišemo opombe k Webru, Schmittu ali Arendtovi, kot da bi poizkusili začeti na novo. Tisti, ki pa to vseeno poizkušajo, vse prepogosto zapadejo iluziji, da se ukvarjajo neposredno z vsakdanjo izkušnjo političnega, ne da bi pri tem upoštevali implicitno prisotne pojmovnozgodovinske vidike.

Beck zaenkrat sodi bolj v zadnjo kategorijo, čeprav je njegova ambicijska raven vsekakor visoka. V zvezi z zgodovino pojma političnega je njegov pristop v mnogih pogledih diletantski – s patosom se ponovno zaletava v že odprta vrata.

Tega pa ne bi smeli jemati preveč resno: nepoznavanje zgodovine lahko pri novih začetkih pogosto pomeni celo prednost. Beck znamenja sedanjega sveta razbira sveže in samosvoje. V tem smislu je odličen dobavitelj ključnih besed in besednih iger, ki bi jih strokovnjaki političnega pojma vsekakor lahko natančneje izdelali in uporabili v lastnem raziskovanju.

Vsebinsko je njegova odvrnitev od razmišljanja v okviru ureditev v prid pogledu, ki v odpiranju vidi 'jedro' političnega, in jo je potrebno pohvaliti kot izvirno konceptualizacijo in formalizacijo idej 'alternativnih gibanj'. Pri tem pa bi se bilo potrebno vendarle jasneje od Becka postaviti po robu zamisli o 'vladajočem' političnem razumevanju in se zavzeti za *perspektivizem odpiranja* v politično.

Poleg zgoraj kritizirane sociološko-globalizirajoče težnje me pri Becku najbolj moti njegova težnja po poenotenju političnega razumevanja, tako v preteklosti kot tudi v sedanjosti. Je Beck enakega mnenja kot Schmitt, ki implicitno zahteva, naj bi nekega dne njegov lastni pogled na pojem politike zamenjal mnoge konkurenčne poglede? Je mogoče v znamenju individualizacije, pripravljenosti na tveganje, tolerance idr. sploh govoriti o 'slovarju' v smislu *ene same* normirajoče nove ureditve jezika?

Zato menim, da naslov *Iznajdba političnega* vsebuje tudi ironično nianso, ki je ne gre podcenjevati. Če je politično pri Becku prežeto z odpiranjem, pa gre pri 'slovarju' verjetno tudi za retoriko ironije (prim. Seery 1990), s pomočjo katere je ideologija ureditve opuščena tudi pri slovarju. Zamisel o zavezujočem, normativnem slovarju bi bila tako zavržena v prid retorični in politizirajoči konceptiji, v kateri bi bilo dovolj prostora tudi za vzporedne pomene. Kontingenca tveganja pri pojmu političnega tako sega vse do pretolmačenja slovarskega žanra.

LITERATURA:

ARENDDT, Hannah, 1968: *Between Past and Future*, Harmondsworth: Penguin 1977.

- BADIOU, Alain, 1985: **Peut-on penser la politique?**, Pariz: Seuil.
- BECK, Ulrich, 1986: **Risikogesellschaft**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- BECK, Ulrich in dr., 1991: **Politik in der Risikogesellschaft**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- BECK, Ulrich, 1993: **Die Erfindung des Politischen**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- BEYME, Klaus von, 1991: **Theorie der Politik im 20. Jahrhundert**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- BRUNKHORST, Hauke, 1994: **Demokratie und Differenz. Vom klassischen zum modernen Begriff des Politischen**, Frankfurt a.M.: Fischer.
- BUCHSTEIN, Hubertus, 1992: **Politikwissenschaft und Demokratie**, Baden-Baden: Nomos.
- ESPOSITO, Roberto, 1988: **Categorie de l'impolitico**, Bologna: Mulino.
- FREUND, Julien, 1965: **L'essence du politique**, Paris: Sirey 1981.
- GALLIE, W.B., 1973: **An Ambiguity in the Idea of Politics and its Practical Implications**, v: *Political Studies* 21, str. 439–452.
- HEIDENHELMER, Arnold J., 1986: **Politics, Policy and Policey as Concepts in English and Continental Languages**, v: *Review of Politics* 48, str. 1–26.
- HELLER, Agnes, 1991: **The Concept of the Political Revisited**, v: David Held (izd.), **Political Theory Today**, Oxford: Blackwell, str. 330–343.
- HILLER, Kurt, 1913: **Die Weisheit der Langeweile**, zv. 1–2. Ponatis Nendeln: Kraus 1973.
- HILLER, Kurt, 1922: **Der Aufbruch zum Paradies**. Ponatis Nendeln: Kraus 1973.
- HONIG, Bonnie, 1983: **Political Theory and the Displacement of Politics**, Ithaca: Cornell UP.
- HOWARD, Dick, 1989: **Defining the Political**, London: Macmillan.
- JELLINEK, Georg, 1900: **Allgemeine Staatslehre**, Berlin: Häring.
- KANDINSKY, Wassili, 1929: in, v: **Essays über Kunst und Künstler**, Zürich: Benteli 1981.
- KOSELLECK, Reinhart, 1972: **Einleitung, Geschichtliche Grundbegriffe**, zv. 1, Stuttgart: Klett-Cotta.
- KOSELLECK, Reinhart, 1979: **Vergangene Zukunft**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- LAFONTAINE, Oskar, 1989: **Leben in der Risikogesellschaft**, v: Ulrich Beck in dr., **Politik der Risikogesellschaft**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp 1991, str. 205–215.
- LEISNER, Walter, 1961: **La conception du 'politique' selon la jurisprudence de la Cour constitutionnelle allemande**, v: *Revue du droit public et de la science politique* 78, str. 754–796.
- LENAIN, Pierre, 1989: **Le risque politique**, Pariz: Economica.
- LUHMANN, Niklas, 1981: **Politische Theorie im Wohlfahrtsstaat**, München: Olzog.
- LUHMANN, Niklas, 1993: **Die Unbeliebtheit der politischen Parteien**, v: Siegfried Unseld (izd.), **Politik ohne Projekt?**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp, str. 43–53.
- MANNHEIM, Karl, 1929: **Ideologie und Utopie**, Frankfurt: Schulte & Bulmke 1978.
- MERLEAU-PONTY, Maurice, 1947: **Humanisme et terreur**, Paris: Gallimard.
- MORGENTHAU, Hans, 1929: **Die internationale Rechtspflege. Ihr Wesen und ihre Grenzen**, Leipzig: Noske.
- MORGENTHAU, Hans, 1933: **La notion du politique et la théorie des différends internationaux**, Pariz: Sirey.
- MORIN, Edgar, 1958: **Dialectique et l'action**, v: *Arguments* 7, str. 8–17.
- MORIN, Edgar, 1965: **Introduction à la politique de l'homme**, Pariz: Seuil 1969.
- MOUFFE, Chantal, 1993: **Return of the Political**, London: Verso.
- NEGT, Oscar in Alexander Kluge, 1992: **Maßverhältnisse des Politischen**, Frankfurt a.M.: Fischer.
- PALONEN, Kari, 1985: **Politik als Handlungsbegriff. Horizontwandel des**

- Politikbegriffs in Deutschland 1890–1933**, Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- PALONEN, Kari, 1988: **Das Politische als Dimension der Person**, v: Traugott König (izd.), Sartre. Ein Kongress, Reinbeck: Rowohlt, str. 437–449.
- PALONEN, Kari, 1989a: **Korrekturen zur Geschichte von 'Politisierung'**, v: Archiv für Begriffsgeschichte 30, str. 224–234.
- PALONEN, Kari, 1989b: **Die Thematisierung der Politik als Phänomen**. Eine Interpretation der Geschichte des Begriffs Politik im Frankreich des 20. Jahrhunderts, Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- PALONEN, Kari, 1992: **Politik als Vereitelung**. Die Politikkonzeption in Jean-Paul Sartres 'Critique de la raison dialectique', Münster: Westfälisches Dampfboot.
- PALONEN, Kari, 1993: **Introduction: From Policy and Polity to Politicking and Politization**, v: Kari Palonen in Tuija Parvikkö (izd.), Reading the Political, Helsinki: The Finnish Political Science Association.
- PALONEN, Kari, 1994: **Streben, Kampf und Chance**. Kommentar dela 'Politik als Beruf' Maxa Webra, rokopis.
- RANCIÈRE, Jacques, 1990: **Aux bords du politique**, Pariz: Osiris.
- RICCEUR, Paul, 1957: **Le paradoxe politique**, Esprit 26/1.
- ROHE, Karl, 1978/1994: **Politik. Begriffe und Wirklichkeiten**, Stuttgart: Kohlhammer.
- ROHE, Karl in Andreas Dörner, 1991: **Politische Sprache und Politische Kultur**. Diachronkulturvergleichende Sprachanalyse am Beispiel von Großbritannien und Deutschland, v: Manfred Opp de Hipt in Erich Latniak (izd.), Sprache statt Politik? Beiträge zur politikwissenschaftlichen Semantik-und Rhetorikforschung, Opladen: Westdeutscher Verlag, str. 38–65.
- RUBINER, Ludwig, 1912: **Der Dichter greift in die Politik**, v: Der Dichter greift in die Politik, Izbrana dela 1908–1919, Frankfurt a.M.: Röderberg 1976, str. 251–264.
- RUBINER, Ludwig, 1976: **Der Dichter greift in die Politik**. Izbrana dela 1908–1919. Frankfurt a.M.: Röderberg.
- SARTRE, Jean-Paul, 1960: **Critique de la raison dialectique I**, Pariz: Gallimard 1985.
- SARTRE, Jean-Paul, 1983: **Cahiers pour une morale**, izdala Arlette Elkaim - Sartre, Pariz: Gallimard.
- SCHÄFFLE, Albert, 1897: **Über den wissenschaftlichen Begriff der Politik**, v: Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft 53, str. 579–600.
- SCHMITT, Carl, 1922: **Politische Theologie**, Berlin: Duncker & Humblot 1979.
- SCHMITT, Carl, 1927/1932: **Der Begriff des Politischen**, Berlin: Duncker & Humblot 1979.
- SEERY, John Evan, 1990: **Political Returns**. Irony in Politics and Theory from Plato to the Antinuclear Movement, Boulder: Westview Press.
- SLOTERDIJK, Peter, 1993: **In demselben Boot**. Versuch über die Hyperpolitik, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- VOLLRATH, Ernst, 1987: **Die Grundlegung einer Philosophie des Politischen**, Würzburg: Königshausen + Neumann.
- VOLLRATH, Ernst, 1989: **Politik III**, v: Historisches Wörterbuch der Philosophie, vol. VI, Basel: Schwabe, str. 1056–1075.
- WEBER, Max, 1918: **Parlament und Regierung im neugeordneten Deutschland**. **Gesammelte Politische Schriften**, Tübingen: Mohr 1971, str. 306–443.
- WEBER, Max, 1919: **Politik als Beruf**. **Gesammelte Politische Schriften**, Tübingen: Mohr 1971, str. 505–560.
- WILLKE, Helmuth, 1992: **Ironie des Staates**, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- WILLKE, Helmuth, 1993: **Abwicklung der Politik**, v: Siegfried Unseld (izd.), Politik ohne Projekt?, Frankfurt a.M.: Suhrkamp, str. 54–85.

Prevod Amalija Mergole

Brezpojmovna politika in politično revni pojmi

Dodatni zapisi o Beckovi "Iznajdbi političnega"

Se je vredno vračati k Beckovi kratkočasni "Iznajdbi"? Konec koncev sta od izida te, z levo roko napisane knjige pretekli že dve leti, kar je že skoraj preveč spričo modnega ciklusa, ki so mu podvržene tudi družboslovne publikacije in njihove teme. 'Catch-words' se medsebojno preganjajo. Stefan Breuer je v neki recenziji že zelo zgodaj opozoril na to, da esteticizem pomeni "skrivno gonilo" knjige in da njen avtor ponuja nekakšno "Marlboro-filozofijo" ("Ko 'in' odpravi 'ali-ali' ", v: FAZ, št. 214, 15.9.1993).

Trije razlogi obstajajo, ki me kljub tem ugovorom, za katere bi – če govorimo v oksimoronu – v posladkanem besedilu lahko našli ničkoliko podkrepitev, spodbujajo, naj se z jedrnatimi opombami vendarle povrnem k Beckovi knjigi o nekakšnem novem pojmu političnega. *Prvič* časopisu, ki si je nadel ime "Leviathan", pristaja, da s svojim političnim pojmovanjem vedno znova odseva 'čas' oz. da na novo predstavljene politične pojme bere kot ogledalo časa (in njegove družboslovne vede). Zato bodo tej reprizi Becka sledili še drugi tovrstni prispevki. *Drugič*: Beckov lahkomiselni esej je v mnogih pogledih simptomatičen za stanje družboslovne teorije in analize. Z

zaledjem zagotovljenega prostora za umik znotraj podržavljenega, a še vseeno dokaj uglednega akademizma se družboslovci s tržno preverjenimi formulami igraje odpravljajo "iskat resničnost". Bistrim miselnim poizkusom sicer ni moč veliko očitati, nezrelo besedno mazaštvo družboslovnega porekla pa zato v toliko večji meri ni le znamenje že dolgo navzoče "krize družboslovnih ved" (Alvin Gouldner je že leta 1970 objavil knjigo z naslovom "The Coming Crisis of Western Sociology"). Nespoštljivo ravnanje z besedo danes spada k temu, kar bi lahko poimenovali 'banalna trahison des clercs'. *Končno* je Beckova "iznajdba" v obdobju, ki je obsedeno z inovacijami, simptomatična za celo vrsto novejših tez, po katerih naj bi "politika" postala družbeno univerzalna in ki se zgledujejo po Giddensu in vse do Grevena, pa naj bodo po kakovosti in utemeljenosti še tako različne. Zdi se, kot bi živeli v obdobju ekspanzivnih politizacij.

Ti trije razlogi me silijo, naj pojmovnozgodovinskemu prispevku svojega kolega in prijatelja Karija Palonena dodam perspektivno in metodološko drugačen pogled na politiko. Kaj tvori "politično resničnost", kako je mogoče to resničnost dojeti? Pri opisu le-te moramo neobhodno govoriti o osebah, saj so osebe tiste, ki "politiko ustvarjajo". Kljub svojim pogosto skorajda radikalnim razlikam so si v tem edini vsi politični pojmi. To pomeni, da predpostavljajo osebe v smislu akterjev, ki postajajo osebe prav preko zmožnosti delovanja. Kljub različnim ciljem in različnim postopkom, pa naj bodo avtoritarni in/ali elitni in/ali demokratični, gre za "politiko" vedno šele, ko so podani prostori delovanja, ne le abstraktna "kontingenca", ki jo lahko skupine ljudi z zavestnimi odločitvami tako ali drugače izkoristijo; pri čemer je vseeno, kakšne rezultate lahko te odločitve in z njimi povezana dejanja povzročijo. Politika povzema spor o možnosti odločanja ali neodločanja o danih problemih z ozirom na to, kar je resničnega in učinkovitega. Zato je politika, kot je to točno formuliral Hugo von Hofmannsthal (v "Knjigi prijateljev"), "sporazumevanje", natančneje: trajni spor "o resničnem" in o obliki, v kateri naj bi bil ta spor izbojevan. Konstrukcija političnih pojmov je zato 'politikum' prve vrste. Kot koncepcija političnega se le-ta preko besednega udejstvovanja aktivno vključuje v politični posel, in je zato po svoje v veliki meri dolžna nositi odgovornost.

1. Beckova knjiga, ki je na trenutke skoraj podobna recimo Huttenovemu pozivu – vse je politično, ukvarjanje s politiko je prava slast –, je privlačna zaradi mnogih formulacij, ki se bleščijo kot dragi kamni, in zaradi v njih odsevajočih nazorov.

Že avtorjeva drža ugaja. Breme kulturno kritične fundamentalistične analize tu profesorja ne pritiska k tlom, tako

da bi bil zmožen diagnosticirati le še klavrno kleče ali pa obupano godrnjati v temno prihodnost. Namesto ozko in togo kanalizirajočega *ali-ali* je na koncu terorizma z obliko ali-ali, nekakšne intelektualne hladne vojne, v središču mladostno sveži *in*. Raznovrstne možnosti se zdijo za vselej dane. Široki spekter sega od popolne črnine preko skoraj neskončne vrste medtonov do absolutne beline. Toliko so Beckovi pogledi osvobajajoči; kažejo relativni značaj danih problemov in odpirajo mnogo vrat, ki so se zdela zaklenjena. Poziva k boju proti sklerozam uveljavljenih institucij, skupaj z njihovimi uveljavljenimi pojmi in njihovo prav tako uveljavljeno kritiko. Nekateri, tako pravi Beck, zapravljajo politične rešitve tako, da podobno kot lemingi obupano capljajo po uhojeni stezi industrializirane, zgolj v rast usmerjene moderne, in če ogromnih stroškov v obliki tako imenovanih zunanjih dejavnikov že ne odobravajo, jih vsaj brez domišljije sprejemajo. Drugi oslepijo v togem pogledu na Meduzino obličje moderne. To pomeni, da v dialektično blokirani kritiki spregledajo vse priložnosti, ki se odpirajo med protislovji prevladujoče psevdopolitike, priložnosti, ki bi jih lahko izkoristili za to, da bi iz moderne zavestno prešli v "refleksivno moderno" (Beckova najljubša beseda).

"V vse več pogledih smo v situacijah, ki jih dane institucije, pojmi in koncepcije političnega ne morejo dojeti, niti nanje ustrezno odgovoriti. To pa spet ni tako novo." (Str.18) Tako Beck uvodoma oriše neznosno stanje, ki ga sili k novi iznajdbi "političnega". "Globoko institucionalno krizo industrijske družbe" (str. 46) alias "naivne" moderne naj bi presegli s prizadevanjem za politiko, ki uvaja nekakšno novo umetnost mogočega. "Novo umetnost" zato, ker bo šele v splošni "svetovni rizični družbi" (str. 21) in njeni sekularni "individualizaciji" poleg nevarnih zapiranj (etnocentrizmi vseh vrst) vzknilo veliko novih možnosti oblikovanja.

Ko Beck navaja obsežni katalog izmišljenih političnih možnosti, se hkrati sam skeptično ozira nazaj. Zato se bomo v naslednjem odstavku spomnili Montaigna. Le kdo danes ne bi želel počastiti Montaigna? Seveda: na začetku in na koncu bomo naznanili skoraj radostni "dvomim, zato sem dejaven", sangvinični moto ali estetsko geslo zavezujoče nevezanosti, ki je velikemu dvomljivcu na začetku moderne vcepila grozo.

2. Beckov temperament utemeljevanja je mogoče še najbolje označiti kot optimizem, obdan z dvomom, kot zavezujočo nevezanost. Nenavadno neizkušeno in brezskrbno si je zavihal rokave. S tem postaja skoraj pravi pobudnik nekakšnega novega intelektualnega 'pozitivizma'. Njegovi gesti 'končno biti spet pozitiven' ustreza pavšalni odklon od vsega, kar se imenuje

“dialektika razsvetljenstva” kot srčika izkušenj 20. stoletja, stoletja totalitarnega vladanja (prim. tudi simptomatično odklanjanje Adornovega “negativizma” pri Axlu Honethu v 1. zvezku *Leviathana* 1994, str. 81 in nasl.). “Čisto preprosto. Sit sem pesimizma. Da bi še podčrtoval splošno črnogledost, se mi ne zdi preveč privlačno. To je vendar očitno. (...) Intelektualno in družboslovno imamo povsod opravka z mišljenjem, ki vsako dejavnost obsoja na brezizhodnost. (...) Največje možno nasprotje se glasi: delovanje je mogoče in polno možnosti. To je čudovito naivno. Ima me, da bi to razkril – mimo vsake verjetnosti.” (Str. 33.)

Možnosti, ki jih prikazuje Beck, temeljijo predvsem na treh med seboj tesno povezanih domnevah. Na domnevi sekularno globalnega procesa individualizacije (a); domnevi o “protistrupih”, ki so jih sprožili ekološki izzivi (b); in domnevi “refleksivne moderne” kot nekakšnega čudnega pleteničenja, ki je zakoreninjeno v zahodno-akademskem svetu (c).

a) Diagnoza individualizacije, poglobitve vsebine “Rizične družbe”, kot vzrok in posledica moderne, je siva od starosti; ima pa mnogo pristašev. Z različnimi dokazi in različnimi poudarki so zavezujočo logiko te moderne v njeni srhljivo fascinantni ambivalentnosti vsi opredelili kot “negativno podružbljanje”, kakor tudi kot “emancipacijo” (pri Mannheimu se imenuje “temeljna demokratizacija”). Beck to individualizacijo predpostavlja in hkrati propagira nekaj takšnega kot individualizacijo druge stopnje. “Danes ljudje niso ‘vrženi’ v svet industrijske družbe iz zavetja stanovskih, versko transcendenčnih gotovosti, temveč so *iz* industrijske družbe gnani v vrtince svetovne rizične družbe. Nenazadnje jim je namenjeno življenje z najrazličnejšimi, med seboj nasprotujočimi si globalnimi in osebnimi tveganji.” (Str. 39.)

Brez nadaljnje utemeljitve – pa čeprav s povsem točnimi pripombami o komunitarističnem govoričenju (str. 151 in nasl.) – Beck za korak naprej od zgodnjih liberalcev predvideva neke vrste univerzalno zmožnost delovanja vseh, v svojih družbenih pogojenostih nikjer natančneje opredeljenih in po svetu begajočih individuumov. “Mala pofrancoska revolucija” kot “boj za individualizacijo” (str. 30) se, kot se zdi, ne odvija povsod. Odpira prostor “in”-a. “Ker je vse trdno in stanovsko tudi znotraj industrijske moderne ‘izpuhtelo’, ker institucijski in organizacijski sklopi industrijske družbe izgubljajo samostojnost in postajajo negotovi, propada mreža vlog, ‘ohišje podložnosti’ (Max Weber), ki je ustvarilo in utrdilo industrijsko moderno. Le-to se cepi na *odločitve posameznikov*“ (str. 63). Kakor da bi se iz “priložnostnega decidizma” avtoritarne oblasti Carla Schmitta,

čigar prazni, odločni eksistencialni gestus doživlja presenetljiv preporod, porodila decidivna priložnost za neštete individuumе, ki pohajajo v praznem prostoru možnega. Beck govori o abstraktnem individuumu, ki je zmožen izbiranja, odločanja in delovanja, čigar prostor, sredstva in obzorje ostajajo povsem neopredeljeni.

b) Kdor si spričo takšnih dejavno mogočnih univerzalnih individuumov začudeno mane oči, bo moral mobilizirati še več vere v čudeže spričo neverjetnega rešilnega delovanja "protistrupov".

Hölderlinova, tako pogosto neokusno izven konteksta pesmi citirana beseda – "Kjer pa je nevarnost, tudi rešilno raste" – odzvanja tudi pri Becku in je tako rojstna ura "protistrupov". "Radikalizacija moderne" – "namen *Iznajdbe političnega*" (str. 20) – odkriva in izkorišča te "protistrupe". "Menim, da ekološko vprašanje tvori čudovito moralno okolje. Popolnoma zgrešeno je, če rečemo: vse vrednote se razblinjajo. Nasprotno je res: z nevarnostmi in posledicami, ki jih poraja industrializacija, je nastal vir modernizacije, ki ne posplošuje le konsenza, temveč tudi spor" (str. 28).

In še neposredneje, še bolj pozitivno: "Obstaja le ena moč in oblast, ki je tega zmožna (postaviti pod vprašaj "racionalni in moralni monopol industrijske civilizacije" WDN), in to je diktatura dejanskih nujnosti – ekonomije, tehnike, politike, znanosti –, torej *absolutizem same industrijsko družbene moderne*. To je teza, oz. brez lažne skromnosti, teorija, filozofija, ki bi jo tu želel vzpostaviti, razviti in raziskati v nekaj pogledih: modernizacija zaradi svoje osamosvojitve industrijsko družbeni modernizaciji krade njene temelje in koordinate." (str. 58.)

Ker Beck v nadaljevanju ne razvije teorije in tudi ne opravi vsaj kolikor toliko verodostojne vzročne analize, nejeverni bralec ne izve skoraj nič več kot le to, da se poraja nekakšna "druga moderna", "katere obrisi so nejasni, saj v njej vlada *žin*, njegove dileme in ambivalentnosti. To je trditev, ki bo zmedla in iritirala marsikatero uho" (str. 58 in nasl.). Tako tudi moje. Ker ne verjamem, ne morem dojeti budnice družbi; družbi, ki "dojema ekološko vprašanje kot *nebeško darilo samopreoblikovanja doslej fatalistične industrijske moderne*" (str. 247).

Bes nad temi praznimi gestami, nad izpraznitvijo vseh problemov se povezuje z občudovanjem tega, kako lahko "oprijemljivi" družboslovec, ki je med drugim v reviji "Soziale Welt" in v 70-ih letih včasih tudi v "Leviathanu" prispeval pomembna odkritja, postane tak a-sociolog. Antisociološki angažma bi bil, po možnosti brez resentimenta Helmuta Schelskega, spričo stanja sodobne "družbe" in njenih družboslovnih ved dovolj razumljiv. A ponujanje trezne

resnicoznanstvene analize, ki naj bi postavila pod vprašaj strukturo zamujenih ne-odločitev – kako nenavadna družboslovna prezentacija samega sebe.

c) Ah, to govorjenje o “tej” moderni in njenem “projektu”. Kako nejasni pojmi. Tudi tu zaman upamo na analizo. “Tej” moderni, za katero Beck predpostavlja dominantno logiko, in ki je zmožna protistrupno homeopatsko prelisiti samo sebe, sledi “refleksivna moderna”, ki na hibridne prevare “te” moderne nalaga še nove. “Na konci modernosti” (Nietzsche), kjer je po svojem mnenju seveda vsak posamezni avtor, je refleksivnost triumf. In če že sami sistemi in nenazadnje birokracije postajajo “refleksivne”, kako potem takšna refleksivna zrelost ne bi veljala za vso moderno?

“Zdaj se približujemo trdnemu jedru refleksivnostnega argumenta: ta teza se zoperstavlja vrojenemu ‘pogledu v svet’ enostavne modernizacije, njenemu *nameravanemu optimizmu vnaprej določene, istočasno od Boga hotene možnosti nadzora nad tistim, česar ni mogoče nadzirati*” (str. 83).

Le kdo bi temu ugovarjal? Vendar: kje so navedeni razlogi, da bi bila dominantna logika “te” moderne s svojo latovščino na koncu in bi se, razcepljena na milijarde, utelešena v individuumih, zdaj porajala kot trajna refleksija? “Refleksivna moderna” po Beckovem mnenju pogojuje “obdobje delovanja” (str. 83), ki bi ga ustvarile dejanske nujnosti, ki pa jih hkrati presega. Da, kot nadsubjekt se uresničuje v milijardah individumov “v nekakšni *diskurzivni* modernizaciji”. ‘Družba diskurza’ (Jürgen Habermas) spreminja okvirne pogoje gospodarsko-tehničnega delovanja, ne pogojuje le drugačnega ‘sloga odnosov’, drugih oblik in forumov samopredstavitve; vrednoti tudi dosedanje organizacijsko in strateško znanje in nujno pogojuje nove notranje oblike delovanja in potrjevanja” (str. 200).

Samo čudimo se lahko, česa vsega ne zmore “refleksivna moderna”! Da se ne bi pojavili kakršni koli dvomi o njenih zmožnostih, prevladuje v Beckovem besedilu indikativ. Nobena jezikovna distanca, noben vprašaj ne otežuje “refleksivne moderne”. Hipoteze imajo vrednost raritet, oprezni konjunktiv kot izraz irealnega in potencialnega je Becku pošel. Še celo tam, kjer glagol “morati” izsili prihodnost, nastopa s težkim škornjem samoumevnosti. O sancte Montaigne.

Ta pozitivistična slogovna posebnost ne dopušča natančnejšega utemeljevanja nerešljive povezave med “moderno” in “postmoderno” – ali v Beckovem jeziku: “drugo”, razgaljeno moderno. Analize Zygmunta Baumanna se sicer tu in tam vpletajo. Kjer pa njegove analize ne kažejo le radikalne ambivalence moderne, temveč tudi stalno prisotnost genocidnih

“rešitev”, ki so pogojene s skupnimi strukturami in funkcijami moderne in – tej v najboljšem primeru z drugačnim poudarkom sledeče – “postmoderne”, njegove ugotovitve niso upoštevane. To je, kar povzroča, da se zdi Beckovo govorjenje o velikem subjektu “refleksivne moderne” tako puhlo. Skorajda sistematično se pozablja poglobiti v kapitalistične, od nikogar vladane globine moderne in se sistematično spoprijeti z njeno logiko, ki je ni mogoče zaobjeti s teorijo dejavnosti, niti dejavno izničiti.

3. Beckova politika mora biti dejansko “izmišljena”, da lahko omogoča pozitivizem. Proti temu, da bi ta “iznajdba” dobila dejansko moč in se ne bi izkazala le kot prihodnost neke politične iluzije, ne govori le Beckov nepolitični pojem politike, proti temu priča predvsem to, da Beck, utrujen od analiz, za to moč ne more navesti nobenih verodostojnih razlogov – razen svojega protistrupnega placeba.

Vsekakor ne smemo spregledati, da se Beck nad vladajočo psevdopolitiko spravlja tudi z dobro merjenimi udarci: glede njene državne fiksacije (vsekakor v Nemčiji), ki je dolgo preprečevala vsakršno politiko “od spodaj” ali izven uveljavljenih institucij; glede shematsko zgrešenega ločevanja med “javnim” in “zasebnim”, ki v zavesti in ravnanju daje zmotno podobo družbene resničnosti; glede izmaličene sferične cepitve na “politiko”, “ekonomijo”, “tehniko” in “okolje”, kar prispeva k napačnemu tolmačenju njihovih stalnih prekrivanj in “notranje politike” formalno nepolitičnih prizorišč. Tu Beck po pravici širi prostor potencialno in aktualnopolitičnega. Povsod se skrivajo “odločitve”. Točneje: dani rezultati so posledica konfliktov med strukturno neenakimi interesi.

Na podlagi domneve z blagoslovom prežetem delovanju “protistrupov” ter o osvobajajočem poreklu nepreverjene individualizacije – nota bene: večinoma je govora o “individualizaciji”, komaj kje o individuumih, kaj šele o tem, kako v družbi postanejo osebe –, Beck prihaja do domneve o svetu, ki je vedno in povsod na razpolago, ki je dostopen za dejavnost in ki ga dejavni individuumi lahko spreminjajo. “*Kako je mogoče (politično) oblikovanje?*” sprašuje v analogiji s Kantovim “Kako je mogoče spoznanje?” (str. 65); in odgovarja mimo vsake analogije in vsakršne utemeljitve: delovanje, oblikovanje je povsod mogoče. Vsi ljudje imajo možnost, da si z ročnimi spretnostmi zgradijo življenje. “Politika ročnih spretnosti”, se glasi pravilni odgovor: “Pod za pročelji in ruševinami včasih celo sijoče zloščene stare industrijske ureditve se dogajajo preobrti in izbruhi – ne povsem zavestno, a tudi ne nezavedno in namenoma, prej podobno kolektivu slepih brez palice za slepe in psa vodnika, a z dobrim nosom za to, kar je osebno pomembno in je, če gledamo na splošno, lahko tudi zgrešeno. Ta tisočnoga

nerevolucija se odvija. (...) To so torej 'popadki' neke nove dejavne družbe, družbe samooblikovanja, ki bo morala vse nekako "iznajti", a ne ve: kako, zakaj, s kom; temveč morda le: kako *ne*, proti čemu in s kom na noben način" (str. 161 in nasl.).

Krožeči voluntarizem. Nenadoma obstaja možnost, "da tehniko rešimo iz spon (tudi ponotranjenih lastnih navezanosti) ekonomije in države ter jo izpostavimo hladnemu vetru dvoma" (str. 180). Tako je s čarobno paličico mogoče sleči s sicer komaj obravnavane ekonomije (ostaja zakoreninjena v mehanični pošasti, "industrijski družbi") njeno lastno dinamiko ter jo politično omejiti. Uganka. Da, pa kljub vsemu nihče ne bi mogel ujeti čarobnega škrata izmišljene politike, mora biti najdenček kar takoj pobotan s svojimi starši, s "politiko, ki ji vladajo pravila". Znotraj njenih, prav tako neopredeljenih meja se lahko po mili volji igra. "Igra klasične industrijske družbe – nasprotja med delom in kapitalom, med levico in desnico, interesna nasprotja povezav in političnih strank – se nadaljuje" (str. 297).

Torej vendarle? A nobenega stavka ne smemo jemati dobesedno. "Istočasno se mnogi sistemi pravil igre želijo in se tudi pričenjajo prekopicovati, pri čemer ostaja povsem nejasno – v prenesenem pomenu –, ali naj v prihodnje igramo karte, človek (ne?) jezi se ali nogomet. Politika, ki ji vladajo pravila, in pravila spreminjajoča politika se prekrivata, mešata in križata. V nekem obdobju prevladuje ena, v drugih obdobjih spet druga. Medtem ko Evropa doživlja nazadovanje v rigidne, krvave nacionalnodržavne inačice igre enostavne moderne, se Amerika približuje novemu kontinentu iznajdbe političnega, preizkuša – in prenaša – politiko politike (morda)" (str. 207). Bi ob tem Karlu Krausu prišlo na misel še kaj?

4. Postmoderna, kot je znano, ni čisto prava postmoderna. Le kdo se ni zgledoval po Foucaultu, Lyotardu in drugih, pa se je moral od njih samih spet in spet učiti tudi negotovosti? Estetizirajoča poljubnost Ulricha Becka pa – njegovi miselni prevali, stalno menjavanje ravni in brazgotinasto scefрани jezik v nepremišljenem indikativu – zapušča področje intelektualnega poštenja (v smislu Nietzscheja in Webra). Pri tem kljub vsemu predpostavljam, da Beck piše v dobri veri, da, skoraj v nekakšnem navalu vere in prepričanja. To, da se velikopotezno skorajda ne meni za tradicijo političnih pojmov, teoretskih stališč in bojov, bi lahko ovrednotili kot osvežujoče, če ne bi bilo njegovo utemeljevanje tako popolnoma osvobojeno "družbene materije", globalne "prevlade dejanskih povezav" (Musil), prosto tudi vsakršne institucijske analize. Zato pri njem – tako rekoč po sili razmer – manjka družbeni pojem današnjega individuuma in njegovih globalno lokalnih pogojenosti, kakor tudi pojem družbe v času somraka nacionalne države. In manjka predvsem

pojmem političnega sredi "pohlepa trga" in "nemoči države v boju svetovnega gospodarstva", če malo spremenjeno citiramo naslov knjige Clausa Kocha, ki govori o tem.

V po smrti objavljenem članku ('Philosophy and Politics'), ki je izšel leta 1990 v "social research", je Hannah Arendt dejala takole: "Če filozofi kljub svoji potrebni distanci do vsakdanjih človeških dogajanj vseeno včasih zmorejo s pojmi zaobjeti resnično politično filozofijo, potem bi morali mnogostranost človeka ("the plurality of man") povzdigniti v predmet svojega občudovanja. Iz tega namreč raste celotno kraljestvo človeških dogajanj – njihov blesk in njihova beda." Morda je prav Beckovo pomanjkanje distance do vsakdanjega življenja in do aktualne (psevdo)politike to, kar mu preprečuje, da bi se približal pojmu političnega, ki bi ustrezal zahtevam časa? Beckovi individuumi tonejo v toku globalne individualizacije. Ti individuumi sicer niso majhni nakracani možici, a v vznemirljivi negotovosti svoje, v vseh postavkah vnaprej dane biografije in politike ročnega dela ravnajo vendarle presenetljivo konformno. Nimajo niti trohice skupne javnosti. Družbena podlaga vsake politike, pri Hannah Arendt samoumevna, je izginila. Beckovi radostni politiki ročnega dela se lahko v konsekvantni iluziji vsi počutijo "kot zvezni kanclerji", tudi in prav zato, ker in če njihovo "delovanje" ničesar ne povzroči. Becka so v nekem volilnem oglasu, ki je bil objavljen 5.10.1994, citirali s temle stavkom, zopet v indikativu: "Vsi smo zvezni kanclerji. Volite sami sebe – volite spremembo." "Iznajdba političnega" in samoizum ročnodelskega sociologa. Odgovornost? Individualna nezmožnost, da bi nosili odgovornost, predstavljena kot hibridna ikariada, je stopila na mesto "organizirane neodgovornosti" (Beck).

Prevod Amalija Mergole

“Life politics”

O politizaciji življenja v po-tradicionalnih družbah¹

“Life politics centres on the problem: how shall we live after the end of nature and the end of tradition?”
(Giddens 1994, str. 246)

¹ Pričujoče besedilo se navezuje na predavanje, ki sem ga imel 29. junija 1994 pred habilitacijskim kolegijem Družboslovne fakultete na Univerzi Ludwig-Maximilian v Münchnu.

I.

V najnovejših delih Anthonyja Giddensa je “life politics” vse bolj vodilni pojem njegovih široko zastavljenih diagnoz časa in družbe. S tem hoče zaobseči predvsem nove vrste izbirnih možnosti in prisilnih odločitev, ki se pojavljajo na “zasebnih” področjih življenja in vzporedno z *eksistencialnimi* življenjskimi vprašanji, ki pa jih v “supermodernih” družbah ni mogoče omejiti na zasebno področje niti v njihovih pogojnih konstelacijah niti v njihovih posledičnih učinkih, in zato – vsaj v širšem smislu – lahko veljajo za “politične”. V navezavi na pojem “life politics” lahko zato Ulrich Beck (1993, str. 235) v svoji *“Iznajdbi političnega” prikazuje*, kako je “v ekološki kulturi (...) v najglobljih plasteh zasebnega neposredno in neobhodno prišlo do kratkega stika med najsplošnejšim in najintimnejšim”. Najrazličnejše, neposredne in posredne navezave na ta koncept pa lahko zasledimo tudi v delih, ki prikazujejo izoblikovanje

² Ker so preveč neposredni prevodi tega izraza v nemščino (slovenščino) - kot na primer "življenjska politika"-lahko hitro napačno razumljeni, se bom odrekel vsakršnim tovrstnim prevodnim poizkusom.

³ O napetostih v odnosu med pri- in odsotnostjo, ki prisotnost v visokomodernih družbah postavlja pod vprašaj tako kot potrebni kot tudi zadostni pogoj za komunikacijo, identiteto in zaupanje, glej Berger (1995).

⁴ Tu se ne moremo podrobneje ukvarjati z obširnim in hitro rastočim Giddensovim zbranim delom (glej seznam literature). Poizkus sistematične rekonstrukcije, ki seveda ne more povsem zakriti prelomov v teoretičnem razvoju in upoštevati najnovejših del, najdemo pri Hans-Petru Müllerju (1992). "Praktično filozofske" vsebine v Giddensovi "teoriji strukturiranja" kot tudi nejasnosti v njegovem dejavno teoretičnem okviru je obdelal Hans Joas (1992).

regionalističnih protestnih gibanj (Schmidtke/Ruzza 1993), se ukvarjajo z dvoreznimi posledicami reproduktivne medicine (Honer 1994) ali se na primeru državnih vstaj ukvarjajo z ambivalencami "re-politizacije" življenjske države (Hitzler 1994).

Za začetek je mogoče to, kaj je mišljeno z izrazom "life politics"², morda precej dobro zaobseči z metaforo, ki jo tudi sam Giddens vedno znova variira. V svoji študiji o "Preobrazbi intimnosti" (1993a, str. 43, poudaril A. Berger) piše: "Razen skrajno revnih je v deželah blaginje danes vsakdo 'na dieti'. Z rastočo učinkovitostjo svetovnih trgov ne razpolagamo le z veliko količino hrane, temveč tudi s celo paleto živil, ki so kupcem na voljo skozi vse leto. V teh pogojih postaja to, kaj kdo je, vprašanje življenjskega sloga, na kar vplivajo in kar nedvomno sooblikujejo številne kuharske knjige, popularne medicinske razprave, priročniki za dobro prehrano in še marsikaj."

Metafora diete seveda ne kaže le tega, da se je še posebej v tistih premožnih, zahodnih in daljnovzhodnih družbah, kjer so sredstva (delovanja) močno prisotna, in kjer nasprotno grozi, da bo (smiselni) ciljev vedno manj (prim. Schulze 1993, 1994), tudi in prav na zasebnih življenjskih področjih pokazala obilica doslej neznanih možnosti in nujnih izborov. Hkrati vsebuje namige na osrednje vire, s katerimi Giddens (1991, str. 20) povezuje *dinamiko moderne*: z geslom "učinkovitost svetovnih trgov" namiguje na procese globalizacije ali "delovanja na daljavo", ki za razliko od oblik družbene integracije, ki so vezane na fizično prisotne konkretne druge – njihovo soprisotnost – omogočajo ohranjanje družbenih povezav v širokih krajevnih in časovnih razsežnostih.³ Mehanizmi sistemske integracije med odsotnimi so tako po eni strani *simbolični komunikacijski mediji* – kot npr. denar –, po drugi strani pa *sistemi strokovnjakov*, ki oboji v enaki meri "izločajo" interakcijo iz lokalnih kontekstov in dajejo večjo težo dejavnim povezavam na daljavo (Giddens 1992, str. 80 in nasl.). Ločevanje integrativnih mehanizmov iz lokalnih kontekstov, iz njihove "ugnezditve" v vsak dan izkušenih časovno-krajevnih povezavah - za Giddensa osrednje znamenje procesov modernizacije – nas zato vse bolj sili k temu, da se tudi na zasebnih življenjskih področjih in v intimnih življenjskih vprašanjih zanašamo na strokovnjake in njihovo strokovno znanje, v primeru diete npr. na kuharske knjige ali "priročnike za zdravo prehrano".

Vendar je v Giddensovi obsežni teoretični zgradbi, v kateri se je včasih težko znati,⁴ samo vedenje o lastnostih obdajajočega nas družbenega sveta konstitutivni del organizacije in transformacije tega "družbenega sveta": človeško delovanje je pri njem vedno "refleksivno vodeno" z znanjem, pri čemer družbene strukture za razliko od običajnega razumevanja ne pomenijo le

“zunanjih” omejitev, temveč istočasno vedno tudi praktične meje znanja ali prej “notranje” prepreke zavednega (Giddens 1992, str. 335 in nasl.). Vsakdanje praktične vsebine znanja, utrjene, pogosto v “nezavednem” zasidrane rutine in na tem sloneče tradicije, ki so podobne “kolektivnemu spominu” in ki vsakodnevnomu življenju odvzemajo permanentno nujo odločanja, so zato še posebej pomembne⁵: v njih – in ne na primer v institucijah ali organizacijah, v jasno zarisanih pozicijskih vzorcih ali trdno določenih vlogah – vidi Giddens bistvene podlage za stabilizacijo družbe. In zato tudi “načela radikalnega dvoma”, ki je vendarle osrednje znamenje poznomodernih družb (Giddens 1991, str. 2 in nasl.; prim. tudi Beck 1993, str. 249 in nasl.), ni mogoče omejiti na “znanstveno védenje”. V veliko večji meri posega dvom, kakor posegata kritika in protikritika – na primer v obliki povsem različnih, a vedno znanstveno utemeljenih predlogov prehranjevanja, a tudi v obliki ezoteričnih predlogov za iskanje smisla, ki načeloma ne zaupajo zahodnemu znanstvenemu modelu, a se vseeno pogosto poslužujejo (psevdo)znanstvene oblike argumentiranja (prim. npr. Shusterman 1994) – neposredno v naš vsakdan. Številna vprašanja in protivprašanja, na katera ni več mogoče (dokončno) veljavno odgovoriti, tu vedno pogosteje vodijo v globoke negotovosti, ki se lahko razrastejo v dvom v samega sebe ter v manifestne krize identitete. V potradicionalnih družbah namreč “nimamo druge izbire, kot da se odločimo, kakšni hočemo biti in kako hočemo delovati” (Giddens 1993b, str. 450).⁶

Ker pa “naravne” zapovedi in “posvečene” tradicije niso daljnosežno izgubile svojega samoumevnega pridiha resnice in svoje orientacijske funkcije le v višavah filozofske refleksije, temveč tudi v vsakdanu, si moramo zdaj zavedno izbirati življenjske sloge in načine življenja, identitete moramo zavedno oblikovati ali jih “refleksivno proizvajati” (Giddens 1991, str. 214; prim. tudi: Wagner 1994, str. 154 in nasl.). “Life politics” je kot specifično postmoderno politično obliko torej mogoče neposredno povezovati z vprašanji vsakdanje življenjske države in samouresničevanja, pri čemer tako razumljena “politika življenjskih slogov” (prim. Berking/Neckel 1990) ponuja dve izhodišči, ki ju je potrebno analitično razlikovati:

Po eni strani lahko “zasebne” odločitve o življenjskem slogu mnogih posameznikov dolgoročno vplivajo na življenjske pogoje drugih ljudi, ki si svoje življenje (želijo ali morajo) voditi drugače – pomislimo samo na procese “gentrifkacije”, torej na izrivanje starih prebivalcev iz velikih, starih stanovanj v središču mesta, v katerih je nenadoma “nobel” stanovati za plačilno zmožne neporočene mlade (prim. npr. Felde /Alisch 1992; Blasius 1994; Dangschat 1994). Po drugi strani se tudi v domnevno “zgolj” zasebne izbore in odločitve, v naše osebne

⁵ Glede sorodnega razumevanja “življenjske države”, ki se za razliko od vse bolj priljubljenega pojma “življenjskega sloga” ne osredotoča tako zelo na ekspresivne ali estetske momente, temveč poudarja splošni “delavni” ali “dejavni značaj” vsakdanje prakse in njene omejenosti z življenjskim potekom in biografijo, glej Voß (1991), Jurczyk/Rerrich (1993) in Kudera (1995).

⁶ S tem poudarjanjem potrebe po odločanju in prisilnega izbiranja kot znamenja “visoko-” ali “poznomodernih” družb je Giddens v dobri družbi, saj podobni vzorci argumentiranja, ki kažejo na rastoče število in raznolikost “ponudb” (prim. Dahrendorf 1994, str. 29 in nasl.), ne igrajo pomembne vloge le znotraj modela “doživljajske družbe”, ki ga propagira Gerhard Schulze (1992), temveč tudi v diskusiji o “individualizaciji” (prim. npr. Beck/Beck-Gernsheim 1993).

diete, vmešavajo mnogi vplivi od zunaj, ki nas silijo, da *zaupamo* znanju strokovnjakov – ali protistrokovnjakov: vsaj do potrditve nasprotnega moramo v svojem osebnem okolju zaupati priročnikom, kot tudi strokovnjakom in strokovnjakinjam v množičnih medijih, ki nam prav to “dieto” priporočajo kot posebej učinkovito ali pa nam prav ta življenjski slog predstavljajo kot posebej zdrav, prestižen ali “smotrni”. Tudi pod pogoji številčnejših možnosti izbire zato velja, da “vsa področja vsakdana prinašajo situacije odločanja, pri katerih moramo v mnogih primerih na ta ali oni način posegati po znanju strokovnjakov. Kdo sprejema te odločitve in kako so sprejete, je večinoma vprašanje razporeditve moči” (Giddens 1993b, str. 450).

II.

Najkasneje s tem namigom na (definijsko) oblast strokovnjakov, ki (so)oblikuje naš način življenja v smislu politizacije vsakdana in nas lahko pri neredkih definijskih konfliktih med strokovnjaki in protistrokovnjaki tudi spravi v negotovost, postane jasno, da govor o “life politics” kot novi fazi političnega implicira izredno “široko” razumevanje politike: ne gre – oziroma kvečjemu ob strani – za politične institucije, za državo, stranke ali za organizirane kolektivne akterje v smislu društev. V veliko večji meri so s tem mišljene *vse* vrste sprejemanja odločitev pri vrednostnih in interesnih nasprotjih ali v eksistencialnih življenjskih vprašanjih, zaradi česar za razliko od “ožjega”, na institucije vezanega pojma politike, ki je običajen v politični znanosti, za neposredno “politične” veljajo tudi zasebne odločitve o življenjskem slogu in osebni identitetni problemi.

Poleg tega izraz “life politics” označuje tudi oblike odločanja, ki so zgodovinsko gledano izredno močno pogojene: kakor ponazarja *prva shema*, pri “life politics” za razliko od “emancipatorske” politike ne gre v prvi vrsti za ohranjanje ali za razširjanje življenjskih možnosti, ki jih v smislu Dahrendorfa (1994, str. 22) lahko razumemo kot kombinacijo pravic, ponudb in povezav. Tudi se v prvi vrsti ne zavzema za redukcijo neenakosti in zatiranja, za uresničevanje normativnih zahtev po pravičnosti, enakosti in participaciji ali za osvoboditev od tradicionalnih omejitev, s tem se “life politics” torej ne opredeljuje neposredno proti “predmodernim” ostalinam ali svetovnim nazorom, ki se prenašajo iz roda v rod. Modernizacija in njeni delni procesi – če jih razumemo na primer kot “ukinitev, ki je naperjena proti izvornim svetovom v družbeni strukturi (in v ‘semantiki!’)”, kot “funkcionalno diferenciacijo ‘pridobljenih

področij delovanja”, kot “racionalizacijo diferencialnih področij” in kot “imperativ k stalni rasti dosežkov” (J. Berger 1988, str. 227) ali kot paradokсне procese diferenciacije, racionalizacije, individualizacije in domestikacije (prim. van der Loo/van Reijen 1992, str. 28 in nasl.) – so v veliko večji meri izhodišče za “life politics”, ki se tudi zato zdijo sestavni del “refleksivne modernizacije”.⁷

⁷ Tu se ne morem spuščati v razlike v razumevanju “refleksivne modernizacije”, ki se zdi pri Giddensu prej zadeva “razmišljujočih” akterjev (in se od časa do časa tudi navezuje na raven delovanja), pri Becku pa je nasprotno zasnovana bolj kot “strukturna kategorija”, s pomočjo katere bi bilo potrebno zaobseči trk med modernizacijo in njenimi (stranskimi) posledicami.

<i>Emancipatorska politika</i>	<i>“Life politics”</i>
1. Osvoboditev družbenega življenja iz omejitev tradicije in navad	1. Politične odločitve kot izraz svobodne izbire in moči oblikovanja (moči kot “transformative capacity”)
2. Redukcija ali odprava izkoriščanja, neenakosti ali zatiranja. Ukvarja se s konfliktno razporeditvijo moči in/ali potencialov	2. Ustvarjanje moralno opravičljivih oblik življenja, ki spodbujajo samouresničevanje v kontekstu globalnih soodvisnosti
3. Sledi zapovedim, ki jih nalagajo etike pravičnosti, enakosti in participacije	3. Razvija etike, ki zadevajo vprašanje “Kako naj živimo?” v posttradicionalni ureditvi in v kontekstu eksistencialnih vprašanj

Shema št. 1: *Emancipatorska politika in “life politics”*
(Po: Giddens 1991, str. 215)

“Življenjsko-politična” vprašanja, kakor na primer vprašanja o “moralno opravičljivih oblikah življenja, ki spodbujajo samouresničevanje v kontekstu globalnih soodvisnosti”, se lahko tako razvijejo šele, ko je na področju političnega *v ožjem smislu* dosežena določena mera pravic in ponudb, svoboščin in možnosti sodelovanja, ko so torej institucionalno zagotovljene na primer splošne državljanske pravice, politične pravice sodelovanja in minimum socialnih pravic (prim. Marshall 1992). Uspehi “emancipatorske” politike, kakor na primer razvoj demokratičnih oblik vladanja, razširitev izobraževalnih možnosti, zagotovitev množične blaginje ali vzpostavitev in izgradnja institucij socialne države, so neobhodne predpostavke za to, da “life politics” pridobi pri pomenu, saj so tu v ospredju tako eksistencialna kot tudi vsakdanja vprašanja, pa tudi vprašanja o oblikovanju in opravičevanju individualnih kot tudi kolektivnih identitet (Giddens 1994, str. 90 in nasl.).

⁸ V predstavi "izločanja" iz tradicionalnih kontekstov ("disembedding") pravzaprav ne najdemo le nadaljnjih skupnih točk z "individualizacijsko tezo" (Beck 1986; Beck/Beck-Gernsheim 1994; prim. tudi: Berger 1993), temveč tudi s "klasičnim" raziskovanjem modernizacije v 60-ih in 70-ih letih, v katerih je npr. Karl W. Deutsch (1979, str. 329 in nasl.) razvil svoj koncept "družbene mobilizacije".

Ker v teku modernizacijskih procesov "naravne" povezave izgubljajo svoj značaj trdnih stalnic in so tradicije izgubile svoj čar, lahko seveda takšna identitetna in življenjska vprašanja vedno redkeje "rešimo" ali vsaj začasno utišamo z napotkom na "zunanje" gotovosti in splošno veljavna vrednostna merila. V kontekstu globalizacijskih procesov, ločevanja iz poznanih lokalnih kontekstov⁸ in univerzalizacije dvoma postaja zato tudi vsakdanje znanje vedno bolj prepuščeno samo sebi: postaja interno, navezuje se samo nase, ali "refleksivno" – in se prav s tem odpira za odločitve in za politizacijo v širšem smislu, za katero si prizadeva "life politics".

III.

Večplastnost "life politics" otežuje precizni opis tega koncepta kot tudi preizkus njegove trdnosti na enem samem primeru. Že v metafori z dieto se je pokazalo, da se Giddens nenazadnje zaradi posebnega pomena, ki ga pripisuje individualnemu vedenju kot tudi osebnim, pogosto le "polzavednim" rutinam, nagiba k temu, da zasebne negotovosti in probleme z identiteto, ki so povezani s telesom, postavlja v ospredje: zato lahko na primer namensko stradanje kot tipično "poznomoderno" bolezen povezuje s stremljenjem, da bi si v svetu mnogovrstnih, a tudi nasprotujočih si možnosti preko ekstremne oblike nadzora nad telesom zagotovili nekaj takega kot "stabilno", "gotovo" nepremično težišče (prim. Giddens 1991, 1993a).

Kakor lahko razberemo iz *druge sheme*, gre Giddensu v prvi vrsti za tista "eksistencialna" vprašanja, ki se v določeni meri postavljajo na "prelomu" med človekom in naravo in imajo zato opravka s telesnostjo človekovega bivanja in z navezanostjo identitete na telo (prim. tudi: van der Loo/van Reijen 1992, str. 196 in nasl.).

Ena izmed njegovih osnovnih tez v skladu s tem pravi, da eksistencialna vprašanja o samem sebi, o življenju, bolezni in smrti ne morejo biti več potisnjena in s tem odrinjena iz vsakdana v strokovne sisteme in na strokovnjake – kot npr. bolnišnice in zdravnike (Giddens 1991, str. 144 in nasl.). V veliko večji meri se vedno pogosteje vračajo v vsakdanjo prakso prizadetih in tam – tako vsaj predpostavlja Giddens – skoraj "sama od sebe" vodijo v moralizacijo eksistencialnih vprašanj: javna diskusija o možganski smrti in presajanju organov, ki se je nedavno zopet razplamtela, je dober primer za to.

Če so v takšnem razmišljanju v prvi vrsti poudarjene tiste posledice modernosti in procesa modernizacije na osebnem in telesnem področju, kjer globalno deluje na lokalno, kjer

Področje	Moralna 'prizorišča'	"Ustrezni sistemi"	"Substancna" moralna vprašanja	"Ekološki" vidiki	
				Tveganja	Možnosti
Obstoj	Preživetje in "biti"	Narava	1. Kakšno odgovornost do narave nosijo ljudje? 2. Kaj so to načela okoljevarstvene etike?	Zastrupitev, 'degradacija' okolja	Ponovno varstvo sveta izven človeka
Končnost	Transcendenc	Reprodukcija	1. Kakšne pravice imajo nerojeni? 2. Kakšne pravice ima zarodek? 3. Katera etična načela naj usmerjajo gensko tehnologijo?	'Naključna' genska manipulacija, evgenika	Positivno sprejemanje življenja in spolnosti
Individualno in občestveno življenje	Sodelovanje	Globalni sistemi	1. Kakšne meje naj postavimo znanstvenotehnoškemu napredku? 2. Kakšne meje naj postavimo uporabi sile?	Velike katastrofe; nesreče, ki izhajajo iz 'proizvedenih' tveganj	Globalno sodelovanje in 'dolgotrajni razvoj' (sustainable development)
Lastna identiteta	Osebnost	Mi sami in telo	1. Kakšne pravice ima individuum glede svojega telesa? 2. Katere razlike med spoloma naj ohranimo? 3. Kakšne pravice imajo živali?	Z okoljem pogojene grožnje zdravju, "brezsmiselnost", odvisnosti	'Celosten' pristop k samemu sebi in telesu

Shema št. 2: "Life politics", moralna vprašanja, "ekološka" tveganja in možnosti

razširjanje strokovnih sistemov pogojuje negotovost vsakdanje življenjske prakse in hkrati sproža "eksistencialna" ali "moralna" vprašanja, lahko perspektivo analize seveda tudi obrnemo. S tem si lahko predočimo tiste daljnosežne posledice, ki so povezane z lokalnimi življenjskimi odločitvami (tako npr. "ekološke" možnosti in tveganja v drugi shemi) ali z očitno vse bolj zapletenimi poizkusi, da bi ustvarili vsaj deloma trajne individualne in kolektivne identitete.

Ob tem zastavljajočem se vprašanju, *kako* se mnoge posamezne odločitve spet lahko strnejo v "kolektivne učinke", v

zaželene in nezaželene, predvidljive in nepreračunljive “celostne rezultate”, kako “zasebno” torej spet postaja “politično”, pa pri Giddensu najdemo le raztresena in sorazmerno pičla razmišljanja: tako na primer, ko omenja skupine za samopomoč na področju zdravstva ali poudarja pomen ženskega gibanja, a oboje enakovredno razume kot družbeno gibanje, ki ima svoje središče v “life politics”. Zato bom s pomočjo nekaj primerov zdaj spregovoril o nekaterih poteh, po katerih bi “posttradicionalne” življenjske odločitve in iskanje osnutkov identitete, ki bi jih bilo mogoče živeti, lahko pripeljali do, po možnosti novih, posledic na globalni in vsedružbeni ravni.

IV.

Prvi primer povzemam po študiji *“Življenjski slogi in ekologija”* (Reuswig 1994, str. 101). Tu je med drugim prikazano, kako zmotno lahko sklepanje na podlagi “zeleno-alternativnih” političnih drž vpliva na *dejanske* ekološke konsekvence v vsakdanjem življenju, saj “(...) se okoljevarstveno ravnanje potrošnikov (...) (v mnogih gospodinjstvih) prepleta s konservativno usmerjenostjo, razmišljanjem o varčevanju, zavestjo o dolžnosti in skrbjo za lastno zdravje ali zdravje družine. (...) sprememba vrednot sem, sprememba vrednot tja: Ernst Mosch, Roger Whittacker, barok iz Gelsenkirchna, Ottov katalog in Združenje rejcev perutnine so lahko (...) boljši zagovorniki okoljevarstvenega življenjskega sloga kot kakšen kölnski koncern, neobdelano pohištvo iz smrekovega lesa, gibanje Global 2000 in stalni volilci ZELENIH”.

Ta opazka ne želi opozoriti le na to, da se v obdobju “life politics” običajne politične koordinate “konservativnega” in “progresivnega” kaj lahko pomešajo med seboj – ni naključje, da je Giddens svojo najnovejšo knjigo (1994) naslovil “Beyond Left and Right”. Istočasno je ta opazka lahko tudi primer ne-nameravanih, v primerjavi z dejanskimi ali izraženimi nameni delovanja pogosto paradoksnih “kolektivnih učinkov”: ne ali slabo koordinirane odločitve in delovanje mnogih posameznikov imajo lahko, kakor je vsem znano, stranske posledice, ki se razvijejo šele v okviru dolgih časovnih in prostorskih razsežnosti in so nenazadnje zato tudi komaj predvidljive. Pri tem pa ne moremo misliti le na ekološke daljne in stranske posledice, za katere se vendarle zdi, da rastejo sproti, kolikor bolj se moderni družbi posreči, da preko razširitve in pomnožitve “ponudb” omogoča več “življenjskih možnosti” (prim. Dahrendorf 1994), temveč na primer tudi na to, da je

odpoved prvim ali preostalim otrokom prav tako izraz "življenjsko-politične" odločitve, saj prihajajoče generacije konfrontira z rastočim "starostnim bremenom".

Kljub vsej individualni "refleksivnosti" in "zavedanju", ki jih lahko vsakdanje življenje doseže v obdobju "life politics", moramo torej še naprej računati z nenačrtovanimi stranskimi posledicami. Večina teh nenameranih posledic bo pri tem seveda prav spričo rastoče globalizacije in spričo velikega števila možnih stranskih posledic presešla zavest posameznih akterjev. Zato domnevno tudi zelo obširna "re-moralizacija" individualnih odločitev – za katero pa spet lahko najdemo le pičle empirične namige – ne bo zadostovala, da bi te stranske posledice spravili pod nekakšen "refleksivni nadzor". Pri čemer pa tudi, kakor naj bi to prikazoval pravkar predstavljeni primer, nikakor ni rečeno, da se bodo kognitivna spoznanja kar "sama od sebe" zagotovo spremenila v moralne sodbe in da bodo "osebne" etike lahko dokončno urejale vso mnogovrstnost zasebnih dejanj.

V veliko večji meri slej ko prej potrebujemo informacije o dejanskih in možnih daljnosežnih učinkih, ki jih ne moremo dobiti s stališča lokalnega, moralno "intaktnega" življenjskega sveta, temveč le z – vedno bolj fiktivnega – zunanjega ali "globalnega" gledišča, torej z nadindividualno veljavnimi, znanstvenimi metodami in s poseganjem po strokovnih sistemih – kar Giddens (1994, str. 208) tudi sam poudarja: "Yet science and technology are the only means of bringing their own damage into view. Ecological thinkers develop their critique only by presuming an apparatus of science and the whole social infrastructure which goes with it." Poleg tega pa morajo biti tudi na visoki ravni individualnega zavedanja o posledicah in ob celostni moralizaciji vsakdanjega življenja sprejete tudi *kolektivno* zavezujoče odločitve o tem, kateri izmed že poznanih posledičnih učinkov naj veljajo za še sprejemljive in kateri za že ne več dopustne.

Prav s tem pa tudi v obdobju "life politics" "politika" v institucionalnem ali "klasičnem" pomenu *ni* odveč: saj lahko samo ta zagotavlja tisto sfero javnosti, v kateri lahko razpravljamo o možnosti posploševanja zasebnih odločitev o življenjskem slogu in individualnih osnutkih identitete – in je spričo s tem povezanih groženj telesni nedotakljivosti drugih ljudi na drugih krajih ali v drugih časih o tem tudi potrebno razpravljati. In le politika daje, na primer v obliki večinskega principa, na razpolago postopke in pravila, ki dovoljujejo legitimacijo splošno zavezujočih odločitev tudi pred tistimi, ki bi bili s tem lahko ogroženi v svojem zasebnem načinu življenja ali bi morali sprejeti odpoved "življenjskim priložnostim": pomislimo ob tem le na vprašanje omejitve hitrosti na nemških

avtocestah, ki se kljub razširjenemu, v smislu "life politics" morda celo "moralnemu" sočustvovanju z umirajočimi drevesi pač nikakor ne rešuje "samo od sebe".

V.

Če ta razmišljanja kažejo, da "politizacija" vsakdanje življenjske drže, ki jo v bistvu lahko razumemo kot individualno moralizacijo, ne more nadomestiti "klasičnih" političnih institucij in postopkov, temveč jih lahko v najboljšem primeru dopolnjuje, pa naj sklepni primeri na kratko opozorijo še na eno konsekvenco "life politics", ki ostaja pri Giddensu bolj v senci: namreč na to, da tudi "refleksivne" konstrukcije identitete, ki jih vse pogosteje preizkušamo spričo razvrednotenja tradicionalne samoumevnosti, ne vodijo "avtomatično" v oblikovanje posplošljivih norm, vrednot in etik. V veliko večji meri lahko le-te, s predznakom "protimoderne" (prim. Beck 1993, str. 99 in nasl.), ki jo je vedno treba upoštevati in ki se vedno na novo vzpostavlja, v danih okoliščinah spodbujajo tudi politične težnje, ki niso združljive niti z moralnimi merili "life politics" niti z normativnimi predstavami "klasične" emancipatorske politike.

Tako je na primer Sighard Neckel (1994, str. 11) v neki raziskavi "re-etnicizacije" v ZDA obravnaval novosti strateško refleksivne oblike družbene konstrukcije identitete, ki zavedno upošteva obstoječe politične institucije in pravila odločanja: "Etnične manjšine se danes poslužujejo prepričanja, da je v političnih demokracijah, kot so ZDA, odločilno pravilo prevlade številčnejšega gibanja. V skladu s tem pravilom oblikujejo etnično večje skupine z namenom, da bi tako ojačali svoj politični vpliv." In v študiji o oblikovanju "regionalnega protestnega gibanja" – severnoitalijanske "lega lombarda" – Oliver Schmidtke in Carlo Ruzza (1993) med drugim prikazujeta, da se za uspeh tega protestnega gibanja *ne* gre zahvaliti poseganju po obstoječih "regionalnih tradicijah". V veliko večji meri mu je očitno uspelo precej difuzno "nelagodje modernosti" (Berger/Berger/Kellner 1975) na eni ter kritiko neučinkovitosti političnega sistema in javne uprave na drugi strani povezati z namensko *ново konstrukcijo* specifično "lombardske" identitete, ki se tonamensko poslužuje tudi medijev. Strateško-refleksivna konstrukcija kolektivne identitete, ki v primeru "lega lombarda" posega tudi po rasističnih strategijah diskriminacije, je temu gibanju omogočila, da je uspešno tudi na področju "političnega" v ožjem smislu, torej na primer pri volitvah.

Na podlagi tega zadnjega primera postane posebej jasno, da "refleksivna" konstrukcija kolektivne identitete lahko uspe tudi v strateškem namenu in pri tem tradicionalne predsodke in

prikrite mržnje ne le *namensko* povzema, temveč jih lahko celo zavedno okrepi. Če takšen način postopanja označimo za “fundamentalističnega”, je še premalo, če hočemo “fundamentalizem” z Giddensom (1994, str. 85 in nasl.) razumeti kot “obrambo tradicije s tradicionalnimi sredstvi”: tragična “ironija” takšnih konstrukcij kolektivne identitete je dozdevno prav v tem, da se lahko deloma poslužuje izrecno “modernih”, “postmodernih” ali celo “refleksivno modernih” sredstev, da bi dosegle, okrepile in reproducirale tradicionalno-askriptivne vzorce dojemanja in diskriminacije (prim. npr. Kellner 1994). In prav navezava na telesno pri “life politics”, s katerim se povezuje njena eksistencialno-moralna eksplozivnost v ekoloških vprašanjih, lahko v dimenzijah družbeno-kulturnih konstrukcij identitete vodi v ponovni pojav naturalističnih ali bioloških prijateljsko-sovražnih shematik, za katere smo mislili, da so že presežene. Kljub vsej moralizaciji eksistencialnih in identitetnih vprašanj, ki jih Giddens vidi dane kot možnost v poznomoderni “politizaciji” načina življenja, tako “life politics” ostaja v moralnem ali “normativnem” smislu nadvse ambivalenten pojem. Pušča namreč odprto vprašanje, kako je mogoče razumno odločati o tem, katere vidike individualne in kolektivne identitete je mogoče posplošiti, ne da bi bili s tem ogroženi osnutki identitete ali celo življenje drugih.

Če je v tem smislu torej tudi politika “life politics” konec koncev spet soočena s klasičnimi političnimi vprašanji, pa seveda ne smemo spregledati, da je bil ta koncept tudi osnovan z namenom, da bi z njim kot politična vprašanja obravnavali celo vrsto novih, eksistencialnih problemov odločanja. Za sklep tega kratkega besedila, ki je želelo prikazati le izbrane vidike mnogoplastnih pomenov “life politics” in o njih razpravljati, bi na to vendarle želel na kratko opozoriti – pri čemer si bom pomagal s poljskim avtorjem znanstvene fantastike Stanislawom Lemom (1978, str. 234 in nasl.): v svojih “*Zvezdnih dnevnikih*” opisuje težavnost odločanja neke morda ne več tako daleč v prihodnosti obstajajoče družbe, v kateri napredek biološke in medicinske tehnologije omogoča izbiro poljubnih oblik telesa. Da bi odpravili pri tem porajajočo se zmešnjavo, so neke vrste nadračunalniku naročili, naj naredi osnutek nekakšne “popolne” telesne zgradbe. Ta “strokovni sistem” pa se je vendarle izkazal za pomanjkljivega in – tako nadaljuje Lem – tudi “popravilo računalnika ni prineslo uspeha – imenovali so ga “Kaputter” – (kaputt – nem.: pokvarjeno; op. prev.), in so ga konec koncev razstrelili. Olajšanje, ki je zavladovalo za tem, ni dolgo trajalo, saj se je pereče vprašanje, kaj naj se v bodoče dogaja s telesom, vedno znova zastavljalo.

Tudi v tem smislu lahko torej “enostavna” modernizacija, lahko “napredek” znanosti in tehnike pospeši osvoboditev iz

“naravnih” omejenosti (prim. Beck 1988). *Kako* pa bomo seveda mi hoteli živeti po “koncu” narave in tradicije v obdobju “refleksivne” modernizacije, se bomo morali pa vendarle sami odločiti – in niti tehnično–zemeljski niti ne- ali celo nadzemeljski “strokovnjaki” nam te odločitve ne bodo odvzeli z ramen.

LITERATURA

- BECK, U., 1986: **Risikogesellschaft**. *Auf dem Weg in eine andere Moderne*, Frankfurt a.M.
- BECK, U., 1988: **Gegengifte. Die organisierte Unverantwortlichkeit**, Frankfurt a.M.
- BECK, U., 1993: **Die Erfindung des Politischen**, Frankfurt a.M.
- BECK, U. in E. Beck-Gernsheim, 1993: Nicht Autonomie, sondern *Bastelbiographie. Anmerkungen zur Individualisierungsdiskussion am Beispiel eines Aufsatzes von Günther Burkart*, v: *Zeitschrift für Soziologie*, letnik 22., str. 178–187.
- BERGER, J., 1988: **Modernitätsbegriffe und Modernitätskritik in der Soziologie**, v: *Soziale Welt*, letnik 39., str. 224–236.
- BERGER, P. A., 1993: **Statusunsicherheit und Erfahrungsvielfalt**. *Sozialstrukturelle Individualisierungsprozesse und Fluktuationsdynamiken in der Bundesrepublik Deutschland*, München (habilitacijsko delo).
- BERGER, P. A., 1994: **Soziale Ungleichheiten und sozio-kulturelle Milieus**. *Die neuere Sozialstrukturforschung ‘zwischen Bewußtsein und Sein’*, v: *Berliner Journal für Soziologie*, letnik 3., str. 249–264.
- BERGER, P. A., 1995: **Anwesenheit und Abwesenheit**. *Raumbezüge sozialen Handelns*, v: *Berliner Journal für Soziologie*, letnik 4., str. 99–111.
- BERGER, P. L., B. Berger in H. Kellner, 1975: **Das Unbehagen in der Modernität**, Frankfurt a.M./New York.
- BERKING, H. in S. Neckel, 1990: **Die Politik der Lebensstile in einem Berliner Bezirk**. *Zu einigen Formen nachtraditionaler Vergemeinschaftung*, v: *P.A.Berger in S.Hradil (izd.), Lebenslagen, Lebensläufe, Lebensstile*. Posebni 7. zvezek revije *Soziale Welt*, Göttingen, str. 481–500.
- BLASIUS, J., 1994: **Verdrängungen in einem gentrifizierten Gebiet**, v: *J. Dangschat in J. Blasius (izd.), Lebensstile in Städten. Konzepte und Methoden*, Opladen, str. 408–425.
- DAHRENDORF, R., 1994: **Der moderne soziale Konflikt**. *Essay zur Politik der Freiheit*, München.
- DANGSCHAT, J., 1994: **Segregation – Lebensstile im Konflikt, soziale Ungleichheiten und räumliche Disparitäten**, v: *isti in J. Blasius (izd.), Lebensstile in Städten. Konzepte und Methoden*, Opladen, str. 426–445.
- DANGSCHAT, J. in J. Blasius (izd.), 1994: **Lebensstile in Städten**. *Konzepte und Methoden*, Opladen.
- DEUTSCH, K. W., 1979: **Soziale Mobilisierung und politische Entwicklung** (angl. 1961), v: *W. Zapf (izd.), Theorien des sozialen Wandels*, Königstein, str. 329–350.
- GIDDENS, A., 1971: **Capitalism and Sozial Theory**, Cambridge.
- GIDDENS, A., 1972: **Politics and Sociology in the Thought of Max Weber**, London.
- GIDDENS, A., 1979: **Klassenstruktur fortgeschrittener Gesellschaften** (angl. 1973), Frankfurt a.M.
- GIDDENS, A., 1981: **A Contemporary Critique of Historical Materialism**, London.
- GIDDENS, A., 1984: **Interpretative Soziologie**. *Eine kritische Einführung* (angl. 1976), Frankfurt a.M./New York.
- GIDDENS, A., 1985: **The Nations State and Violence**. *Vol.II of a Contemporary Critique of Historical Materialism*, Cambridge.

- GIDDENS, A., 1990: **The Consequences of Modernity**, Cambridge.
- GIDDENS, A., 1991: **Modernity and Self-Identity**. *Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge.
- GIDDENS, A., 1992: **Die Konstitution der Gesellschaft** (angl. 1984), Frankfurt a.M. / New York.
- GIDDENS, A., 1993a: **Wandel der Intimität**. *Sexualität, Liebe und Erotik in moderner Gesellschaft*, Frankfurt a.M.
- GIDDENS, A., 1993b: **Tradition in der post-traditionalen Gesellschaft**, v: *Soziale Welt*, 44. letnik, str. 445–486.
- GIDDENS, A., 1994: **Beyond Left and Right**. *The Future of Radical Politycity*, Cambridge.
- HITZLER, R. 1994: **Mobilisierte Bürger**. Über einige Konsequenzen der Politisierung der Gesellschaft, v: *Ästhetik & Kommunikation*, 23. letnik, št. 85/86, str. 55–62.
- HONER, A., 1994: **Reproduktionsmedizin als technisches und politisches Problem**, v: *Ästhetik & Kommunikation*, 23. letnik, št. 85/86, str. 120–124.
- JOAS, H., 1992: **Einführung**. Eine soziologische Transformation der Praxisphilosophie – Giddens' Theorie der Strukturierung, v: A.Giddens, *Die Konstitution der Gesellschaft* (angl. 1984), Frankfurt a.M./New York, str. 9–23.
- JURCZYK, K. in M. S. Rerrich (izd.), 1993: **Die Arbeit des Alltags**. Beiträge zu einer Soziologie der alltäglichen Lebensführung, Freiburg.
- KELLNER, D., 1994: **Populäre Kultur und die Konstruktion postmoderner Identitäten**, v: A. Kuhlmann (izd.), *Philosophische Ansichten der Moderne*, Frankfurt a.M., str. 214–238.
- KUDERA, W., 1995: **Lebenslauf**, *Biographie und Lebensführung*, v: P. A. Berger in P. Sopp (izd.), **Sozialstruktur und Lebenslauf**, Opladen, str. 85–105.
- KUHLMANN, A. (izd.), 1994: **Philosophische Ansichten der Moderne**, Frankfurt a.M.
- LEM, S., 1978: **Sterntagebücher**, Frankfurt a.M.
- MARSHALL, T. H., 1992: **Staatsbürgerrechte und soziale Klassen** (1950), v: *Die Bürgerrechte und soziale Klassen. Zur Soziologie des Wohlfahrtsstaates*, Frankfurt a.M./New York, str. 33–94.
- MÜLLER, H.-P., 1992: **Sozialstruktur und Lebensstile**. *Der neuere theoretische Diskurs über soziale Ungleichheit*, Frankfurt a.M.
- NECKEL, S., 1994: **Politische Ethnizität**. *Das Beispiel der Vereinigten Staaten*. Manuskript eines Vortrages beim 18. Salzburger Humanismusgespräch, Salzburg, 10./11. junij 1994.
- REUSSWIG, F., 1994: **Lebensstile und Ökologie**, v: J. Dangschat in J. Blasius (izd.), *Lebensstile in Städten. Konzepte und Methoden*, Opladen, str. 91–103.
- SCHMIDTKE, O. in C. E. Ruzza, 1992: **Regionalistischer Protest als 'Life Politics'**. Die Formierung einer sozialen Bewegung: die Lega Lombarda, v: *Soziale Welt*, 44. letnik, št. 1, str. 5–29.
- SCHULZE, G., 1992: **Die Erlebnisgesellschaft**. *Kultursoziologie der Gegenwart*, Frankfurt a.M./New York.
- SCHULZE, G., 1993: **Soziologie des Wohlstands**, v: Ernst –Ulrich Huster (izd.), *Reichtum in Deutschland. Der diskrete Charme der sozialen Distanz*, Frankfurt a.M./New York.
- SCHULZE, G., 1994: **Gehen ohne Grund**. Eine Skizze zur Kulturgeschichte des Denkens, v: A. Kuhlmann (izd.), *Philosophische Ansichten der Moderne*, Frankfurt a.M., str. 79–129.

Prevod Amalija Mergole

Citabnica

Bojan Korenini

Bolj resnično od resničnosti

Heinz Buddemeier:
Življenje v umetnih svetovih
Navidezna resničnost, videospoti in
vsakdanje gledanje televizije
Inštitut za trajnostni razvoj
Ljubljana, 1996, 111 strani

Današnja, s tehnološkim optimizmom prežeta družba se le redko sprašuje po stranskih učinkih in posledicah uporabe tehničnih novosti. Pri odnosu do tehničnih inovacij izhaja iz tihe predpostavke zgolj instrumentalne funkcije tehnike (Feenberg, Andrew, *Critical Theory Of Technology*, 1991 [WWW dokument]), torej prepričanja, da je tehnika le sredstvo za (lažje) doseganje nekega cilja; cilj pa je še pred nastopom neke tehnične inovacije oziroma je od nje neodvisen. Takšen instrumentalen odnos v sebi nosi idejo, da je vsa tehnika v bistvu dobra, stranski učinki, ki jih najpogosteje artikulira zdravstveni diskurz, pa se dojemajo kot

nekaj, kar bo z nadaljnjim razvojem tehnike preseženo. Drugi vidiki stranskih učinkov, na katere pogosto opozarja družboslovje (in tudi nova družbena gibanja), so marginalizirani, in kot navaja Buddemeier, pogosto izpostavljeni kritikam. Obsojajo jih predvsem sovražnosti do tehnike in kulturnega pesimizma, ki povečujejo staro in se upira novemu. Instrumentalnemu odnosu do tehnike, ki kot glavno merilo izpostavlja učinkovitost, se torej pridružuje prepričanje, da se mora družba, v imenu te iste učinkovitosti, prilagoditi tehničnemu razvoju. Prav tako posameznik.

Poleg posledic, ki sledijo iz nevprijetne rabe novih tehničnih dosežkov in novih tehnologij, se Buddemeier osredotoči na nova področja realnosti, ki jih vzpostavljajo novosti tehničnega razvoja. Predvsem na področju množičnih medijev. Pri tem Buddemeier zavrne idejo množičnih medijev kot posrednikov, ki na nevtralen način prenašajo informacije do gledalca. Priказi v informativnih oddajah niso "okno v svet", niso podaljšek naših pomanjkljivih čutnih organov; daleč od tega. So umetno konstruirana področja resničnosti. Buddemeier množične medije obravnava kot tehnične sisteme, ki zaradi visoke stopnje kompleksnosti že kažejo značilnosti organizma.

In kakšni so množični mediji? Buddemeierjevo analizo, ki jo opravi na ravni oddaje, na primeru analize TV poročil, bi lahko morda razčlenili v tri ravni.

Na prvi ravni je bistven stil samega sporočanja. Ta stil se bistveno razlikuje od drugih stilov sporočanja (časopisnega, radijskega...) in je bistveno pogojen s samim medijem, prek katerega sporočanje poteka. Za umetni svet informativnih oddaj je značilna večplastnost, sestavljenost iz najrazličnejših elementov: slika iz televizijskega studia, slika s prizorišča dogajanja, originalni zvok, glas komentatorja, ki včasih prihaja tudi iz "offa", grafija... Ob tem je, kot Buddemeier pokaže na primeru mikroanalize prispevka v informacijski oddaji, hitrost menjavanja slik precejšnja, tako da ima gledalec vtis, da je videl nekaj zanimivega. Vendar, kaj je tisto, kar pokažejo filmski inserti v prispevku?

Mikroanaliza pokaže, da so slikovni prikazi informacijsko šibki, da praktično ne pokažejo ničesar, čeprav bi od slike pričakovali, da bo poglobila razumevanje povedanega, piše Buddemeier. Znajdemo se torej v situaciji, kjer je količina ponujenih informacij (zvok, slika, grafija) precej velika, končna informacijska vrednost tega pa je precej majhna; manjša kot pri časopisu.

Omeniti moram, da drugi avtorji v zvezi z razmerjem med govorno besedo komentatorja in filmskim prispevkom, torej sliko, ponujajo drugačne razlage, ki relativizirajo Buddemeierjevo razmišljanje. Dr. Jože Vogrinc tako razkriva drugačno funkcijo slike v TV poročilih. Kljub temu, da je lahko v posameznih primerih slika informacijsko šibka, opravlja pomembno funkcijo; služi kot dokaz za resničnost govornega. Ker sta slika in govor hkratna, dobi gledalec čutno nazorno potrditev, da je tisto, o čemer teče beseda, resnično. Slika torej avtentificira govorno besedo (Jože Vogrinc, predavanja na Filozofski fakulteti pri predmetu teorija televizije, 1996/97).

Buddemeier navaja še mnoge druge ovire pri razumevanju filmskih prikazov v poročilih; razdelitev gledalčeve pozornosti med gledanje in poslušanje, velika hitrost govornega, kratki govorni premori, oteženo kritično preverjanje slike zaradi uporabe specialnih snemalnih tehnik z uporabo širokokotnega ali teleobjektiva... Z uporabo takšnih snemalnih tehnik gledalčeve, kot ga doživlja gledalec, ni enako gledalčeve kamere, ki v realnosti beleži neko dogajanje. Oddaljeno dogajanje (npr.), ki ga opazuje kamera, gledalcu ni posredovano v totalnem planu, temveč v bližnjem planu. Bližnji plan pa je z vidika gledalčevega doživljanja prikazanega nekaj povsem različnega od oddaljenega totalnega plana. V realnosti, na lastne oči, "bližnji plan" ponavadi doživimo v stanju močnih emocij; ko se ljubimo ali na smrt sovražimo. Kamera torej bistveno "pregnete" realni svet; odslikave, ki jih ponujajo množični mediji, niso pristne odslikave realnega sveta.

Kot drugo raven Buddemeierjeve analize bi lahko obravnavali odnos medijev do realnosti,

ki jo le-ti poizkušajo odslikavati; odslikavati jo poizkušajo na način, ki ga narekuje imperativ objektivnosti novinarskega sporočanja.

V svetu se vsak dan zgodi veliko dogodkov, vendar le nekateri od njih postanejo novice. Ker so množični mediji, zlasti elektronski, finančno odvisni od oglaševalcev, morajo h gledanju pritegniti čim večje število gledalcev – zato imajo mediji velike apetite po objavljanju senzacionalističnih novic. Prav ti apetiti pa v veliki meri omogočajo manipulacijo z mediji. Buddemeier trditev podpre s primerom iz zalivske vojne: ameriška reklamna agencija Hill & Knowlton je od vladajočih kuvajtskih šejkov prejela nekaj milijonov dolarjev za to, da je medijem podtaknila lažno zgodbo o pomoru novorojenčkov. Namen te propagandne laži je bil, da v ameriški javnosti zbudi gnus in tako poveča možnosti za vstop ZDA v vojno proti Iraku.

V poskusu objektivnega odslikavanja realnosti se srečamo še z drugo zanko – dogodki-senzacije se zgodijo le zato, da bi mediji o njih poročali. Brez medijev se takšni dogodki ne bi zgodili. Obilico primerov lahko najdemo na področju terorizma.

Nekako podobno v svojem delu *The Unreal World of Television News* ugotavlja Henry Fairlie. Piše, da televizija v določenih situacijah preprosto ni sposobna posredovati realne odslikave sveta, saj že kamera s svojo prisotnostjo animira dogajanje. Tako se npr. demonstranti ob prisotnosti televizijske kamere odločajo za izgrede, pričnejo igrati za kamero. Po drugi strani pa televizija zelo rada prikazuje posnetke, ki prikazujejo akcijo. Na ta način se ustvarja videz večje intenzitete dogodka. Fairlie, Henry (ur. White Manning David), *Sight, Sound and Society, The Unreal World of Television News*, Beacon Press, 1986: 127.

Omeniti velja tudi odnos med realnostjo in medijsko realnostjo na mnogo bolj subtilni, neopazni ravni. Dogodki, ki se niso uspeli prebiti v medijsko posredovane novice, ne obstajajo; razen za ozek krog ljudi, ki so dogodku prisostvovali neposredno. Komaj preboj dogodka v novice mu podeli status realnega obstoja. Informacija o dogodku, podana v obliki novice,

lahko celo nadomesti druge informacije, ki izvirajo iz drugih virov, npr. iz medosebne komunikacije. Tako postane medijska podoba bolj realna od realnosti same. (Chomsky, Noam, *Media Control: The Spectacular Achievements Of Propaganda*, September 1991, Open Magazine Pamphlet Series.)

Ugotovimo lahko tudi, da so v televizijski informativni oddaji vse novice razvrščene v tematske sklope, ti pa so razporejeni po pomembnosti; tako se v začetku oddaje pojavljajo teme, ki so vezane na notranjo politiko, sledijo novice iz zunanje politike... novice iz kulture in na koncu, morda, ekološke teme ipd. Tematski sklopi se v oddaji pojavljajo v strogo določenem zaporedju, ki se lahko poruši le izjemoma; notranjepolitične teme so lahko s prvega mesta v oddaji izrinjene le ob npr. velikih škandalih ali naravnih nesrečah. Prav to zaporedje nam daje kanon za razumevanje pomembnosti posameznih tem (dr. J. Vogrinc 96/97).

V tretjo raven analize umetnih svetov, ki jih ustvarjajo mediji, bi lahko strnili Buddemeierjev opis vplivov umetno konstruirane medijske realnosti na gledalce. Ti vplivi so v prvi vrsti nedemokratični, saj oblikujejo javno mnenje na osnovi lažne propagande (kot v primeru zalivske vojne), prepričujejo z emocijami (bližnji plani, določeni koti kamere) in ne z argumenti... Buddemeier veliko pozornosti posveti pasivnosti TV gledalcev; trditve pa podkrepi zlasti z izsledki s področja raziskovanja človeških možganov (meritve možganskih valov, teorija hemisfer).

Buddemeier je avtor, ki rad zavzame radikalna stališča. Vzgoja za medije in razne oblike "medijskega opismenjevanja" poizkušajo omiliti vplive opisane medijske realnosti s pripravo gledalca na gledalsko izkušnjo; razumevanje odnosa med realnostjo in medijsko realnostjo, razumevanje mehanizmov konstrukcije pomenov in načinov kodifikacije realnosti naj bi bila orodja za obvladovanje popačene medijske realnosti. Buddemeier takšne ideje ostro zavrača, z razlogom, da takšni poizkusi pripeljejo le "do izida, da se oblikujejo iluzije v odnosu do temeljnih značilnosti medija". Takšno zavračanje je razumljivo ob upoštevanju izhodišča, ki pravi,

da tehnične odslikave sveta taisti svet zakrijejo in nas pri zaznavanju slednjega naravnost ovirajo (str. 32).

Če bi bile napovedi tehnoloških optimistov točne, bi morale biti z napredkom tehnike pomanjkljivosti sveta množičnih medijev presežene v svetu navidezne resničnosti. Zdi se, da je pasivnost televizijskih gledalcev z napredkom tehnike na neki način preseгла že televizija sama, s pojavom interaktivnih oddaj, kakršna je bila oddaja *Presodite na TV Slovenija*. V navidezni resničnosti pa lahko opazimo še radikalnejši prelom s pasivnostjo: funkcionalni interaktivnosti, kjer je sistem/program zgolj odgovarjal na uporabnikove zahteve, je sledila adaptivna interaktivnost. Zanj je značilno prilagajanje programa uporabniku, in sicer tako, da je meja med avtorjem in uporabnikom zabrisana; uporabnik lahko umetni svet, v katerega vstopa, spreminja po lastni želji.

Ker je bila knjiga *Življenje v umetni realnosti* napisana pred pojavom adaptivne interaktivnosti, moramo ob branju upoštevati, da se avtorjeve analize navidezne resničnosti nanašajo na funkcionalno interaktivnost. Takšni obliki interaktivnosti Buddemeier še vedno pripisuje značaj pasivnosti in doda: "Človek je v domišljinskem svetu, ne da bi zaposloval svojo domišljijo" (str. 88).

Primerjajmo umetni svet televizije in svet navidezne resničnosti še v eni točki. Če za televizijo (povečini) velja, da je antisocialen medij, ali lahko enako rečemo tudi za navidezno resničnost? V virtualnem svetu so vendar tudi drugi ljudje, z njimi prihajamo celo v interakcije; izkušnja v navidezni resničnosti ni robinzonska izkušnja. Kaj pa virtualni ljudje (programi), kot npr. virtualna psihologinja Eliza, številni virtualni zdravniki... Ali ne bo v prihodnosti navidezne resničnosti naseljevalo čedalje večje število virtualnih ljudi, se sprašuje Buddemeier. Ali so avtorjeve napovedi točne, preverite sami.

Knjiga Heinza Buddemeierja *Življenje v umetnih svetovih* je vsekakor vredna branja, saj navaja h kritičnemu premišljanju o tistem, kar ponavadi razumemo kot nevprašljivo. V navdušenju nad tehničnimi iznajdbami niti ne opa-

zimo, da so umetni svetovi, ki jih tvorijo tehnični sistemi, že kolonizirali naše vsakdanje življenje do te mere, da so naši izstopi iz teh svetov le še redki izleti v "umazano realnost".

Bojan Korenini

Nataša Velikonja

Pastorala ne ukine želje, pač pa želja ukine pastoralo

Dr. Dušan Rutar:
**TELO IN OBLAST - Sociologija in filozofija
telesa v XIX. in XX. stoletju**

Avtor Dušan Rutar že v *predgovoru* definira svoj tekst *Telo in oblast* (Založba Dan, Ljubljana 1995) kot marksistični in freudovski. Marksizem – kot teorija nelinearnega družbenega in zgodovinskega dogajanja – opredeljuje *bistvo* kot vedno zgodovinsko posredovano, *človeka* pa v navezavah z zgodovinskim kontekstom. Psihoanaliza se prav tako ukvarja s strukturnimi mehanizmi, ki so formalni pogoji človekove psihične ekonomije, in ugotavlja, da gre učinke makro ravni iskati na mikro ravni posameznika. Rutar, izhajajoč iz marksistične, psihoanalitske in foucaultovske analize, v omenjeni knjigi govori o ideoloških mehanizmih in načinih vzpostavljanja oblastnih odnosov prek teles žensk, norcev

in invalidov – prek *hendikepa* – od konca 19. stoletja do danes.

Avtor izhaja iz predpostavke, da je *hendikep* preizkusni kamen sleherne civilizacije, še predvsem tiste, ki skrbi za ohranjanje profitne stopnje kapitala. Ta umešča hendikep v telo ali dušo posameznika, kar je smiselno le z vidika profita ter ohranjanja in vztrajanja pri danih odnosih moči, identiteti in odvisnosti. Hendikep je nekaj simbolnega, javnega, političnega, socialnega, ekonomskega, nekaj, kar zadeva diskurz, je socialna in politična kategorija, ne osebna značilnost niti naravna danost, je proizvod politike, znanosti in ekonomije. Skratka, hendikep se tiče simbolnega, socialnega in političnega statusa ljudi.

Avtor navaja več razlogov za ukvarjanje s tematiko hendikepa: prvi je posledica njegovega večletnega dela z duševno in telesno hendikepiranimi ljudmi ter ugotovitve o odsotnosti kulture hendikepiranih ljudi, odsotnosti kakršnegakoli resnega razmisleka o položaju hendikepiranih ljudi v polju družbenega, zanemarjanju hendikepiranih ljudi od države in njenih institucij ter pojavu močnega civilnodružbenega gibanja oziroma mreže za neodvisno življenje hendikepiranih ljudi, ki se bojuje za pravice do drugačnosti, za partikularne pravice in možnosti za uveljavljanje specifičnega načina življenja in kulture. Naslednji razlog je vzpon sociobiologije in holističnih konceptov o kvalitetnem načinu življenja, novega transcendentalizma kot prevladujočega odgovora ljudi na nelagodje v kapitalizmu ob koncu 20. stoletja. Tretji razlog tiči v odnosu med znanostjo, politiko in telesom oziroma v razcepu med znanstvenimi diskurzi o politiki telesa in njihovimi materialnimi učinki na socialno politiko in vsakdanje življenje ljudi. Kot primer navaja znanstvene koncepte o seksualnosti in reprodukciji, ki se dotikajo teles žensk, kar jih vzpostavlja kot enega najbolj eksploatiranih objektov politike.

Navedenim, znanstveno podprtim stereotipom in predsodkom avtor ugovarja z alternativnimi tezami. Prva definira pojem *identitete* kot reprezentacije, ki ne zastopa realnosti kot nečesa empiričnega, objektivnega, nevtralnega,

temveč je posledica diskurza, označevanja, redukcionističnega koncepta. Druga teza govori o *telesu* kot o podobi, v katero individuum investira vso svojo identiteto: o telesu kot privilegiranem mestu vzpostavljanja, ohranjanja in prenašanja oblastnih razmerij. Tretja teza je zastavljena kot poskus *senzibilizacije* za vprašanja določenih načinov življenja hendikepiranih oziroma marginaliziranih skupin ljudi, to je tistih, ki so izpadli iz procesa normalizacije.

Hendikep je politična tema: hendikepiran je tisti človek, ki ne more govoriti o sebi in zase v hegemonistični družbi, kjer venomer poteka interpretacijski boj za podobo sveta. Nujna reinterpretacija sveta pomeni tudi rekonstrukcijo sveta. Izhod iz hegemonične strukture sveta ni možen v sprejemanju drugačnosti, temveč v razširitvi in rekonstrukciji interpretacijskega horizonta; v uveljavljanju drugačnosti, v doseganju enakosti pri zadovoljevanju specifičnih potreb in uveljavljanju specifičnih pravic, ne pa prilagajanju univerzalnim normam, ki slejkoprej temeljijo na izključitvi posameznih skupin ljudi; v odpiranju prostora kulture, ki predstavlja možno polje delovanja ljudi, ki ne bo obremenjeno z logiko profita; v priznanju in uveljavljanju razlike kot notranje; v fragmentiranosti, partikularnosti, razcepljenosti, odtujenosti, skratka, v zlomu univerzalistične paradigme humanizma.

V nadaljevalnih poglavjih avtor z izjemno potrpežljivostjo in dragocenim znanjem razgrne pred bralstvom zgodovino znanstvenega tematiziranja telesa, ki od 19. stoletja dalje zarisuje tako socialno polje kot posameznikovo *skrb zase*. Na analizo povezanosti ideologije in znanosti nas tako napoti že v prvem delu knjige, imenovanem *Telo kot stvar*. Poudarjanje telesnega, premik od duše k telesu kot temelju duševnega, premik razlaganja človekove narave od mistike in filozofije k biologiji, nastanjanje novodobne psihologije ob sklicevanju na fiziko, fiziologijo in biologijo, je – prek vodilnih, sledečih si, ideoloških paradigem zadnjih dveh stoletij, biološkega determinizma, ekonomsko-tehnološkega determinizma in socialnega determinizma – uvedlo koncept telesa kot nevrofiziološkega stroja. Tako biotehnologija s konca

19. stoletja kot sociobiologija 20. stoletja sta si podobni najprej v tem, da vzpostavita koncept o razcepljenosti na dušo in telo in nato potrebo po njuni sintezi: da torej povežeta motnje telesa z motnjami v duševnosti, da postavi *koncept motnje* v področje, immanentno posameznikovi notranjosti, brez uvida v njegove ideološke funkcije, pa tudi v tem, da spregledujeta diskurzivni moment telesa, kar je ujela Freudova psihoanaliza: človek je simbolni stroj in telo je tekstura, katere Realno je posledica interaktivnosti, odnosov z drugimi.

Biologistične teorije telesa in uma so v 19. stoletju preko interpretacij Darwinove teorije ter skozi vitalistične koncepte koncipirale družbeno evolucijo kot način prilagajanja univerzalnim normam, na katere se posameznik prilagodi ali pač ne prilagodi. Tako vzpostavljena teorija je pravzaprav *ideologija reda*, saj predstavlja okolje/naravo kot neposreden, urejen, racionalen sistem, v katerem je edini dejavnik sprememb človek. Ta mora zato svoje ravnanje racionalizirati, *racionalnost* pa postane vrednota in kriterij hierarhičnega razvrščanja razvitosti. Teorija rekapitulacije konec 19. stoletja denimo definira višje sisteme kot tiste z višjo kompleksnostjo, koordinacijo in specializacijo. Biologizem je bil v obdobju vzpenjajočega se kapitalizma skrajno funkcionalen, saj je s postavitvijo naravnih neenakosti kot razvojnih nujnosti prispeval k ohranjanju položajev posameznih skupin in odnosov med njimi. Povezanost biologizma oziroma tako zastavljenega socialnega sistema z industrijskim kapitalizmom ter študija človeka s študijem kapitalističnih zakonitosti trga je tako na dlani.

Poraz mišljenja ob koncu 19. stoletja, zaton razsvetljenstva z vzpostavitvijo novih oblik podločnosti med znanostjo in ideologijo ter politiko je ob nemoči racionalističnih in determinističnih konceptov še toliko bolj očiten. Zlom kulture kot tehnologije dobi najprej svoj simptom v hysterikovem telesu. Vzpostavitev kulture telesa namreč postavi Oblast kot notranjo posamezniku: telo postane eno od praznih mest, kamor se umesti subjekt, kar omogoči delovanje institucij. Oblast je najmočnejša ravno tam, kjer

je ljudje ne doživljajo kot oblast, vendar pa je ukvarjanje s telesom podpiranje in ohranjanje imaginarnega scenarija o podobi, ki jo Oblast želi. V modernih časih je telo zastopnik subjekta, ta pa je substanca institucijam in hkrati tečaj, okoli katerega se oblikuje sinteza tehnologije, politike in narave. V potrošniški družbi, ki je skoraj v celoti vključena v polje tržne ekonomije, ima ustrezno razvita osebnost odločilno vlogo pri zagotavljanju in ohranjanju pravih odnosov med posameznikom, tržno kulturo, tržno družbo, ekonomskim trgom in državo. Vednost o telesu postane najbolj eksploatirano področje kapitala v 20. stoletju: njena naloga je, da nenehno dokazuje nepopolnost in necelost telesa, ki za svojo dopolnitev potrebuje tehnološke dodatke in dodatno ukvarjanje s telesom. Telo je (postalo) uporabno: osebnost/identiteta/posameznik postane standardiziran, tipiziran, tipičen in statistično merljiv, prilagojen zahtevam proizvodnje in potrošnje, hkrati pa tehnologiji odpovedovanja in racionaliziranja. Scientizem 20. stoletja povsem obvladuje logika funkcionalnosti, racionalnosti in standardizacije, ki izključuje iz sistema vse neracionalne in nefunkcionalne elemente: tehnologija telesa postane tehnologija resnice, zdravja, tehnične virtuoznosti in bolezni in hkrati resnica moči in politične moči. Zamiranje govora o iracionalnosti družbenega polja je hkrati prineslo tudi zapiranje družbenega prostora.

Biologija kot vladajoča paradigma 19. stoletja in psihologija kot vladajoča paradigma 20. stoletja, primat naravoslovnih znanosti nad pojasnjevanjem sveta in človeka, njihova simbioza s tehnologijo in zavračanje filozofije zakoličijo *humanizem* kot ideologijo Velike sinteze. Takšen humanizem je ideološki stroj, saj namesto univerzalne heterogenosti predpostavlja univerzalno en(ak)ost, namesto posamičnosti predpostavlja kolektivno telo, hkrati pa je teoretski kolaps, saj nista niti okolje niti organizem tista, ki opredeljujeta ravnanje, temveč je to kodirana mreža pomenov, preplet interakcij, zaznavanje sveta prek konceptov. Nasproti determinizmu, nujnosti in probabilizmu lahko torej nastopimo s konceptom potencialnih možnosti, z možnimi

povezavami, z interakcijskostjo. Problem humanizma je torej kontrola vedenja, zato ga mora doseči kritika, ki je *kritika dehumanizacije človeka*. Ali tudi odpiranje novih horizontov zgodovine: rahljanje pritiska dominantnega slovarja, ki zmanjšuje polje svobode posameznikov in omogoča reproduciranje obstoječih razmerij moči. Vendar pa je – opozarja Rutar – senzibilnost za probleme odvisna od etike tistih, ki so sposobni artikulirati še neartikulirano.

Kulturo telesa v moderni družbi vzpostavljajo podobe telesa. Drugi del knjige, *Podobe telesa*, zato obravnava produkcijo in reprodukcijo podob ter njihovo funkcionalno vrednost, ki je predvsem v oblikovanju in utrjevanju identitete, v povezovanju v občestvo. V sodobnem svetu podobe prevladujejo nad besedami in predvsem so to podobe, ki se vežejo na telo. Podobe, privezane na telo, so tako nova oblika sinteze in hkrati tudi novi moment obsesije, saj se le-te hkrati kažejo kot celovite, po drugi strani pa se celovitost premika. Na kakšen način je telo reprezentant realnosti, opora identitete in medij, prek katerega se oblikujejo vzorci obnašanja in skozi katerega se uveljavljajo koncepti regulacije in racionalizacije življenja ter odnosi moči, je avtor temeljito prikazal v prvem delu knjige. Skozi telo se torej uveljavljajo tisti koncepti, ki bodo dovolj poenostavljeni, da jih bo mogoče prevesti v podobe in ponuditi na tržišču. Skratka, podoba je poenostavljen, upodobljen koncept, za katerim stoji logika, ki ga proizvaja: preko novodobnih podob telesa teče linija regulacije občestva in družbenega polja; medikalizacija telesa sledi racionalizaciji in spektaklu, ki ga izvaja kapital: zdravo telo je zdrava delovna sila. Vendar pa prevlada podob nad besedami ustvarja množico nepismenih ljudi: premik od učenosti k občestvu nepismenih je tako hkrati premik v smeri norosti. *Spektakel* (kot simuliranje nepričakovanega) civilizacije 20. stoletja torej zasleduje logika norosti.

V nadaljevanju se Rutar spusti v analizo mehanizma fascinacije, ki v sodobni dobi doleti žensko telo in hendikepirano telo. *Ženska* je objekt fascinacije “moškega” pogleda in je hkrati objekt vednosti – vedno je oblikovan

natančen scenarij o ženski in njenih socialnih vlogah in ga kot takšnega artikulira določen diskurz, za katerega je značilna logika izključevanja, selekcije, cenzuriranja. Omenja tri podobe ženske, *žensko kot mater* (prek katere se reproducira logika varnosti in doma/funkcija humaniziranja sveta), *aristokratsko žensko* (njena “nenaravnost”, distanciranost) in *žensko z očali* (kot tisto, ki gleda, kar je v nasprotju s tisto žensko, ki je podvržena logiki pogleda, ki je le gledana). Vsi trije tipi žensk so značilni v obdobju moderne kapitalistične družbe, kjer so se spremenile koordinate sveta, zunaj/javno je svet profita, mrzel, krut, funkcionalen, kamor se podaja oče; znotraj/zasebno je svet družine, topel, intimen, katerega steber je mati. Vendar pa mora družina vzgajati za “zunanji” svet, za potrebe kapitala, otroke za državljane: ženska/mati torej reproducira zunanji red.

Hendikepirano telo pomeni grožnjo vsaki hegemoniji, saj kaže neuspeh podobe, točko zloma popolnosti v nepopolnost, je mesto, ki pokaže na arbitrarnost kriterijev lepote in zdravja ter konstrukcije normalnosti in idealov. Je na obrobju, saj – po eni strani – ni dovolj produktivno, zato težko spodbudi katero od pozitivnih ideoloških mašinerij, ki bi v njem lahko videla izziv. Zato je odnos do njega negativen. Po drugi strani pa je na margini tudi zato, ker je identiteta odvisna od imaginarnega jaza, od podob telesa, in ne od subjekta. Vendar pa negativnost pri identifikaciji hendikepiranega telesa omogoča razvoj podob lepega, zdravega in produktivnega telesa, hkrati pa utemeljuje in ohranja pastoralno moč, ki ga obkroža, t.j. medicinske, politične in ekonomske institucije kot mesta, na katerih se organizira oblast. Moderna oblast namreč ni zatiralska, temveč humanistična: govori o kvaliteti življenja, o osvobajanju, ne o zatiranju, je pastoralna, njeni zastopniki so svetovalci. Neskončno ukvarjanje in izpopolnjevanje telesa, sodobna kultura telesa – ki je definicija kulture v celoti – pa kaže hendikepirano telo kot nepopolno telo, zato je njegova podoba odsotna, samo hendikepirano telo pa je disciplinirano in molčeče, obstaja le podoba usposobljenega (uporabnega) telesa.

Vendar pa je telo vedno tudi mesto refleksije, ki uide strategijam discipliniranja, saj samo potuji tisto, kar se mu vsiljuje kot znano, univerzalno. Mesto, ki ga telo zavzema v prostoru, oblikujejo želje, govorica, jezik, fantazme, verjetja, verovanja: telo je mesto želje, iracionalnosti, emocij, seksualnosti, je mesto upora proti strategijam reda, discipline in racionalnosti. Rutar tod opomni na De Sada, Batailla, Foucaulta, Masocha.

Naloge v družbi, pred katerimi se znajde telo, reprodukcija, samoomejevanje, regulacija in reprezentacija (ki so hkrati makro naloge družbe in mikro naloge posameznikov), ter institucije, ki so se razvile kot odgovor na omenjene naloge, patriarhalnost, asketizem, panoptika in komodifikacija (t. i. Turnerjeva shema), torej ne zadevajo le idealov zdravja in lepote, temveč oblikujejo odnose med moškimi in ženskami, vzpostavljajo identitete, konstruirajo realnost, stereotipe, verovanja, skratka, celo družbeno polje. Vendar pa je hendikepirano telo vozlišče, kjer se zlomijo vsi podsistemi omenjene sheme, saj se zaradi njega neko polje ne more homogenizirati oziroma ne more več proizvajati homogene podobe. Zato je hendikepirano telo travma in zato tudi najbolj primerno mesto za reguliranje in nadzorovanje duha in zato se prek njega lahko uresničujejo oblastni mehanizmi, oblike gospostva (strokovnjakov nad hendikepiranimi). Vednost je torej povezana z močjo in sploh ne služi razsvetljenskim idealom, proti njej pa lahko nastopimo le z drugo vednostjo, z bojem za pravo interpretacijo ali s konstituiranjem samih sebe za strokovnjake, z zavrnitvijo identitete, družbenega statusa, ki ga določa družbeni imaginarij, a s hkratnim opozarjanjem na arbitrarnost vednosti in na njeno gospostveno ozadje. Kateri ljudje bodo veljali za hendikepirane, je namreč odvisno od oblike hegemonije, ki vzpostavlja občestvo. Zato je potrebno postaviti pod vprašaj družbeno celovitost, sprejeti dejstvo, da ni celote, enosti, homogenosti, sprejeti simbolno kastracijo – sprejeti, da se omejenost, hendikepiranost tiče omejenosti, hendikepiranosti želje, ne telesa.

Psihoanaliza je bila pravi prelom v razu-

mevanju ženske, njenega telesa, duše in njene seksualnosti, poudarja Rutar v tretjem delu knjige, naslovljenem *Kultura telesa*. Zavrača očitke psihoanalizi, da je podaljšek psihiatrije, da je falocentrična, ter trdi, da je Freud gotovo bil feminist, saj je pozornost, ki jo je namenil ženskam, pomenila kraljevsko pot do nezavednega: pot, ki je pokazala, kako se mehanizmi makro, družbenega nivoja, reprezentirajo na mikro, posameznikovem nivoju: skozi analizo sanj in skozi pogovor s histeričarkami: skozi interpretacijo, skozi tekst, besede, govor, in ne skozi preštevanje simptomov in odklonov od norme. Prvi Freudov obrat, *obrat od naivnosti k modrosti*, je bil v tem, da je znal in hotel poslušati histerične ženske, katerih telesa so se upirala diskurzu, ki je v njih in njihovih telesih videl *dark continent*. *Nelagodje* tako ni uvrščal v patologijo, temveč je poudarjal, da je za človeka konstitutivno, vendar pa je treba najti način, kako v tem nelagodju vztrajati, ne da bi ga poskušali harmonizirati s to ali ono ideološko prakso (v nasprotju z medicinskimi načini soočanja z nelagodjem, ki sledijo logiki zdravja po poti počitka, diete/bioprehrane in telesnih vaj, torej neke vrste servisa, po katerem se vrneš v krogotok doma in dela).

Položaj ženske – ali subjekta nasploh – Rutar osvetli z analizo dveh filmov režiserja Ridleyja Scotta, *Blade Runner* in *Thelma and Louise*, nato pa še filma Martina Bresta *Scent of a Woman*. Film *Blade Runner* se začne s pogledom, katerega drža je že oblikovana, detajlirana, izdelana že vnaprej, vendar pa drža pogleda ne implicira le gledanja: *Blade Runner* je film o nostalgiji, o spominih na daljne dogodke in o njih pripovedi, o subjektih kot replikantih, konstruktih, ki se jih sestavi košček za koščkom, vključno s preteklostjo, spomini in emocijami. V filmu *Thelma and Louise* tako obe igralki postopno izgubljata iluzije, na katere opirata svojo identiteto; po zavrnitvi vseh iluzij ostane samo še subjekt, katerega mesto je v prehodu, v odprtosti, spreminjanju (zaključek filma, ko avto zapelje čez rob in leti skozi zrak). Po drugi strani pa film *Scent of a Woman* govori o etiki: slep polkovnik govori ravnatelju šole –

subjekt sam s svojo distanco pokaže na nasilne rituale oblasti, ki se trudijo okrog jaza.

Preko različnih pojmovanj *subjekta* – kot univerzalnega subjekta, katerega izgubo nadomesti telesni jaz, nato humanistični jaz ter nezadnje psihosomatski jaz ali v sodobnosti pojem *življenjskega stila* – Rutar poudari *subjekt kot razcep*. Namesto univerzalnega Subjekta ostajajo partikularne subjektne pozicije, na katerih se subjekt nenehno srečuje z možnostjo lastnega zloma in z lastno nemočjo. Nepomirljivost/odprtost je strukturni element vsake identitete, zato je nesmiselno razpravljati o tem, kako jo odpraviti. Problem hendikepiranih ljudi je predvsem v tem, da so še vedno zavezani logiki abstraktnega državljanstva, ki se z obrobja skuša boriti za enake pravice; s tem sprejemajo univerzalne norme. Pravica do drugačnosti pač zahteva drugačno, alternativno narativno reprezentacijo, drugačen diskurz, novo artikulacijo odnosov v svetu.

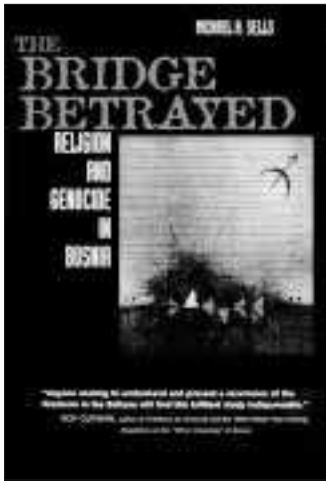
Prav v tem je nepomirljivost med psihoanalizo in kapitalizmom, saj slednjega zanimajo podobe, fantazmatske podobe telesa in imaginarni konstrukti o organski skupnosti. Kapitalizem vztraja pri proizvodnji vedno novih potreb, medtem ko se psihoanaliza drži ravni subjektive želje; kapitalizem podpira koncepte ega in osebnosti, medtem ko psihoanaliza vztraja pri subjektu. Nelagodje v kapitalizmu je subjekt, kolikor vztraja v svoji želji.

V zadnjem delu knjige, *Duh kot fenomenologija telesa*, nas avtor še enkrat spomni na odnos med telesom in oblastjo. Telo je – še enkrat poudari avtor – oporišče naše identitete, zato njeno harmoniziranje zadeva najprej *videz*. Harmonijo na makro ravni zastopa telo na mikro ravni, tako nastaja videz, da se posameznik lahko vklopi v družbeno telo: ker je makro nivo zastopan v mikro nivoju, lahko posameznik brez težav prepozna makro nivo in njegove zahteve. Kljub temu, da ni nobene podobnosti med posameznikom in njegovim telesom ter družbo kot celoto, nastaja in se ohranja videz, da družba deluje kot stroj, skladen red. Divje, neukročeno, naravno telo naj preide v kulturo: kultiviranje telesa, discipliniranje telesa, vplivanje

na telo nujno poteka prek duše. Družba ne vpliva neposredno na telo, pač pa na intelekt: na telo vpliva šele takrat, ko mu da pomen, tega pa da skozi koncepte, ki jih ohranjajo – ki jim ohranjajo moč in avtoriteto – institucije. Vendar pa – piše Rutar – je nemoč vednosti v tem, da zastopniki institucionalizirane vednosti ne vedo, da so hlapci institucije, ki je tudi sama le delček večjega mehanizma, prek katerega se prenašata moč in vednost.

Labirint samote – pravi ob zaključku knjige Dušan Rutar – je v dandanašnjem svetu najprej cesarstvo podob. Politiki anksioznosti in politiki instrumentalne racionalnosti je tako dodana politika podob: vse tri tvorijo glavne koordinate sodobnega sveta, v katerem nastajajo identitete ljudi – v knjigi so omenjeni invalidi, norci in ženske – ki jih družba premešča skladno s svojimi funkcionalnimi zahtevami. Knjiga *Telo in oblast* je izredno precizna v analitskem razgrajevanju sodobne družbe in še posebno priporočljiva za radovedno bralstvo zaradi angažirane teoretske alternative, ki je – kljub obilici sorodne literature, ki zmora prispevati k modrosti – na tem prostoru nerazumljivo redka.

Nataša Velikonja

Mitja Velikonja

Analiza kristoslovanske mitologije

MICHAEL A. SELLS: THE BRIDGE BETRAYED - RELIGION AND GENOCIDE IN BOSNIA, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996; 244 strani

Glavni vzroki za vojno v Bosni in Hercegovini so bili gotovo politični: srbski in nato tudi hrvaški ekspanzionizem, želja po ozemeljski širitvi na svoja "zgodovinska", "etnična" oz. "strateško pomembna" ozemlja. Za to pa je bilo potrebno v njihove osvajalne napore vključiti, mobilizirati tudi druge razsežnosti družbenega in nacionalnega življenja, zavesti in kulture: religijo, mitologijo, medije, celo umetnost in znanost. Meču se je pridružilo pero, vojaškim specialkam ozemelj militantno branje svetih knjig, pozivom k pogromom njihovo "zgodovinsko" upravičevanje, uničevanje se je dogajalo v zlo-

veščem siju verskih in kulturnih simbolov posameznih narodov.

To je bila "uvožena" vojna, vojna, ki je prišla v multinacionalno, multireligijsko in multikulturno okolje od zunaj, iz vodilnih krogov grabežljivih "krščanskih" sosed in njihovih bosansko hercegovskih slednikov, hujskačev, provokatorjev. Prvi cilji uničenja so bili zato tisti, ki so dokazovali enkratno sožitje različnosti, stoletja relativno mirne koeksistence ter spoštovanja drugačnosti, o kateri v zgodovini ostale Evrope ni sledi. V prvih mesecih vojne so tako v Sarajevu najprej pogoreli Narodna knjižnica, Orientalski inštitut in Nacionalni muzej; tudi drugod so bili sistematično uničevani najprej verski in kulturni objekti, pokopališča, pomniki povezanih usod različnih narodov, religij, tradicij in kultur.

Srbskim in kasneje hrvaškim napadalcem je uspel veliki podvig ne le na bojnih poljih, ampak predvsem v tujini: prepričali so svetovno diplomacijo, medije, vrsto mirovnih posrednikov in vojaška poveljstva, da gre preprosto za *državljansko vojno*, *starodavna sovraštva*, *nepomirljiva nasprotja*, *enako krivdo vseh*, *etnično vojno*, skratka za *notranjo stvar*, kar je prispevalo k ekvidistanci svetovne javnosti do vseh strani. Za dosego tega pa je bilo potrebno izbrisati materialne in nematerialne dokaze skupnega življenja na tleh Bosne in Hercegovine v preteklih stoletjih. Posledica tega je bil pseudo-pacifizem, strahovita neinformiranost (eden od posrednikov Thorwald Stoltenberg je še aprila 1995 izjavil, da so Muslimani pravzaprav Srbi!), lažni humanitarizem, pristranskost in moralno izenačevanje pri vseh tistih svetovnih dejavnikih, ki bi lahko že na samem začetku – in ne šele v mesecih pred Daytonom – tudi s silo preprečili njeno osvajanje in uničevanje.

Samo zato lahko govorimo tudi o verskih in mitskih razsežnostih te vojne. Poglavitni cilj raziskovanja pričujoče knjige Michaela A. Sellsa, priznanega ameriškega sociologa religije, po materi srbskega rodu, iz kolidža Haverford, je religiozni nacionalizem v vojno vpletenih strani. Agresivno mitologijo srbskega in hrvaškega naroda posrečeno poimenuje *kristoslavizem*

(*Christoslavism*). Zlasti pri Srbih je prišlo do enačenja zgodovine njihovega naroda s tisto svetopisemsko. Kosovsko bitko, prelomnico srbske preteklosti, so prevedli v biblične termine: to je *srbska Golgota*, *križanje*, v mitskem spominu povišani *car Lazar* pa *Kristus*. Tako so postali nasprotniki naroda sovražniki krščanske (pravoslavne) religije, Lazarjevi morilci pa obenem tudi morilci Boga.

Torej konsekventno kristoslovanska mitologija prikazuje slovanske muslimane na dva načina. Prvič, kot Kristusove morilce, saj so soverniki Lazarjevih krvnikov. In drugič, kot izdajalce naroda. Spreobrnjenci v muslimansko vero postanejo *izdajalci*, *slabiči*, *oportunisti*, *vetrnjaki*, *odpadniki*, imajo jih za *Turke*. Kristoslavizem temelji na mitski dogmi, da so namreč Slovani že po naravi kristjani ter da je konverzija iz krščanstva izdaja slovanstva. Muslimanska vera naj bi bila južnim Slovanom tuja. Problematično je torej le spreobrnjenje iz krščanstva v islam, ne pa tudi iz prejšnje staroslovanske religije v krščansko. Na ta način je v Bosni in Hercegovini prišlo do dehumanizacije muslimanskih vernikov in muslimanskega naroda kot celote.

Zlasti prepričljiva je Sellsova analiza naraščajoče pomembnosti kosovskega mita v srbski nacionalni mitologiji. Medtem ko v stoletjih po bitki ta motiv ni bil na prvem mestu (prednjačil je kraljevič Marko s svojimi pustolovščini), pa je to postal v 19. stoletju kot plod intencionalne akcije srbskih piscev, likovnih umetnikov in politikov. Apoteoza Lazarja in kosovskih junakov je šla vštric z demonizacijo sovražnikov (predvsem muslimanov in Muslimanov, Turkov, Albancev ter katolikov in Hrvatov). Kot v kristološki drami naj bi tudi srbski narod "umrl" na Vidovdan 1389 in "vstal od mrtvih" v 19. stoletju. Srbsko *reconquista* v 19. in 20. stoletju je spremljala redefinicija njihovega mitskega samopredstavljanja.

Glavna protagonist takega redefiniranja sta bila – ob opaznem navezovanju na Herderjevo "viharnišтво" – srbski prosvetitelj, jezikoslovec in "zgodovinar" Vuk Stefanović Karadžić ter Peter Petrović II. Njegoš, črnogorski vladika in

pesnik. Med motivi prevladujejo tudi takšni: iztrebljanje poturčencev postane sveto dejanje, ki ga blagoslovi duhovščina; Lazarjeva usoda kliče po maščevanju; (slovanski) muslimani so strahopetci in izprijeni sadisti; "krščanski", posebej srbski bojevniki so nepremagljivi... Sells omenja tudi druge, tiste iz 20. stoletja (npr. jugoslovansko usmerjenega bosanskega Hrvata Iva Andrića in Vuka Draškovića, tendenciozne pisce in karikaturiste iz novejših srbskih literarnih revij – npr. iz beograjskih *Književnih novin*, akademike in teologe).

Sells upravičeno očita cerkvenim organizacijam v vojno vpletenih južnoslovanskih narodov njihovo predajo militantni politiki, ekstremističnim stališčem, ki so popolnoma omajale njihovo kredibilnost. Drugače rečeno, zopet so padle na zgodovinskem izpitu, kot v 2. svetovni vojni: povečini so postale okvir, instrument in opravičilo ekstremistični politiki. Mogoče se je vprašati, kaj pa bi lahko storile, in odgovor je: mnogo več, kot so. Razen požrtvovalnih posameznikov na vseh ravneh cerkvenih hierarhij ali zgolj neobvezujočih, presplošnih izjav njihovih vrhov k strpnosti se cerkve niso distancirale od zlorab verskih simbolov v vojaške namene, koketiranja s "priročnimi transcendentalijami", niso se oddaljile od zlonamernega branja religijske zgodovine lastnega naroda itn. Odtegnitev legitimnosti osvajalni politiki bi lahko vsaj omejila njene uničujoče posledice. Z upanjem, da bo nacionalistični fundamentalizem omogočil tudi verskega, so jih pogosto celo spodbujale ali molče tolerirale. Aktivno ali pasivno spodbujanje verskega ekskluzivizma je pomenilo njihov prispevek k smrtni obsodbi Bosne in Hercegovine, kot je nekoč bila.

Avtor naniza štiri argumente, ki izdajajo tudi religijsko te vojne: ljudje so nastradali zaradi svoje verske pripadnosti; morilce so pogosto blagoslavljalje njihove cerkvene organizacije; nasilje je temeljilo tudi na verski mitologiji; vse skupaj se je odvijalo ob vednosti zahodne, "krščanske" civilizacije. Pregarjanje religije drugih pa je potrebno preučevati v širšem kontekstu: zgodovinskem, torej znotraj (religijske) preteklosti bosansko hercegovskih narodov; kot tudi

s stališča dogajanj v vojnih letih. ReligioCID je bil povezan z drugimi nezaslišanimi dogajanjmi: etnocidom, urbanocidom, elitocidom (poboji elit na zasedenih ozemljih), ginocidom (tudi posilstva so bila oblika boja) in kulturnim genocidom.

Naracije tradicionalnih in novejših ideoloških mitov so seveda galaksije daleč od zgodovinskih dejstev: otomansko cesarstvo – in Bosna in Hercegovina pri tem ni bila izjema – je bilo glede verske in kulturne tolerance na zavidljivo visoki ravni, daleč nad takratno krščansko Evropo (o čemer pričajo tudi najbolj cenjeni južno-slovanski medievalisti, npr. Wayne S. Vucinich). Nemuslimanske monoteistične cerkve se pod Otomani niso le ohranile, pač pa tudi krepile in širile svoje pristojnosti na novo osvojena ozemlja (znan je rek *Dokle Turska dotle Srbija*). Hujši spori so se začeli šele v zadnjem obdobju, zenitu otomanske vladavine.

Michael A. Sells je svojo knjigo oblikoval na temeljih številnih raznovrstnih virov, od znanstvene literature, ki je o vojni izšla med južnoslovanskimi narodi in na Zahodu, srhljivih reportaž iz morišč in izjav gospodarjev vojne, (ne)objavljenih poročil različnih v dogajanja vmešanih mednarodnih organizacij (OZN, *Hel-sinki Watch*, *Zdravniki brez meja*, *Amnesty International*, *Mednarodni komite Rdečega križa*, *Mednarodno sodišče za vojne zločine na tleh nekdanje Jugoslavije* idr.), sporočil z interneta in osebnih stikov s prizadetimi, tudi z razseljenimi bosanskimi begunci po svetu. Viri, opombe, kronologija dogodkov, priporočljiva literatura ter stvarni in imenski indeks tako zavzemajo več kot tretjino knjige.

Glavna pomanjkljivost te sicer odlične knjige je, da kristoslavizma ne obravnava tako temeljito kot pri Srbih tudi pri Hrvatih ali sosednjih "krščanskih" narodih. Morda bi avtor lahko več pozornosti posvetil tudi mitologijam religijskega etnocentrizma kot zelo pogostega pojava (tudi) v zgodovini. Primerjalna zgodovinska analiza – ali pa vsaj v to smer naravnani teoretični uvod – bi knjigo obogatila in relativizirala razširjena prepričanja, da gre pri vsem skupaj zgolj za fenomen *tistega dela sveta*.

Rade Kalan

Moderno društvo i izazovi razvoja

Splošni, vseobsegajoči pompozni naslovi nas radi spravljajo ob popoldansko (predbralsko) razigranost, saj nosijo v sebi nedefinirano grožnjo, da bo avtor razmišljal o vsem, po malem za vse, predvsem pa za sebe. Še zadnji kapljo upanja pa lahko upari uvod, v katerem izvemo, da je knjiga dopolnjena (...), predelana (...) zbirka tekstov (...), ki so že izšli tukaj in tam, ob različnih priložnostih. Spominja me na zadnje slovenske trende izdajanja že objavljenih komentarjev in članičev v lepo dišečih knjigah, kot da bi si vsebina ne zaslužila le enodnevnne slave množičnega tiska.

Toda z določenimi izjemami v knjigi je tudi knjiga sama izjema med sebi podobnimi. Avtorju je uspelo svoje tekste lepo harmonizirati, tako da dobimo (z malce domišljije) zaključeno celoto, ki skuša predstaviti najvažnejše probleme razvoja in napredka v današnjem času. Predstaviti in zbrati različne teorije in protiteorije, pa seveda ne gre

mimo večjih socioloških avtoritet, ki tvorijo jedro.

Značilnost znanstvenih avtoritet (morda so ravno zato "avtoritete") pa je, da jim tudi pri najboljši volji ne moremo jasno reči NE, kot tudi ne DA. Avtorjevo lastno mnenje se tako izgublja in končno ponikne v zgodovini, resnica pa postane tisto, kar meni (!) relativna večina prisotnih v knjigi in na "znanstveni" sceni. Tudi to je demokracija.

Poskušajmo torej sestaviti zgodbo, ki nam jo sporoča na osem problem-skih sklopov razdeljena knjiga, ki je že pred nekaj časa (1994) izšla kot prva v zbirki "Razvoj i okoliš" Hrvaškega sociološkega društva in Zavoda za sociologijo pri njihovi filozofski fakulteti. Pri tem pa le skušajmo izpustiti poglavje o krščanskem pojmovanju napredka, ki že meji na pravno analizo enciklik.

Rdeča nit zbranih tekstov je drugačnost današnje, morda "postmoderne" dobe glede na preživelo moderno dobo.

Postmoderna doba, v kateri živimo, ima določene elemente diskontinuitete glede na prejšnjo dobo znanstveno tehnološkega napredka, onesnaževanja in reificiranega racionalizma. Zdi se, da je vzrok različnih sprememb (spremembe politične moči, nastanek družbe rizika, drugačen status subjektov) spremenjen odnos do narave, predvsem zavest o njeni uničljivosti in izrabljivosti. K temu so veliko pripomogla neposredna percepcija ekoloških kriz ter zavedanje možnosti katastrof. Večji prelomni dogodki so bili poročilo Rimskega kluba (začetek sedemdesetih) o izrabi naravnih virov v primeru neomejene rasti, černobilaska katastrofa ter konferenca v Rio de Janieru (1992). Avtor poudarja, da je zaradi naštetega potrebna nova družbena pogodba, ki bi vključevala poleg zaščite političnih, državljanskih (op. ekonomskih, avtorskih) pravic še zaščito narave same. Potreben je torej kak "ekokontrakt".

Tako kot označujemo nekdanje družbe kot tradicionalne, lahko današnjo imenujemo "družbo rizika". Pomen rizikov je v tem, da vplivajo na strukturo in lastnosti skupnosti.

Medtem ko so bili riziki včasih le začasni problemi, za katere se je vedelo, da jih bo kmalu odpravil znanstvenoracionalni um (Durkheim, Weber, Parsons o tem ne dvomijo), je treba danes z njimi živeti, saj smo se ljudje zavedali, da ti niso dokončno rešljivi.

Znanje o gradnji atomske bombe, kot tudi države, ki z njim razpolagajo, se lahko v prihodnosti le še širi. Skozi oči verjetnostnega računa je konec človeštva samo vprašanje časa. Prej kot slej bo kakemu zagnanemu biologu ušel zmutiran gen, verjetno pa tudi tankerjem z nafto na širnih morjih ne bo usojena večna sreča.

Zavedanje o nerešljivosti določenih problemov, o omejeni moči razuma (in premoči "usode"), pa je povzročilo in povzroča "deavrizacijo racionalnih mitov", same znanosti, kot tudi njene legitimnosti za njen predmet.

Mimogrede, morda se je na mesto praznine, kjer je včasih bil trdno zasajen reificiran znanstveni um, vrnila, kot eni pravijo, nova religija 20. stoletja – nacionalizem – v funkciji nekakšne višje avtoritete in opore.

Potencial razvoja ni več objektivni, vztrajni in vsemogočni UM, ampak občutljiva narava. "Mišljenje ni poraženo, pričelo je le priznavati svojo krhkost."

Porušena legitimnost znanstvenih avtoritet, t. i. "tehnoznanstveno razočaranje", pa pomeni ponovno subjektivizacijo družbe. Premešča se v razsvetljenstvu nastali razcep med sferama razuma in subjekta (vsakega avtonomnega posameznika, "podrejenega", vse družbe...), ki do nedavnega ni imel racionalne osnove za sodelovanje v razpravi. Fenomen današnje dobe je prav premik k subjektu, od države k razredom, političnim strankam, interesnim skupinam in končno k posamez-

niku. Politična moč postaja "kapilarna", razpršena (o tem npr. piše Michel Foucault), pluralizirana.

Kljub temu, pa zaradi "zgodovinsko določenih ciljev" posameznik še vedno ostaja v prvi vrsti ekonomski, interesni (in distributivni) subjekt.

Ideja napredka implicitno zahteva določen cilj, h kateremu gibanje pomeni napredek. Glede na ta cilj lahko seveda tudi hierarhiziramo različne družbe in kulture, kar je v družboslovju že od nekdaj problem.

Potem se ustvarjajo lestvice (prvi, drugi, tretji svet) glede na ta "objektivni" cilj, ki že sam v sebi in po sebi implicitno nosi rešitev problema "nerazvitosti". Impulz, motivacija "drugih" družb, da bi postale takšne, kot smo "mi", mora priti "od znotraj" (endogenost). Če je v začetku bila na prvem mestu preučevanja nerazvitosti ekonomija, je danes področje preučevanja družba, kultura, zgodovina. Ekonomija vsekakor ni zmogla storiti tistega, kar si je zadala: "razviti nerazvite". Če so bili "razviti" v šestdesetih letih, ki so jih Združeni narodi proglasili kot desetletje napredka, tridesetkrat bogatejši od "nerazvitih", so v devetdesetih letih stopetdesetkrat.

Vzrok za ekonomsko inferiornost je v postmoderini dobi definiran kot kulturno-družben, morda v smislu Webrove protestantske etike. (Tudi na moderne konflikte se v sodobnem času gleda iz te perspektive, npr. članek oz. lanskoletna pop-knjiga Samuela Huntingtona – *The Clash of Civilizations*). Vzrok konfliktov je nerazumevanje in nepoznavanje drugih navad in kultur. Kot piše v pred kratkim v slovenščino prevedeni knjigi *Politika med narodi* Hans J. Morgenthau, je ravno zaradi tega bil ustanovljen UNESCO. Z informiranjem in spoznavanjem "drugačnosti" naj bi preprečevali "izvor" konfliktov. Toda sam je mnenja, da ravno preveč informacij, preveliko poznavanje – kar pa tudi ni razumevanje – po-

vzroča napetosti.)

Hierarhizacija se je trdno zakoreninila v postmoderini zavesti in tudi odprt in toleranten družboslovni diskurz lahko kdaj pa kdaj pokaže na svojo dvojno moralo. Primer: po eni strani se demokratično enačijo vse alternative možnega razvoja (vse kulture so enako kompleksne, imajo enako dolgo zgodovino in enako množico izkušenj), na drugi strani in v isti sapi pa ustvarjamo hierarhijo med kulturami, tudi z različnimi prisposodobami o nemoralnih Evropejcih, ki danes eksploatirajo, kot so včeraj povzročali genocide in etnocide.

Cilj napredka so "zgodovinsko določene želje", ideja napredka pa preferira in daje legitimnost le določeni vrsti moči (to jasno poudarjajo Comte, Domenach, Nisbet, Shelsky, Foucault, Galbraith).

Zaradi spremenjenega odnosa do narave in napredka se npr. spreminja pomen politične moči kot moči, usmerjene proti družbi, za razliko od tehnološke dimenzije, narava sama postane objekt odločanja, ki v javno politično sfero pride iz sfere predpolitičnega.

Demistifikacija politike, ki začenja iskati racionalno legitimnost, vključuje tudi že omenjeno večjo participativno voljo. Politična moč se pluralizira. Ni več dileme o decizionistični politični moči (odločajo lahko le politiki), tehnološki dimenziji (odločajo lahko le "razsvetljeni"), ampak stopa v ospredje pragmatičen model odločanja. Resnice ni, ta se sproducira v sodelovanju vseh subjektov, tudi tistih, ki do pred kratkim niso bili upravičeni dajati mnenja in vplivati na odločitve o kaki točno določeni stvari.

Dva različna načina dosega dogovora o ozonski plasti sta se npr. pokazala med Francijo in ZDA. Medtem ko v francoski verziji dogovora ni bilo nobenega vidnega sodelovanja z znanstveniki, so v Ameriki sodelovali akterji

treh strok (združenja, industrialci in Agencija za zaščito okolja).

"Izziv razvoja" pa so vsekakor tudi prihodnji konflikti. V smislu razvedrotenja racionalnosti se izgubi tudi najpomembjši element ideologij, te postanejo brezpredmetne.

To je že znana teza omenjenega Samuela Huntingtona, da prihodnji konflikti ne bodo imeli svojega ekonomsko-ideološkega vzroka, ampak kulturnega. Razlike med kulturnimi entitetami – civilizacijami so resnične in temeljne, oblikovale so se skozi stoletja in ne morejo kar tako izginiti. V tem oziru to pomeni tudi dekonstrukcijo bipolarne svetovne ureditve po drugi svetovni vojni.

Če gre avtorju verjeti, potem lahko rečemo, da so najnovejše ruske grožnje proti širitvi NATA le še zadnji trzljaji umirajoče bipolarnosti, ali pa imajo popolnoma drug – na neki način nepolitičen, torej civilizacijski (če obstaja razlika med politiko – kulturo) vzrok.

Napredek in prihodnost sta široka pojma in stična točka mnogih stvari. Verjetno kar vseh.

Tisti, ki govorijo, da so dolgoročne predikcije nesmiselne in nenatančne, se vsaj v eni točki motijo: s popolno gotovostjo lahko trdimo, da nas čez dolgo časa več ne bo. Morda zaradi rizikov, umirajočega sonca ali pa kar tako, naključno.

Snovi, primerne za znanstveno obdelavo, pa je v malce krajšem roku neskončno, zato se vseh seveda ne da niti predstaviti v eni knjigi. Če že, potem so to samo inserti mnogih in različnih problemov in nenehnih fokusiranj na takšne in drugačne teorije, kar tudi ta knjiga je.

Zapuščamo jo z že znanim občutkom, da pa je naš čas resnično nekaj prelomnega in posebnega.

Borut Mekina

Nataša Velikonja

Profemina

Časopis za žensku književnost i kulturo, broj 5-6, zima-proleće 1996, Beograd

V pričujoči Čitalnici z nekolikošim časovnim razmikom predstavljamo, dvojno, 5./6. številko Profemine, časopisa za žensko književnost in kulturo. Revija Profemina v Beogradu izdaja B 92, ureja jo Svetlana Slapšak, izhaja štirikrat letno, dostop do nje pa je možen tudi preko interneta (<http://www.OpenNet.org>).

Profemina je seveda povsem samostojen projekt, revija, ki javnosti predstavlja umetnosti in teorije, ki jih – iz feminističnega zornega kota – večinoma ustvarjajo avtorice. Kot takšna sodi v kontekst široke feministične akcije, ki v *zahodni civilizaciji*, z močnejšimi ali šibkejšimi valovi, poteka že vsaj dve stoletji, torej toliko kot civilni boji za približevanje razsvetljenskim idejam enakosti in svobode, emancipacije individualnosti ali posebnosti ter enakopravne participacije. Po drugi strani pa revije Profemina ne moremo iztrgati

iz situacije, v kakršni so se omenjeni boji znašli v dandanašnji Srbiji, Jugoslaviji ali sploh v mestu Beograd.

V času vojne, ki je zajela področje nekdanje skupne jugoslovanske države, je v Srbiji in Črni gori potekala še vedno ne do konca izpisana zgodba. Obe republiki namreč formalno nista doživljali vojnega nasilja ali njenih "materialnih" posledic, kot jih skozi kvote razdejanja beleži zgodovina. "Neuradna" drama se je odvijala drugje: najočitneje v množičnem eksodusu srbske in črnogorske nekonformistične inteligence in v obubožanju vsakdanjega socialnega življenja ter eksistenčnega standarda ali v rezultatih, ki jih je prebivalstvo ob očitni in jasni vpletenosti države v vojno doživljalo skozi retradicionalizacijo prioritetenih mentalitetnih orientacij kolektiva.

Oblast se je seveda sprenevedala. Interpretacije "civilno nedotaknjene" življenja v "vojaško nedotaknjenih" republikah so bile najmočnejši del uradne medijske manipulacije, s katerimi je vladajoči režim v vseh letih vojne uspeval rehabilitirati svoje poteze tako v matici kot v tujini. Vendar pa kljub agresivnemu neravnovesju pri možnosti podajanja informacij vse bolj prihajajo pred oči javnosti druge slike preteklih let, slike, ki izpod bombastičnih in negibnih kompleksov dominantne ideologije kažejo stvarno civilno destrukcijo in kontra-kulturno vztrajno, živo, urbano, svobodnjaško, razumniško "podzemlje", slike, ki so jih skozi vse obdobje artikulirano sestavljale mreže neodvisnih medijev, organizacij, posameznikov in posameznic, skupin, projektov in akcij.

Ena takšnih kulturniško-intelektualnih omrežij se je ustvarila okrog beograjskega radija B 92, ustanovljenega leta 1989. B 92 je do dandanes že postal simbol medijske in civilne upornosti državnemu režimu, ne le kot neodvisna radijska postaja, temveč kot institucija z verigo mnogih javnih akcij,

protestov ter kulturnih dogodkov, ki se dotikajo vseh manjšin, političnih, nacionalnih, kulturnih, spolnih, seksualnih itd. Poleg revialnih (*reviji Profemina in Reč*) in knjižnih izdaj (*omenimo naj le zbirko Apatridi, ki ponuja aktualne analitske refleksije dogajanja v bivši Jugoslaviji, z deli avtorjev/ic, kot so Svetlana Slapšak, Mihajlo Pantić, Rada Iveković, Biljana Jovanović, Maruša Krese in Radmila Lazić idr.*) sodeluje pri produkciji CD plošč *že legendarna kompilacija Radio Utopija z izborom skupin (Boye, Overdose, Dead Ideas, Darkwood Dub, Obojeni Program, Ekatarina Velika idr.)*, ki so obeležile rokersko plat nepokorščine; samostojni albumi skupin (*Partibrejkers, Plejboj, Eva Braun, Rambo Amadeus, Električni Orgazam*) in filmske ter video umetnosti (*filmi Dupe od mramora, Geto itd.*) ter pri organizaciji posebnih projektov (*spremljevalni projekt ob demonstracijah leta 1992, imenovan Rimtuti tuki – besedna igra iz "turim ti kitu" – iz katere je izšel singl Slušaj vamo/Mir, brate, mir, skupno delo skupin Ekatarina Velika, Partibrejkers in Električni Orgazam, ki je postal neke vrste himna odpora; akcije Prva beograjska barikada, Črni trak za Sarajevo, Vsi predsednikovi otroci idr.*). B 92 ima od leta 1994 v Beogradu, na Jevrejski 16, svoj kulturni center, Cinema Rex, z bogato ponudbo koncertov, razstav, gledaliških, literarnih, filmskih predstav, predavanj, ki daje prostor tako beograjski ali sploh jugoslovanski alternativni kulturi kot tamkajšnjim nevladnim organizacijam. B 92 je ravno tako pripomogel k vzpostavitvi dolgo časa edinega internet strežnika v bivši Jugoslaviji. Opis akcij B 92 je le ilustracija ene od mnogih povezanih kontrakulturnih front – a naj spomnimo še na močno feministično gibanje, ki sega od skupine za lezbične človekove pravice Labris, mešane gejevsko-lezbične skupine Arkadija, gibanja Žene u crnom protiv rata, Avtonomnega ženske

ga centra proti seksualnemu nasilju, Centra za ženske študije, raziskave in komunikacijo, Beograjskega ženskega lobija do obilice izvrstnih feminističnih revij, poleg ProFemine še publikacij Feminističke sveske, Žene za mir, Ženske studije, idr. — ki je nenazadnje pripeljala do širokega državljskega odpora in upora politični vladavini preteklih let, ki je dosegla enega svojih vrhuncev ob lanskih in letošnjih demonstracijah v srbskih mestih.

Revija ProFemina se začne s rubriko Književnost v gibanju, s proznimi ali pesniškimi teksti avtoric Berte Bojetu (Hiša noči), Diane Wakoski (What do you do?), Mirjane Pavlović (Tačkina zapeta), Ljiljane Đurđević (Zapis o ćutanju), Angele Carter (The Tiger's Bride), Klare Hanes (Tesnoba), Irene Dische (The Passion of Nanny Jackie), Tanje Ristovski (Insinuacije), Vesne Cimbalić (Figure), Elizabete Novak (Čudesna šuma), Ljiljane Jokić Kaspar (Četiri male žene) in Fione Pitt-Kithley (That Word).

Izrednega pomena in gotovo eden najodličnejših momentov revije je naslednji blok, Književna preteklost: kontinuitete in diskontinuitete, posvečen Julki Hlapec Đorđević, jugoslovanski feministki iz obdobja med obema svetovnjima vojnama. Poleg enega njenih tekstov, Sudbine žene, se v refleksijo njenega dela spuščata Svetlana Tomin (Julka Hlapec Đorđević ili o feminizmu) in Svetlana Slapšak (Julka Hlapec Đorđević: iz skandalozne istorije zataškavanja feminizma među Južnim Slovenima). Julka Hlapec Đorđević (1882–1969), književnica, aktivistka ženskih združenj, filozofinja in sociologinja, je bila prva ženska, ki je v tedanjem avstro-ogrskem prostoru dosegla doktorsko izobrazbo. Njena dela o feminizmu (*Sudbina žene: kriza seksualne etike, 1930; Studije i eseji o feminizmu, 1935; Studije i eseji o feminizmu II: feminizem u modernoj književnosti, 1937*) spadajo med os-

novne feministične tekste; študije zgodovine feminističnega gibanja pa gotovo ne morejo iti mimo njenega imena. V zgodovini feminističnega gibanja, boja žensk za enakopravnost v družbi, ki ga je v srbskem prostoru začela Draga Dejanović (1840–1871), je Julka Hlapec Đorđević ena najprogressivnejših avtoric in aktivistk, s teksti, ki so še vedno aktualni: Đorđevićeva je v svojem času postavila definicije feminizma — kot težnje žensk po svobodnem individualnem razvoju in občečloveških sferah in po zaščiti pri izvajanju generativnih funkcij; kot boj idej, ki je nastal ob modernem razumevanju bistva enakosti in neenakosti med spoloma; kot biološki in psihološki preporod, skozi katerega prehajajo ženske, da po stoletnem ždenju v mraku, ponižane s kompleksi manjvrednosti, stopijo v družbo kot samostojna, enako-pravna bitja, zavedajoča se lastnega človeškega dostojanstva; kot protest in upor, ki odmevata v celotni družbi in imata izvor v neuravnoteženem odnosu med spoloma in ki se morata izteči v reformo same družbe, v delitev dela in socialnih dobrin glede na individualne karakteristike posameznika/ce, ne pa glede na spol — ki so še vedno iztočne, kar nenazadnje pomeni tudi to, da je zanemarjanje tako feminističnih ugovorov kot raziskovanja prav na tem področju vse doslej in še vedno — kot pravi Slapšakova — škandalozno: feminizmu in njegovim nosilkam ter nosilcem se še vedno odreka pomen, ki ga ima nasploh v kulturnem življenju tako v preteklosti kot v sedanjosti.

Sama revija je s preglednimi predstavitenimi bloki hvalevredno bogata: v isti številki so bralstvu približane ustvarjalnosti Katalin Ladik, Mage Magazinović, Katherine Mansfield in Goranke Matić. Med Velikimi književnicami je predstavljena pisateljica Katherine Mansfield (1888–1923) z avtorskimi teksti (A Dill Pickle, Leves Amores, njena korespondenca z

Virgino Woolf), njen čas in predvsem njen odnos z Woolfovo pa pred bralstvom razgrinja Claire Thomalin (The Feeling of Resemblance).

Predvsem Katalin Ladik — predstavljena v Portretu sodobnice s ciklusom pesmi Žudnjo, mračna škrinjo in skozi tekste Radmile Lazić (Mesto žudnje: Katalin Ladik), Svetlane Slapšak (Katalin Ladik: Osvajanje opscenosti) in Zorana Đerić (Ah, taj rez!) — je javnosti v slovenskem prostoru dokaj nepoznana, ne le skozi njeno umetnost, marveč tudi skozi samo obliko, skozi katero jo podaja. Katalin Ladik (1942), multimedialna, avantgardna umetnica, književnica, filmska in gledališka igralka, je v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih zrevolucionirala jugoslovansko kulturo: svojo avantgardistično poezijo, dramo ali prozo združuje s performansi, happeningi in body artom, glavna tema pa je ženska erotika, naslonjena na žensko pisavo, na feminizem in rušenje meščanske ortodoksije. Vse to jo, umetnico "destruktivne in demonične" ženskosti, katere dela postanejo zbirni prostor vseh provokativnih postopkov, erotizma, avtorotizma, poliseksualnosti, sle, ženske seksualne nadvlade, transeksualnosti, igre, umešča med gotovo najbolj izvrstne pesnice (*osem zbirk pesmi, med katerimi naj omenimo La Sfinge, 1983; Bludna metla, 1984; Erogen Zoon, 1987; Veridba, 1994*) Erosa v tisti moderni jugoslovanski literaturi, ki ne cenzurira telesa, ne potlačuje želje in kjer užitek — tako kot pri De Sadu ali Bataillu — triumfira.

V Portretu predhodnice je predstavljena še ena jugoslovanska feministka in kulturnica, plesalka, koreografinja, ena prvih predstavnic teorije in prakse modernega plesa v dvajsetih letih in pisateljica Maga Magazinović, s teksti Mime Orlović (Plastička umetnost Mage Magazinović) in Dubravke Đurić (Maga Magazinović: kontekst i značenja rada) ter z avtorskima

tekstoma Magazinovićeve same (Telesna kultura kao vaspitanje i umetnost in Školovanje u Beogradu). Maga Magazinović (1882–1968) je bila – v času, ko je to bilo za ženske praktično nemogoče – prva diplomantka srbske Filozofske fakultete, kar je sama smatrala kot svoj prvi korak v boju za ženske pravice, za feminizem, bila je prva sodelavka Politike in prevajalka tekstov Klare Zetkin, preden jo je po prvem desetletju stoletja povleklo v plesno, baletno in igralsko kulturo (rezultat česar so tudi njene tri knjige, *Telesna kultura kao vaspitanje i umetnost, 1932; Vežbe i studije iz savremene gimnastike, plastike, ritmike i baleta, 1932; Istorija igre, 1951*). To je bilo tudi obdobje, ko je na mednarodni ravni prihajalo do velikega kolapsa "klasičnih" umetnosti, podrejenih formalizmu, in do umetniške inovativnosti, ki je promovirala reformo in emancipacijo samega umetniškega izraza od družbene funkcionalnosti ali sploh od navezave z neposredno, "naravno" stvarnostjo. Del tega gibanja je bila Maga Magazinović, ki je v širši okvir emancipatornega pristopa k umetnosti in življenju dodajala feministične tone; poudarjala je, denimo, pomen pogleda na telo izven spolnih ali seksualnih konotacij, pomen aktivnih pozicij umetnic, ki delujejo v družbi kreativno in intelektualno, opozarjala je na nujnost radikalne kritike dominantnih umetniških vrednot tradicionalistične kulture.

Zadnja v krogu predstavitev tokratne ProFemine je še ena, v krogih srbske alternativne kulture izjemno cenjena umetnica. V Likovni prilogi se namreč, s ciklusom fotografij Portreti umetnica i umetnika, predstavlja Goranka Matić, ena najaktivnejših fotografinj in aktivna sodelavka beogradske opozicijske kulture. Njeno fotografsko poetiko razčlenjuje Miško Šuvaković (Logika fotografskog ponora). Fotografsko delo Goranke Matić (1949) je prešlo skozi več faz, skozi snemanje

sveta množične kulture (rock, moda, film, urbana senzibilnost), skozi visoko umetnost (samostojne razstave, portreti, monografije) in, nenazadnje, skozi politično fotografijo (urednica fotografije v tedniku Vreme); vse to je tudi zabeleženo v več monografijah (*Ulepšani svet Goranke Matić, 1986; Noćne beleške i osobeni znaci, 1989; Dani bola i ponosa, 1995*). Portreti Goranke Matić ne prikazujejo identitete umetnikov in umetnic, temveč obrat figur, ki same sebe vpisujejo v svet umetnosti; prikazujejo figure umetnikov/ic na sceni sveta, kar je hkrati tudi svet umetnosti sam. Vpisovanje v svet umetnosti je akcija fikcionalizacije, s katero umetnik ustvarja sebe kot umetnika za Drugega: s katero se umetnik preobrne iz biološkega organizma, subjekta, bitja, v izjemno figuro kulture. Umetnost je torej še edino možno področje izjemnosti. Ob koncu svojega analitskega eseja nam Šuvaković predstavi še svoj pogled na razliko med umetnostjo "ženske za fotoaparatom" in "moškim za fotoaparatom": moški s kamero kot da hoče predstavljati resnico za vsakogar Drugega, beležiti končno zgodovino in transcendentalni zakon preko simetričnih odnosov urejenega, centriranega sveta. Ženska s kamero izpisuje asimetrične odnose, prikazuje asimetrični odgovor na odkritje resnice oziroma asimetrični odziv na nemogućnost, da bi le-ta postala zakon. Ženska s fotografskim aparatom se zoperstavlja logiki moške resnice z odkloni, z melanholijo spriči izgubljenega raja, izgubljenega mita, z ne-celostjo, z anti-iluzionizmom. S črnim soncem.

S posebno pozornostjo je potrebno omeniti še dva teksta. Prvega najdemo v rubriki Odprti diskurz, gre pa za tekst Amor veneris, vel dulcedo appelletur Thomasa V. Laqueurja, ameriškega zgodovinarja in urednika revije Representations. V svojem delu, *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud* (1990) in drugih teks-

tih, se ukvarja z raziskovanjem predstav o spolu in spolnosti v zgodovini evropske medicinske literature. Pričujoči tekst se ukvarja s kulturno oziroma družbeno povzročeno "migracijo erotične senzibilnosti s klitorisom k vagini"; zgodovina predstavljanja klitoris je del zgodovine spolne razlike ter del zgodovine socializacije telesnih užitek; je zgodba o družbi in o seksu. Izjemno dragocen spis, še posebno v vedno aktualnem momentu zavedanja o ženskem seksualnem užitku in njegovih vztrajnih prepeljavih v seksualni užitek (za) Drugega. Uredništvo revije ob tem opozori na nekaj tekstov T.V. Laqueurja, ki jih je v lanskem letu, v svoji drugi številki, objavila še ena odlična srbska feministična revija, *Ženske studije*.

Naslednji tekst, iz rubrike Feminizem v gibanju, je prevod pomembnega teksta o ženskah in cenzorstvu, skupinskega dela Meredith Tax in skupine avtoric (*The Power of The Word*). Gre za pamflet, katerega podpisnice predstavljajo skupino politično angažiranih žensk iz različnih krajev sveta, ki delujejo v okviru svetovne organizacije za ženske pravice, književnost in razvoj, Svet žensk, in ki so zavoljo svojega spola, pa tudi zaradi političnih prepričanj, ki jih zagovarjajo, bile v preteklosti prepuščene religioznim ali državnim cenzuram, ujetništvu, življenjskim nevarnostim, begunstvu, cenzuri, ki jo povzroča funkcioniranje svobodnega tržišča kot takega, bil jim je onemogočen dostop do izdajateljskih centrov, bile so marginalizirane, getoizirane in spravljene pod različne stereotipe. Pamflet postopno, jasno in razvidno, skozi posamezna podpoglavja, pred nami razgrne "stanje sveta", vzroke za globalno krizo, ki so v onesnaževanju; v krizi obstanka v tretjem svetu ob propadu modela rasti in razvoja; v migracijah iz vasi v mesta, iz juga na sever; v triumfu diskurza kapitalizma svobodnega tržišča in padcu socialne ali sindikalne baze;

v epidemiji vojn in militarizaciji družbe; v rastoči dominaciji transnacionalnih korporacij kot globalne moči; v porastu religioznega fundamentalizma, etničnih nacionalizmov in komunalizmov itd. V nadaljevanju predstavi tri vizije prihodnosti: prva je "novi svetovni red", katerega tvorci so transnacionalne korporacije, Svetovna banka in Mednarodni monetarni fond, ki predstavljajo utelešenje nove mednarodne elite in ki niso odgovorni nikomur, razen lastnikom delnic. V takšnem redu je profit edina gibalna sila in zamenjava za vse intelektualne ali duhovne aktivnosti; regionalne in kulturne razlike bodo polagoma izginile in prepustile mesto edini razliki, razliki med bogatimi in siromašnimi, in globalni monokulturi, katere vrednote so seks, nasilje in kupna moč. Druga možnost "razvoja" se obeta ob rastoči mreži konservativnega klerikalizma in politike. Česar pa takšen konglomerat nima, je ekonomska moč, s katero bi lahko spodmaknili "novi svetovni red", zato skuša z njim skleniti pogodbo skozi postavitev sveta, ki bi bil razdeljen med izvozno-proizvodne cone, kjer vladajo transnacionalne družbe, in tradicionalne enklave, v katerih bi vladali njihovi zastopniki. V tretjo vizijo imajo avtorice največ upanja: v razvijanje zavezništva med globalnim ženskim gibanjem in drugimi progresivnimi družbenimi gibanji, ki jih veže skupna fronta: boj proti "novemu svetovnemu redu", ki podpira tako sodobne diktatorske režime kot reakcionarni tradicionalizem, in skupna vizija prihodnosti, slika sveta, v katerem bosta skrajno bogastvo in skrajna revščina izginili, v katerem bodo človekove pravice, neobhodna sredstva za življenje, univerzalna pismenost in kulturna raznolikost, prerasli v normo, in kjer se bodo tako odločitve kot spori reševali z dogovorom, ne pa s silo, premočjo ali preglasovanji. Vendar pa kljub takšni skupni viziji progresivna gibanja niso nujno tudi zaveznice gibanj za emancipacijo žensk, saj puščajo spolno in

družinske hierarhije nedotaknjene ali le kot "sektorski problem", nadaljujejo politike moči, dominacije in podrejanja ter rešujejo družbene in osebne spore z nasiljem in represijo. Ker je velik del spon — pišejo avtorice — ki vežejo ženske, postavljen v tradiciji, ne pa v čisti politiki ali ekonomiji, mora biti v boju za transformacijo družbe vključen boj za kulturo. Programi, ki se tičejo kulturnega, političnega in ekonomskega razvoja, morajo delovati skladno.

Prav pri področju kulture prihaja do novih zagat, saj nove oblike kulturne dominacije, globalna komercialna monokultura, katere proizvodnja je koncentrirana v rokah nekoliko transnacionalnih konglomeratov, promovirajo le takšen uredniški okus, katerega namen je uresničevanje interesov, ki jih ti konglomerati zastopajo. Ena od posledic je monopol bestsellerjev in "Velikih" avtorskih imen, odiranje "malih" ali kvečjemu njihova pretvorba v uporabno blago, češ, "vaše zgodbe so zelo lepo napisane in morda jih bomo nekoč objavili, vendar pa, ali ne bi mogli sedaj napisati zgodbe na to in to temo?" Na ta način prihaja do periodičnega objavljanja knjig na isto temo, točno po načrtu, knjig, ki so polne zgodb z enako dolžino, stilom pisanja in temo. Cilj takšnega pisanja je ustvarjanje predvidljive proizvodne linije, torej nadzora.

Ena od reakcij na komercialno kulturo, predvsem iz virov konservativne politike, je cenzura, ki ni sprejemljiva predvsem zaradi zlorab, ki bi se jih vlade posluževale tudi pri svobodi izraza in drugih človekovih pravicah na splošno. Vendar pa je cenzura tudi vsako sredstvo, ki preprečuje, da do ciljne publike pridejo ideje in umetnosti, ki izražajo poglede, ki so v neskladju s prevladujočo ideologijo. Cenzuro lahko pogojuje sama spolna pripadnost, kar lahko razumemo kot del strategije s tistimi ekonomskimi in političnimi prioritetami, ki še dalje zagotavljajo žensko nepismenost, izobrazbeno ali pro-

fesionalno podrejenost. Boj proti cenzuri, ki jo pogojuje spolna pripadnost, lahko poteka z vztrajnostjo pri ukvarjanju s tabu temami, v predstavljanju kritičnih pogledov na svet in objavljanju svojih del. Avtorice s svojimi deli in življenji simbolizirajo svobodno izražanje in življenje, ki ga ženske morajo doseči zase: ženske imajo pravico, da živijo v celibatu ali da ne rojevajo otrok, imajo pravico, da se ločijo, da so lezbijke, da imajo mnogo ljubimcev. Demokracija se namreč definira s stališča njene sposobnosti, da tolerira različnosti.

V Teoretičnem diskurzu je predstavljen del psihoanalitskega toka slovenskega teoretskega feminizma z eseji Eve D. Bahovec (Žensko telo), Vesne V. Godina (Drugost ženskega pogleda ali zakaj nisem feministka) in Mateje Gajgar (Heglova dialektika, mesto uživanja in ženske). Avtorice so v slovenskem braskem prostoru gotovo dovolj poznane, Eva D. Bahovec je med drugim tudi urednica revije za ženske študije, Delta.

Revija ProFemina se zaključuje z recenzentskim blokom, Kritiko na tekočem traku, z Beleškami o nekaterih kulturnih dogodkih ter s spominskima posvetiloma dvema, in letu 1996 preminulima pisateljicama, Biljani Jovanović in Marguerite Duras, katere tekst *Un Homme est venu me voir* je objavljen v rubriki Biblioteka ProFemina.

Revija ProFemina je zelo aktivistična revija. Več tekstov v njej je jasnih, komunikativnih, strokovnih, ekstravertiranih, polnih revolucionarnosti, "jeznih", ki najverjetneje bralstva ne bodo pustili pasivnega. No, odvisno seveda, kakšna je njihova pozicija.

Nevarnost projiciranja modernih konceptov v antiko

Jean-Pierre Vernant, Pierre Vidal-Naquet: Mit in tragedija v stari Grčiji
 Prevodi, 1996, 155 str., cena: 2.100 SIT

Prevod *Mythe et tragédie en Grèce ancienne* v slovenščino ni prvo srečanje slovenskih bralcev z avtorjema. V zbirki Studia Humanitatis imamo prevedeno Vernantovo delo *Začetki grške misli* in Vidal-Naquetovega *Črna lovca*. Krt je l. 1993 izdal *Ženska v grški dram*, zdaj pa imamo pred seboj njeno predhodnico, saj je misel obeh avtorjev spodbudila in vplivala na razprave o ženski v grški tragediji in komediji. Knjiga *Mit in tragedija v stari Grčiji* je sestavljena iz razprav, ki so bile med leti 1968 in 1972 objavljene v različnih strokovnih revijah; pričujoča zbirka razprav je izšla daljnega leta 1977, nadaljevanje je sledilo l. 1986. Knjiga obsega pet Vernantovih razprav in dve Vidal-Naquetovi, kratek dodatek in slikovno gradivo, ki ilustrira dodatek Vidala-Naqueta, na koncu je spremna študija Svetlane Slapšak, ki proble-

matizira kontekst razprav. Knjigo sta prevedli Suzana Koncut in Agata Šega, uredila pa Nataša Homar.

Zgodovinski trenutek tragedije v Grčiji: nekaj družbenih in psiholoških okoliščin je prva razprava. Vernant omeni teze, ki jih bo v naslednjih razpravah v knjigi podrobneje obdelal. Zavrne teorije o izvoru tragedije kot manj pomembne, vsekakor ne toliko kot problem tragiške maske, razmerja igralca in zbor. Pomembno se je zavedati edinstvene časovne umeščenosti tragedije: v enem stoletju doživi svoj razcvet in propad, od konca 6. do konca 5. stol. pr. n. št. Snov tragedije je družbeno mišljenje mestne države s poudarkom na pravnem mišljenju, ki se je v tem času postopoma izoblikovalo. Vernant prikaže, kako sta božanski in človeški princip povezana, a iz njune ločenosti in nasprotovanja izvira tragična krivda. Tragedija je dialog mestne države s herojsko preteklostjo, je problematizacija mita, soočanje religioznega načina mišljenja z novimi oblikami, ki zaznamujejo nastop prava.

Napetosti in dvomnosti v grški tragediji je naslov druge razprave. Vernant raziskuje kontekst tragedije, v katerem se je vzpostavljala komunikacija med avtorjem in občinstvom. Psihološke in družbene okoliščine enega stoletja grške tragedije tvorijo referenčni okvir, ki ga je pri interpretaciji treba imeti pred očmi. Zavedati se moramo, da univerzum pomenov tragedije ni enak univerzumu pomenov, ki jih razbira sodobni gledalec ali bralec. Vernant se ne skriva v luknjo skeptika, češ da je potemtakem za nas grška tragedija nerazumljiva in se raje sploh ne lotevamo interpretacije. S pomočjo semantične analize in rekonstruiranja odnosa družbe do tragedije skuša razkriti pomene, ki jih je antično občinstvo jasno razbiral.

Tragedija je nasledila ep in lirsko poezijo ter izginila v času zmagoslavja filozofije. Kot literarna zvrst je grška tragedija doživela svoj enkratni trenutek kot zlitje dveh prvih epičnega in liričnega,

a ima povsem drugačen odnos do obeh vsebin in oblik izraza. Tragedija problematizira junaške vrednote in dejanja, lirski elementi pa se izrazijo v zbornskih spvih, kjer zbor izraža čustva gledalcev: sočustvuje s tragično osebo, ji svetuje, jo svari. Junaška oseba iz epike se znajde v drugačnem prostoru, tu sta tragično mišljenje in svet zaznamovana z napetostmi in dvomnostmi, kakršnih ep ni poznal.

Vernant odklanja razlago, da tragedija odseva družbeno realnost, kljub temu, da se ta zvrst kaže še najbolj ukoreninjena v njej. Na tej točki bi mu lahko oporekali, tudi komedija in lirika tega časa se povsem nanašata na določen trenutek, lirika še ni konvencionalna kot kasneje v helenizmu, pesnik piše za določeno priložnost v svoji družbi: npr. himne bogovom, ki so jih peli ob praznikih, pesniki grajajo može, ki škodijo skupnosti, celo simpoziastične pesmi so tesno povezane s svojo družbeno realnostjo. Vernantova teza je takšna: "Ko se pod pokroviteljstvom prvega arhonta v istem mestnem prostoru in upoštevaajoč vse institucionalne norme kot ljudske skupščine in sodišča pojavi vsem državljanom namenjeni spektakel, ki ga vodijo, igrajo in ocenjujejo kvalificirani predstavniki mestnih tribusov, postane mestna država gledališče; na nek način se pokaže kot predmet predstave in pred občinstvom igra samo sebe" (str. 19). Snov, ki jo mestna država odigrava na odru, pa je neverjetna: če na kratko in vulgarizirano povzamem Ojdipa, Medejo in Antigono, gre za očetomorilca, ki je zagrešil incest, morilko otrok in samomorilko. Nič čudnega, da Vernant nasprotuje tezi, da tragedija s tem, da jo kaže polno razpok in razdvojeno, ne odseva družbene realnosti, trdi, da jo predvsem problematizira. Vernant našteva napetosti in nasprotja tako na vsebinski kot na oblikovni ravni: preteklost/realnost, mitsko/državno-politično, zbor/junak. Zbor je skupinska in anonimna oseba, kolektiv, s katerim se gledalec lahko poistoveti, tragični junak je individualizirana oseba iz drugega časa. Toda na ravni izraza je obratno: jezik in verz zboru sta nadaljevanje lirске tradicije,

jezik in verz junaka pa se bližata prozi in vsakdanji govorici. Dvojnost identifikacije gledalcev s protagonistom se najbolj pokaže, ko je tragična oseba s pomočjo maske in igre zelo oddaljena od državljana, ki sedi v gledališču, a se mu s svojo govorico najbolj približa. Oseba na odru je časovno dvodimenzionalna – zdaj pripada preteklemu, mitskemu, zdaj sedanjemu, političnemu.

Vernant opozarja na nihanje pomena iste besede. Dveh nasprotnih pomenov besede *krátos* v *Prošnjicah* ne uporabi ista oseba: kralj Pelagz s *krátos* misli zakonito oblast, Danaidam pa *krátos* pomeni surovo silo in nasilje, ki je najbolj nasprotno pravici in pravu. Zgovoren primer, kako grščina dopušča dvojno razumevanje ne le posameznih besed, ampak tudi stavkov, je znani Heraklitov izrek: *ethos anthropo daimon*. Pri človeku je njegov značaj tisto, kar imenujemo *daímon* (božanska sila), in obratno: pri človeku je tisto, kar imenujemo značaj, v resnici *daímon*. Ta izrek je značilen za tragično zavest, ki živi od dvoumnosti, od drsenja od enega do drugega pomena, od igre na dve karti. Grk v gledališču je imel oba pomena pred očmi, za nas se problem zaostri, ko hočemo besedilo s tolikimi nasprotnimi in dvoumnimi pomeni prevesti v moderne jezike. Če že pri prevajanju iz angleščine v slovenščino izgubljamu pomenske odtenke, je izguba pri prevajanju stare grščine v moderne jezike še večja, semantična polja se še manj prekrivajo. Ta oddaljenost in nedostopnost jezika omogoča različne in med seboj nasprotne interpretacije, tretja različica zgornjega stavka je prevod Francija Zoreta: Domovanje je človeku usodonosje. Izvirno, ni kaj.

V antiki so drame predvsem igrali in jih niso v tolikšni meri kot danes brali in pisali semantičnih analiz, zato se mi zdi primeren način razumevanja grške tragedije gledanje uprizoritve, kjer se ponovno vzpostavlja komunikacija med igralci in gledalci, a v drugačnem referenčnem okviru. Spominjam se upri-

zoritve Smoletove Antigone v Drami, ko Ivo Ban v vlogi Kreona avtoritarno razglasi, naj njegov sin Haimon "orje drugo zemljo". Iz glasu, poudarka in drže kralja je bilo moč razbrati dva pomena, saj ta metafora iz poljedelstva lahko pomeni, naj si Haimon poišče drugo žensko ali naj "orje" v seksualnem smislu. S to besedo je Dominik Smole ohranil Sofoklov način izražanja, orati v prenesenem pomenu pomeni v grščini seksualno dejavnost; igralec je to dvoumnost odlično izrazil.

Dvoumnosti in nasprotij v grški tragediji je še več: spor med Antigono in Kreontom ni spor vernice in brezverca, ampak konflikt med zasebno religijo, ki se osredotoča na družino in čaščenje mrtvih, in državno religijo. Pravno-politično mišljenje mestne države, ki se na tragiškem odru konfrontira s starim religioznim, ne pomeni sistema, kot ga je poznal Rim. Pravni sloji, stadiji, ki pripadajo trenutku tragedije, se deloma prekrivajo. Prisotna sta dva elementa, pravo uzakonja dejansko oblast in temelji na prisili, a obenem meji na religijo, sklicuje se na svete sile, na Zevsovo pravico. Tragedi zelo radi uporabljajo pravni besednjak – a skoraj vedno zato, da bi se poigrali z njihovo nejasnostjo, z nasprotji, ki vladajo znotraj pravnega mišljenja. Nikoli ne prevlada napetost niti sprava po konfliktu, tragedija je vprašanje, ki ne prinaša odgovora. Victor Goldschmidt v *Le Probleme de la tragedie d'apres Platon* poudari, da Platon zavrača tragedijo, ker predstavlja akcijo in življenje, resnice pa ne. Tragični človek ne ravna po principu Platonove dialektike, ni ostre zareze med resničnim in neresničnim, ampak je njegovo ravnanje bližje sofistični logiki dvoumnosti, saj so sofisti skušali oblikovati dvojne oziroma nasprotne diskurze, in po potrebi prevlada eden nad drugim.

Tretja razprava *Zasnove volje v grški tragediji* analizira antične pojme hotenja in volje ter odkriva, da so pomeni besed le od daleč podobni sodobnim. Klasična grščina sploh nima besede za voljo, a za

filologe, ki so proučevali tragedije, to ni bila ovira, da ne bi tragični osebi pripisovali svobodno voljo, zmožnost svobodnega odločanja in s tem tudi odgovornosti za svoja dejanja. Vernant nas opozarja, da sodobnih konceptov ne smemo projicirati v antiko, samoumevnost in "naravnost" nas ne smeta zapeljati v zmoto o univerzalni in stalni psihološki funkciji volje. O podobnem problemu govori tudi Paul Veyne v spisu *Kako pisati zgodovino*, ki predlaga prehod od dogodkovne k strukturni zgodovini: "Ta razvoj pa je mogoče takole shematizirati: dogodkovna zgodovina sprašuje, kdo so bili ljubljenci Ludvika XIII., strukturna zgodovina pa bo najprej zastavila vprašanje, kdo je sploh to – ljubljenec" (Vsi Tukididovi moške, str. 36). Najprej se je treba vprašati, kaj Grku svobodna volja sploh lahko pomeni, preden mu jo pripišemo. Vernant opozarja, da v tragedijah ni razbrati svobodne izbire delovanja, ampak junak vedno le spozna religijsko nujnost. Klitajmnestrino odločitev, da bo umorila svojega moža Agamemnona, Vernant razloži z dvema komponentama: Agamemnonov umor zahteva rodbinska Erinija in Zevs, nad družino visi prekletstvo, ki so ga družini nakopali predniki s svojimi zločini, a poleg božjih sil vodijo Klitajmnestro tudi njeni lastni razlogi, ki so v skladu z njenim značajem.

Pri obravnavi odsotnosti koncepta volje Vernant priključuje pomoč Aristotela – a ne *Poetike*, ki je bila napisana v času, ko je tragiška vrst že usihala. Kljub temu, da Aristotel piše o tragediji, je ne razume več, pravi Vernant, oziroma jo razume izrazito monosemično. Z analizo zametkov volje v *Nikomahovi etiki* avtor pokaže, da so volja, samostojna odločitev in odgovornost novost v grški kulturi Aristotelove dobe in se šele počasi vzpostavljajo znotraj kazenskoprnega sistema. Vernantov pristop je drugačen od predhodnih v tem, da obravnava *Nikomahovo etiko* kot interpretacijo etične misli v tragediji, čeprav te vrstni delo ne obravnava.

Zadnji dve Vernantovi razpravi sta posvečeni mitu o Ojdipu. *Ojdipus brez kompleksa* je kritika projiciranja psihoanalitičnih konceptov na grške mite. Začne se s kritiko površne Freudove razlage Sofoklove tragedije Kralj Ojdip. V *Razlagi sanj* Freud pripiše Ojdipu Ojdipov kompleks. Vernant pokaže, kako in v čem se je Freud zmotil, in nadaljuje s kritiko postfreudovskih interpretacij. Avtorjem očita predvsem površno branje grške mitologije, da berejo zgolj poljudne povzetke in ne pravih virov, in to, da tlačijo legende in psihoanalitične modele in kalupe. Elegantno zavrača Freudove in Anzieujeve sklepe o grški mitologiji. Vernant se ne strinja z Anzieujem, ki išče in najde ojdipovske fantazme v vsakem mitu, očita mu, da pomeša dva tipa ljubezni v Grčiji: filijo – ljubezen v družini in eros, spolno željo.

Napetosti in dvoumnosti v grški tragediji je zadnji Vernantov članek v knjigi. Obravnava Sofoklovo tragedijo Kralj Ojdip, v kateri analizira dvoumnosti, ki so drugačne od tistih v Oresteji. Če Klitajmnestra v Agamemnonu (1. del Oresteje) uporablja podton, da bi v diskurz s sogovornikom skrila še drug diskurz, se pokaže njena dvoličnost in dvoumnost simboličnih vrednot (npr. škrlatna preproga, ki jo kraljica ukaže pogrniti pred palačo). Nič takšnega ni v Kralju Ojdipu, dvoumnost kraljevih besed izraža njegovo lastno dvojnost. Ojdipov diskurz pomeni prepletanje človeškega in božanskega diskurza, oba se spojita takrat, ko je Ojdipova uganka rešena. Besedi, s katerima Ojdip oznani, da bo našel morilca kralja Laja, lahko razumemo na dva načina: ego phano pomeni: jaz bom razkril zločinca in – sebe bom razkrinkal kot zločinca.

Tragedija o tistem, ki je rešil Sfingino uganko, je zgrajena kot uganka. Ojdip je znal razrešiti uganko, ki se giblje v semantičnem polju njegovega imena (ojdípous – otekla noga, Sfinga sprašuje, kdo je dípous, trípous, tetrápous), a ne ve, da se uganka nanaša nanj. Na koncu se božanski kralj Ojdip razkrije kot umazani zločinec. Postopek tragične ironije je tak,

da se Ojdipov prestop ek izkaže za miasmo, božanski kralj Ojdip je pharmakós, ki ga je treba izgnati iz mesta. Vernant pokaže, da je komplementarno nasprotje med tiranom in farmakom vpisano v institucijah in politični teoriji Grkov, tragedija pa problematizira to strukturo. Na koncu razprave opozori na odprtost te tragedije za različne interpretacije glede na to, kako se v določeni družbi zastavlja koncept človekove dvojnosti.

Mislím, da naš način razumevanja antičnih sporočil vedno izraža nas same in metode, s katerimi se interpretacije lotevamo. Popolni referencialni okvir antike je za nas izgubljen, vsaka doba ali družbena formacija po svoje razlaga antične junake. Vzemimo primer iz rimske antike: meščanska literatura opisuje zarotnika Katilino kot povzpetnika in rušitelja republike, marksistična interpretacija pa vidi v Katilini revolucionarja. Glede na to, kako bomo znake iz antike razumeli, je moč spoznati tudi naš ideološki filter, skozi katerega beremo antične znake. Ojdip je razumel metafore, ki nastopajo v Sfingini uganki, v ožjem smislu, tisti, ki zjutraj hodi po štirih, je otrok, ki se plazi; jutro je prispedoba za človekovo mladost, a Ojdip ni vedel tako kot Aristotel, da so uganke pravzaprav dobro sestavljene metafore. Če se oprem na Aristotelovo pojmovanje metafore v širšem smislu, se pravi kot spoznavni proces, je tragedija Kralj Ojdip metafora za človeka.

P. Vidal-Naquet v razpravi *Lov in žrtvovanje v Ajshilovi Oresteji* analizira lovske metafore pri žrtvovanju. V Oresteji sta Orest in Agamemnon izmenoma lovca in žrtvi, podoba breje zajklike, ki jo raztrgata orla, napeljuje k žrtvovanju Ifigenije. Pri Ajshilu živali kot simboli ustrezajo Sofoklovi tragični ironiji, Ifigenijin umor je prikazan kot vzrok in posledica drugih podobnih dejanj. S trojansko vojno se ponavlja umor zajklike, Agamemnonov umor je ponovitev žrtvovanja Ifigenije in smrti Tiestovih otrok. Agamemnonovo

usodo Vidal-Naquet razloži kot žrtvovanje žrtvovalca, a motiv sprevrženega žrtvovanja se izgubi, ko Orest izpolni voljo preročišča in ubije svojo mater Klitajmnestro.

V sedmi razpravi *Sofoklov Filoktet in efebija* avtor razlaga tragedijo preko iniciacije efeba Neoptolema v hoplita. Le Neoptolemu kot efebu je dovoljeno, da z zvijačo Filoktetu odvzame lok. Vidal Naquet opozori, da ni nujno, a možno, da v Odisejevih besedah: "Ti nisi ... na prisego vezan" vidimo namig na prisego, ki je efebe povišala v hoplite. Neoptolema osemindesetkrat pokličejo z "moj sin" ali "otrok", a potem, ko razkrije, s kakšno prevaro je spravil Filokteta v past, ga imenujejo "mož". To preobrazbo so opazili že pred Vidal-Naquetom, a nihče je ni povezal z efebsko iniciacijo. Hoplit Odisej je v Filoktetu predstavljen kot sofist in hiperciviliziran človek v primerjavi z divjakom Filoktetom, ki izpostavljen živi proč od civilizacije, in efebom Neoptolemom.

Sledi še kratek dodatek *O vazi iz sirakuškega muzeja*, v katerem Vidal-Naquet razlaga ikonografijo treh grških vaz, na katerih je upodobljen Filoktet.

Spremno študijo *Grška tragedija in zgodovinska antropologija* je napisala Svetlana Slapšak. Gre za problematizacijo konteksta raziskovanja grške tragedije. Svetlana Slapšak razbira podobnosti Vernantovega in Vidal-Naquetovega pristopa s sočasno nemško teorijo recepcije, opozarja na revolucionarne novosti v raziskovanju tragedije: povezovanje semiotike in zgodovine, to, da oba avtorja ne razumeta Poetike kot ključni tekst za razlago tragedije. Skupne točke obeh avtorjev vidi v razumevanju pomena tragiškega zbora, antične religioznosti, glavna tema razprav je referenčni okvir tragedije. Avtorica pritrjuje imanentni kritiki antične antropologije kot nasprotju predhodne "neobremenjenosti" klasičnih filologov s tem, da so bile njihove študije izrabljene v ideološke namene. Spremná študija ni nič

manj inventivna v interpretaciji kot razprave, ki jim sledi.

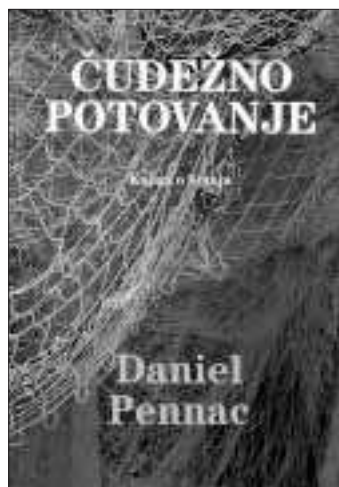
Pričujoče razprave so odličen uvod v spoznavanje dela Centra Louisa Gerneta v Parizu, ki sta ga ustanovila Vernant in Vidal-Naquet. To je center za primerjalne raziskave antičnih družb, toda del, ki je obravnaval arhaično in klasično Grčijo, se je zelo razširil. Center je poimenovan po Vernantovem učitelju Louisu Gernetu, ki je bil grecist in poznavalec antičnega prava, drugi Vernantov učitelj je Ignace Meyerson, utemeljitelj historične psihologije. Sodelavci Centra Louisa Gerneta se ukvarjajo s historično antropologijo, njihovo delo temelji predvsem na kombiniranju različnih pristopov do študija antike: klasična filologija, umetnostna zgodovina, semiologija, filozofija, arheologija in zgodovina.

Raziskujejo drugačnost grških konceptov. Marsikatero misel, ki v pričujoči knjigi ostane neraziskana, so temeljiteje proučili sodelavci obeh avtorjev. Vernant sam je razvijal teze iz Mita in tragedije v stari Grčiji v teh knjigah: npr. problem koncepta identitete v *Mythe et pensee en Grece ancienne* in obširneje v *L'individu, la mort, l'amour*. Françoise Frontisi Ducroux, sodirektorica Centra Louis Gernet, ki je maja in junija 1996 predavala na ISH v Ljubljani, se je v knjigi *Du masque au visage. Aspects de l'identité en Grece ancienne* (Pariz, 1995) posvetila vprašanju tragiške maske in identitete. Izhodišče njene knjige je, da maska v grški kulturi ne skriva obraza, ampak ga razgalja in identificira. Grki so isto besedo to prosopon (tisto, kar je pred očmi, se pravi, to kar drugi vidijo) uporabljali za obraz in masko. Človekova oseba se oblikuje v zrcalnem razmerju z drugimi, z "alter egom", Grki ne poznajo koncepta človekove notranjosti, kot se je vzpostavil s krščanstvom. Frontisijeva je z ikonografsko analizo nadaljevala proučevanje problema, ki ga Vernant v pričujoči knjigi odpre, se pravi identitete in "notranjosti" grškega človeka.

Kaj povezuje dva misleca, prvi je filozof, drugi zgodovinar, da njune razprave izidejo pod istim naslovom? Oba preiskujeta grške oblike religioznosti in arhaične usedline v danem, ukvarjata se z izrednim pojavom, grško tragedijo, in izstopata iz dotedaj začrtanih okvirov razlag te zvrsti. Vernant raziskuje več kot le tragedijo, spoznavati je treba družbo, katere produkt je tragedija, medtem ko zgodovinar Vidal-Naquet svojega raziskovanja ne zastavi tako široko. Pri branju njeguna dela moramo imeti pred očmi namen, ki sta ga opisala v predgovoru h knjigi:

"S temi analizami ne skušamo razkriti neke skrivnosti. Ali je Sofokles pri pisanju svojih iger mislil na ostrakizem ali na efebijo? Ne vemo in nikoli ne bomo vedeli: pa tudi nismo prepričani, ali ima takšno vprašanje kakšen smisel. Pokazali bi radi, da sta v komunikaciji, ki se je vzpostavljala med pesnikom in njegovim občinstvom, ostrakizem in efebija predstavljala skupni referenčni okvir, ozadje, ki je omogočalo razumevanje samih struktur igre." (Str. 9.)

Darja Šterbenc

Daniel Pennac

ČUDEŽNO POTOVANJE

Knjiga o branju ; Založba Julija Pergar ; Ljubljana ; 1996 ; prevod in spremna beseda Evald Flisar ; 152 strani ; cena 3150,00 SIT

“Sedi pri oknu, vrata za njim so zaprta. Stran 48. Ne upa si niti pomisliti, koliko ur je potreboval, da pride do te strani. Knjiga jih ima štiristo štirideset – lahko bi jih imela tudi petsto. 500 strani. Ko bi v njej bilo vsaj par dialogov. ... Stran oseminštirideset, ko bi se vsaj lahko spomnil, kaj se je zgodilo na prejšnjih sedeminštiridesetih.”

To je le ena od situacij, ki jih v svojem delu *Čudežno potovanje: knjiga o branju* bralcu prislika ali celo priključ v spomin francoski romanopisec in učitelj Daniel Pennac. Dolgoletna učiteljska praksa ga je naučila, kaj je tisto, kar mlade bralce vodi v zgoraj opisano situacijo, kakšne so napake staršev, da mladega bralca odvrnejo od knjige, kakšne so napake profesorjev, in nazadnje, kakšne so napake bralcev samih. Vse to avtor v svojem pisanju pojasnjuje na prikupen, zabaven in moder način, zato bi ta knjiga, kot je v predgovoru zapisal Evald Flisar, morala biti obvezno branje tako za otroke kot

za starše in učitelje.

Knjiga, ki se bere “comme un roman”, ima štiri dele: Rojstvo alkimista, Moraš brati, Dar branja in Neoskrunljive pravice bralcev. Čeprav bi lahko govorili o relativni samostojnosti teh enot, temu nasprotuje vsaj dvoje. Prvo, da knjigo, hočemo ali nočemo, preberemo na mah, kar pomeni, da jo “pogoltnemo” kot celoto, in drugo, da se vsa naslednja poglavja vračajo k prvemu poglavju, še posebej k njegovemu prvemu stavku, ki se glasi: “Glagol ‘brati’ se upira velelni obliki.”

Pennac na začetku knjige trešči v bralca z odporom do branja, branje prislika kot muko, kot nekaj, zaradi česar se je treba odpovedovati in nekaj žrtvovati. Pomanjkanje ljubezni do branja opravičuje s televizijo, računalniško tehnologijo, neomejenim porabništvom in bralca navaja na strinjanje z njim, a že v naslednjem trenutku mu pove, da vse to ne drži. Bralec ostane odprtih ust, avtor pa na lahkoten način prislika obred pripovedovanja zgodbe pred spanjem, ko starši otroke vsak večer popeljejo na potovanje skozi pravljice in jim s tem zbujejo lakoto po branju. Pripovedujejo oziroma berejo jim na glas ter zastonj in tako med sabo in otrokom ustvarjajo intimen prostor. Otrok raste, sledi šola, učenje pisanja in branja; in bralcu se tako zdi povsem samoumevno, da bo otrok, ki je bil prej idealen poslušalec, tudi idealen bralec, da bo torej odslej bral sam in prebrano tudi razumel. Logično! Vendar Pennac ponovno poskrbi, da logika odpove, otrok noče brati in ne razume, kaj bere. A logika odpove le bralcu, avtorjevo pero s prefinjenim tonom pojasni, da sta dogmi “moraš brati” in “razumeti kaj bereš” tako pri osnovnošolcih kot pri srednješolcih največji nasprotnici branja. Enako lahkotno in prepričljivo nato ponudi rešitev za spravo med knjigo in otrokom: Berite mu na glas, zastonj, njegovo najljubše zgodbe. Da pa vse skupaj ne bi zvenelo preveč enostavno, profesor Pennac bralca opozarja, da v zameno za spravo med knjigo in otrokom ne sme pričakovati ničesar, šele takrat bo ta formula delovala. Knjige

namreč niso napisane zato, da bi o njih pisali komentarje, ampak predvsem zato, da bi nam pripovedovale zgodbo. Profesor bralcu zagotovi, da bo otrok kmalu sam posegel po knjigah, sprva slabih, nato dobrih in slednjič bo pripravljen o njih tudi govoriti in jih komentirati.

V zadnjem delu knjige avtor bralcem podeli deset neoskrunljivih pravic: da ne beremo, da preskakujemo strani, da knjige ne končamo, da ponovno beremo, da beremo kar koli, da ‘bovariziramo’, da beremo kjer koli, da listamo po knjigah, da beremo na glas in da o prebranem molčimo.

“Otrok nima posebne želje, da bi se izpopolnil v uporabi mučilne naprave, toda spremenite branje v sredstvo užitka, pa mu ga kmalu ne boste več mogli prepričati.” To je pred več kot dvesto leti zapisal Jean-Jacques Rousseau in isto nam na pragu 21. stoletja pojasnjuje Daniel Pennac. Meni, da užitka in ljubezni do branja nikoli nismo izgubili, ampak le založili, in da je vprašanje le, ali bomo v sebi in drugih to ljubezen znali ponovno prebuditi. In Pennac to zna. Zapeljuje k branju, prislika ga kot pustolovščino, kot “čudežno potovanje”, tako da bralec, ki prebere *Čudežno potovanje*, poseže po vsaj enem književnem delu, omenjenem v tej knjigi. Tisti ki so prvič slišali za Su“skinda in njegov *Parfum*, brž tečejo ponj v knjižnico, tisti ki so pred leti s preskakovanjem strani prebrali *Zločin in kazen*, ga zdaj preberejo od prve do zadnje strani, in tisti, pri katerih Tolstojeva *Ana Karenina* že dve leti na polici lovi prah, se še isti večer zabubijo v porumenele liste, da bi odkrili, ali ga je res ljubila, Vronskega namreč.

Pennacovo delo *Čudežno potovanje: knjiga o branju* ne dobiva zaman slovesa bralske biblije, kajti avtor ne le da zagovarja, da v slehernem od nas tičita tako ljubezen kot tudi užitek do branja, ampak ju zna s to knjigo v bralcu tudi prebuditi.

Maja Grgič

zusammenfassungen

povzetki

abstracts

POVZETKI

Marina Gržinič
EVROPSKI MESEC KULTURE - LJUBLJANA
97 OD MIKROZGODOVINE DO GLOBAL-
NIH VPRAŠANJ SLOVENSKE KULTURNE
POLITIKE
(Povzetek)

V genealogiji projekta EMK - Ljubljana 97 avtorica podaja najpomembnejše programske in organizacijske etape enoletnega obdobja, od 1. marca 1995, ko je bila sklicana 1. seja Programskega sveta EMK - Ljubljana 97, do 1. marca 1996, ko je župan mesta Ljubljana dr. Dimitrij Rupel prekinil dotedanje delo na projektu. Avtorica analizira dogodke v zvezi s projektom in jih primerja z ugotovitvami iz Poročila evropskih strokovnjakov, ki je leta 1996 izšlo v uredništvu Michaela Wimmerja z naslovom *Kulturna politika v Sloveniji*.

Ključni pojmi: *kulturna politika, Evropski mesec kulture - Ljubljana 97*

Marko Hren
EMK - LJUBLJANA 97
OB PRIMERU METELKOVA
(Povzetek)

Avtor primera Metelkove in Evropskega meseca kulture - Ljubljana 97 analizira kot časovno oziroma prostorsko zgostitev simptomov, ki označujejo slovenski kulturni prostor v okolju, ki so ga označevali bližina vojne, osamosvajanje, približevanje EU in tranzicija. Ti simptomi kažejo na odsotnost kulturne politike oziroma nekompetentnost države, kaotična razmerja med ravnmi upravljanja, politično motivirano kadrovanje ipd.

Ključni pojmi: *kulturna politika, Evropski mesec kulture - Ljubljana 97*

ABSTRACTS

Marina Gržinič
EUROPEAN MONTH OF CULTURE -
LJUBLJANA 97
FROM MICROHISTORY TO THE GLOBAL
ISSUES OF SLOVENIAN
CULTURAL POLICY
(Abstract)

In the genealogy of the EMC Ljubljana 97 project - The author provides the most important programme and organisation phases for a one-year period from 1 March 1995 when the first meeting of the EMC Programme Council was called to the 1 March 1996 when the Dr. Dimitrij Rupel, Mayor of Ljubljana, terminated the work until that time on the project. The author analyses events in connection with the project and compares them with findings from the Report of European Revisers which was published in 1996 and edited by Michael Wimmer under the title *Cultural Policy in Slovenia*.

Key words: *cultural policy, European Month of Culture - Ljubljana 97.*

Marko Hren
EMK - LJUBLJANA 97
THE CASE OF "METELKOVA"
(Abstract)

The author analyses cases of Metelkova and the European Month of Culture - Ljubljana 97 as a temporal and spatial concentration of symptoms that characterise the Slovenian cultural space within the background of neighbouring war, independence, approaching Europe and transition. These symptoms show the lack of cultural policy, i.e. the incompetence of the state, the chaotic conditions between levels of administration, the politically motivated policies for cadre, etc.

Key words: *cultural policy, European Month of Culture - Ljubljana 97.*

ZUSAMMENFASSUNG

Marina Gržinić
EUROPÄISCHER KULTURMONAT -
LJUBLJANA 97
VON DER MIKROGESCHICHTE BIS ZU
GLOBALEN FRAGEN DER SLOWENISCHEN
KULTURPOLITIK
(Zusammenfassung)

In der Genealogie des Projekts „Europäischer Kulturmonat - Ljubljana 97“ führt die Autorin die wichtigsten organisatorischen und programmatischen Etappen in dem einjährigen Zeitraum vom 1. März 1995, als der Programmausschuß des Projekts „Europäischer Kulturmonat - Ljubljana 97“ zum erstenmal zusammentrat, bis zum 1. März 1996, als der Bürgermeister der Stadt Ljubljana, Dr. Dimitrij Rupel, seine Mitarbeit bei diesem Projekt abbrach. Die Autorin analysiert die Ereignisse und vergleicht sie mit den Erkenntnissen des Berichtes europäischer Fachleute, der im Jahr 1996 unter der Redaktion von Michael Wimmer mit dem Titel „Die slowenische Kulturpolitik“ erschien.

Schlüsselwörter: *Kulturpolitik, Europäischer Kulturmonat - Ljubljana 97*

Marko Hren
EUROPÄISCHER KULTURMONAT -
LJUBLJANA 97 DER FALL METELKOVA
(Zusammenfassung)

Der Autor analysiert den Fall Metelkova und das Projekt „Europäischer Kulturmonat - Ljubljana 97“ als eine sowohl zeitliche als auch räumliche Konzentrierung von Symptomen, die für die Kultur im slowenischen Raum charakteristisch sind, der durch die Nähe des Balkankrieges, der Verselbstständigung, der Annäherung an die EU und die Transition gekennzeichnet wurde. Der Ursprung dieser Symptome ist in der Abwesenheit einer Kulturpolitik bzw. in der Inkompetenz des Staates, in den chaotischen Verhältnissen zwischen verschiedenen Verwaltungsebenen, in einer politisch motivierte Personalpolitik, u. s. w. zu finden.

Schlüsselwörter: *Kulturpolitik, Europäischer Kulturmonat - Ljubljana 97*